УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Т. В. КУЗНЕЦЬ, А. В. КУКУРУЗА

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XVIII СТ.

Навчальний посібник – практикум

для семінарських занять

(денна форма навчання)

Умань 2016

УДК 94 (477) (075.8)
ББК 63.3 (4Укр) я 73
І – 89

Р е ц е н з е н т и:

Священко З.В. – доктор історичних наук, професор кафедри загальної історії Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
Кривошея І.І. – кандидат історичних наук, професор кафедри загальної історії Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини

Рекомендовано до друку вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 24 жовтня 2016 р.)

Упорядники:

Кузнець Т.В., Кукуруза А.В.

Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII століття: навчальний посібник. – Умань: Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2016. – 295 с.

Навчальний посібник з курсу "Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.” укладено у відповідності з вимогами кредитно–модульної системи. Він включає програму курсу та його структуру в межах планових годин з поділом на змістові модулі, а також – теми семінарських занять, завдання для самостійної роботи, шкалу та критерії оцінювання знань студентів, теми рефератів, питання для повторення та список літератури для вивчення курсу. Посібник містить основну хронологію та опорні поняття і терміни. В посібнику вміщено завдання для підсумкового контролю. Наявність цієї інформації допомагатиме сприйняттю історичних подій, їх запам’ятовуванню та розумінню сутності основних проблем історії України вказаного періоду.

Для студентів історичних та інших гуманітарних факультетів, усіх, хто захоплюється українською історією.

ЗМІСТ

ВСТУП……..……. 4
І. Структура програми навчальної дисципліни «Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.»…….…. 6
ІІ. Програма навчальної дисципліни……... 8
ІІІ. Структура залікового кредиту дисципліни…….. 19
IV. Теми семінарських занять……... 23
V. Завдання для самостійної роботи……. 25
VI. Навчальний проект……... 30
VII. Розподіл балів, що присвоюються студентам…… 35
VIII. Методичне забезпечення……... 36
IX. Література до курсу……... 36
X. Тематика семінарських занять…… 43
І курс……..…… 43
ІІ курс…….…… 67
Теми рефератів з історії України. І курс…….…… 84
Теми рефератів з історії України. ІІ курс…… 84
Теми есе…….. 85
Питання для повторення курсу «Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.», І курс…….…… 86
Питання для повторення курсу «Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.», ІІ курс……...…… 88
Підсумковий контроль…… 90
І курс……...…… 90
Ключі відповідей на тестові завдання…….…… 111
ІІ курс……....…… 112
Ключі до тестових завдань……..…….…….. 125
Зразок екзаменаційного білета…….. 126
Практикум до курсу……. 127
Хронологічні таблиці…….. 128
Тренувальні завдання……. 133
Відповіді до тестових завдань…… 211
Короткий довідник до курсу…….……. 231

ВСТУП

Відновлення та розбудова української держави вимагає всебічного дослідження та вивчення її історії. В останнє десятиріччя з'явилося чимало монографічних досліджень, навчальної літератури, наукових статей з різних проблем історії України, які переважно об'єктивно висвітлюють процес історичного розвитку населення України, увиразнюють самобутність українського народу, підтверджують безперервність державницьких процесів в Україні. Окремі положення вітчизняної історії продовжують залишатися дискусійними, змінюється перевага в позитивних і негативних оцінках діячів, знаходяться світлі грані у негативно оцінюваних подіях – і на все це необхідно звернути увагу в процесі вивчення курсу історії. У підручниках з історії різні події висвітлюються з різним ступенем повноти, окремі з них подаються у схемах для звичайного запам'ятовування, а окремі огортаються ореолом героїки. Продовжує залишатись і неточність у хронології. До того ж, джерельна база української історії дотепер є неповною і ще тривалий час буде розширюватись. Чимало нововиявлених і опублікованих останнім часом документів суперечать усталеним оцінкам і стереотипам. Тому в студентські роки майбутніх вчителів чи науковців доцільно націлювати на найголовніші, найінформативніші і найоб'єктивніші наукові праці аби не засмічували пам'ять, аби під час навчання студенти–історики набували здатність до самостійного вивчення документів, найновіших публікацій і аби в студентські роки майбутні історики не пливли в потоці інформації, а виносили з нього найсуттєвіше і закладали надійний фундамент своєї майбутньої фахової діяльності.

Метою курсу є виклад історії українського народу та елементів його державності, тобто вивчення процесу політичного, соціально–економічного і культурного розвитку народу з найдавніших часів до кінця XVIII століття. Вивчення стародавньої історії, і княжої, і литовсько–польської та козацької доби має відточувати розум, виховувати здатність до самостійного вивчення документів, їх аналізу, порівняння з подібними явищами в історії інших країн, вироблення власних поглядів, вміння їх аргументовано відстоювати.

Основними **цілями** вивчення курсу є формування у студентів основ історичного мислення, універсальних і глибоких знань з вітчизняної історії, умінь професійно використовувати їх у навчально–педагогічній діяльності, а також виховання патріотизму й активної позиції у справі формування громадянського суспільства в Україні, утвердження у свідомості цінностей гуманізму та демократизму.

Завдання вивчення курсу зводяться до набуття студентами комлексу знань і умінь з історії України з метою їх практичного використання у професійній та громадській діяльності. У ході вивчення даного курсу студенти мають засвоїти сутність основних процесів, явищ і фактів

української історії, проблем етногенезу українського народу. Студенти повинні знати витоки становлення та розвитку української державності, набути знання про особливості соціально–економічних та політичних процесів в Україні. Обов'язковими мають бути знання культурологічних проблем української історії, взаємовпливів культур. В системі набутих знань мають бути проблеми місця історичних особистостей в суспільстві та їх впливу на перебіг історичних процесів. Обов'язковим є знання концептуальних підходів вітчизняної та зарубіжної історіографії до вивчення проблем історії України.

Оволодіння такими знаннями дасть можливість сформувати у студентів такі уміння: володіти та безпроблемно використовувати методи історичних досліджень; вільно оперувати категоріально–понятійним апаратом історії; всебічно розкривати суть та закономірності історичних явищ, розпізнавати їх ознаки, виокремлювати частини, стимулюючі та гальмуючі чинники, аналізувати і розуміти причини та наслідки; бачити та розуміти зв'язки між історичними подіями; формулювати об'єктивну оцінку історичним явищам та діячам; працювати з історичними документами.

Період української історії з найдавніших часів до кінця XVIII століття вивчається на історичному факультеті упродовж I–IV семестрів. На його вивчення відводиться 120 годин лекційних і 92 години семінарських. Навчальним планом передбачені іспити по завершенню II і IV семестрів, а I–III–й семестри закінчуються заліком.

Програма даного курсу складена на основі типової навчальної програми, розробленої в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова авторським колективом під керівництвом доктора історичних наук, професора В.Й. Борисенка.

І. *СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „ІСТОРІЯ УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XVIII СТ.”*

ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс: ***Підготовка бакалаврів***	***Напрям, спеціальність, освітньо–кваліфікаційний рівень***	***Характеристика навчальної дисципліни***
Кількість кредитів, відповідних ECTS: *15* Модулів: *1 + ІНДЗ* Змістових модулів: *10* Загальна кількість годин: *450* Тижневих годин: 1 с. – 3 2 с. – 3 3 с. – 3 4 с. – 3	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки Напрям підготовки: *6.020302 Історія* Освітньо–кваліфікаційний рівень: *бакалавр*	Обов'язкова Рік підготовки: 2 роки Семестри: *1/2/3/4* Лекції***:120 год.*** *1 і 2 с. – 60 год.* *3 і 4 с. – 60 год.* Семінарські заняття: ***92 год.*** 1 і 2 с. – 46 *год., 3 і 4 с.– 46 год.* Самостійна робота: ***238 год.*** 1 і 2 с. – 118 *год., 3 і 4 с – 120 год.* Види контролю: 1 і 3 семестр – залік 2 і 4 семестр – екзамен

СТРУКТУРА РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ

РНП І КУРС

Курс: Підготовка спеціалістів	Напрям, спеціальність, освітньо–кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS: 7,5 Модулів: *1 + ІНДЗ* Змістових модулів: 5 Загальна кількість годин: 225 Тижневих годин: 1 с. – 3 2 с. – 3	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки Напрям підготовки: *6.020302 Історія* Освітньо–кваліфікаційний рівень: *бакалавр*	Обов'язкова Рік підготовки: 2 роки Семестри: *1/2* Лекції*:**60 год.*** *1 і 2 с. – 60 год.* Семінарські заняття: ***46 год.*** 1 і 2 с. – 46 *год.* Самостійна робота: ***118 год.*** 1 і 2 с. – 119 *год.* Види контролю: 1 семестр – залік 2 семестр – екзамен

РНП ІІ КУРС

Курс: Підготовка спеціалістів	Напрям, спеціальність, освітньо–кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів, відповідних ECTS: 7,5 Модулів: *1 + ІНДЗ* Змістових модулів: 5 Загальна кількість годин: 225 Тижневих годин: 3 с. – 3 4 с. – 3	Галузь знань 0203 Гуманітарні науки Напрям підготовки: *6.020302 Історія* Освітньо–кваліфікаційний рівень: *бакалавр*	Обов'язкова Рік підготовки: 2 роки Семестри: *3/4* Лекції*: **60 год.*** Семінарські заняття: ***46 год.*** Самостійна робота: ***120 год.*** . Види контролю: 3 семестр – залік 4 семестр – екзамен

ІІ. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.
Первісне суспільство та ранньодержавні утворення на території України. Праслов'яни. Праукраїнці.

Тема 1. Вступ до курсу історії України.

Предмет і завдання курсу історії України. Загальна характеристика стану історичної науки. Основні джерела і література з історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Наукова схема історії України. Характеристика навчальної літератури.

Тема 2. Еволюція людини і найдавніших суспільств на території України.

Історіографія. Поява людини на території України. Кліматичні умови. Найдавніші стоянки первісних людей. Неандертальці. Знаряддя праці, житла. Винайдення вогню. Елементи абстрактного мислення. Умови життя в пізньому палеоліті. Родоплемінний устрій. Неолітична виробнича революція. Землеробство і скотарство. Трипільські неолітичні племена: поселення, господарство, культура. Інші археологічні культури. Племена раннього залізного віку на території України (XV – VII ст. до н.е.).

Тема 3. Ранньодержавні утворення скіфів, сарматів на території України (VI ст. до н.е. – III ст. н.е.)

Поява скіфів у Північному Причорномор'ї в VII ст. до н.е. Велика Скіфія. Господарство, побут та культура скіфів. Мала Скіфія. Сармати та їх походження. Роксолани. Алани. Автохтонні племена. Господарство, культура і побут племен Сарматії.

Тема 4. Грецька колонізація Північного Причорномор'я і Криму. Боспорське царство.

Виникнення античних міст–держав в Північному Причорномор'ї і в Тавриді – Криму. Періодизація історії міст–держав. Державний і соціальний лад Ольвії, Херсонеса, Тіри та ін. Господарство, побут, культура. Боспорське царство. Боротьба з Римом і перетворення в його автономію. Господарство і торгівля. Культура і духовне життя.

Тема 5. Походження та рання історія східних слов'ян.

Праслов'яни і слов'яни. Концепції походження східних слов'ян. Початок етногенетичного процесу зародження праукраїнства в племенах зарубинецької культури. Територія, розселення, заняття, побут, культура. Праукраїнське антське державне об'єднання.

Походження українського народу. Історіографія. Теорії походження в історичній літературі. Утворення Середньодніпровської Русі з центром у Києві.

Тема 6. Утворення Праукраїнської держави Руська земля (Середньодніпровська Русь) (VIII – початок 80–х років XIX ст.)

Племена дулібів, волинян, полян, древлян, сіверян, уличів тощо. Протодержавні процеси на Волині й Середньому Подніпров'ї: племінно–територіальні об'єднання полян, древлян і сіверян. Походження етноніму „Русь". Династія князів Києвичів. Київ – центр федеративного об'єднання племінних княжінь. Аскольд і Дір. Русь і кочовий світ. Відносини з Хазарією, Візантією, болгарськими та іншими племенами.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.
Київська Русь та Галицько–Волинська держава

Тема 7. Київська Русь в період політичної єдності (80–ті рр. IX – перша третина XII ст.).

Історіографія. Державно–політична історія Русі – України за варязької династії Рюриковичів. Князювання Ігоря, Ольги, Святослава, Володимира, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха. Державний устрій Київської Русі. Зовнішня політика та дипломатія Русі. Звичаєве право і кодекси законів. Утвердження державної релігії – християнства. Сільське господарство, розвиток міст, ремесел та торгівлі.

Тема 8. Русь – Україна в період роздробленості і монголо–татарської навали.

Місце Києва і Київської землі в системі удільних князівств. Чернігівське князівство. Удільні Галицьке і Волинське князівства. Утворення Галицько–Волинської держави в 1199 р. Роман Мстиславович. Утвердження влади Данила Романовича (Галицького).

Переяславське князівство. Володимиро–Суздальське князівство. Вторгнення Чингізхана і Батия. Героїчний захист Києва. Наслідки погрому Руси–України монголо–татарськими ордами хана Батия.

Тема 9. Етнічні процеси. Культура. Історичне значення Київської Русі.

Побут русів–українців. Житло. Сімейні відносини. Складання етнічної території. Поширення топоніму „Україна". Освіта. Школа. Бібліотеки. Література. Наукові знання. Архітектура. Живопис. Прикладне мистецтво. Історичне значення Київської Русі.

Тема 10. Галицько–Волинська держава – спадкоємниця Київської Русі.

Діяльність Данила Галицького. Європейське визнання держави – королівства Галицького. Боротьба за унезалежнення від Золотої Орди. Відбудова міст і украплень. Соціально–економічне і політичне становище Галицько–Волинської Русі. Боротьба з ордами Куремси та Бурундая. Відстоювання етнічних кордонів у борні з Угорщиною, Польщею, Литвою і Тевтонським орденом. Галицько–Волинська держава за спадкоємців Галицького (1264–1325 рр.), Лев Данилович. Юрій Львович. Королівство за Юрія II Болеслава. Розпад Галицько–Волинської держави. Її місце в утвердженні української державницької ідеї.

Тема 11. Боротьба за „галицьку спадщину" Литви, Польщі та Угорщини (1325 – 1350–ті роки).

Об'єднання сил Польщі і Угорщини та вступ в Галичину, на Волинь і Поділля (1340–1350–ті рр.) Польсько–католицька експансія на західні українські землі. Поширення влади польської корони на Галичину і Західне Поділля. Утворення Руського воєводства.

Роздроблення Золотої і посягання литовських князів на Київ і Київську землю. Утвердження на Волині князя Любарта – Дмитра. Польсько–литовсько–українська війна 1349–1352 рр. Перший поділ західноукраїнських земель між Польщею і Литвою.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3.
Становище українських земель в другій половині XIV – XVI ст.

Тема 12. Визволення України з–під влади Золотої Орди та встановлення в ній удільного устрою династією Ольгердовичів (1362 – 1470 рр.).

Похід литовсько–руських військ проти Золотої Орди. Битва на р. Синюсі 1362 р. Утворення Литовсько–руської держави. Відновлення удільного устрою в Україні. Привілеї нової династії князів Ольгердовичів та їх сприйняття українських, руських звичаїв, культури та мови. Київське князівство за Володимира Ольгердовича (1362–1394).

Кревська унія 1385 р. Князі Вітовт. Ліквідація удільного устрою в 1399 р. Поразка Вітовта на р. Ворсклі (1399) від Золотої Орди. Віленська угода 1401 р. Грюнвальдська битва 1410 р. Городельська унія 1413 р. Поширення кордонів Великого князівства Литовського до Чорного моря. Союзні стосунки Литви з династією Менглі–Гіреїв.

Свидригайло Ольгердович. Поразка Свидригайла і руських сил під Вилкомором.

Відновлення удільного устрою. Волинське князівство Свидригайла (1440–1452) та Київське удільне князівство Олельковичів (1435–1470).

Остаточна ліквідація удільного устрою в 1471 р. Боротьба Михайла Глинського за утворення „київської держави”.

Люблінська унія 1569 р.: передумови, укладення та наслідки.

Тема 13. Соціально–економічне становище українських земель у складі Польщі та Литви (XIV – XVI ст.).

Українська магнатерія та її роль в суспільстві. Процес формування шляхетського стану. „Боярин”, „земянин”, „пан”, „шляхтич”. Розвиток сільського господарства. Земельна реформа „Устава на волоки”. Запровадження фільварків, панщини, кріпацтва. Зовнішня і внутрішня торгівля. Розвиток міст: магдебурзьке право, ремесло, цехи. Литовські статути і соціально–правове становище різних станів.

Тема 14. Слобожанщина, Галичина, Північна Буковина, Закарпаття і Крим в XIV–XVI ст.

Колонізація слобідських земель московитами і українцями. Становище Галичини. Конфесійна обстановка. Становище Північної Буковини. Перехід Північної Буковини (Шипинської землі) в 1359 р. до складу Молдовського князівства. Хотин та інші міста. Землеробство, скотарство, торгівля.

Закарпаття. Фільварки. Розвиток рільництва, тваринництва, виноградарства і садівництва. Розвиток міст. Ремесла і промисли. Перехід з 1543 р. однієї частини Закарпаття під владу Австрії, а другої – Трансільванії.

Утворення Кримського ханства. Агресія Османської Порти в Крим та визнання ханством залежності від Туреччини. Напади татар на українські землі в XV – пер. половині XVI ст. Кафа і Стамбул – невільничі ринки слов'ян.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.
Феномен козацтва в історії України в першій половині XVII ст.

Тема 15. Козацтво України (середина XV – XVI ст.)

Історіографія. Час і причини появи козацтва. Роль перших козаків у захисті українських земель від татарських вторгнень (Остафій Дашкевич, Предслав Лянцкоронський, Бернард Претвич). Заснування Запорозької Січі. Дмитро Вишневецький. Державотворчі елементи на Січі.

Створення реєстрового козацького війська. Реформа Стефана Баторія. Боротьба козацтва проти турецько–татарської агресії. Допомога Коша Запорозького молдовському народу у боротьбі з турецькими поневолювачами. Повстання козаків під проводом Криштофа Косинського у 1591–1593 рр. Козацько–селянське повстання під проводом Северина Наливайка у 1594–1596 рр.

Тема 16. Конфесійна ситуація в XIV – XVI ст. Відродження та піднесення культури в XIV – XVI ст.

Поділ Київської митрополії. Організація та діяльність українських єпархій у 1458–1595 рр. Криза української православної церкви наприкінці XVI ст. Поширення та діяльність братств в Україні. Утвердження ідеї унії на території України. Підготовка і укладення церковної унії. Князь К.Острозький. Найвидатніші діячі конфесійної полеміки: П.Скарга, Г.Смотрицький, І.Потій, І.Вишенський. Вплив козацтва на свідомість народу. Поширення освіти в Україні. Острозька школа–колегіум. „Острозька біблія" (1581 р.).

Зародження кириличного друкування. Друкарське мистецтво І.Федорова. Література. Зміни в літописанні. „Пересопницьке Євангеліє" (1556–1561) – духовна святиня українського народу. Українські гуманісти. Ю.Дрогобич, П.Русин, Г.Смотрицький та ін. Дерев'яні та кам'яні архітектурні пам'ятки. Музика. Театр. Образотворче мистецтво. Іконописна традиція. Зародження національного епосу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5.
Україна на шляху до національного визволення в першій половині XVII ст.

Тема 17. Участь козаків у війнах за межами України та становлення національних збройних сил в першій половині XVII ст.

Участь козаків у воєнних діях на території Лівонії. Самійло Кішка. Участь козаків у воєнних діях на території Московської держави.

Участь козаків у Тридцятилітній війні (1618–1648 рр.).

Тема 18. Запорозька Січ, Кримське ханство і Туреччина у першій половині XVII ст. Участь козаків у Хотинській війні 1620–1621 рр.

Кримське ханство і Туреччина у першій половині XVII ст. Участь козаків у Хотинській війні 1620–1621 рр.

Тема 19. Селянсько–козацькі рухи в 20 – 30–х роках XVII ст.

Селянсько–козацьке повстання 1625 р. під проводом Марка Жмайла. Куруківська угода. Козацько–селянське повстання 1630–1631 рр. під проводом Тараса Федоровича (Трясила). Наслідки повстання. Козацьке повстання 1635 р. під проводом Івана Сулими. Козацько–селянське повстання 1637 р. під проводом Павла Бута. Козацько–селянське повстання 1638 р. під проводом Якова Острянина і Карпа Скидана. Умови „Ординації Війська Запорозького" 1638 р. Причини поразки та значення національного соціального руху першої половини XVII ст.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6.
Національно–визвольна революція та воєнні дії 1648–1676 рр.

Тема 20. Україна напередодні національно–визвольної революції XVII ст.

Посилення польсько–шляхетської влади в Україні. Адміністративний устрій. Судова система. Шляхетське всевладдя.

Характер господарства. Магнатські латифундії. Розширення земельної власності католицьких костелів. Посилення експлуатації селян, міщан і козаків. Зростання панщини та інших повинностей. Правове безправ‘я.

Загострення релігійних протиріч. Відновлення православної ієрархії в 1620 р. „Статті для заспокоєння руського народу” 1632 р. Митрополит Петро Могила.

Культура. Шкільна освіта, київська братська школа. Заснування Київської колегії. Полемічна література. Літописання, мемуарна проза. Архітектура. Музика і театр.

Тема 21. Визвольний 1648 рік і створення нової Української держави.

Рушійні сили повстання. Б.Хмельницький, М.Кривоніс, Д.Нечай, Ф.Джеджалій, С.Мужиловський та інші.

Революційний вибух навесні 1648 р.: Битви під Жовтими Водами (5–6 травня) і Корсунем. Пилявецька битва (11–13 вересня). Визвольний похід у Західну Україну й визволення етнічної української території. Відступ революційної армії – причини і наслідки.

Створення нової Української держави. Нові органи влади і адміністративно–територіальний устрій. Судова система. Селянське і міщанське самоврядування. Створення національної армії.

Тема 22. Продовження війни за незалежність молодої республіки (1649 – 1654 рр.)

Початок воєнних дій влітку 1649 р. Зборівська битва. Нейтралізація союзника Польщі Молдовського князівства в 1650р. Воєнні дії в 1651р. Битва під Берестечком. Білоцерківський договір 1651 р.

Батозька битва 1652 р. Визволення України. Воєнні дії в 1653–1654 рр. Дипломатія незалежної держави. Переяславська рада 8 січня 1654 р. „Березневі статті”. Характер дипломатичної угоди України з Росією.

Соціально–економічні зміни в перші роки національно–визвольної війни. Перетворення козацтва в привілейований стан суспільства. Соціально–економічні завоювання селян. Духовенство, міщанство та купецтво.

Тема 23. Війна за незалежність молодої республіки (1654–1660 рр.)

Вступ російських військ у війну України з Польщею. Успіхи українсько–

російських військ в Україні, Білорусії та Литві в 1654–1655 рр. Перші непорозуміння між Україною і Росією. Віленське перемир‘я 1656 р. Смерть Б.Хмельницького. Гетьманування І.Виговського. Обрання гетьманом Ю.Хмельницького. Переяславські статті 1659 р. Розкол України на два військові табори. Слободищенський трактат 1660 року.

Тема 24. Геополітичні вектори діяльності козацької старшини. Руїна (1660–1676 рр.)

Відхід Правобережжя до Польщі. Спроби гетьманів Ю.Хмельницького і П.Тетері поширити свою владу на Лівобережну Україну в 1660–1663 рр.

Міжстаршинська боротьба за владу і обрання гетьманом Лівобережної України І.Брюховецького. Московські статті 1665 р.

Гетьманування П.Тетері на Правобережжі (1663–1665 рр.)

Боротьба гетьмана Петра Дорошенка за відновлення незалежної Української держави (1665–1676). Андрусівське перемир‘я.

Гетьманування Д.Многогрішного. Глухівські статті 1669 р.

Обрання гетьманом І.Самойловича. Падіння уряду П.Дорошенка.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7.
Стабілізація внутрішнього становища України і спроби Гетьманщини добитися незалежності чи зберегти автономію в складі Російської імперії

Тема 25. Становище України наприкінці XVII – на початку XVIII ст.

Наступ Туреччини і Криму на правобережні землі в першій половині 70–х років XVII ст. Позиція П.Дорошенка. Відсіч першого Чигиринського походу турецької армії. Ю.Хмельницький – ставленик Туреччини. Другий Чигиринський похід. Бахчисарайський мирний договір 1681 р. Уступка Росією українських земель Польщі за Трактатом про „вічний мир” 1686 р. Опір патріотичних сил України розчленуванню країни. Усунення з гетьманства І.Самойловича. Обрання І.Мазепи гетьманом. Коломацькі статті 1687 р. Акція Петрика. Перехід України і Росії у масований наступ на Кримське ханство у 90–х роках. Дніпровсько–азовські походи. Зміцнення позицій Росії на українських землях. Будівництво фортець.

Тема 26. Державний устрій і соціально–економічний розвиток в другій половині XVII ст.

Державний устрій. Міграція населення, його кількість у різних регіонах. Російський уряд – опора відродження феодального землеволодіння у Гетьманщині. Еволюція феодальних форм землеволодіння.

Елементи буржуазних відносин у сільському господарстві, промисловості та торгівлі.

Еволюція соціальної структури населення. Формування козацької старшини. Українська шляхта – права і привілеї, місце в суспільстві. Наступ на права і привілеї козацтва. Еволюція соціальних груп селянства. Початок „повторного закріпачення”. Боротьба міщанства за свої права. Українське духовенство.

Нові соціальні групи населення.

Підпорядкування Київської митрополії московському патріархату.

Тема 27. Культура другої половини XVII ст.

Освіта. Наукові знання. Книгодрукування: Л.Баранович, І.Гізель, С.Яворський, Ф.Софонович. Фольклор. Література. Мова. Театр. Музика: І.Галятовський, Д.Туптало.

Суспільно–політична думка. Знаряддя праці. Житло. Одяг. Сімейний побут. Звичаї та обряди.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8.
Останні спроби Гетьманщини добитися незалежності чи зберегти автономію в складі Російської держави.

Тема 28. Становище України наприкінці XVII – на початку XVIII ст.

І. Мазепа і його державна політика. Використання Росією господарського та людського потенціалу України у перші роки Північної війни (1700–1703). Національно–визвольний рух на Правобережній Україні наприкінці XVII ст. і в 1702–1704 рр.: С.Палій, С.Самусь, З.Іскра, А.Абазин. Встановлення влади лівобережного гетьмана на Правобережжі.

Тема 29. Спроби гетьмана І.Мазепи встановити державну незалежність Гетьманщини.

Воєнні дії козацьких полків у 1704 р. – першій половині 1708 р. Повстання під проводом Кіндрата Булавіна (1707–1708 рр.) і Україна.

Вступ шведських військ на Лівобережну Україну. Перехід І.Мазепи з однодумцями на бік Карла XII. Реакція українського суспільства на цей крок гетьмана.

Репресивні дії командування російських військ. Зруйнування Батурина. Розправа з прихильниками І.Мазепи. Обрання гетьманом І.Скоропадського.

Воєнні дії в Гетьманщині в листопаді 1708 – червні 1709 рр. Зруйнування російськими військами Запорозької Січі. Полтавська баталія 1709 р. Причини невдачі гетьмана І.Мазепи. Роль І.Мазепи в історії України.

Тема 30. Діяльність уряду П.Орлика в екзилі (1710–1714 рр.)

Обрання гетьманом України П.Орлика. Спроби українського уряду в екзилі визволити Україну від влади Росії. Намагання української еміграції створити антиросійську коаліцію держав. Законодавча діяльність українського уряду в екзилі. Конституція П.Орлика. Місце українського питання у відносинах європейських країн, Туреччини і Криму з Росією та Польщею в 1712–1714рр.

Тема 31. Посилення наступу царизму на права Гетьманщини.

Обмеження влади лівобережного гетьмана. Перенесення гетьманської резиденції до Глухова. Призначення до гетьмана царського резидента. Перебрання царизмом на себе функцій призначення козацької старшини. Введення російського адміністративного устрою в 1708–1709 рр.

Ліквідація гетьманства в 1722 р. П.Полуботок. Перша Малоросійська колегія (1722–1727): склад, функції, місце в системі місцевого адміністративного управління. Експлуатація людських ресурсів України. Різноманітні роботи за межами України. Участь козаків у воєнних діях російської армії.

Тема 32. Останні успіхи старшини у збереженні автономії України (1727 – 1764 рр.)

Причини відновлення гетьманства. Реформаторські зусилля новообраного гетьмана Д.Апостола.

Друга ліквідація гетьманства. „Правління гетьманського уряду" (1734–1750). Посилення русифікації українського населення. Проект кодексу законів „Права, за якими судиться малоросійський народ" (1744).

Заснування Олешківської Січі, ізоляція її від України. Життя козаків. Зв'язки з П.Орликом. Повернення козаків на Середнє Подніпров'я.

Використання людських і природних ресурсів України в ході російсько–турецької війни 1735–1739 рр.

Пожвавлення автономістичних настроїв козацької старшини у 40–х роках XVIII ст. Обрання гетьманом України К.Розумовського. Гетьманщина за часів гетьманування К.Розумовського (1750–1764).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 9.
Остаточна інкорпорація окремих українських земель до складу Російської імперії

Тема 33. Зведення Гетьманщини і Слобожанщини до стану окраїн Російської держави (1764 – 1799 рр.)

Остаточна відміна гетьманства. Друга Малоросійська колегія.

Ліквідація полково–сотенного устрою Слобожанщини і запровадження губернсько–провінційного адміністративно–територіального поділу.

Перетворення слобідських полків у регулярні частини російської армії. Створення в 1780 р. Харківського намісництва.

Поділ Гетьманщини на намісництва (1781). Нова структура адміністративного управління.

Ліквідація національних збройних сил України і створення регулярних кавалерійських полків. Запровадження рекрутських наборів.

Спроби патріотичних сил відновити автономію Гетьманщини і Слобожанщини під час роботи Комісії по складанню нового Уложення законів (1767–1774).

Тема 34. Нова Запорозька Січ 1734–1775 рр. Нові козацькі військово–політичні утворення наприкінці XVIII ст.

Створення Нової Січі. Обмеження царизмом самоврядування, прав і привілеїв запорозького козацтва. Передумови, причини і ліквідація в 1775 р. Запорозької Січі. Доля запорожців. Значення феномену козацтва у вітчизняній історії.

Чорноморське козацьке військо. Задунайська Січ. Створення Кубанського козацького війська.

Тема 35. Історична доля Криму, Північного Причорномор‘я, Приазов‘я, Правобережної України та Західної Волині.

Анексія Росією Криму. Інкорпорація Північного Причорномор‘я і Приазов‘я Росією. Російсько–турецька війна 1787–1791 рр. та місце в ній України. Політика Росії на здобутих землях.

Включення Правобережної України і Західної Волині до складу Російської імперії. Підготовка Росії до військового вторгнення на Правобережну Україну. Хід воєнних дій. Встановлення влади Росії на Правобережній Україні і Західній Волині. Другий і третій поділи Речі Посполитої.

Перші політико–адміністративні й соціально–економічні нововведення російського уряду на правобережних українських землях.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 10.
Соціально–економічне та національне становище українських земель у XVIII ст.

Тема 36. Соціально–економічний розвиток у XVIII ст.

Зрушення в сільському господарстві: зміни у ранговій, приватній, церковній, селянській і козацькій земельній власності та землеволодінні. Поширення земельної власності російських вельмож на Лівобережжі, Слобожанщині та Півдні. Зміцнення земельної власності польської шляхти на Правобережній Україні.

Специфіка розвитку зернового господарства в різних регіонах України.

Розвиток тваринництва.

Поширення мануфактурного виробництва. Переростання ремесла у дрібнотоварне виробництво. Розвиток міст.

Формування ринку робочої сили: збільшення кількості наймитів у сільському господарстві, промисловості, на річковому і візницькому транспортах.

Торгівля, товари і торгові шляхи.

Соціальна структура населення. Зрівняння козацької старшини у правах з російським дворянством. Жалувана грамота 1785 р. Наступ царизму на соціальні права козаків. Поширення панщини. Остаточне закріпачення селян у 1783 р. Етнічний склад населення.

Тема 37. Соціальні та національні рухи у XVIII ст.

Участь закарпатців у визвольній війні угорського народу 1703–1711 рр. Розгортання народного руху на Закарпатті в 1703–1704 рр. Політика царського уряду і загострення соціальних суперечностей у країні. Маніфест царського уряду 1709 р. про звільнення з кріпацтва учасників війни та реакція на нього різних політичних сил. Сатмарський мир та значення війни для історичної долі Закарпаття.

Гайдамацький рух у першій половині XVIII ст.: причини і характер. Гайдамацьке повстання 1734 р. на Правобережній Україні. Ватажки повстанських загонів. Розгром польськими військами загонів гайдамаків у 1736 р. Хід, мета і значення повстання 1750 р.

Коліївщина: причини, характер, учасники. Підготовка і початок повстання у травні 1768 р. Поширення повстанського руху і взяття гайдамаками Жаботина, Медведівки, Черкас, Корсуня, Умані та інших міст і містечок. М.Залізняк, І.Гонта. Ставлення російського уряду до подій Коліївщини. Придушення виступу і розправа над повстанцями. Значення повстання.

Рух опришків: причини, особливості. Дії загону Олекси Довбуша в 1733–1743 рр. Вплив опришківського руху на соціально–політичну ситуацію в Західній Україні.

Тема 38. Еволюція суспільно–політичної думки у XVIII ст.

Суспільно–політичні погляди різних верств українського суспільства у першій половині XVIII ст.: селянство, козацтво, старшина, міщанство, підприємці.

Еволюція державницької ідеї. Суспільно–політичні погляди різних станових груп населення під час роботи Комісії по складанню нового Уложення 1767–1774 рр.

Ідеї Просвітництва. Їх особливості та еволюція.

Тема 39. Культура України.

Становище освіти і науки. Наступ російського царизму на культурно–освітні здобутки українського народу. Початкова, середня і вища освіта. Філософська та історична думка. Г.Сковорода. Природничі науки. Математика та книгодрукування. Фольклор. Література. Театр. Музика. Нові явища в усній народній творчості, літературі, поезії, драматургії, мові. Іван Котляревський. Зрушення в архітектурі і образотворчому мистецтві.

ІІІ. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ ДИСЦИПЛІНИ (І і ІІ семестри)

ТЕМИ	Кількість годин, відведених на			
	Лекції	Семінарські заняття	Самостійну роботу	Індивідуальну роботу
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Первісне суспільство та ранньодержавні утворення на території України. Праслов'яни. Праукраїнці.				
Тема 1. Вступ до курсу історії України.	2		2	
Тема 2. Еволюція людини і найдавніших суспільств на території України	2	2	2	
Тема 3. Ранньодержавні утворення скіфів, сарматів на території України (VI ст. до н.е. – III ст. н.е.).	2	2	2	
Тема 4. Грецька колонізація Північного Причорномор'я і Криму. Боспорське царство.	2		4	
Тема 5. Походження та рання історія східних слов'ян.	2	2	4	
Тема 6. Утворення Праукраїнської держави Руська земля (Середньодніпровська Русь) (VIII – початок 80–х років IX ст.)	2		4	
Усього годин за модуль	**12**	**6**	**18**	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Київська Русь та Галицько–Волинська держави.				
Тема 7. Київська Русь в період політичної єдності (80–ті рр. IX – перша третина XII ст.)	4	4	4	
Тема 8. Русь – Україна в період роздробленості і монголо–татарської навали	2	2	2	
Тема 9. Етнічні процеси. Культура. Історичне значення	2	2	6	

Київської Русі.				
Тема 10. Галицько–Волинська держава – спадкоємниця Київської Русі.	2	2	6	
Тема 11. Боротьба за „галицьку спадщину” Литви, Польщі та Угорщини (1325 – 1350–ті роки)	2		4	
Усього годин за модуль	**12**	**10**	**22**	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3. Становище українських земель в другій половині XIV – XVI ст.				
Тема 12. Визволення України з–під влади Золотої Орди та встановлення в ній удільного устрою династією Ольгердовичів (1362 – 1470 рр.)	2	2	4	
Тема 13. Соціально–економічне становище українських земель у складі Польщі та Литви (XIV – XVI ст.)	4	4	6	
Тема 14. Слобожанщина, Галичина, Північна Буковина, Закарпаття, Крим і Північне Причорномор’я в XIV – XVI ст.	2		8	
Усього годин за модуль	**8**	**6**	**18**	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4. Феномен козацтва в історії України XV – XVI ст. Україна в першій половині XVII ст.				
Тема 15. Козацтво України XV – XVI ст.	6	2	10	
Тема 16. Конфесійна ситуація в XIV – XVI ст. Відродження та піднесення культури в XIV – XVI ст.	2	2	6	
Усього годин за модуль	**8**	**4**	**16**	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5. Україна в першій половині XVII ст.				
Тема 17. Участь козаків у війнах за межами України та становлення національних збройних сил в першій половині XVII ст.	2	2	4	
Тема 18. Запорозька Січ, Кримське ханство і Туреччина. Участь козаків у Хотинській війні 1620–1621 рр.	2	2	4	
Тема 19. Селянсько–козацькі рухи в 20 – 30–х роках XVII ст.	2	2	8	
Усього годин за модуль	**6**	**4**	**16**	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6. Національна революція та воєнні дії 1648–1676 рр.				
Тема 20. Україна напередодні Національної революції XVII ст.	2	2	4	
Тема 21.Визвольний 1648 рік і створення нової Української держави	2	4	6	
Тема 22. Продовження війни за незалежність молодої	4	4	6	

республіки (1649 – 1663 рр.)				
Тема 23. Соціально–економічні зміни на українських землях у перший період Національної революції XVII ст. (1648–1657 рр.)	2	2	4	
Тема 24. Геополітичні вектори діяльності козацької старшини. Руїна (1660–1676 рр.)	4	4	8	
Усього годин за модуль	**14**	**16**	**28**	
Всього годин	**60**	**46**	**118**	

СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ ДИСЦИПЛІНИ (III і IV семестри)

ТЕМИ	Кількість годин, відведених на			
	Лекції	Семінарськ заняття	Самостійну роботу	Індивідуальн рроботу
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7. Стабілізація внутрішнього становища України. Соціально–економічний та культурний розвиток в 1677–1699 рр.				
Тема 25. Відсіч турецько–татарської агресії і боротьба за визволення південних українських земель в останній чверті XVII ст.	2	4	6	
Тема 26. Державний устрій і соціально–економічний розвиток в другій половині XVII ст.	4	2	10	
Тема 27. Культура України другої половини XVI – перша половина XVII ст.	6	4	12	
Тема 28. Становище України наприкінці XVII – на початку XVIII ст.	4	2	4	
Усього годин за модуль	16	12	32	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8. Останні спроби Гетьманщини добитися незалежності чи зберегти автономію в складі Російської імперії				
Тема 29. Спроби гетьмана І.Мазепи відновити державну незалежність Гетьманщини	4	2	6	
Тема 30. Діяльність уряду П.Орлика в екзилі (1710–1714 рр.)	4	2	10	
Тема 31. Посилення наступу царизму на права Гетьманщини в 1708–1727 рр.	4	2	10	
Тема 32. Останні успіхи старшини у збереженні автономії	8	6	16	

України (1727 – 1764 рр.)				
Усього годин за модуль	**20**	**12**	**42**	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 9. Остаточна інкорпорація окремих українських земель до складу Російської імперії				
Тема 33. Зведення Гетьманщини і Слобожанщини до стану окраїн Російської держави (1764–1799 рр.)	4	2	10	
Тема 34. Нова Запорозька Січ 1734–1775 рр. Нові козацькі військово–політичні утворення наприкінці XVIII ст.	4	4	8	
Тема 35. Історична доля Криму, Північного Причорномор'я, Приазов'я, Правобережної України та Західної Волині.	4	2	6	
Усього годин за модуль	**12**	**8**	**24**	
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 10. Соціально–економічне та національне становище українських земель у XVIII ст.				
Тема 36. Соціально–економічний розвиток.	2	2	4	
Тема 37. Соціальні та національні рухи у XVIII ст.	4	4	6	
Тема 38. Еволюція суспільно–політичної думки у XVIII ст.	2		2	
Тема 39. Культура України другої половиниXVII – XVIII ст.	4	6	10	
Усього годин за модуль	**12**	**12**	**22**	**4**
Підсумковий контроль		2		
Всього годин	**60**	**46**	**120**	**12**

IV. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва	Кількість годин
	І семестр	
1.	Еволюція людини і найдавніших суспільств на території України	2
2.	Скіфо–сарматська доба. Античні міста–держави Північного Причорномор'я	2
3.	Праслов'яни, слов'яни та праукраїнці (ІІІ ст. до н.е. – VII ст. н.е.)	2
4–5.	Київська Русь в період політичної єдності (80–і рр. – перша третина XII ст.)	4
6.	Русь – Україна в період роздробленості і монголо–татарської навали.	2
7.	Культура та історичне значення Київської Русі.	2
8.	Галицько–Волинська держава – спадкоємниця Київської Русі.	2
9.	Визволення України з–під влади Золотої Орди та встановлення в ній удільного устрою династією Ольгердовичів.	2
10–11.	Соціально–економічне становище українських земель у складі Польщі та Литви (XIV – XVI ст.)	4
	ІІ семестр	
1.	Козацтво України (середина XV – XVI ст.)	2
2.	Конфесійна ситуація XIV – XVI ст.	2
3.	Відносини Запорозької Січі з Кримським ханством і Туреччиною у першій половині XVII ст.	2
4–5.	Козацько–селянські рухи в 20 – 30–х роках XVII ст.	4
6.	Україна напередодні Національної революції XVII ст.	2
7–8.	Революційний 1648 рік і створення нової Української держави.	4
9.	Продовження війни за незалежність молодої республіки (1649 – 1653 рр.)	2
10.	Соціально–економічні зміни на українських землях у перший період Національної революції XVII ст. (1648 – 1657 рр.)	2
11–12.	Геополітичні вектори діяльності козацької старшини (1660–1676 рр.)	4
	ІІІ семестр	

1–2.	Відсіч турецько–татарської агресії і боротьба за визволення південних українських земель в останній чверті XVII ст.	4
3.	Державний устрій і соціально–економічний розвиток в другій половині XVII ст.	2
4–5.	Українська культура на переломі (другої половини XVI – перша половина XVII ст.)	4
6.	Становище України наприкінці XVII – на початку XVIII ст.	2
7–8.	Україна в добу І.Мазепи. Діяльність уряду П.Орлика в екзилі.	4
9–11.	Посилення наступу царизму на права Гетьманщини та поступова втрата її автономії.	6
	IV семестр	
1–2.	Нова Запорозька Січ 1734–1775 років.Задунайська Січ та створення нових козацьких формувань наприкінці XVIII ст.	4
3–4.	Феномен козацтва в історії та культурі України	4
5.	Історична доля Криму, Північного Причорномор'я, Приазов'я, Правобережної України та Західної Волині.	2
6.	Соціально–економічний розвиток та еволюція суспільно–політичної думки у XVIII ст.	2
7–8.	Соціальні та національні рухи у XVIII ст.	4
9–11.	Українська культура другої половини XVII–XVIII ст.	6
12.	Підсумкове заняття	2
	Усього годин за I–IV семестри	**92**

V. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ п/п	До якої теми	Зміст завдання	К-сть год.
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1	
1	Тема 1	- Визначити місце історії України серед інших суспільних дисциплін. - Перерахувати основні групи джерел з історії України і дати їм стислу характеристику. - Скласти список навчальної літератури, що пропонується для вивчення курсу. - Вивчити і вміти охарактеризувати періодизацію історії України.	4
2	Теми 2	- Перерахувати найважливіші дослідження з стародавньої історії України. - Охарактеризувати природнокліматичні умови, в яких жили первісні люди. - Дати характеристику та періодизацію стародавній історії України. - Пояснити сутність неолітичної революції. - Скласти письмову розповідь про трипільську культуру	2
3	Тема 3	- Охарактеризувати Велику Скіфію. - Виписати із повідомлень Геродота характеристику скіфів–воїнів. - Пояснити походження сарматів. - Виявити вміння проаналізувати скіфо–сарматський період в історії України.	4
4	Тема 5	- Назвати і охарактеризувати гіпотези походження слов‘ян. - Вміти пояснити суть Балканської (Дунайської) теорії походження слов‘ян. - Скласти письмову розповідь про зарубинецьку культуру. - Виявити вміння пояснити походження українського народу.	4
5	Тема 6	- Назвати і охарактеризувати слов‘янські племена, що жили на Волині та Середньому Подніпров‘ї. - Пояснити походження етноніму „Русь”. - Підготувати усну розповідь про Аскольда і Діра. - Виявити вміння охарактеризувати відносити Русі з Хазарією та Візантією.	4
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2	
6	Теми 8	- Вміти охарактеризувати місце Києва і Київської землі в системі удільних князівств. - Дати характеристику Чернігівському князівству.	10

		- Аргументовано пояснити, чому під кінець XII ст. на перший план піднялися Галицьке і Волинське князівства. - Підготувати усну розповідь про героїчну оборону Києва в 1240 році.	
7	Теми 10–11	- Виявити вміння проаналізувати головні події у стосунках наступників Д.Галицького із Золотою Ордою (1264–1323). - Охарактеризувати причини, хід та наслідки подій щодо захисту кордонів Галицько–Волинського королівства від посягань Литви, Угорщини і Польщі (1264–1323). - Вміти виділити та дати характеристику основних напрямів діяльності Юрія II Болеслава (1324–1340). - Довести, що Литва, Польща та Угорщина вели загарбницьку політику у боротьбі за спадщину Галицько–Волинської держави. - Скласти хронологічну таблицю основних подій столітнього періоду Галицько–Волинської держави. - Вміти визначити на карті кордони Галицько–Волинської держави	12
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3	
8	Тема 12	- Вміти викласти основні аргументи щодо спільних походів русько–литовських військ на Правобережжя і відродження удільного устрою в Україні. Проаналізувати наслідки битви на Синіх Водах. - Охарактеризувати і довести чому Київське удільне князівство за Володимира Ольгердовича (1362–1394) мало ознаки автономної державності. - Назвати мету та розкрити наслідки для України рішень Кревської унії (1385 р.) - Скласти хроніку основних подій в Україні за 1362–1394 рр. та назвати їх наслідки. - Вміти визначити на карті етнічні українські землі, що входили до Київського удільного князівства.	10
9	Тема 12	- Виділити та дослідити основні етапи поширення влади польської корони на українські землі до 1569 р. - Охарактеризувати передумови та вказати основні рішення, прийняті Люблінським сеймом щодо унії Польщі та Литви 1569 р. - Вміти дати оцінку наслідків Люблінської унії окремо для України, Литви і Польщі. - Перерахувати причини, чому Україна не стала третім юридичним членом Люблінської унії.	4

10	Тема 14	- Дослідити і вміти охарактеризувати політичний устрій, становище, господарство, культуру італійських колоній в Криму. - Знати і вміти назвати конкретні факти історії розпаду Золотої Орди та причини утворення Кримського ханства. - Охарактеризувати українські землі Північного Причорномор‘я в складі Кримського ханства і Османської імперії. - Вміти визначити та проаналізувати соціально–економічне та політичне становище Слобожанщини, Галичини, Північної Буковини і Закарпаття в складі інших держав.	4
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4.	
11	Тема 16	- Дослідити та вміти назвати причини підготовки та умови укладання Берестейської унії 1596 р. - Охарактеризувати становище православної церкви після укладання Берестейської унії. - Дати оцінку початкового етапу створення української уніатської митрополії (1596–1599). - Бути знайомими з персоналіями В.–К. Острозького, І. Потія, К.Терлецького, Г.Балабана. - Законспектувати і вміти аналізувати артикули (умови), на яких було укладено унію.	16
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 5	
12	Тема 17	- Скласти розповідь про Самійла Кішку. - Скласти хронологічну таблицю участі козаків у війнах поза межами України. - Бути знайомим з персоналією Петра Сагайдачного. - Охарактеризувати роль козаків у Хотинській війні.	8
13	Тема 19	- Визначити причини і передумови козацьких рухів 20–30–х рр. XVII ст. - Скласти хроніку бойових дій повстань. - Вміти чітко назвати пункти „Ординації Війська Запорозького реєстрового”, що обмежували самоврядування реєстровців. - Проаналізувати причини поразки національного соціального руху першої половини XVII ст.	8
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 6	
14	Тема 20	- Вміти аргументовано визначити причини, рушійні сили та характер революції. - Бути знайомим з новими поглядами сучасних істориків на події 1648–1676 рр. - Знати періодизацію революції і скласти хронологічну таблицю основних періодів.	14

		- Бути знайомим з персоналіями Б. Хмельницького, М. Кривоноса, Д. Нечая, Ф. Джеджалія та С. Мужиловського	
15	Тема 21	- Назвати основні ознаки Української держави середини XVII ст. - Охарактеризувати Українсько–Московську державну угоду 1654 р. - Знати нові погляди сучасних істориків на значення Переяславської Ради. - Пояснити мотиви недопущення української делегації на зустріч великих послів Польщі і Росії у Вільно 24 жовтня 1656 р.	14
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 7	
16	Тема 25	- Скласти хроніку боротьби з турецько–татарською агресією в останній чверті XVII ст. - Підготувати розповідь про перший і другий Чигиринські походи. - Бути знайомим з персоналією П.Дорошенка, Ю.Хмельницького, І.Самойловича. - Охарактеризувати Бахчисарайський мир та Трактат про „вічний мир”.	14
17	Тема 26	- Скласти і вміти пояснити схему полково–сотенного устрою Української козацької держави. - Охарактеризувати органи влади і управління, які утворилися в Україні в 1648–1654 роках і діяли до другої половини XVIII ст. - Пояснити зміни в соціальній структурі України другої половини XVII ст. - Підготувати розповідь про підпорядкування Київської митрополії Московському патріархату. - Еволюція форм землеволодіння в Україні другої половини XVII ст.	14
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 8	
18	Тема 30	- Охарактеризувати законодавчу діяльність уряду П.Орлика в екзилі. - Бути знайомим з персоналією Пилипа Орлика. - Вміти пояснити основний зміст Конституції П.Орлика. - Скласти конспект тексту Конституції Пилипа Орлика. - Вміти пояснити місце українського питання у відносинах європейських країн, Туреччини і Криму з Росією та Польщею в 1712–1714 рр.	23
19	Тема 32	- Бути знайомим з персоналіями Д.Апостола, К.Розумовського.	23

		- Вміти пояснити причини відновлення гетьманства в Україні. - Скласти усну розповідь про реформаторські зусилля гетьмана Данила Апостола. - Аргументовано пояснити причини остаточної ліквідації гетьманства в Україні і розповісти про „Правління гетьманського уряду”	
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 9.	
20	Теми 33–35	- Розкрити імперську доктрину Росії щодо України у XVIII ст. - Вміти пояснити політику Петра I щодо України. - Обґрунтувати антизаконність втручання Москви у внутрішнє життя Української держави після 1654 р. і назвіть його наслідки. - Пояснити чому царський уряд завжди тиснув на Запорожжя, постійно урізав його права і навіть руйнував Січ. - Вміти розповісти про нову структуру адміністративного управління після ліквідації полково–сотенного ладу. - Підготувати усну розповідь про Нову Січ. - Аргументовано розкрити причини і пояснити передумови ліквідації Запорозької Січі і 1775 році. - Бути знайомим з персоналією останнього кошового Січі Петра Калнишевського. - Підготувати розповідь про Задунайську Січ. - Вміти пояснити мотиви створення Чорноморського козацького війська. - Охарактеризувати історичну долю Криму, Північного Причорномор‘я, Приазов‘я, Правобережної України і Західної Волині в кінці XVIII ст.	24
		ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 10.	
21	Теми 36–39	- Вміти охарактеризувати зрушення в сільському господарстві та промисловості України XVIII ст. - Дати характеристику соціальній структурі тогочасної України. - Скласти хроніку соціальних та національних рухів XVIII ст. - Бути знайомим з персоналіями ватажків Коліївщини. - Вміти пояснити еволюцію суспільно–політичної думки у XVIII ст. - Скласти усну розповідь про умови розвитку та стан культури в Україні XVIII ст.	22
Всього годин на самостійну роботу			238

VI. НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ
(Індивідуальне навчально–дослідне завдання)

У навчальному посібнику «Вища освіта України і Болонський процес» суть навчального проекту пояснена так:

«Індивідуальне навчально–дослідне завдання (ІНДЗ) *– вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, навчально–дослідного чи проектно–конструкторського характеру, яке виконується у процесі вивчення програмового матеріалу навчального курсу і завершується складанням підсумкового екзамену чи заліку. ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, отриманих у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних знань, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.*

Мета ІНДЗ *– самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення та практичне застосування знань студента з навчального курсу, розвиток самостійної роботи».*

Виходячи з цього, ми дещо розширили формулювання мети:

Мета: на основі знань, отриманих на лекційних і семінарських заняттях, самостійно поглибити, узагальнити і закріпити знання з тим, щоб набувати практичних навичок самостійного засвоєння масиву історичної інформації. Поглибити знання хронології та персоналістики, виробити вміння співставлення та порівняння історичних явищ та процесів, формувати уміння відшукувати причинно–наслідкові зв‘язки подій та явищ, а також синхронізувати основні події української історії з європейським історичним процесом.

Форми:

1. Підготовка реферату (усного чи письмового повідомлення) з персоналій.
2. Реферування статті, наукової розвідки.
3. Складання хронологічних таблиць.
4. Складання словника базових понять якогось періоду.
5. Складання таблиці „Хто є хто?” (персоналії певного періоду).
6. Підготовка експрес–тесту (для окремих подій чи невеликих періодів).
7. Самостійне складання конспекту про окремі історичні події.
8. Складання плану усної розповіді частини програмового матеріалу.
9. Анотація прочитаної додаткової літератури.

10. Написання ессе з відповідної теми.

Найпоширенішою формою ІНДЗ є підготовка реферату чи реферування.

Реферат (від лат. реферо – доповідаю) – короткий виклад (перед аудиторією чи в письмовій формі) наукової праці, вчення, змісту книги тощо.

Реферуванням називають короткий проблемний виклад змісту книги або статті, в якому увиразнюють головні ідеї дослідження. І реферат, і реферування передбачають узагальнення висвітлення якоїсь проблеми в науковій літературі. Але якщо реферується, як правило, одна стаття чи книга, то підготовка реферату передбачає роботу з кількома джерелами.

Підготовка реферату покликана:

1. Систематизувати, поглибити і закріпити знання з окремої або кількох тем.
2. Розвивати первинні навики здійснення науково–дослідницької роботи.
3. Виявити рівень підготовленості студента до самостійної роботи з фахової літературою, показати вміння орієнтуватися у виборі необхідних джерел для розкриття теми.
4. З'ясувати здібності студента робити самостійні висновки і теоретичні узагальнення, а також виявити своє розуміння порушуваної проблеми.

Вимоги до реферату:

Обсяг до 20 сторінок.

Реферат повинен складатися з плану, вступу, основної частини, висновків та списку використаної літератури.

Есе (essay) — у перекладі з англійської означає «нарис», «твір», «спробу самостійного аналізу» та «обґрунтування теоретичної гіпотези».

Есе виражає індивідуальні враження й міркування автора з конкретного приводу або предмета й не претендує на вичерпне трактування. Відносно обсягу й функції межує, з одного боку, з науковою статтею й літературним нарисом (з яким есе нерідко плутають), з іншого боку — з філософським трактатом. Есеїстичному стилю властиві образність, рухливість асоціацій, нерідко антитиповість мислення, орієнтування на інтимну відвертість і розмовну інтонацію.

Мета есе полягає в розвитку навичок самостійного творчого мислення й письмового послідовного викладу власних думок. Писати есе надзвичайно корисно, оскільки це дозволяє авторові навчитися чітко й грамотно формулювати думки, структурувати інформацію,

використовувати основні категорії аналізу, виділяти причиново–наслідкові зв'язки, ілюструвати поняття відповідними прикладами, аргументувати свої висновки.

Есе повинне містити: чіткий виклад суті поставленої проблеми, включати самостійно проведений аналіз цієї проблеми з використанням концепцій і аналітичного інструментарію, розглянутого в рамках дисципліни, висновки, що узагальнюють авторську позицію з поставленої проблеми.

Якість есе залежить від трьох взаємозалежних складників, таких як:

- вихідний матеріал, що буде використаний (конспекти прочитаної літератури, лекцій, запису результатів дискусій, власні міркування й накопичений досвід з даної проблеми);
- якість обробки наявного вихідного матеріалу (його організація, аргументація та докази);
- аргументація (наскільки точно вона співвідноситься з піднятими в есе проблемами).

Процес написання есе можна розбити на кілька стадій: обмірковування — планування — написання — перевірка — виправлення.

Планування — визначення мети, основних ідей, джерел інформації, термінів закінчення й подання роботи. Мета повинна визначати ідеї. Ідеї, як і мета, можуть бути конкретними й загальними, більше абстрактними. Думки, почуття, погляди й подання можуть бути виражені у формі аналогій, асоціації, припущень, міркувань, суджень, аргументів, доводів тощо.

Джерела. Тема есе підкаже, де шукати потрібний матеріал. Звичайно користуються бібліотекою, Інтернет–ресурсами, словниками, довідниками. Перегляд означає редагування тексту з орієнтацією на якість і ефективність.

Якість тексту складається із чотирьох основних компонентів: чіткості думки, виразності, грамотності й коректності.

Необхідно чітко і ясно формулювати ідеї, які хочете виразити, інакше вам не вдасться донести ці ідеї й відомості до читачів.

Виразність — це доступність тексту для розуміння. Легше всього її можна досягти, користуючись логічно й послідовно ретельно обраними словами, фразами й взаємозалежними абзацами, що розкривають тему.

Грамотність відбиває дотримання норм граматики й правопису. Якщо в чомусь сумніваєтеся, загляньте в підручник, словник або посібник зі

стилістики чи дайте прочитати написане людині, чия манера писати вам подобається.

Коректність — це манера письма. Писати треба полемічно, але чемно.

Вимоги до оформлення роботи.

Текст роботи, як правило, набирається на комп'ютері через 1,5 інтервала на папері формату А4. При наборі тексту слід використовувати шрифт Times New Roman розміру 14. Робота може бути також написана студентом власноручно, акуратним та зрозумілим почерком. Щільність написання має наближатися до друкованого тексту. Обсяг есе – не більше 8 сторінок.

Вимоги до змісту та оформлення інших форм ІНДЗ студенти отримують безпосередньо від викладача.

У даному посібнику індивідуальні навчально–дослідні завдання рознесені до відповідних тем семінарських занять. Усі ІНДЗ виконуються в окремому зошиті (окрім реферату) і можуть захищатися як в процесі вивчення курсу, так і в кінці семестру. Оцінюється ІНДЗ в балах. Максимальна кількість набраних балів за правильне виконання ІНДЗ у І–ІІ семестрах може бути 30, а в ІІІ–му та ІV семестрах – 25 балів.

Бали за виконання ІНДЗ сумуються до балів поточного і підсумкового контролю успішності і всі разом умовно складають 100 %, від яких за спеціальною шкалою переводяться у оцінки (див. розділ VII).

Форми контролю знань студентів і оцінювання

Контроль за рівнем засвоєння знань студентами здійснюється у таких формах:

- усне експрес–опитування;
- виступ на семінарських заняттях (з повідомленням, доповіддю, рефератом, участь у дискусії);
- хронологічний диктант (письмово);
- термінологічний диктан (письмово);
- письмове опитування (індивідуальні завдання на карточках чи одне із питань, що виносяться на семінар);
- тестування знань студентів з певної теми, змістового модуля чи кількох модулів;
- індивідуальна співбесіда викладача і студента;
- письмова контрольна робота після вивчення матеріалу кількох модулів чи курсу. На підсумковій контрольній роботі (в кінці ІІ, і в кінці ІV семестрів) правильна відповідь оцінюється в 10 балів.

На семінарському занятті студент може отримати:

1. за відповідь на одне питання з питань плану – до 4 балів;
2. за суттєве доповнення – 1 бал;
3. за змістовну участь у дискусії – 1 бал;
4. за виконання різних завдань контролю (в залежності від їх складності) – 1–5 балів.

Якщо студент не готовий до семінарського заняття (не брав участі в обговорені теми: не виступав, не доповнював, не виконав колективного чи індивідуального завдання), то він отримує «нуль балів».

Як вийняток: в 1 бал може оцінюватись робота студента на лекції (в разі перевірки викладачем його конспекта та виявлення шляхом співбесіди рівня засвоєння знань з теми лекції).

VII. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

За шкалою ECTS	За національною шкалою	За шкалою навчального закладу
A	відмінно	90– 100%
B	дуже добре	82 – 89%
C	добре	75– 81%
D	задовільно	67 – 74%
E	задовільно (достатньо)	60 – 66%
FX	незадовільно з можливістю повторного складання	35 – 59%
F	незадовільно з обов'язковим повторним курсом	1 – 34%

Розподіл балів оцінювання успішності студентів з навчальної дисципліни „Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.”

І та ІІІ семестри

Семінарські заняття	*55 балів*
ІНДЗ	*30 балів*
Підсумковий контроль	*15 балів*
Всього	**100 балів**

ІІ та ІV семестри

Семінарські заняття	*60 балів*
ІНДЗ	*25 балів*
Підсумковий контроль	*15 балів*
Всього	**100 балів**

VIII.МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ:

Опорні конспекти лекцій; історичні карти основних періодів та подій, що вивчаються у даному курсі; ілюстративні матеріали (портрети гетьманів та інших історичних персонажів); першоджерела – Літопис Руський, Історія русів, Хроніка літописців стародавніх Феодосія Софоновича та ін.

IX. ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ

І. Основна:

1. Апанович О.М. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. – К.: „Либідь”, 1993. – 288 с.
2. Аркас М. Історія України–Русі. – К.: Вища школа, 1991. – 456 с.
3. Бойко О.Д. Історія України. – К.: „Академія”, 1999. – 568 с.
4. Бунятян К.П. Давнє населення України. – К.: „Либідь”, 1999. – 228 с.
5. Винокур І.С., Трубчанінов С.В. Давня і середньовічна історія України. – К.: Вища школа, 1996. – 315 с.
6. Грушевський М.С. Історія України – Руси: В 11–ти т. – К., 1991–1998.
7. Грушевський М.С. Очерк истории украинского народа. – К.: „Либідь”, 1991. – 398 с.
8. Давня історія України. У 2–х книгах // Під ред. Толочка П.П. – К., 1995.
9. Давня історія України. В 3–х томах. – К., 1997–2000.
10. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Львів: „Світ”, 1991. – 574 с.
11. Етнічна історія давньої України. – К., 2000. – 280 с.
12. Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. – К.: „Абрис”, 1994. – 254 с.
13. Залізняк Л. Первісна історія України. – К., 1999. – 264 с.
14. Історія русів (український переклад І.Драча). – К.,1991. – 318 с.
15. Історія України в особах: Давньоруська держава. – К.: „Україна”, 1996. – 240 с.
16. Історія України в особах: Литовсько–польська доба. – К.: „Україна”, 1996. – 238 с.
17. Історія України. Курс лекцій. – Книга 1. – К.: „Либідь”, 1991. – 574 с.
18. Історія України. Під загальною редакцією В.Смолія. – К., 2000.
19. Історія України: нове бачення: В 2–х т. – К.: „Україна”, 1995. – 350 с.
20. Історія української культури: У 5–и т. – К., 2001–2003. – Т.1–3.
21. Історія України в особах: Козаччина. – К., 2000. – 302 с.
22. Історія України. Документи. Матеріали. – К.: Академія, 2002. – 448 с.
23. Історія України в художньо–історичних образах (з найдавніших часів до середини XVI ст.) / Вовк Ю.Й. – Тернопіль: Навчальна книга, 2005. – 272 с.
24. Котляр М.Ф., Смолій В.А. Історія в життєписах. – К.: „Час”, 1994. – 327 с.
25. Крип’якевич І.П. Історія України. – Львів: „Світ”, 1990. – 520 с.

26. Культура і побут населення України. – К.: „Либідь”, 1993. – 232 с.
27. Полонська–Василенко Н. Історія України: У 2–х т. – К., 1992.
28. Субтельний О. Україна. Історія. – К.: „Либідь”, 1991. – 510 с.
29. Шевчук В.П., Тараненко М.Р. Історія української державності. – К.: „Либідь”, 1999. – 480 с.
30. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків: У 3–х т. – К., 1990–1991.
31. Яковенко Н.М. Нарис історії України від найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К.: „Генеза”, 1997. – 312 с.
32. Хрестоматія з історії України / За ред. В.І. Червінського. – К.: „Вежа”, 1996. – 352 с.
33. Журнали: „Український історичний журнал” // УІЖ.
«Київська старовина» // «КС»
„Історичний журнал”
„Пам’ять століть”

ІІ. Додаткова література:

– Витоки. Від найдавніших часів до першої половини IX ст. – К.: „Україна”,1995. – 318 с.;
– Відома і чута у всіх кінцях землі. Друга половина IX – перша половина XII ст. – К.: „Україна”, 1993. – 330 с.;
– Великий неспокій. Друга половина XII–XIII ст. – К.: „Україна”,1992. – 326 с.
– Темні віки. XIV – перша половина XV ст.–К.: „Україна”, 1993. – 362 с.
– На переломі. Друга половина XV – перша половина XVI ст. – К.: „Україна”, 1994. – 352 с.
– Між двох вогнів. Друга половина XVI – перша половина XVII ст. – К.: „Україна”, 1995. – 432 с.
– У спалахах темряви. Середина XVII ст. – К.: „Україна”, 2001. – 399 с.
– Руїна. Друга половина XVII ст. – К.: „Україна”,1996. – 431 с.

ІІІ. Джерела:

1. Боплан Г.Л. Опис України. – Львів: Каменяр, 1990. – 301 с.
2. ГалицькоВолинський літопис // Ізборник // http:// litopys.org. ua/
3. Геродот. История. В 9 кн.– М.: ЛАДОМИР, АСТ, 1999. – 740 с.
5. Гомер. Одісея. – К., 1968.
6. Іларіон Київський. Слово про Закон та Благодать // Ізборнік// http:
// litopys.org. ua/
7. Історія України: Документи. Матеріали. Посібник / Уклад., комент.
В.Ю. Короля. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 448 с.

8. Історія України мовою документів / За заг. ред. проф. М.Є.Безпалова. – Донецьк: ТОВ «ЮгоВосток, Лтд», 2006. – 94 с.
9. Історія української культури: Зб. матеріалів і документів / Упоряд.: Б.І.Білик, Ю.А. Горбань, Я.С. Калакура та ін.; За ред. С.М. Клапчука, В.Ф. Остафійчука. – К.: Вища школа, 2000. – 607 с.
10. Історичний атлас України / Упор. І.Тесля, Є.Тютько. – НьюЙорк, Монреаль, Мюнхен, 1980. – 190 с.
13. Літопис Руський (За Іпатіївським списком). – К., 1989. // http:// litopys.org. ua/
14. Літопис Самовидця // http://litopys.org.ua/samovyd/sam.htm
17. Ординація 1638 р. Війська запорозького, заведена польським урядом // www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/doc1.html#18
18. Збірник документів і матеріалів з історії України / Ададуров Ю.А., Безпала Т.І., Бут О.М. та ін.; За заг. ред. Г.Я. Пономаренка; Донецький державний університет. – Донецьк, 1995. – 128 с.
19. Правда руська // Ізборник// http:// litopys.org. ua/
24. Словникдовідник з археології // Ред. Н.О. Гаврилюк. – К.: Наукова думка, 1996. – 431 с.
25. Слово о полку Игореве //http://kharkov.vbelous.net/knigor
26. Слово про князів // Ізборнік // http:// litopys.org. ua/
27. Супрасльський літопис // Ізборник // http:// litopys.org. ua/ // http://www.history.univ.kiev.ua/ukrbooks/dok2.html#1

Складання списку використаної літератури до наукової роботи

Список літератури є частиною будь-якої дослідницької роботи, його подають після основного тексту. Список інформує про використані і цитовані документи та надає найважливішу бібліографічну інформацію за темою наукової роботи про книги, статті, дисертації та інші джерела, використані автором у роботі, підтверджує достовірність і точність запозичень: цитати, факти, таблиці, схеми, карти та ін., на основі яких будується дослідження.

У список варто включати усі матеріали, які були прочитані, переглянуті, проаналізовані. Бажано виявляти джерела якомога повніше, пам'ятаючи, що бібліографічний список до наукової роботи – це підсумок вивчення проблеми і передумова подальших наукових

досліджень.Особливу увагу потрібно приділити відображенню літератури останніх 3–5 років, як показнику інформованості автора про сучасний стан досліджуваної теми.

Список використаної літератури є бібліографічним посібником, тому кожний включений до списку документ повинен бути описаний відповідно стандартів.

Бібліографічний опис – множина записаних за певними правилами бібліографічних даних, що ідентифікують документ, тобто це сукупність даних про документ (його частину або групу документів), що дозволяють ідентифікувати видання, а також отримати уявлення про його зміст, читацьке призначення, обсяг, довідковий апарат тощо. Бібліографічний опис документів здійснюється за:

- ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 "Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання";
- ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 "Бібліографічний запис. Заголовок. Загальні вимоги та правиласкладання";
- ДСТУ 3582–97 "Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила";
- ГОСТ 7.12–93 "Библиографическая запись.Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила".

Всі бібліографічні записи в бібліографічних списках рекомендується нумерувати, що дає уяву про розміри списку, полегшує його використання. Нумерація є суцільною для всього бібліографічного списку, номер ставиться перед бібліографічним записом і відокремлюється від нього крапкою.

При складанні списку літератури можливі різні способи розстановки бібліографічних описів джерел: алфавітний, хронологічний, систематичний, нумераційний (в порядку першого згадування публікацій у тексті роботи).

Найчастіше використовується алфавітна розстановка, тобто в алфавіті прізвищ авторів і заголовків, якщо автор не зазначений чи авторів більше трьох. Вказані у списку публікації подають в такому порядку:

- роботи вітчизняних та іноземних авторів, надрукованих російською та українською мовами в загальному алфавіті, з урахуванням транскрипції написання;
- твори вітчизняних та іноземних авторів іноземними мовами, спочатку латинський алфавіт, потім східні мови, якщо є.

При використанні в тексті цитат чи довільного переказу змісту творів інших авторів, обов'язково потрібно робити посилання, вказуючи в тексті в квадратних дужках номер бібліографічного запису зі списку літератури та сторінку цитування. Наприклад: [128, с. 287].

Зразки бібліографічних описів

Один автор:

Нейл, Ф. Міфологія : енциклопедія / Філіп Нейл ; пер. з англ. О. І. Зуй. – К. : Перо, 2006. – XII, 159, [1] с. : іл.

Два автори:

Ганслі, Т. Соціальна політика та соціальне забезпечення : пер. з англ. / Теренс Ганслі, Джейн Міллар. – 2–е вид., стереотип. – К. : Основи, 2008. – 236, [4] с. : 24 арк. табл.

Три автори:

Бачинін, В. А. Філософія права : підручник / В. А. Бачинін, В. С. Журавський, М. І. Панов. – К. : Ін Юре, 2013. – 472, [4] с.

Чотири автори:

Філософія : пос. для студ. вищих навч. закладів / Є. М. Причепій, А. М. Черній, В. Д. Гвоздецький, Л. А. Чекаль ; МОН України, КДУ ім. Т. Г. Шевченка. – Вид. 2–е. – К. : Академія, 2013. – 576, [1] с.

П'ять та більше авторів:

Економічний аналіз : навч. пос. / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк [та ін.] ; за ред. М. Г. Чумаченка. – К. : КНЕУ, 2013. – 556, [3] с. – (Альма–матер).

Опис за назвою:

Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду : документи і матеріали / за ред. Лариси Масенко ; упор.: Лариса Масенко, Віктор Кубайчук, Орися Демська–Кульчицька. – К. : Просвіта, 2005. – 399, [1] с.

Аналітичний опис (розділ, параграф, стаття із збірника):

Поперечна, Л. Критерії професійного розвитку вчителя початкових класів / Леся Поперечна // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. – Ч. 1. – С. 211–220.

Стаття із збірника матеріалів наукової конференції:

Яковенко, І. О. Петро Могила – фундатор Києво–Могилянської академії / І. О. Яковенко // Християнські цінності в системі освіти: теорія, традиції, практика : матеріали Всеукраїнських науково–практ. конф., 2012–2013 рр. – Умань : ВПЦ «Візаві», 2014. – С. 115–126.

Опис багатотомного видання (при використанні всіх томів):

Сухомлинський, В. О. Вибрані твори : в 5 т. / Василь Олександрович Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1979–1983. – Т. 1–5.

Окремий том багатотомного видання:

Макаренко, А. С. Избранные произведения : в 3 т. / А. С. Макаренко. – К. : Рад. школа, 1984. – Т. 1: Педагогическая поэма. – 518, [2] с.

Дисертація:

Коробка, С. В. Розвиток малого підприємництва в сільському господарстві : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 : “Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)” : захищ. 15.04.2009 : затв. 27.10.2009 / Коробка Світлана Василівна ; Львівський аграрний національний університет. – Львів, 2009. – 230 с. – Бібліогр.: с. 198–227.

Автореферат дисертації:

Апатова, Н. В. Влияние информационных технологий на содержание и методы обучения в средней школе : автореф. дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02 : "Теория и методика обучения (информатика)"/ Апатова Наталья Владимировна ; РАО, Институт общеобразовательной школы. – М., 2012. – 37 с.

Стаття з енциклопедії:

Коваль, М. В. Друга світова війна / М. В. Коваль // Енциклопедія сучасної України / НАН України, Наукове товариство ім. Шевченка, Інститут енциклопедичних досліджень. – К. : [Інститут енциклопедичних досліджень НАН України], 2008. – Т. 8 : Дл–Дя. – С. 426–427.

Стаття з журналу:

Бех, І. Д. Інноваційна виховна технологія: сутнісні положення і шляхи реалізації / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2014. – № 1. – С. 12–17.

Стаття з газети (коли газета видається за номером):

Залозна, Л. Соціальне партнерство – альтернативний шлях розвитку ЗНЗ / Людмила Залозна, Лариса Селіванова // Управління освітою. – 2014. – Квітень (№ 7). – С. 32–34.

Стаття з газети (коли газета видається за датою):

Реєнт, О. Пророцтво і покута Шевченка : Великий Кобзар як творець Української мрії / О. Реєнт // День. – 2014. – 18–19 квітня. – С. 11.

Електронний ресурс локального доступу:

Карпенко, Ю. О. Вступ до мовознавства : навч. пос. для студ. філол. ф–тів [Електронний ресурс] / Ю. О. Карпенко. – 80 Min / 700 MB. – К. : КНПУ ім. М. Драгоманова, 2003. – 1 електрон. опт. диск (CD–ROM) ; 12 см. – Систем. вимоги : Pentium ; 32 MbRAM ; Windows 95, 98, 2000, XP ; MS Word 97–2000. – Назва з контейнера.

Електронний ресурс віддаленого доступу:

Бібліотека і доступність інформації у сучасному світі [Електронний ресурс] : електронні ресурси в науці, культурі та освіті : підсумки 10–ї Міжнар. конф. "Крим–2003" / Л. Й. Костенко, А. О. Чекмарьов, А. Г. Бровкін, І. А. Павлуша // Бібліотечний вісник. – 2003. – № 4. – С. 43–49. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/articles/2003/03klinko.htm. – Назва з екрану.

Сняданко І. І. Дослідження методу активного соціально–психологічного навчання в роботі психологічної служби в Україні [Електронний ресурс] / І. І. Сняданко // Соціотехнічні системи : інтернет–журн. – 2010. – Вип. 4. – С. 14–19. – Бібліогр.: 3 назви. – Режим доступу: http://www.lp.edu.ua/Institute/IGS/IPP/WebRC/issues/Issue%204/Snyadanko.pdf. – Назва з екрану.

IX. ТЕМАТИКА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

І КУРС

СЕМІНАР № 1
„ЕВОЛЮЦІЯ ЛЮДИНИ І НАЙДАВНІШИХ СУСПІЛЬСТВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ”

Мета: *З’ясувати періодизацію стародавньої історії України, визначити характерні особливості кожної з епох, познайомитись з природно–кліматичними умовами за доби появи та еволюції найдавніших людських істот в Україні, розглянути устрій мисливських суспільств. Охарактеризувати неолітичну революцію. Дізнатись про Трипільську археологічну культуру та її дослідження на території нашого краю.*

План

1. Давні мисливці на території України. Устрій мисливських суспільств.
2. Від привласнювального до відтворювального господарства. Неолітична революція.
3. Доба енеоліту на Україні. Трипільська культура.

Питання для самостійного опрацювання:

Археологічні культури епохи міді–бронзи.
Природнокліматичні умови, в яких жили первісні люди.

Література:

1. Аркас М. Історія України–Русі. – К., 1990. – С. 6–40.
2. Археологічний вісник. Спеціальний випуск, присвячений 110–річниці відкриття Трипільської культури / ред. кол.: В.Г.Кузь, О.Г. Корвін–Піотровський, В.О. Круц та ін. – Умань, 2003. – 54 с.
3. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2004. – С. 6–40.
4. Борисенко В.Й. Курс української історії: з найдавніших часів до XX століття. – к., 1996. – С. 5–13.
5. Бунятян К.П. Давнє населення України. – К., 1999. – С. 45–134.
6. Винокур І.С., Трубчанінов С.В. Давня і середньовічна історія України. – К., 1996. – С. 5–151.
7. Давня історія України. В 3–х томах. – Т. 1. Первісне суспільство. – К., 1997. – С.17–544.
8. Давня історія України. У 2–х книгах // Під ред. Толочка П.П. – К., 1995. – Кн. 1. – С.11–88.
9. Етнічна історія давньої України. – Колективна монографія. – К., 2000. – С.7–93.

10. Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. – К., 1994. – С. 11–78.
11. Залізняк Л. Первісна історія України. – К., 1999. – С.9–82.
12. Історія України. Курс лекцій. – Книга 1. – К., 1991. – С.5–15.
13. Круц В.О., Чабанюк В.В., Чорновіл Д.К. Ранок землеробського світу. Пам'ятки трипільської культури на Тальнівщині. – К., 2000. – С.6–21.
14. Полонська–Василенко Н. Історія України. У 2–х т. – К., 1993. – Т. 1. – С. 41–55.
15. Священко З. Із історії археологічного вивчення Уманщини // КС. – 2002. – № 5. – С. 172–175.
16. Священко З.В. Історія Уманщини (З найдавніших часів до середини XVII ст.). – Черкаси, 2006. – С. 34–52.
17. Трипільська культура на землях історичної Уманщини. Матеріали міжрегіональної конференції. – Умань, 2003. – 54 с.
18. Яковенко Н. Нарис історії України. З найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997. – С.14–18.

СЕМІНАР № 2
«СКІФО–САРМАТСЬКА ДОБА. АНТИЧНІ МІСТА–ДЕРЖАВИ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я»

Мета: *Виявити взаємопов'язаність процесу розвитку знарядь праці із суспільними змінами, з'ясувати яке населення мешкало на території України в добу раннього залізного віку, переконатися, що воно було різноетнічним, висвітлити період грецької колонізації Північного Причорномор'я і визначити її наслідки.*

План

1. Поява скіфів у Північному Причорномор'ї. Велика Скіфія.
2. Побут і культура. Занепад держави. Мала Скіфія.
3. Сарматська експансія на території Північного Причорномор'я.
4. Грецька колонізація Північного Причорномор'я. Боспорське царство.

Пояснити терміни:

Автохтони, міста–держави, сколоти, експансія, культура, держава.

ІНДЗ

Виписати із повідомлень Геродота характеристику скіфів–воїнів.

Література:

1. Агбунов М.В. Путешествие в загадочную Скифию. – М., 1989. – 190 с.

2. Атрибути Аполона й Артеміди на пам'ятках мистецтва з Ольвії, Херсонеса та міст Боспора // КС. – 2006. – № 1. – С. 3–12.
3. Бережанський В. Воєнне мистецтво скіфів // Пам'ять століть. – 1996. – № 3. – С. 85–100.
4. Борисенко В.И. Курс української історії: з найдавніших часів до XX століття. – К., 1996. – С. 13–22.
5. Бунятян К.П. Давнє населення України. – К., 2003. – С.183–198.
6. Винокур І.С., Трубчанінов С.В. Давня і середньовічна історія України. – К., 1996. – С. 51–93.
7. Геродот із Галікарнасу. Скіфія. – К., 1992. – 72 с.
8. Давня історія україни. В трьох томах. Т. 2. Скіфо–антична доба. – К., 1998. – С. 11–194.
9. Давня історія України. У 2–х книгах // Під ред. Толочка П.П. – К., 1995. – Кн. 1. – С.11–88.
10. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Л., 1991. – С.29–32.
11. Залізняк Л.Л. Первісна історія України. – К., 1999. – С. 146–171.
12. Зубар В.М. Виникнення воєнного та релігійного союзу грецьких міст Боспору Кіммерійського // УІЖ. – 1997. – № 4. – С. 41–52.
13. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 1. – К., 1992. – С. 56–60.
14. Священко З.В. Історія Уманщини (З найдавніших часів до середини XVII ст.). – Черкаси, 2006. – С. 64–70.
15. Скіфська Пектораль // Степовик Д. Скарби України. – К., 1991. – С. 11–17.
16. Скржинська М.В. Найдавніший державні нагороди на землях України // УІЖ. – 2006. – № 4. – С. 130–140.
17. Яковенко Наталя. Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997. – С. 18–21.

СЕМІНАР № 3
„ПРАСЛОВ'ЯНИ, СЛОВ'ЯНИ ТА ПРАУКРАЇНЦІ"
(III СТ. ДО Н. Е. – VII СТ. Н. Е.)

Мета: *Розглянути основні концепції походження східних слов'ян, визначити вклад сучасних істориків у проблему слов'янського етногенезу. Визначити характерні риси праукраїнства в племенах зарубинецької, пеньківської, празької та колочинської культур з тим, щоб переконатися, що лісостепова і лісова зона Правобережної України були центром формування слов'янства.*

План

1. Концепції походження східних слов'ян.
2. Початок процесу зародження праукраїнства в племенах зарубинецької культури.

3. Праукраїнське антське державне об'єднання. Елементи праукраїнства в племенах пеньківської, празької, колочинської культур (III ст. до н. е. – VII ст. н. е.)

ІНДЗ

Скласти письмову розповідь про зарубинецьку культуру.

Література:

1. Баран В. Археологічні культури та літописні племена напередодні утворення Київської держави // Історія в школах України. – 2003. – № 5. – С. 36–41.
2. Бойко О.Д. Історія України. – К., 2004. – С. 23–31.
3. Борисенко В.Й. Курс української історії: з найдавніших часів до XX століття. – К., 1996. – С. 22–37.
4. Винокур І.С., Трубчанінов С.В. Давня і середньовічна історія України. – К., 1996. – С.115–140.
5. Давня історія України. В трьох томах. – Т. 3. – К., 2000. – С. 61–190.
6. Давня історія України. У 2–х книгах // Під ред. Толочка П.П. – К., 1995. – Кн. 2. – С. 5–16; 198–205.
7. Етнічна історія давньої України. – К., 2000. – С. 118–195.
8. Залізняк Л. Нариси стародавньої історії України. – К., 1994. – С. 117–136.
9. Залізняк Л. Первісна історія України. – К., 1999. – С. 171–189.
10. Історія України. Документи. Матеріали. – К., 2002. – С. 5–15.
11. Історія України. Курс лекцій. – Т. 1. – К., 1991. – С. 23–35.
12. Козлов М.М. Уявлення давніх слов'ян про потойбічний світ // УІЖ. – 2000. – № 3. – С. 61–73.
13. Нечуй–Левицький І. Світогляд українського народу. Ескіз української міфології. – К., 1993. – 86 с.
14. Острась Едуард. Звідки пішла назва «Україна» // КС. – 2006. – № 1. – С. 56–64.
15. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 1. – К., 1992. – С. 66–82.
16. Яковенко Наталя. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997. – С. 21–26.

СЕМІНАРИ № 4–5
„КИЇВСЬКА РУСЬ В ПЕРІОД ПОЛІТИЧНОЇ ЄДНОСТІ (80–і рр. IX ст. – ПЕРША ТРЕТИНА XII ст.)

Мета: *Окреслити передумови утворення Давньоруської держави, розкрити суть теорій походження Київської Русі, визначити роль норманів в утворенні держави східних слов'ян, охарактеризувати політичний устрій, соціальну структуру та господарство Русі. Розкрити поворотну роль одержавлення християнства для зміцнення держави та*

для пришвидшення культурного поступу. Довести, що утворення і розвиток Давньоруської держави було закономірним підсумком складного і тривалого соціально–економічного та культурного розвитку слов'янського суспільства.

План

1. Державно–політична історія Русі–України за варязької династії Рюриковичів:
   - захоплення Києва Олегом і поступове перетворення Русі в імперію;
   - князювання Ігоря, Ольги, Святослава.
2. Князювання Володимира та утвердження державної релігії – християнства.
3. Князювання Ярослава Мудрого.
4. Князювання Володимира Мономаха.
5. Населення, сільське господарство, ремесла, торгівля Київської Русі.
6. Зовнішня політика Київської Русі.

Література:

1. Відома і чута в усіх кінцях землі. – К., 1993. (Історичні портрети князів Володимира, Ярослава Мудрого та Володимира Мономаха).
2. Горський А.А. Ще раз про роль норманів у формуванні Київської Русі // УІЖ. – 1994. – № 1. – С. 3–9.
3. Денисенко В. Освіта і шкільництво у давній Русі–Україні // Пам'ять століть. – 2005. – № 2. – С. 15–25.
4. Залізняк Л. Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність? // Пам'ять століть. – 1996. – № 2. – С. 2–15.
5. Історія України в особах: Давньоруська держава. – К., 1996. – С. 5–127.
6. Історія України. Документи. Матеріали. – К., 2002. – С. 15–67.
7. Історія України. Курс лекцій. Кн.. 1. – К., 1991. – С. 35–53.
8. Історія України: нове бачення. Т. 1. – К., 1995. – С. 40–68.
9. Котляр М. Полководці давньої Русі. – К., 1996. – 150 с.
10. Котляр М.Ф. Давньоруська держава кінця XI – початку XII століття (Від усобиць до стабілізації). // УІЖ. – 1997. – № 2. – С. 18–28.
11. Моця О., Ричка В. Київська Русь: від язичництва до християнства. – К., 1996.
12. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року). – К., 2002. – С. 6–57.
13. Полонська–Василенко Н. Історія України. – К.,1992. – Т. 1. – С. 87–144.
14. Ричка В.М. За літописним рядком. – К.,1991. – 206 с.

15. Ричка В.М. Київська Русь: проблеми, пошуки, інтерпретації // УІЖ. – 2001. – № 2. – С. 23–34.
16. Ричка В.М. Про еволюцію назви Русь в етнополітичній історії України // УІЖ. – 1991. – № 2. – С. 86–89.
17. Ричка В.М. Шлюб і подружнє життя у Київській Русі // УІЖ. – 1992. – № 1. – С. 131–142.
18. Терещенко Ю.І. Україна і європейський світ. Нарис історії від утворення старокиївської держави до кінця XVI. – К., 1996. – С. 8–130.
19. Толочко О. Коли перестала існувати „Київська Русь”? // КС. – 1992. – № 6. – С. 7–19.
20. Толочко О.П., Толочко П.П. Київська Русь. – К., 1998. – 352 с.
21. Толочко П.П. Київська Русь. – К., 1996. – С. 9–93.
22. Фарбей О.М. Джерела з історії християнства в Криму в ІУ–ІХ ст. // УІЖ. – 2000. – № 4. – С. 48–57.
23. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997. – С. 14–31.

СЕМІНАР № 6
„РУСЬ–УКРАЇНА В ПЕРІОД РОЗДРОБЛЕНОСТІ І МОНГОЛО–ТАТАРСЬКОЇ НАВАЛИ”

Мета: *З’ясувати чому Русь перейшла від моно– до поліцентризму і які наслідки були цього процесу. Переконатись, що феодальне дріблення було природним наслідком розвитку феодального ладу. Виявити, які князівства першими відокремились і яку роль у цей період відіграв Київ. Проаналізувати вплив монголо–татарської навали на розвиток Галицько–Волинської Русі.*

План

1. Причини феодальної роздробленості Русі.
2. Основні тенденції історичного розвитку Русі:
   - Київ і Київська земля;
   - Чернігівське і Новгород–Сіверське князівство;
   - Переяславське князівство;
   - Володимиро–Суздальське князівство і утвердження окремої державності і етнічного центру.
3. Експансія монголо–татар на давньоруські землі. Русь під владою Золотої Орди.

ІНДЗ

1. Скласти хронологічну таблицю історії Давньоруської держави.
2. Скласти таблицю персоналій «Хто є хто в Київській Русі?»

№ п/п	Прізвище, ім’я	Роки народження і смерті чи князювання	Найважливіші діяння

Література:

1. Бойко О.Д. Історія України. – К., 1999. – С. 45–61.
2. Борисенко В.Й. Курс української історії: з найдавніших часів до ХХ ст. – К., 1996. – С. 70–79.
3. Готун І., Моця О. З життя киян часів Батия // КС. – 1993. – № 5. – С. 77–80.
4. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Л., 1991. – С. 59–84.
5. Історія України. Курс лекцій / кер. авт. кол. Л.Г. Мельник. – К., 1991. – С. 53–69.
6. Історія України. Нове бачення / О.І. Гуржій, Я.Д. Ісаєвич, м.Ф. Котляр. –К., 1995. – Т. 1. – С. 68–81.
7. Крип’якевич І.П. Історія України. – Львів, 1990. – С. 71–85.
8. Лях Р.Д., Ізюмов В.І., Красноносов Ю.М. Історія України. – К., 1998. – С. 48–55.
9. Полонська–Василенко Н. Історія України. – К., 1992. – Т. 1. – С. 144–192.
10. Ричка В.М. Київська Русь: проблеми, пошуки, інтерпретація // УІЖ. – 2001. – № 2. – С. 23–34.
11. Слабошпицький М. З голосу нашої Кліо. – К., 1993. – С. 51–68.
12. Терещенко Ю.І. Україна і європейський світ. Нарис історії від утворення старокиївської держави до XVI ст. – К., 1996.
13. Толочко П. Київська Русь. – К., 1996. – С. 201–305.

СЕМІНАР № 7
„КУЛЬТУРА ТА ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ”

Мета: О*знайомитись з яскравим і багатогранним явищем – культурою Київської Русі, яке стало наслідком тривалого процесу внутрішнього розвитку східнослов’янського суспільства і увібрало все краще від своїх слов’янських предків та від світової цивілізації. Узагальнити отримані знання, визначити історичне значення Київської Русі. Виокремити уроки історії Київської держави.*

План

1. Етнічні процеси. Завершення формування українського етносу.
2. Поширення топоніму. „Русь” на всі регіони Київської Русі. Поширення топоніму „Україна”.
3. Освіта, література, наукові знання, архітектура, живопис в Київській Русі.

4. Історичне значення Київської Русі.

ІНДЗ

1. Скласти план усної розповіді про історичне значення Київської Русі.
2. Реферування статті: Блажчук С. Підготовка та видання „Руської Правди" ВУАН в 20–30–х рр. // Український історичний збірник. – К., 2004. – Вип. 7. – С. 434–447.
3. Скласти конспект статті Є. Острося «Звідки пішла назва «Україна» // КС. – 2006. – № 1. – С. 56–64.

Література:

1. Бойко О.Д. Історія України. – К., 1999. – С. 65–75.
2. Денисенко В. Освіта і шкільництво у давній Русі–України // Пам'ять століть. – 2005. – № 2. – С. 15–25.
3. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Л., 1991. – С. 73–84.
4. Дубиняк Р., Цибаняк П. Грошова система в Україні за княжих часів // КС. – 1992. – № 4. – С. 52–56.
5. Залізняк Л. Давньоруська народність: імперський міф чи історична реальність // Пам'ять століть. – 1996. – № 2. – С. 2–15.
6. Історія України. Нове бачення / О.І. Гуржій, Я.Д. Ісаєвич, М.Ф. Котляр. – К., 1995. – Т.1. – С. 73–95.
7. Лях Р.Д., Ізюмов В.І., Красноносов Ю.М. Історія України. – К., 1998. – С. 64–70.
8. Новакович Руслан. Медики князівської Русі // КС. – 1994. – № 4. – С.112–114.
9. Острась Едуард. Звідки пішла назва «Україна» // КС. – 2006. – № 1. – С. 56–64.
10. Полонська–Василенко Н. Історія України. – К., 1992. – Т.1. – С. 214–270.
11. Пуцько В.Г. Про заснування Десятинної церкви у Києві // УІЖ. – 1990. – № 9. – С. 93–98.
12. Ричка В.М. Про еволюцію назви „Русь" в етнополітичній історії України //УІЖ. – 1991. – № 2. – С. 86–89.
13. Ричка В.М. Шлюб і подружнє життя у київській Русі // УІЖ. – 1992. – № 1. – С. 131–142.
14. Терещенко Ю.І. Україна і європейський світ. Нарис історії від утворення старокиївської держави до кінця XVI ст. – К., 1996. – С. 200–250.
15. Толочко О. Коли перестала існувати „Київська Русь"? // КС. – 1992. – № 6. – С. 7–19.
16. Толочко П. Київська Русь. – К., 1996. – С. 229–344.
17. Юсова Н.М. Генеза концепту „давньоруська народність" у радянській історичній науці // УІЖ. – 2001. – № 6. – С. 65–86.

18.Юсова Н.М. Ідейна й термінологічна генеалогія поняття «давньоруська народність» // УІЖ. – 2006. – № 4. – С. 101–130.

СЕМІНАР № 8
„ГАЛИЦЬКО–ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА – СПАДКОЄМНИЦЯ КИЇВСЬКОЇ РУСІ”

Мета: *Висвітлити процес появи нового державного об’єднання – Галицько–Волинського князівства, яке вродовж майже півтора століття після занепаду Києва було центром політичного та економічного життя східного слов’янства і представляло східнослов’янську державність на міжнародній арені. З’ясувати етапи державного розвитку та причини занепаду Галицько–Волинської держави.*

План

1. Становлення Галицько–Волинської держави.
2. Діяльність Данила Галицького.
3. Галицько–Волинська держава за спадкоємців Галицького (1264–1325 рр.).
4. Боротьба за „галицьку спадщину” Литви, Польщі та Угорщини (1325–1350 рр.).

ІНДЗ

Скласти хронологічну таблицю основних подій столітнього періоду Галицько–Волинської держави.

Література:

1. Баран В.Д. Княжий Галич в історії України (до 880–річчя Данила Галицького) // УІЖ. – 2001. – № 4. – С. 57–75.
2. Аркас М. Історія України–Русі. – К., 1990. – С. 69–90.
3. Бойко О.Д. Історія України. К., 1999. – С. 75–81.
4. Вілкун Т. Літописні „бояри” і „чернь” на вічі (XII–XIII ст.) // КС. – 2001. – № 3. – С. 40–55.
5. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Л., 1991. – С. 84–101.
6. Історія України. Курс лекцій / гол. авт. кол. Л. Мельник. – К., 1991. – Т. 1. – С. 69–86.
7. Історія України. Нове бачення. – К., 1995. – Т. 1. – С. 95–113.
8. Костомаров М.І. Князь Данило Романович Галицький // Наука і суспільство. – 1989. – № 9.
9. Котляр М. Галицько–Волинська Русь у XIII ст. // КС. – 1999. – С. 3–15.

10. Котляр М. Галицько–Волинський ізвод у колі давньоруських літописів // КС. – 1999. – № 1. – С. 13–21.
11. Котляр М.Ф. Галицько–Волинське князівство // УІЖ. – 2000. – № 1. – С. 21–32.
12. Котляр М.Ф. Роман і Романовичі в історії України (до 880–річчя Данила Галицького) // УІЖ. – 2001. – № 4. – С. 57–75.
13. Котляр Микола. Бойові та похідні порядки галицького і волинського війська в XII – XIII ст. // КС. – 2004. – № 4.
14. Крип'якевич І.П. Історія України. – Л., 1990. – С. 85–98.
15. Полонська–Василенко Н. Історія України. – К., 1992. – Т. 1. – С. 192–214.
16. Толочко О.П. Конституційний проект Романа Мстиславовича 1203 р.: спроба джерелознавчого дослідження // УІЖ. – 1995. – № 4. – С. 22–37.
17. Толочко П. Русь–Мала Русь – руський народ у другій половині XIII – XVII ст. // КС. – 1993. – № 3. – С. 3–15.
18. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997. – С. 60–77.

СЕМІНАРИ № 9
„ВИЗВОЛЕННЯ УКРАЇНИ З–ПІД ВЛАДИ ЗОЛОТОЇ ОРДИ ТА ВСТАНОВЛЕННЯ В НІЙ УДІЛЬНОГО УСТРОЮ ДИНАСТІЄЮ ОЛЬГЕРДОВИЧІВ"

Мета: *Розглянути основні тенденції розвитку Литовсько–Руської держави, визначити особливості різних періодів перебування українських земель у складі Великого князівства Литовського, що дасть можливість переконатися у неоднаковості їх і за тривалістю, і за змістом. Увиразнити процес втрати українськими землями залишків автономії і ознайомитись з оцінкою результатів Люблінської унії, яка була поворотною подією для українських земель.*

План

1. Битва на р. Синюсі та її значення у піднесенні визвольного руху в Північно–Східній Русі.
2. Утворення Литовської держави та відновлення удільного устрою в Україні.
3. Київське князівство за Володимира Ольгердовича (1362–1394 рр.).
4. Кревська унія 1385 р. Ліквідація удільного устрою в 1399 році.

*****

5. Боротьба Вітовта із Золотою Ордою та Тевтонським орденом.
6. Великий князь литовський Свидригайло Ольгердович. Визвольна боротьба в князівстві (1432–1440).

7. Волинське удільне князівство Свидригайла (1440–1452) та Київське удільне князівство Олельковичів (1435–1470). Остаточна ліквідація удільного устрою в 1471 році.
8. Люблінська унія 1569 р.: передумови, укладення та наслідки.

ІНДЗ

1. Скласти хроніку основних подій в Україні за 1362–1394 рр. та назвати їх наслідки.
2. Реферування статті: Яковенко Н. Здобутки і втрати Люблінської унії // КС. – 1993. – № 3. – С. 77–86.
3. Пояснити терміни: удільний устрій, Тевтонський Орден, Золота Орда, унія.

Література:

1. Аркас М. Історія України–Русі. – К., 1990. – С. 94–111.
2. Бойко О.Д. Історія України. – К., 1999. – С. 81–90.
3. Вовк Ю.Й. Історія України в художньо–історичних образах з найдавніших часів до середини XVI ст. – Тернопіль, 2005. – С. 222–237.
4. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – Донецьк, 2003. – С. 134–158.
5. Дорошенко Д.І. Історія України. – Л., 1991. – С. 101–117.
6. Історія України / Лях Р.Д., Ізюмов В.І., Красноносов Ю.М. – К., 1998. – С. 70–86.
7. Історія України в особах: Литовсько–польська доба / Авт. колектив: О. Дзюба, М. Довбищенко,О. Русина. – К., 1997. – С. 46–51 (про Володимира Ольгердовича); 51–57 (про Олелька та Олельковичів).
8. Історія України. Курс лекцій. / Керів. авт. колективу Л.Г. Мельник. Т. 1. – К., 1991. – С.79–82; 86–91.
9. Історія України: нове бачення: У 2 т. / О.І. Гуржій, Я.Д. Ісаєвич, М.Ф. Котляр. Т. 1. – К., 1995. – С. 113–142.
10. Козаков О. Московсько–литовська боротьба за давньоруські землі на межі 70–80–х років XV ст. // КС. – 2004. – № 5. – С. 39–53.
11. Крип'якевич І.П. Історія України. – Л., 1990. – С. 110–120.
12. Овсій І.О. Зовнішня політика України (від давніх часів до 1944 року). – К., 2002. – С. 57–69.
13. Полонська–Василенко Н. Історія України. Т. 1. – К., 1992. – С. 303–346.
14. Русина О. Українські землі під литовським і польським володарюванням // Історія України в особах: Литовсько–польська доба. – К., 1997 р. – С. 3–46.
15. Шабульдо Ф.М. Битва біля Синіх Вод 1362 р.: маловідомі та незнані аспекти // УІЖ. – 1996. – № 2. – С. 3–15.

16. Яковенко Н. Здобутки і втрати Люблінської унії // КС. – 1993. – № 3 – С. 77–86.
17. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997. – С. 90–99.

СЕМІНАР № 10–11
„СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ У СКЛАДІ ПОЛЬЩІ ТА ЛИТВИ (XIV – XVI СТ.)”

Мета: *З'ясувати зміст соціальних процесів XIV–XVI ст., серед яких найпомітнішим було формування та становлення станової організації суспільства. Розглянути зміни та зрушення в економіці цього періоду. Довести, що активна урбанізація зумовила появу нових суспільних явищ та тенденцій у виробничій сфері та становищі міщанської корпорації.*

План

1. Формування шляхетного стану в Україні.
2. Розвиток сільського господарства. Земельна реформа „Устава на волоки” 1557 року.
3. Зовнішня та внутрішня торгівля.
4. Розвиток міст: магдебурзьке право, ремесла, цехи.
5. Литовські Статути і соціально–правове становище різних станів.

ІНДЗ

1. Пояснити терміни: шляхта, магнати, цехи, Литовські статути, магістрат, війт.
2. Скласти план усної розповіді про органи влади Львова у XIII–XVIII ст. за статтею Капраль М.М. Функціонування органів влади Львова у XIII–XVIII (Нарис історії магдебурзького права) // УІЖ. – 2006. – № 5. – С. 98–111.
3. Скласти хронологічну таблицю „Українські землі в литовсько–польську добу”.

Література:

1. Білоус Н.О. Функції та основні напрями діяльності Київського магістрату в XVI – пер. пол. XVII ст. // УІЖ. – 2005. – № 5. – С. 4–18.
2. Бойко О.Д. Історія України. – К., 1999. – С. 92–101; 101–104.
3. Дорошенко Д.І. Історія України. – Л., 1991. – С. 117–135.
4. Історія України / Авт. кол.: Лях Р.Д., Ізюмов В.І., Красноносов Ю.М. та ін. – К., 1998. – С. 91–98.
5. Історія України. Курс лекцій / Керів. авт. колективу Л.Г. Мельник. Т.1. – К., 1991. – С. 95–107.

6. Історія України: нове бачення; У 2 т. / О.І. Гуржій, Я.Д. Ісаєвич, М.Ф. Котляр. Т. 1. – К., 1995. – С, 129–136; 142–144.
7. Капітан Л.І. Литовсько–польська доба на сторінках „Українського історичного журналу” (1485–2000 рр.) // УІЖ. – 2000. – № 3 – С. 53–61.
8. Капраль М.М. Функціонування органів влади Львова у XIII–XVIII ст. (Нарис історії магдебурзького права) // УІЖ. – 2006. – № 5. – С. 98–111.
9. Крип’якевич І.П. Історія України. – Л., 1990. – С. 120–129; 129–143; 166–188.
10. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 1. – К., 1992. – С. 346–373; 406–413; 373–394.

II семестр

СЕМІНАРИ № 1
"КОЗАЦТВО УКРАЇНИ (СЕРЕДИНА XV–XVI СТ.)"

Мета: *З’ясувати причини появи козацтва, розглянути ранній період історії Запорозької Січі, що допоможе виявити питання про детермінацію цього феномену саме за соціально–політичних обставин кінця XV ст. Розглянути козацькі повстання кінця XVI ст. і визначити причини їх поразки.*

План

1. Причини і поява козацтва в Україні.
2. Заснування Запорозької Січі. Дмитро Вишневецький та його роль у розбудові Січі й активізації боротьби з Кримським ханством.
3. Повстання козаків під проводом Криштофа Косинського.
4. Козацько–селянське повстання під проводом Северина Наливайка. Державотворчі елементи в діяльності Наливайка.

ІНДЗ

Пояснити терміни: бродники, бунчужний, довбиш, військова рада, військовий суддя, козак, курінний отаман, писар, осавул, обозний, пушкар, скарбник, уходники, хорунжий, Запорозька Січ.

Література:

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С. 41–66.
2. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. – К., 1991. – С. 5–69.
3. Бєляков Г.Ф., Бєлякова О.Г. Польська історична література про українське козацтво // УІЖ. – 1991. – № 5. – С. 73–79.
4. Боєчко В.Ф., Чабан А.Ю. Роль порубіжних територій у процесі генезису козацтва // УІЖ. – 1999. – С. 48–63.
5. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994. – 539 с.
6. Грушевський М. Історія України–Русі. – Т.VII. – К., 1995. – С. 196–206.

7. Гурбик А.О. Виникнення Запорозької Січі (хронологічний та територіальний аспект) // УІЖ. – 1999. – № 6. – С. 3–17.
8. Денисенко А. Козацький гетьман Байда Вишневецький // КС. –1992. – № 1. – С. 70–74.
9. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 148–166.
10.Запорожці: До історії козацької культури. – К., 1993. – 400 с.
11.Константиненко К. "Реляція про проходження та звичаї козаків" Альберто Віміни: історія, уява, реальність // КС. – 1999. – № 5. – С. 50–70.
12.Леп'явко С. Наливайко і повстання 1591–1596 рр. у пам'яті сучасників і нащадків // УІЖ. – 1992. – № 2. – С. 131–139.
13.Леп'явко С.А. Українське козацтво на державній службі (початковий період) // УІЖ. – 1999. – № 3. – С. 57–62.
14.Сергієнко Г.Я. Біля витоків українського козацтва і Запорозької Січі // УІЖ. – 1992. – № 12. – С. 123–132.
15.Смолій В.А. Феномен українського козацтва в загальноісторичному контексті // УІЖ. – 1991. – № 5. – С. 61–73.
16.Стороженко І. Організаційні структури козацтва, що передували утворенню першої Запорозької Січі // КС. – 2004. – № 2. – С. 23–35.
17.Стороженко І. Перша Запорозька (Базавлуцька) Січ кінця XVI – першої половини XVII ст. Генеза та еволюція // КС. – 2005. – № 1. – С.35–60.
18.Стороженко Іван. Кримське ханство кінця XV – середини XVIII ст. як складова частина Великого Кордону України // КС. – 2006. – № 5. – С. 3–13.
19.Щербак В.О. Джерела формування українського козацтва // УІЖ. – 1994.— № 2–3. – С. 75–84.
20.Щербак В.О. Запорозька Січ як фактор консолідації українського козацтва до середини XVII ст. // УІЖ. – 1995. – № 5. – С. 66–72.
21.Щербак В.О. Козацтво в станово–класовій структурі українського суспільства (др. половина XV – середина XVII ст.) // Укр. іст. журнал. – 1991. – № 11. – С. 43–53.
22.Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. – Львів, 1991. – Т. 2. – С. 6–117.

СЕМІНАР № 2
„КОНФЕСІЙНА СИТУАЦІЯ XIУ–XVI СТ."

Мета: *З'ясувати становище Православної Церкви в умовах посилення позицій католицької релігії, розглянути форми реформаційних течій в Україні з метою визначення передумов укладення та наслідків Берестейської унії. Розуміння конфесійної ситуації в Україні слугуватиме поясненням багатьох соціально–політичних процесів в Україні.*

План

1. Поділ Київської митрополії. Становище української Православної Церкви у Великому Князівстві Литовському в ХІУ – першій половині XVI ст.
2. Посилення позицій католицької церкви. Реформаційні течії в Україні. Загострення кризи в українському православ'ї у 50–70–х роках XVI ст.
3. Поширення братств в Україні, їх суспільно–конфесійна діяльність.
4. Передумови й активізація унійного руху в Україні в останній чверті XVI ст. Берестейська унія.

ІНДЗ

1. Законспектувати артикули (умови), на яких було укладено Берестейську унію.
2. Пояснити терміни: митрополія, Реформація, реформаційні течії, братства.

Література:

1. Грушевський М. С. З історії релігійної думки на Україні. – К., 1992.
2. Грушевський М.С. Духовна Україна. Збірка творів. – К., 1994. – С. 136–255.
3. Грушевський М.С. Історія України–Русі. – К., 1995. – Т. УІ. – С. 412–538.
4. До 400–ліття Берестейської унії // Пам'ять століть. – 1996. – № 3. – С. 106–151.
5. Історія релігії в Україні. – К., 1997. – Т. 2: Українське православ'я. – С. 173–211.
6. Крип'якевич І. П. До питання про національну самосвідомість українського народу в кінці XVI – на початку XVII ст. // УІЖ. – 1966. – № 2.
7. Крип'якевич І.П. Історія України. – Л., 1990. – С. 143–155.
8. Плохій С. Причини і наслідки Берестейської унії // Пам'ятки України. – 1992. – № 2. – С. 7–13; № 3. – С. 110–112.
9. Полонська–Василенко Н. Історія України. – К., 1992. – Т. 1. – С. 373–394.
10. Русина О.В. Міжконфесійні взаємини й суспільно–політичні рухи XV – початку XVI ст. на теренах України // УІЖ. – 2006. – № 3. – С. 4–16.
11. Тимошенко Л. Артикули Берестейської унії 1596 р. // УІЖ. – 1996. – № 2. – С. 15–34.
12. Тимошенко Л. Михайло Рогоза і Берестейська унія // КС. – 2000. – № 5. – С. 96–105.
13. Ульяновський В.І., Крижанівський О.П., Плохій С.М. Історія церкви та релігійної думки в Україні. У 3–х книгах. – К., 1994.
14. Харишин М. Українська церква між двома уніями (1569–1596) // УІЖ. – 1996. – № 4. – С. 24–34.

15. Яковенко Наталя. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К.. 1997. – С. 102–105; 127–136.
16. Яроцький П. Берестейська унія 1596 року // Історичний календар. – 1999. – Вип. 6. – С. 315–316.

СЕМІНАР № 3
«ЗАПОРОЗЬКА СІЧ, КРИМСЬКЕ ХАНСТВО І ТУРЕЧЧИНА У ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.»

Мета: *З'ясувати, що саме в першій чверті XVII ст. військова активність козацтва була найбільшою. Воно відігравало визначну роль в загальноєвропейській боротьбі з турецькою агресією і захищало Україну від татарських нападів. Переконатися, що існування Запорозької Січі надавало українському козацтву відпорності й перетворювало його на головного захисника українського народу.*

План

1. Походи запорожців проти Кримського ханства і Туреччини у 1600–1619 рр.
2. Поразка польських військ під Цецорою в 1620 р. та підготовка Туреччини і Польщі до широкомасштабної війни.
3. Бої під Хотином у 1621 р. Результати війни.
4. Міждержавне зближення Запорозької Січі з Кримським ханством у 20–30–х роках.

ІНДЗ

Скласти план усної розповіді «Козаки у Хотинській війні».

Підготувати письмове оповідання про Хотинську фортецю.

Література:

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991.
2. Боплан Г. Опис України. – К., 1990.
3. Борисенко В. Міждержавне зближення Запорозької Січі з Кримським ханством у 20–30–х роках XVII ст. // Історія України. – 1998. – № 1.
4. Борисенко В. Роль українських козаків у Хотинській війні 1620–1621 рр. // Історія України. – 1998. – № 9.
5. Брехуненко В. Московська держава і козацько–татарський військовий союз 1624–1629 рр. // Україна та Росія: проблеми політичних соціокультурних відносин. – К., 2003. – С. 66–84.
6. Величко С. Літопис. – К., 1991. – Т. 1.
7. Володарі гетьманської булави. – К., 1994.
8. Голобуцький В.О. Запорожская Сечь // Вопросы истории. – 1970. – № 12; 1971. – № 1.
9. Голобуцький В.О. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
10. Грушевський М. Історія України–Русі. – К., 1995. – Т. 7, 8.

11. Дашкевич Я. Козацтво на великому кордоні // УІЖ. – 1990. – № 12.
12. Історична дисертація про козаків. Автор Йоган Йоахім Мюллер // КС. – 1997. – № 4–5.
13. Комарницький С. Хотинська епопея: З історії Хотинської війни 1621 р. – Чернівці, 2000.
14. Панашенко В. Запорозька Січ і Кримське ханство у 20–х – 30–х рр. XVII ст. // Українська козацька держава: Витоки та шляхи історичного розвитку. – К., 1993.
15. Полководці Війська Запорозького. – К., 1998.
16. Станіславський В. Запорозька Січ у політичних відносинах з Кримським ханством // УІЖ. – 1995. – № 6.
17. Хотинська війна 1621. – К., 1991.
18. Шевальє П. Історія війни козаків проти Польщі. – К., 1993.

СЕМІНАР № 4–5
«КОЗАЦЬКО–СЕЛЯНСЬКІ РУХИ В 20–30–Х РОКАХ XVII ст.»

Мета: *З'ясувати причини та особливості козацьких рухів першої половини XVII ст., які стали наслідком загострення стосунків козацтва з польськими властями. Ознайомитись з основними положеннями Куруківської угоди та Ординації Війська Запорозького, які упокорювали козацтво і не дозволяли перетворитися йому із впливової військової сили у воєнно–політичний чинник суспільного життя.*

План

1. Відміна баніції козацтва і повернення йому деяких прав і привілеїв на початку XVII ст. Самійло Кішка.
2. Селянсько–козацьке повстання 1625 р. під проводом Марка Жмайла. Куруківська угода.
3. Козацько–селянське повстання 1630–1631 рр. під проводом Тараса Федоровича (Трясила).
4. Козацьке повстання 1635 р. під проводом Івана Сулими.
5. Козацько–селянське повстання під проводом Павла Бута, Якова Острянина і Карпа Скидана.
6. «Ординація Війська Запорозького» 1638 р.

ІНДЗ

1. Скласти хроніку бойових дій повстань.
2. Виписати пункти «Ординації Війська Запорозького», що обмежували самоврядування реєстровців і права козацтва.

Література:

1. Борисенко В.Й., Заремба С.З. Україна козацька. – К., 1993.
2. Володарі гетьманської булави. – К., 1994.
3. Голобуцький В.О. Запорозьке козацтво. – К., 1994. – С. 317–349; 270–216.
4. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 200–216.
5. Історія України. Курс лекцій. – Т. 1. – К., 1991. – С. 191–210.
6. Полководці Війська Запорозького. – К., 1998.
7. Щербак В.О. Антифеодальні рухи на Україні напередодні визвольної війни 1648–1654 рр. – К., 1989.

СЕМІНАР № 6
„УКРАЇНА НАПЕРЕДОДНІ НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII СТ.”

Мета: *Розглянути соціально–економічну ситуацію, що склалася на українських землях, котрі входили до складу Речі Посполитої в першій половині XVII ст. Це сприятиме визначенню спонукальних чинників до розгортання національної революції XVII століття. З’ясувати стан української культури першої половини XVII ст.*

План

1. Посилення польсько–шляхетської влади в Україні у першій половині XVII ст. (Адміністративний устрій, судова система, шляхетське всевладдя).
2. Хижацьке використання природних багатств України магнатами і шляхтою. Посилення експлуатації селян, міщан і козаків.
3. Загострення релігійних протиріч (Відновлення православної ієрархії 1620 р., „Статті для заспокоєння руського народу”, митрополит Петро Могила).
4. Культура України першої половини XVII ст.

Література:

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С. 100–115.
2. Батюк В.С. Українська державність напередодні та в роки визвольної війни 1648–1654 рр. у працях дослідників із західної діаспори // УІЖ. – 1993. – № 1. – С. 50–56.
3. Велика історія України (від найдавніших часів). У 2–х т. – К., 1993. – Т. 1. – С. 37–57.
4. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 234–256.
5. Запорожці (до історії козацької культури). – К., 1993. – 395 с.
6. Історія України. Курс лекцій. Т. 1. – К., 1991. – С. 130–155; 167–191.

7. Історія української культури / за заг. ред. І. Крип'якевича. – К., 1994.
8. Мицик Ю.А. Два публіцистичні трактати про причини національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст. // УІЖ. – 1999. – № 6. – С. 122–125.
9. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 1. – К., 1992. – С. 455–518.
10. Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К., 1993.

СЕМІНАРИ № 7–8
"РЕВОЛЮЦІЙНИЙ 1648 РІК І СТВОРЕННЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ"

Мета: *З'ясувати передумови повстання під проводом Б. Хмельницького, розглянути військові дії першого етапу національної революції середини XVII ст., узагальнити його підсумки та уроки. Акцентувати увагу на державотворчому процесі в Україні, виокремлюючи специфічні засади внутрішньої організації Української козацької держави.*

План

1. Передумови та початок повстання під проводом Б. Хмельницького. Військові дії навесні 1648 р.
2. Визвольний похід у Західну Україну й визволення етнічної української території.
3. Створення нової Української держави.
4. Воєнні дії у 1650–1653 рр.
5. Дипломатія незалежної держави. Зближення України з Росією.

ІНДЗ

Виписати погляди сучасних істориків на Переяславську Раду і українсько–московську угоду 1654 року.

Література:

1. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. – К., 1991. – С. 127–149; (Про Максима Кривоноса. – С. 163–181).
2. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994.
3. Гончарук П. Пантелеймон Куліш про історичну роль Богдана Хмельницького та Переяславської ради 1654 р. // КС. – 2007. – № 1. – С. 3–35.
4. Горобець В. Українська козацько–гетьманська держава // Історія України в особах. Козаччина. – К., 2000. – С. 5–31.

5. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – Донецьк, 2003. – С. 293–299.
6. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 234–256.
7. Історія України Курс лекцій. – Т. 1. – 1991. – С. 210–237.
8. Мицик Ю.А. Національно–визвольна війна українського народу середини XVII ст. у першоджерелах // УІЖ. – 1898. – № 6. – С. 103–105.
9. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 2. – К., 1992. – С. 10–16.
10. Смолій В.А. Богдан Хмельницький: особистість у контексті епохи // УІЖ. – 1995. – № 4. – С. 3–14.
11. Смолій В.А., Богдан Хмельницький: Особистість у контексті епохи // УІЖ. – 1995. – № 4. – С. 3–14.
12. Смолій В.А., Гуржій О.І. Становлення української феодальної державності // УІЖ. – 1990. – № 10. – С. 10–21.
13. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція 1648–1676 рр. Крізь призму століть // УІЖ. – 1998. – № 1–3.
14. Степанков В. Богдан Хмельницький // Історія України в особах. Козаччина. – К., 2000. – С. 31–47.
15. Степанков В.С. Українська революція 1648–1676 рр. у контексті епохи європейського революційного руху XVI–XVII ст.: спроба порівняльного аналізу // УІЖ. – 1997. – № 1. – С. 3–22.
16. Стороженко І. Битва на Жовтих Водах // УІЖ. – 1995. – № 4. – С. 129–138; № 5. – С. 109–120.
17. Флоря Б. Богдан Хмельницький і турецька «протекція» // КС. – 2001. – № 3. – С. 87–107.
18. Харишин М.В. Богдан Хмельницький і українська православна церква (1648–1657 рр.) // УІЖ. – 1995. – № 4. – С. 92–100; № 5. – С. 57–66.
19. Чухліб Т.В. Богдан Хмельницький очима сучасників // УІЖ. – 1995. – № 4. – С. 121–128.
20. Чухліб Т.В. Переяславська угода 1654 р. у контексті міжнародного утвердження ранньомодерної української держави: причини, укладення, наслідки // УІЖ. – 2003. – № 1. – С. 68–81.
21. Шевчук В. Козацька держава. – К., 1995. – С. 51–88.
22. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. – Т.2. – К., 1990. – С. 176–185.

СЕМІНАРИ № 9
„ПРОДОВЖЕННЯ ВІЙНИ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ МОЛОДОЇ РЕСПУБЛІКИ (1649–1653 рр.)”

Мета: *Розглянути перебіг військових дій впродовж 1654–1663 років, визначити конфліктні моменти в українсько–московському військовому союзі та причини відступу Москви від переяславських домовленостей, охарактеризувати діяльність Б. Хмельницького щодо створення антипольської коаліції і причини її краху, а також ознайомитись з передумовами укладання та наслідками Гадяцького договору та Переяславських статей (1659 р.). В кінцевому рахунку – визначити чинники, котрі сприяли розполовиненню України – розколу Гетьманщини.*

План

1. Військові дії українсько–російських військ в Україні, Білорусії та Литві в 1654–1655 рр.
2. Віленське перемир’я 1656 р. Смерть Б. Хмельницького.
3. Гетьманування І. Виговського (1657–1659).
4. Українсько–московська війна 1658–1659 рр. Гадяцька угода 1658 р. та її наслідки.
5. Обрання гетьманом Ю. Хмельницького (1659–1663). Переяславські статті 1659 р. Слободищенський трактат 1660 року.

Література:

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С. 129–154.
2. Бердута М.З., Бутенко В.І., Солощенко О.М. Історичні постаті. Гетьмани України. – Харків, 2004. – С. 38–44.
3. Бойко О.Д. Історія України. – К., 1999. – С. 126–147.
4. Бульвінський А.Г. Українсько–московська війна 1658–1659 рр. // Історія в школах України. – 2003. – № 5. – С. 41–46.
5. Видатні постаті в історії України IX–XIX ст. Короткі біографічні нариси / В.І. Гусєв, В.П. Дрожжин, Ю.О. Калінцев та ін. – К., 2002. – С. 184–187; 172–176.
6. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994. – С. 191–206.
7. Горобець В. Гадяцька угода 1658 р. в контексті міжнародних відносин // КС. – 1999. – № 1. – С. 46–61.
8. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 256–305.
9. Історія України в особах IX–XVIII ст. – К., 1993. – С. 318–338.
10. Історія України. Курс лекцій. – К., 1991. – С. 237–260.
11. Крип’якевич І.П. Історія України. – Львів, 1990. – С. 170–186.
12. Полководці Війська Запорозького: Історичні портрети / Редкол.: В. Смолій та ін. – К., 1998. – С. 39–53.

13. Степанков В. Іван Виговський // Історія України в особах. Козаччина. – К., 2000. – С. 57–71.
14. Хроненко І. Спадковий гетьманат в Україні у другій половині XVII ст. // КС. – 2000. – № 4. – С. 15–22.
15. Шевчук В. Козацька держава. – К., 1995. – С. 88–106.
16. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. У 3–х т. – Т. 2. – К., 1990. – С. 190–229.

СЕМІНАР № 10
«СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНІ ЗМІНИ НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ПЕРШИЙ ПЕРІОД НАЦІОНАЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ XVII ст. (1648–1657 РР.)»

Мета: *Розглянути зрушення в сільському господарстві, зміни в ремеслах і промислах. Пересвідчитись що вони вказували на формування якісно нових відносин в економічній спільності української народності, на невпинний розвиток у надрах старої феодальної системи капіталістичного укладу.*

План

1. Зміни в землеволодінні та сільському господарстві.
2. Зміни в ремеслах і промислах. Капіталістичний характер господарства.
3. Ліквідація кріпацтва і зміни в соціальній структурі населення.

ІНДЗ

1. Пояснити терміни: адміністративно–територіальний устрій, гетьмани, Гетьманщина, консолідація, мілітарний союз, реєстрове козацтво, Руїна.
2. Скласти хронологічну таблицю періодів національної революції середини XVII ст.

Література:

1. Борисенко В.Й. Соціально–економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XVII ст. – К., 1986.
2. Крип’якевич І.П. Богдан Хмельницький. – Львів, 1990.
3. Степанков В.Аграрна політика Б.Хмельницького (1648–1657 рр.) // Феодалізм на Україні: Збірка наукових праць. – К., 1990. – С. 52–65.
4. Смолій В.А. Українська козацька держава // УІЖ. – 1991. – № 4. – С. 5–20.
5. Смолій В.А., Гуржій О.І. Становлення української феодальної державності // УІЖ. – 1990. – № 10. – С. 10–21.

СЕМІНАРИ № 11–12
„ГЕОПОЛІТИЧНІ ВЕКТОРИ ДІЯЛЬНОСТІ КОЗАЦЬКОЇ СТАРШИНИ (1660–1676)”

Мета: *З’ясувати основні події доби Руїни та етапу боротьби за возз’єднання «розполовиненої» України. Переконатися, що внаслідок постійної боротьби козацької верхівки за булаву, низки невдалих кроків та помилок, зради союзників, намагання Польщі, Росії та Туреччини контролювати хід подій в українських землях втратив підтримку народних мас гетьман П. Дорошенко, котрий прагнув об’єднати українські землі та унезалежити їх. З його падінням пов’язаний завершальний акт Української національної революції.*

План

1. Відхід Правобережної України до Польщі. Спроби гетьманів Ю. Хмельницького і Павла Тетері поширити свою владу на Лівобережну Україну в 1660–1663 рр.
2. Обрання гетьманом І. Брюховецького . Московські статті 1665 р.
3. Гетьманування П. Тетері на Правобережжі (1663–1665 рр.)
4. Боротьба гетьмана П.Дорошенка за відновлення незалежної Української держави (1665–1676 рр.)
5. Гетьманування Д. Многогрішного (1667–1672 рр.). Глухівські статті 1669 р.
6. Обрання гетьманом І.Самойловича (1672–1687). Падіння уряду П.Дорошенка.

Література:

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С. 143–154.
2. Апанович О.М. Гетьмани України та кошові отамани Запорозької Січі. – К., 1993. – С. 97–134. (про П. Дорошенка).
3. Бойко О. Історія України. – К., 1999. – С. 142–154.
4. Борисенко В.Й. Дем’ян Многогрішний // КС. – 1992. – №4. – С.44–52.
5. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети – К., 1994.
6. Газін В.В. Крим–Україна: політичні стосунки періоду гетьманування Павла Тетері (1663–1665 рр.) // УІЖ. – 2001. – № 1. – С. 62–73.
7. Гетьмани України. Історичні портрети. – К., 1991. – С. 45–93.
8. Горобець В.М. Московський договір гетьмана І. Брюховецького 1665 року // УІЖ. – 2003. – № 6. – С. 39–52.
9. Горобець В.М., Струкевич О.К. Українсько–російські політичні відносини другої половини XVII – XVIII ст.: тенденції, характер, етапи // УІЖ. – 1997. – № 1. – С. 22–43.
10. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Л., 1991. – С. 284–305.
11. Єфименко О.Я. Історія українського народу. – К., 1990. – С.255–299.

12. Історичні постаті України: Історичні нариси: Зб. / Упорядник О.В. Болдирєв. – Одеса, 1993. – С. 191–193. (про П. Дорошенка).
13. Історія України в особах: Козаччина (Авт. колектив: В. Горобець, О. Гуржій, В. Матях та інш.) – К., 2000. – С. 93–131; 161–171; 193–203; 215–225.
14. Історія України: нове бачення: У 2 т. / О.І. Гуржій, Я.Д. Ісаєвич, М.Ф. Котляр та ін. – Т. 2. – К., 1995. – С. 245–263.
15. Кочмарчик Я. „Діялось в обозі під Чудновим, дня 17 жовтня, року 1665 // КС. – 2001. – № 3. – С. 127–130.
16. Крип'якевич І.П. Історія України. – Л., 1990. – С.204–225.
17. Мельник Л. Гетьман Іван Самойлович // КС. – 1996. №1. – С. 77–85.
18. Полонська–Василенко Н.Д. Історія України. – Т. 2. – К., 1992. – С.36–47.
19. Смолій В., Степанков В. Переддень Руїни (1650–1670 рр.) // КС. – 1993. – № 6. – С. 2–17.
20. Смолій В.А., Ричка В.М. Угоди гетьманського уряду України з Московською державою (1654–1764 рр.) очима правознавця // УІЖ. – 1993. – № 4–6. – С. 96–118.
21. Смолій В.А., Степанков В.С. Гетьман Петро Дорошенко //УІЖ. – 1992. – № 7. – С. 84–103.
22. Смолій В.А., Степанков В.С. Українська національна революція 1648–1676 рр. крізь призму століть // УІЖ. – 1998. – №1–3.
23. Чухліб Т.В. Особливості зовнішньої політики І. Самойловича та проблема міжнародного становища гетьманату в 1672–1686 рр. // УІЖ. – 2005. № 2. – С. 48–63.
24. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків – Львів, 1991. – Т. 2. – С. 198–359.

ІІ курс

ІІІ СЕМЕСТР

СЕМІНАР № 1–2
«ВІДСІЧ ТУРЕЦЬКО–ТАТАРСЬКОЇ АГРЕСІЇ І БОРОТЬБА ЗА ВИЗВОЛЕННЯ ПІВДЕННИХ УКРАЇНСЬКИЇ ЗЕМЕЛЬ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ XVII ст.

Мета: *Розглянути польсько–турецько–українські стосунки в останній чверті XVII ст., з'ясувати позиції гетьманів П. Дорошенка та Ю. Хмельницького стосовно протурецької орієнтації, які прагнули об'єднати «розполовинену» Україну і зверталися по допомогу до султанської Порти. Прослідкували зміни в українсько–московських взаєминах на початку гетьманування І. Мазепи.*

План

1. Наступ Туреччини і Криму на правобережні землі в першій половині 70–х років XVII ст. Позиція П. Дорошенка.
2. Перший Чигиринський похід.
3. Другий Чигиринський похід.
4. Гетьманування Ю. Хмельницького на Правобережжі.
5. Бахчисарайський мирний договір 1681 р. Трактат про «вічний мир» 1686 р.
6. Обрання І. Мазепи гетьманом. Коломацькі статті 1687 р.

ІНДЗ

Підготувати письмове повідомлення про 1–й і 2–й Чигиринський походи.

Література:

1. Величко С. Літопис. – К., 1992.
2. Володарі гетьманської булави. – К., 1994.
3. Заруба В.М. Придніпров'я під час Кримських та Дніпровських походів кінця XVII ст. // Український історик. – 1990. – № 1–4. – С. 55–65.
4. Заруба В.Н. Украинское казацкое войско в борьбе с турецко–татарской агрессией (последняя четверть XVII века). – Харьков, 1993.
5. Літопис Самовидця. – К., 1971.
6. Мельник Л. Лівобережна Гетьманщина періоду стабілізації. – К., 1995.
7. Панашенко В.В. 300–річчя героїчної оборони Чигирина від турецько–татарської агресії // УІЖ. – 1977. – № 8.
8. Яковлєва Т.Г. Кримсько–татарський фактор у політиці гетьманів України у 60–ті рр. XVII ст. // УІЖ. – 2003. – № 2. – С. 14–24.

СЕМІНАР № 3
«ДЕРЖАВНИЙ УСТРІЙ І СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.»

Мета: *З'ясувати специфіку державного устрою, витвореного в ході національної революції середини XVII ст., переконатися, що в основу державотворчого процесу була покладена модель військового територіального поділу та систему організації публічної влади Запорозької Січі. Розглянути особливості соціально–економічного розвитку українських земель в другій половині XVII століття.*

План

1. Державний устрій України та наступ на нього царизму.
2. Російський уряд – опора відродження феодального землеволодіння у Гетьманщині.
3. Елементи буржуазних відносин у сільському господарстві; промисловості та торгівлі.
4. Еволюція соціальної структури населення.

Література:

1. Багалій Д. Історія Слобідської України. – Х., 1993.
2. Борисенко В.Й. Еволюція соціальної структури населення Гетьманщини. – К., 1997.
3. Борисенко В.Й. Соціально–економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XVII ст. – К., 1986.
4. Борисенко В.Й.Українська держава в другій половині XVII ст. // КС. – 1994. – № 5.
5. Гуржій О. До питання про кількість та етнічний склад населення України у другій половині XVII ст. // УІЖ. – 1993. – № 4–6.
6. Гуржій О. Інтелектуальна еліта Гетьманщини в країнах Західної Європи, Азії та Америки в контексті культурно–релігійних і політичних контактів // КС. – 2003. – № 2. – С. 22–30.
7. Гуржій О. Українська держава в другій половині XVII–XVIII ст.: кордони, населення, право. – К., 1996.
8. Дашкевич Я. Гетьманська Україна: Полки, Полковники. Сотні Лівобережжя // Пам'ятки України. – 1990. – № 2.
9. Мельниченко В.М. Торгівельні зв'язки між Лівобережною і Правобережною Україною у другій половині XVII ст. // УІЖ. – 1998. – № 1. – С. 69–76.
10. Муляр А.М Міграційні процеси на Правобережній Україні в кінці XVII – на початку XVIII ст. // УІЖ. – 2000. – № 2. – С. 94–101.
11. Пономарьов О. Про початок мануфактурного періоду на Україні // УІЖ. – 1970. – № 3. – С. 23–26.

12. Потульницький В. Інтелектуальні впливи Заходу на духовне життя української еліти в XVII–XVIII ст. // КС. – 2001. – № 1, 2, 3.
13. Смолій В., Гуржій О. Становлення української феодальної державності // УІЖ. – 1990. – № 10.
14. Струкевич О.К. Інституція гетьманства у політико–культурному сприйнятті старшинської еліти України–Гетьманщини // УІЖ. – № 4. – С. 49–59.

СЕМІНАР № 4–5
УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА НА ПЕРЕЛОМІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XVI – ПЕРША ПОЛОВИНА XVII СТ.)

Мета: *Виявити характерні риси культурного процесу в українських землях, з'ясувати зміни і зрушення в духовній сфері, побуті тощо. Розглянути форми культурного життя, методи і засоби художнього самовиразу, рівень освіти, вплив європейських культурних процесів та тенденцій. Визначити деформуючі і гальмівні чинники культурного процесу після втрати національної державності.*

План

1. Передумови і основні напрями розвитку культури.
2. Осередки культури, Острозька академія.
3. Братства та їх школи. Шкільництво уніатів.
4. Протестантські та католицькі школи. Замойська академія.
5. Книгописання, виникнення та розвиток друкарства в Україні.
6. Архітектура, образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво.
7. Література, театр, музика.
8. Наукові знання. Розвиток філософської думки. Історична думка.

ІНДЗ

1. Підготувати письмове повідомлення: Ф. Софонович і його «Хроніка».

Література:

1. Грушевський М. Культурно–національний рух на Україні в XVI–XVII ст. // Жовтень. – 1989.
2. Ісаєвич Я. Освітній рух в Україні XVII ст.: Східна традиція і західні впливи // КС. – 1995. – № 1.
3. Історія української культури / Під ред. Крип'якевича І. – К., 1993.
4. Культура українського народу: Навчальний посібник для студентів гуманітарних факультетів. – К., 1994.
5. Лисяк–Рудницький І. Розмова про барокко // Лисяк–Рудницький І. Історичні есе. – К., 1995. – Т. 1.
6. Маланюк Є. Нариси з історії нашої культури. – К., 1992.

7. Огієнко І. Українська культура: Коротка історія культурного життя українського народу. – К., 1992.
8. Українська культура: Лекції / Під ред. Д. Антоновича. – К., 1993.
9. Хижняк З. Києво–Могилянська академія. – К., 1988.
10. Історія української культури: у 5 т.–Т. 2. Українська культура XIII–першої половини XVII ст./ Олександрович В.С., Балушок В.Г., Боянівська М.Б. та ін. – К.: "Наукова думка", 2001. – 848 с.

СЕМІНАР № 6
„СТАНОВИЩЕ УКРАЇНИ НАПРИКІНЦІ XVII – НА ПОЧАТКУ XVIII ст.”

Мета: *Прослідкувати, як після укладання Переяславського договору 1654 р. московський уряд розпочав систематичне обмеження суверенітету Гетьманщини, поступово довівши її до стану автономії. З'ясувати особливості соціально–економічного розвитку та становище Православної Церкви. Розглянути особливості поновної колонізації Правобережжя та становище правобережного козацтва.*

План

1. Наступ царизму на державний устрій України в др. половині XVII ст.
2. Соціально–економічний розвиток наприкінці XVII ст. – на поч. XVIII ст.
3. Підпорядкування Київської митрополії московському патріархату.
4. Національно–визвольний рух на Правобережній Україні наприкінці XVII і в 1702–1704 рр.: С. Палій, С. Самусь, З. Іскра, А. Абазин.

Література:

1. Бойко О.Д. Історія України. – К., 1999. – С. 153–175.
2. Горобець В. Від союзу до інкорпорації: Українсько–російські відносини другої половини XVII – першої чверті XVIII ст. – К., 1995.
3. Горобець В.М. До питання про еволюцію гетьманської влади в Україні у першій третині XVIII ст. // УІЖ. – 1993. – № 2–3. – С. 70–73.
4. Гуржій О. Українська козацька держава в другій половині XVII–XVIII ст.: кордони, населення право. – К., 1996. – 222 с.
5. Гуржій О.І. До питання про кількість та етнічний склад населення України у другій половині XVII ст. // УІЖ. – 1993. – №4–6. – С. 43–50.
6. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – К., 1991. – С. 327–389.
7. Історія України. Курс лекцій. Книга 1. – К., 1991. – С. 260–314.
8. Історія України: нове бачення (О.І. Гуржій, Я.Д. Ісаєвич, М.Ф. Котляр та ін. – Т. 1. – К., 1995. – С. 245–262.
9. Крип'якевич І.П. Історія України. – К., 1990. – С. 233–252; 204–225.

10. Масенко Л.Т. Невідома сторінка з біографії Семена Палія // УІЖ. – 1990. – № 9. – С. 106–109.
11. Полонська– Василенко Н. Історія України. – К., 1992. – Т. 2. – С. 168–211.
12. Салій К. Іван Мазепа і Українська Православна Церква кінця XVII – поч. XVIII ст. // КС. – 1990. – № 4. – С. 159–163.
13. Сергієнко Г.Я. Правобережна Україна: відродження козацької державності й визвольний рух проти панування Речі Посполитої (80–90–ті рр. XVII ст. – початку XVIII ст.) // УІЖ. – 1996. – № 3. – С. 105–119.
14. Чухліб Т. Семен Палій // Історія України в особах. Козаччина. – К., 2000. – С. 183–193.
15. Шевченко О. М. Про підпорядкування Київської митрополії Московському патріархату наприкінці XVIII ст. // УІЖ. – 1994. – № 1. – С. 54–61.

СЕМІНАРИ № 7–8
„УКРАЇНА В ДОБУ І.МАЗЕПИ. ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДУ П. ОРЛИКА В ЕКЗИЛІ”

Мета: *Розглянути участь українського козацтва у Північній війні, з'ясувати її вплив на Україну та політику гетьмана І.Мазепи. Визначити чинники, що зумовили зміну політичного курсу гетьмана та з'ясувати причини краху його антимосковського виступу. Прослідкувати тяглість державотворчих традицій в діяльності гетьмана Пилипа Орлика і з'ясувати причини невдачі його дій, спрямованих на унезалежнення Української держави.*

План

1. Воєнні дії козацьких полків у 1704 – першій половині 1708 р. Повстання під проводом Кіндрата Булавіна (1707–1708 рр.) і Україна.
2. Перехід гетьмана І. Мазепи на бік Швеції і репресивні дії російського уряду в Україні.
3. Полтавська битва. Причини невдачі акції І. Мазепи і його роль в історії України.
4. Обрання гетьманом П. Орлика та його прагнення визволити Україну. Законодавча діяльність українського уряду в екзилі (1710–1714).
5. Конституція Пилипа Орлика.

ІНДЗ

Скласти конспект тексту Конституції Пилипа Орлика.

Література:

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С. 154–162.

2. Апанович О. Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. – К., 1993. – С. 149–209.
3. Борисенко В.Й. Курс української історії. – К., 1996. – С. 278–289, 290–294.
4. Борщак І. Гетьман П. Орлик і Франція // УІЖ. – 1991. – № 9,10.
5. Вивід прав України / М. Грушевський, І. Франко, М. Костомаров та ін. – Львів, 1991. – С. 42–50.
6. Видатні постаті в історії України IX–XIX ст. Короткі біографічні нариси / В.І. Гусєв, В.П.Дрожжин, Ю.О.Калінцев та ін. – К., 2002. – С. 196–205.
7. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994. – С. 385–403.
8. Гетьмани України: Історичні портрети. – К., 1991. – С. 101–151.
9. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – Донецьк, 2003. – С. 366–384.
10. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Львів, 1991. – С. 366–389.
11. Жуковський Аркадій. Гетьман Іван Мазепа в оцінці М. Грушевського // УІЖ. – 1998. – № 6. – С. 134–146.
12. Історичні постаті України: Іст. нариси: Зб. О.В. Болдирєв. – Одеса, 1993. – С. 196–304; 337–383.
13. Історія України. Курс лекцій. / Керів. авт. кол. Л.Г. Мельник. – Т. 1. – К., 1991. – С. 319 (про повстання під проводом К. Булавіна).
14. Крупницький Б. Гетьман Пилип Орлик. – К., 1991.
15. Лановик Б., Матейко Р., Матисякевич З. Історія України. – К., 1999. – С. 113–120.
16. Мазепа. Збірник / Передмова, упорядк. тексту Юрія Іванченка. – К., 1993. – 240 с.
17. Мацків Теодор. Справа княжого титулу гетьмана Івана Мазепи // КС. – 1993. – № 5. – С. 100–103.
18. Мельник Л.Г. Українсько–турецькі відносини і політичні проекти П. Орлика // УІЖ. – 1997. – № 6. – С. 24–34.
19. Мельник Л. Гетьман Пилип Орлик – Запорожжя у 20–х – на початку 30–х років XVIII ст. // Пам'ять століть. – 1998. – № 6. – С. 45–53.
20. Павленко Сергій. Міф про Мазепу. – Чернігів,1998. – 346 с.
21. Панашенко В.В. Шлях армії Карла XII на Україну (1709 р.) // УІЖ. – 1991. – № 2. – С. 107–112.
22. Полонська–Василенко Н. Історія України. Т. 2. – К., 1992. – С. 76–77; 53–80; 143–146.
23. Салій К. Іван Мазепа і Українська православна церква //КС. – 1999. – № 4. – С. 159–163.
24. Смолій В. Іван Мазепа // Історія України в особах. Козаччина. – К., 2000. – С. 171–183.

25. Станіславський В.В. Політичні зносини Запорізької Січі й Кримського ханства напередодні Полтавської битви // УІЖ. – 1998. – № 1. – С. 76–86.
26. Ступак Ф.Я. Доброчинна діяльність гетьмана І. Мазепи // УІЖ. – 2005. – № 1. – С. 138–148.
27. Субтельний О. Мазепинці. – К., 1994.
28. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1991. – С. 145–151.
29. Хеггман Бертіл. Пилип Орлик у Швеції (1716–1719 рр.) // УІЖ. – 1996. – № 3. – С. 151–155.
30. Чухліб Т. Пилип Орлик // Історія України в особах. Козаччина. – К., 2000. – С. 193–203.
31. Шевчук В. Козацька держава. – К., 1995. – С. 152–191.
32. Шевчук В. Козацька держава. – К., 1995. – С.192–212.
33. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. У 3–х т. – Т. 3. – С. 27–316; 340–367; 368–380.
34. Яковенко Н. Нарис історії України. З найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997. – С. 225–240.

СЕМІНАРИ № 9–11
„ПОСИЛЕННЯ НАСТУПУ ЦАРИЗМУ НА ПРАВА ГЕТЬМАНЩИНИ ТА ПОСТУПОВА ВТРАТА ЇЇ АВТОНОМІЇ”

Мета: *Охарактеризувати політику російського царизму щодо України, суть якої полягає в намаганні ліквідувати українську автономію та інкорпорувати українські землі до складу імперії. Розглянути основні напрями діяльності українських гетьманів І.Скоропадського, П.Полуботка, Д.Апостола, К.Розумовського, що слугуватиме усвідомленню тому, що їх потуги по збереженню автономії Української держави були слабшими, ніж наступ самодержавства на українську козацьку державність.*

План

1. Обмеження влади Лівобережного гетьмана. Введення російського адміністративного устрою в 1708–1709 рр.
2. Ліквідація гетьманства в 1722 р. Павло Полуботок.
3. Перша Малоросійська колегія: склад, функції, місце в системі місцевого адміністративного управління.
4. Відновлення гетьманства в Україні. Данило Апостол.
5. Друга ліквідація гетьманства. „Правління гетьманського уряду” (1734–1750 рр.).
6. Проект кодексу законів „Права, за якими судиться малоросійський народ” (1744 р.).
7. Гетьманщина за часів гетьманування К. Розумовського (1750–1764 рр.).

8. Остаточна відміна гетьманства. Друга Малоросійська колегія.
9. Поділ Гетьманщини на намісництва. Нова структура адміністративного управління.

ІНДЗ

1. Пояснити терміни: генерал–губернаторство, гетьманські статті XVII–XVIII ст., Малоросія, Малоросійська колегія.
2. Скласти хронологічну таблицю „Гетьмани України”.

Література:

1. Бердута М.З., Бутенко В.І., Солоненко О.М. Історичні постаті. Гетьмани України. – Харків, 2004. – С. 95–118.
2. Бойко О.Д. Історія України. – К., 1999. – С. 160–164.
3. В. Горобець. Данило Апостол // Історія України в особах. Козаччина. – К., 2000. – С. 225–235.
4. В. Горобець. Павло Полуботок // Історія України в особах. Козаччина. – К., 2000. – С. 215–225.
5. Володарі гетьманської булави. Історичні портрети. – К., 1994. – С. 499–535.
6. Горобець В.М. До питання про еволюцію гетьманської влади в Україні у першій третині XVIII ст. // УІЖ. – 1993. – № 2–3. – С. 70–73.
7. Гуржій О.І. Гетьман Іван Скоропадський // УІЖ. – 1998. – № 6. – С. 77–90.
8. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Л., 1991. – С. 389–443.
9. Історичні постаті України: Іст. нариси: Зб. / Упоряд. О.В. Болдирєв. – Одеса, 1993. – С. 310–337.
10. Історія України в особах IX – XVIII ст. – К., 1993.
11. Історія України: нове бачення. – Т. 1. – К., 1995. – С. 219–245.
12. Крип’якевич І.П. Історія України. – Л., 1990. – С. 224–225; 228.
13. Машкін О. Останній злет Гетьманщини // Історія в школі. – 2004. – № 4. – С. 1–5.
14. Мельник Л.Г. Маєтності та скарби Полуботків // УІЖ. – 2000. – № 5. – С. 40–62.
15. Мельник Л.Г. Правління Гетьманського уряду (1733–1735) // УІЖ. – 2001. – № 5. – С. 81–90.
16. О.Струкевич. Кирило Розумовський // Історія України в особах. Козаччина. – К., 2000. – С. 251–261.
17. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 2. – К., 1992. – С. 77–96.
18. Путро О. Останній гетьман // КС. – 1993. – № 2. – С. 40–62.
19. Путро О.І. Гетьман України Кирило Розумовський (нові штрихи до соціально–політичного портрета // УІЖ. – 2002. – № 5. – С. 105–119.
20. Репан О. Мобілізація козаків Гетьманщини для воєнних походів у 1735–1739 рр. // КС. – 2000. – № 1. – С. 18–30.

21. Струкевич О.К. Про остаточне знищення гетьманства на Україні та заснування другої Малоросійської колегії // УІЖ. – 1993. – № 7–8.
22. Шевчук В. Козацька держава. К., 1995. – С. 213–274.
23. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. – К., 1997. – С. 279–296.

IV СЕМЕСТР

СЕМІНАРИ № 1 –2
„НОВА ЗАПОРОЗЬКА СІЧ 1734–1775 РОКІВ. ЗАДУНАЙСЬКА СІЧ ТА СТВОРЕННЯ НОВИХ КОЗАЦЬКИХ ФОРМУВАНЬ НАПРИКІНЦІ XVIII ст.”

Мета: *Розглянути зовнішній вид Нової Січі і визначити характерні риси її внутрішнього устрою та господарювання козаків. Визначити причини ліквідації Запорозької Січі і підвести до усвідомлення того, що вони були детерміновані політикою російського уряду щодо України. З’ясувати подальшу долю запорозького козацтва, яке всупереч московській колоніальній політиці зберігало військовий досвід та деякі традиції.*

План

1. Створення Нової Січі та особливості її внутрішнього устрою і господарського життя.
2. Передумови, причини і ліквідація Запорозької Січі.
3. Чорноморське козацтво. Задунайська Січ.
4. Створення Кубанського козацького війська.

ІНДЗ

1. Скласти письмову розповідь про Нову Січ.
2. Назвати місця розташування Січей.
3. Реферування статей :
   - ❖ Рощина Л.М. Соціальне становище Задунайської Січі на початку XIX ст. та повернення задунайців у межі Російської держави у 1828 р. // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Вип. IУ. – Запоріжжя: Просвіта, 1998. – С. 30–38.
   - ❖ Плецький С.Ф. Паспортна система Нової Січі (1734–1775 рр.) // УІЖ. – 2006. – № 2. – С. 24–38.

Література:

1. Антонович В. Про козацькі часи на Україні. – К., 1991. – С. 194–208.
2. Апанович О. Розповіді про запорозьких козаків. – К., 1991. – С. 233–267.

3. Бєляков Г.Ф., Бєлякова О.Г. Польська історична література про українське козацтво // УІЖ. – 1991. – № 5. – С. 73–79.
4. Борисенко В.Й. Курс української історії. – К., 1996. – С. 315–318.
5. Верига Василь. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст.). – К., 1996. – С. 22–49.
6. Голобуцький В. Запорозьке козацтво. – К., 1994.
7. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. – Донецьк, 2003. – С. 461–469.
8. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Л., 1991. – С. 459–476.
9. Єфименко О.Я. Історія України та її народу. – К., 1992. – С. 156–192.
10. Історії України. Курс лекцій. / Кер. авт. кол. Мельник Л.Г. – К., 1991. – Т. 1. – С. 298–307.
11. Кащенко А. Оповідання про славне Військо Запорозьке Низове. – Дніпропетровськ, 1991. – С. 189–265.
12. Коцур В.П., Коцур А.П. Від Сули до Білого моря: шлях через три століття (До 200–річчя від дня смерті останнього кошового отамана Запорозької Січі П.І. Калнишевського) – Київ – Переяслав–Хмельницький, 2004. – 360 с.
13. Крип'якевич І.П. Історія України. – Л., 1990. – С. 225–228.
14. Лановик Б., Матейко Р., Матисякевич З. Історія України. – К., 1999. – С. 124–126.
15. Мірущенко О. Економічний розвиток Війська Запорозького в роки російсько–турецької війни 1768–1774 рр. // КС. – 2005. – № 3. – С. 128–144.
16. Наливайко Дмитро. Козацька християнська республіка (Запорозька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках). – К., 1992.
17. Нудьга Григорій. Республіка козаків: (Середньовічна Європа про Січ та козаків). – Львів, 1991.
18. Олійник О.Л. Ще раз про причини ліквідації Запорозької Січі // УІЖ. – 1992. – № 2. – С. 33–40.
19. Плецький С.Ф. Паспортна система Нової Січі (1734–1775 рр.) // УІЖ. – 2006. – № 2. – С. 24–38.
20. Полонська–Василенко Н. Історія України. – К., 1992. – Т. 2. – С. 120–138, 262.
21. Скальковський А. Історія Нової Січі, або останнього Коша Запорозького. – Дніпропетровськ, 1994.
22. Смолій В.А. Феномен українського козацтва в загальноісторичному контексті // УІЖ. – 1991. – № 5. – С. 61–73.
23. Стороженко І.С. Збройні сили України від останньої третини XVII – до кінця XVIII ст. // УІЖ. – 1998. – № 1. – С. 87–93.
24. Суховецький Микола. Зруйнування Запорозької Січі й подальша доля запорожців // Запорожці. До історії козацької культури. / Упорядн. тексту І. Кравченко. – К., 1993. – С. 155–168.

25. Українське козацтво: сучасний стан та перспективи дослідження проблеми (Матеріали „круглого столу”) // УІЖ. – 1990. – № 2. – С. 12–30.
26. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. – Т. 3. – К., 1990. – С. 317–340; 380–451.

СЕМІНАРИ № 3–4
„ФЕНОМЕН КОЗАЦТВА В ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРІ УКРАЇНИ”

Мета: *Підсумовуючи раніше здобуті знання про українське козацтво, увиразнити його еволюцію, познайомитись з його аналогами в інших державах, охарактеризувати систему ціннісних орієнтацій і світогляд козацтва, а також визначити його цивілізаційну сутність. Підсумовуючи досягнення українського козацтва у військовому мистецтві, показати, що вони справили незаперечний вплив на розвиток європейської військової науки.*

План

1. Генеза та еволюція українського козацтва.
2. Цивілізаційна типологія українського козацтва та його світові аналоги.
3. Система ціннісних орієнтацій та політичний світогляд козацтва.
4. Військова організація та військове мистецтво українського козацтва.

ІНДЗ

Скласти періодизацію основних періодів козацької історії.

Література:

1. Бодров Ю.І. Історія Уманського козацького полку. – К., 2001. – 280 с.
2. Запорожці: До історії козацької культури / Упорядк. тексту, передм. І. Кравченка. – К., 1993. – С. 96–394.
3. Запорозьке козацтво в українській історії, культурі та національній самосвідомості (Матеріали міжнародної наукової конференції). – К., 1997. – 375 с.
4. Історія українського війська / Авт. І. Крип’якевич та ін. – Львів, 1992. – С. 133–293.
5. Історія українського козацтва. Нариси у двох томах / Рекл.: В.А. Смолій (відп. ред.) та ін. – К., 2006. – Т. 1. – С. 5–227; 471–531.
6. Мицик Ю.А. Умань козацька і гайдамацька. – К., 2002. – С. 3–109.

7. Наливайко Д. Козацька християнська республіка (Запорозька Січ у західноєвропейських літературних пам'ятках). – К., 1992. – 495 с.
8. Народна пам'ять про козацтво. – Запоріжжя, 1991. – 160 с.
9. Сергійчук В.І. Іменем Війська Запорозького (Українське козацтво в міжнародних відносинах XVI – середини XVIII ст.). – К., 1991. – 252 с.
10. Смолій В.А. Феномен українського козацтва в загальноісторичному контексті // УІЖ. – № 5. – С. 61–73.
11. Стороженко Іван. Великий кордон і українське козацтво кінця XV – середини XVII ст. // КС. – 2006. – № 1. – С.31–46.
12. Стороженко Іван. Дике поле кінця XIУ – середини XVII ст. як складова частина Великого Кордону України // КС. – 2006. – № 2. – С. 12–21.
13. Щербак В.О. Козацтво в класово–становій структурі українського суспільства (друга половина XV – середина XVII ст.) // УІЖ. – 1991. – № 11. – С. 43–53.
14. Щербак В.О. Козацтво і православ'я // КС. – 1993. – № 5. – С. 71–77.
15. Щербак В.О. Українське козацтво: формування соціального стану. Друга половина XV – середина XVIII ст. – К., 2000. – 300 с.
16. Щербак В.О.Джерела формування українського козацтва // УІЖ. – 1994. – № 2–3. – С. 75–84.
17. Яворницький Д.І. Історія запорозьких козаків. – К., 1990. – Т. 1–2–3.

СЕМІНАР № 5
„ІСТОРИЧНА ДОЛЯ КРИМУ, ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я, ПРИАЗОВ'Я, ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ І ЗАХІДНОЇ ВОЛИНІ"

Мета: *Розглянути процес інкорпорації українських земель Російською державою, з'ясувати територіальні та політичні трансформації, в результаті яких була знищена українська козацька державність, а українські землі були перетворені на околицю Російської імперії.*

План

1. Анексія Росією Криму. Інкорпорація Північного Причорномор'я і Приазов'я Росією.
2. Включення Правобережної України і Західної Волині до складу Російської імперії.
3. Політико–адміністративні й соціально–економічні нововведення російського уряду на правобережних українських землях.

ІНДЗ

Пояснити терміни: анексія, інкорпорація, Правобережна Україна.

Література:

1. Аркас Микола. Історія України–Русі. – К., 1990. – С. 347–351; 331–338.

2. Верига Василь. Нариси з історії України (кінець XVIII – початок XX ст. – Львів, 1996. – С. 18–49.
3. Гедьо А.Б. Переселення греків з Криму до Приазов'я у 1778 р. // УІЖ. – 2001. – № 1. – С. 73–84.
4. Довідник з історії України. В 3–х томах. – Т. 2. – К., 1995. – С. 111–112.
5. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. У 2–х т. – Т. 2. – К., 1991. – С. 268–272.
6. Історія України // За ред. В.А. Смолія. – К., 1997. – С. 122–125.
7. Історія України. Курс лекцій. / Кер. авт. кол. Л.Г. Мельник. – К., 1991. – С. 307–313.
8. Лях Р.Д., Ізюмов В.І., Красноносов Ю.М. Історія України. – К., 1998. – С. 166–169.
9. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 2. – К., 199. – С. 271–278; 110–120.
10. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1991. – С. 170–172.
11. Усенко П. Греки на південному сході України з кінця XVIII – до початку XX ст. // Сучасність. – 2001. – № 1. – С. 87–97.
12. Шевченко С. Нова Сербія на землях старої України // КС. – 2003. – № 3. – С. 54–61.

СЕМІНАРИ № 6
„СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК ТА ЕВОЛЮЦІЯ СУСПІЛЬНО–ПОЛІТИЧНОЇ ДУМКИ У XVIII ст."

Мета: *З'ясувати особливості соціально–економічного розвитку українських земель, які перебували під владою інших держав і тому існували регіональні відмінності. Розглянути соціальну структуру населення і показати її еволюцію, а також визначити суспільно–політичні погляди різних станових груп українського суспільства в умовах поглиблення класової диференціації, обезземелення селянства та поширення кріпацтва.*

План

1. Зрушення в сільському господарстві та види землеволодінь.
2. Поширення мануфактурного виробництва та формування ринку робочої сили.
3. Соціальна структура населення. Зрівняння козацької старшини у правах з російським дворянством та остаточне закріпачення селянства.
4. Суспільно–політичні погляди різних верств українського суспільства у першій половині XVIII ст.
5. Суспільно–політичні погляди різних станових груп населення під час роботи комісії по складанню нового Уложення 1767–1774 рр.

ІНДЗ

Пояснити терміни: дворянство, мануфактура, козацька старшина.

Реферування статті: Путро О.І. До питання про форми власності на землю українського козацтва // УІЖ. – 1992. – № 2. – С. 64–69.

Література:

1. Апанович О.М. Урядові службовці Гетьманщини – українська інтелігенція XVIII ст. // УІЖ. – 1997. – № 2. – С. 92–98.
2. Бойко О.Д. Історія України. – К., 1999. – С. 170–175.
3. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Л., 1991. – С. 496–500.
4. Історія України. Курс лекцій. / Кер. авт. кол. Л.Г. Мельник. – Т. 1. – К., 1991. – С. 260–283.
5. Мірущенко О. Економічний розвиток Війська Запорозького в роки російсько–турецької війни 1768–1774 рр. // КС. – 2005. – № 3. – С. 128–144.
6. Мельник Л.Г. Склад депутації віл України до Комісії по укладанню нового „Уложения” 1767–1768 рр. // УІЖ.. – 1994. – № 2. – С. 105–113.
7. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 2. – К., 1992. – С. 179–192.
8. Путро О.І. До питання про форми власності на землю українського козацтва // УІЖ. – 1992. – № 2. – С. 64–69.
9. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1991. – С. 163–174.

СЕМІНАРИ № 7–8
„СОЦІАЛЬНІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ РУХИ У XVIII СТ.”

Мета: *З’ясувати причини розгортання антифеодального руху на західноукраїнських та правобережних землях, який водночас мав національно– визвольне спрямування. Розглянути події Коліївщини та руху опришків з тим, щоб переконатися, що це були найяскравіші прояви народної активності в річищі антифеодального, національно–визвольного руху, що мав місце в Україні у XVIII ст.*

План

1. Участь закарпатців у визвольній війні угорського народу 1703–1711 рр. Сатмарський мир та значення війни для історичної долі Закарпаття.
2. Гайдамацький рух на Правобережжі. Повстання 1734 року.
3. Коліївщина і взяття повстанцями Умані. Значення повстання.

4. Рух опришків. Дії загону Олекси Довбуша в 1733–1743 рр. Вплив опришківського руху на соціально–політичну ситуацію в Західній Україні.

ІНДЗ

Підготувати письмове повідомлення про Олексу Довбуша.

Література:

1. Аркас Микола. Історія України–Русі. – К., 1990. – С. 338–352.
2. Бойко О.Д. Історія України. К., 2004.– С. 193–196.
3. Борисенко В.Й. Курс української історії. – К., 1996. – С. 327–353.
4. Видатні постаті в історії України IX–XIX ст. Короткі біографічні нариси / В.І. Гусєв, В.П. Дрожжин, Ю.О. Калінцев. – К., 2002. – С. 225–228.
5. Гайдамацький рух на Уманщині. Коліївщина 1768 року. Хрестоматія. – К., 2002. – 214 с.
6. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – Донецьк, 2003. – С. 446–455.
7. Дорошенко Д.І. Нарис історії України. – Л., 1991. – С. 476–496.
8. Зінчук С. Іван Гонта: кайдани стереотипів. – К., 1992. – 32 с.
9. Історія України. Курс лекцій / Кер. авт. кол. Л. Г. Мельник. – К., 1991. – С. 314–336.
10. Коліївщина: повертаючись до надрукованого (Матеріали історичних читань, присвячених 225–річчю Коліївщини). – Умань, 1993.
11. Крип'якевич І.П. Історія України. – Л., 1990. – С. 225–233.
12. Мицик Ю.А. Максим Кривоніс // УІЖ. – 1992. – № 12. – С. 69–80.
13. Мицик Ю.А. Умань козацька і гайдамацька. – К., 2002. – 187 с.
14. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 2. – К., 1993. – С. 146–151.
15. Храбан Г.Ю. Спалах гніву народного. (Антифеодальне, народно–визвольне повстання на Правобережній Україні у 1768–1769 рр.). – К., 1989.

СЕМІНАРИ № 9–11
„УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ XVII–XVIII СТ."

Мета: *Ознайомитись з істотними змінами та зрушеннями у розвитку культури України другої половини XVII–XVIII століть. З'ясувати характерні риси культурного процесу в українських землях цієї доби, визначити вплив європейських культурних процесів та тенденцій, переконатися в існуванні деформуючих та гальмуючих чинників культурного розвитку після втрати національної державності.*

План

1. Умови і тенденції розвитку української культури.
2. Політична культура і політико-правова свідомість. Субкультури соціальних верств та прошарків (політична еліта, духовенство, козаки, селяни, міщани).
3. Освіта на українських землях. Києво-Могилянська академія.
4. Книгодрукування і книго розповсюдження.
5. Архітектура, образотворче та декоративно-ужиткове мистецтво.
6. Література, музика, театр.
7. Традиційно-побутова культура.

ІНДЗ

Скласти план усної розповіді про умови розвитку та стан культури в Україні другої половини XVII–XVIII ст.

Література:

1. Археологія доби Українського козацтва XVI– XVIII ст. / Д.Я. Телегін (відп. ред.). – К., 1992. – С. 135–146; 208–221.
2. Бойко О.Д. Історія України. К., 1999.– С. 175–184.
3. Борисенко В.Й. Курс української історії. – К., 1996. – С. 354–366.
4. Брюховецький В. Відродження // КС. – 1993. – № 1. – С. 2–5.
5. Виговський М., Філоненко С. Києво–Могилянська академія в XVIII ст. // КС. – 1992. – № 6. – С. 86–89.
6. Голобуцький П. Києво–Могилянська академія // Політична думка. – 1996. – № 1–2. – С.10–24.
7. Грушевський М. Ілюстрована історія України. – Донецьк, 2003. – С. 423–432.
8. Дзюба О. Києво–Могилянська академія очима німецького пастора // КС. – 1994. – № 2. – С. 93–95.
9. Історія України. Курс лекцій / Кер. авт. кол. Л. Г. Мельник. – К., 1991. – С. 352–374.
10. Історія української культури / За ред. І. Крип’якевича. – К., 1994. – С. 513–520.
11. Культура українського народу / В.М. Русанівський, Г.В. Вервес, М.В. Гончаренко та ін. – К., 1994. – С. 94–129.
12. Петров В. Г.С. Сковорода. Спроба характеристики // КС. – 2001. – № 4. – С. 109–121.
13. Полонська–Василенко Н. Історія України. – Т. 2. – К., 1992. – С. 111–233.
14. Субтельний О. Україна. Історія. – К., 1991. – С. 176–182.
15. Українська та зарубіжна культура / За ред. М.М. Заковича. – К., 2002. – С. 405–442.

16. Хижняк З. Києво–Могилянська академія. – К., 1988.
17. Шип Н.А. З історії Київської духовної академії // УІЖ. – 1996. – № 3. – С. 91–105.
18. Шибанов Георгій. Інтелектуально–мистецьке оточення Григорія Сковороди на Слобожанщині у 60–х роках XVIII ст. // КС. – 2007. – № 1. – С. 151–160.
19. Історія української культури: в 5 т.–Т.5. Українська культура в другій половині XVII–XVIII століть / Олександрович В.С., Борисенко В.Й., Виврот Т.М. та ін.–К.: "Наукова думка", 2003.–1248 с.
(в електронному варіанті).

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
І курс

1. Трипільська культура на території України.
2. Подорож в загадкову Скіфію.
3. Грецькі поселення Північного Причорномор'я.
4. Походження українського народу.
5. Язичницькі вірування східних слов'ян.
6. Давньоруські князі Олег, Ігор, Ольга.
7. Київський князь Володимир Великий.
8. Великий київський князь Ярослав Мудрий.
9. Великий київський князь Володимир Мономах.
10. Хрещення Русі.
11. Галицько–Волинська держава: сторінки історії.
12. Князь Данило Галицький.
13. Здобутки і втрати Люблінської унії.
14. Берестейська церковна унія.
15. Дмитро Вишневецький на тлі ранньої історії козацтва.
16. Запорозька Січ: адміністративний устрій і господарство.
17. Військове мистецтво запорозького козацтва.
18. Культура запорозького козацтва.
19. Культура Київської Русі.
20. Гетьман Петро Конашевич–Сагайдачний.
21. Національний герой Самійло Кішка.
22. Б. Хмельницький – державотворець і полководець.
23. Українська козацька держава.
24. Гетьман І. Виговський.
25. Черкащина і Уманщина в роки національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст.
26. Переяславська рада: реальність, вигадки та сучасні оцінки.
27. Гетьман Павло Тетеря.
28. Гетьман І Брюховецький.
29. Гетьман П. Дорошенко.
30. Гетьман Д. Многогрішний.
31. Гетьман І. Самойлович.
32. Гетьман Ю. Хмельницький.

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ
ІІ курс

1. Козацький ватажок Семен Палій.
2. Гетьманування І. Мазепи.
3. Зруйнування Запорозької Січі.
4. Останній кошовий – Петро Калнишевський.
5. Гетьман Пилип Орлик.

6. Гетьман Павло Полуботок.
7. Гетьман Данило Апостол.
8. Гетьманування Кирила Розумовського.
9. Чорноморське і Кубанське козацтво.
10. Ватажки Коліївщини: М. Залізняк та І. Гонта.
11. Рух опришків.
12. Києво–Могилянська академія.
13. Мислитель і письменник Григорій Сковорода.
14. Козацтво на Уманщині.
15. Острозька академія.
16. Зруйнування Батурина.
17. Братова в Україні.
18. Виникнення та розвиток друкарства в Україні.
19. Церква на Запоріжжі.
20. Історична думка в другій половині XVII–XVIII ст.
21. Козацькі літописи: історія створення, метод і стиль.
22. Освіта на українських землях XVIII століття.
23. Князь Костянтин Острозький.

Теми есе

1. Київська Русь: чия спадщина?
2. Київ і Подніпров'я після навали Батиєвих орд.
3. Князь Свидригайло — авантюрист чи державотворець?
4. Переяславська рада 1654 р. в міфах та реаліях.
5. За що боровся Б.Хмельницький протягом свого гетьманства?
6. Петро Дорошенко–важкий вибір гетьмана.
7. Петровський Петербург та українці.
8. Гетьман Іван Мазепа: життя «за» і «протии» царя.
9. Запорозька Січ у першому вигнанні. Запорожець ще не за Дунаєм, але вже не на Дніпрі.
10. Перший європейський конституціоналіст.
11. Останній кошовий Запорозької Січі.

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XVIII СТ.»

І курс

1. Предмет і завдання курсу „Історія України”.
2. Найдавніше населення території України.
3. Племена трипільської культури на території України.
4. Ранньодержавні утворення скіфів на території України.
5. Сарматська експансія на територію Північного Причорномор’я.
6. Грецька колонізація Північного Причорномор’я і Криму.
7. Походження та рання історія східних слов’ян.
8. Походження українського народу.
9. Походження етноніму „рус” та держави „Русь”.
10. Середньодніпровська Русь за князювання Аскольда і Діра.
11. Державно–політична історія Русі–України за варязької династії Рюриковичів.
12. Великий київський князь Володимир.
13. Великий київський князь Ярослав Мудрий.
14. Великий київський князь Володимир Мономах.
15. Одержавлення християнства в Київській Русі.
16. Експансія монголо–татар на давньоруські землі.
17. Русь–Україна в період феодальної роздробленості.
18. Утворення Галицько–Волинської держави.
19. Князь Данило Романович Галицький та його державотворча діяльність.
20. Історичне значення Київської Русі.
21. Боротьба за „галицьку спадщину” Литви, Польщі та Угорщини.
22. Приєднання українських земель до Великого князівства Литовського.
23. Польська експансія на українські землі (кінець XIV – середина XVI ст.).
24. Люблінська унія 1569 р.: передумови, укладення та наслідки.
25. Соціально–економічне становище українських земель в складі Польщі та Литви (XIV – XVI ст.).
26. Слобожанщина в XIV – XVI ст.
27. Галичина, Північна Буковина і Закарпаття в XIV – XVI ст.
28. Утворення Кримського ханства та його експансія на українські землі.
29. Церковне життя в XIV – XVI ст. Берестейська унія.
30. Поява українського козацтва.
31. Заснування Запорозької Січі.
32. Реєстрове козацьке військо в XVI ст.
33. Боротьба козацтва проти турецько–татарської агресії в 70–90–х роках XVI ст.

34.Повстання під проводом Криштофа Косинського.
35.Повстання під проводом Северина Наливайка.
36.Культура Київської Русі.
37.Культура України XIV – XVI ст.
38.Участь козаків у воєнних діях поза межами України та становлення національних збройних сил.
39.Участь козаків у воєнних діях на території Московської держави.
40.Воєнні походи запорожців на Кримське ханство і Туреччину у першій половині XVII ст.
41.Участь козаків у Хотинській війні.
42.Міждержавне зближення Запорозької Січі з Кримським ханством у 20–30–х роках XVII ст.
43.Селянсько–козацьке повстання під проводом Марка Жмайла.
44.Козацько–селянське повстання під проводом Тараса Федоровича (Трясила).
45.Козацьке повстання під проводом Івана Сулими.
46.Козацько–селянське повстання під проводом Павла Бута (Павлюка).
47.Козацько–селянське повстання під проводом Якова Острянина і Павла Скидана.
48.Причини поразки і значення національного соціального руху першої половини XVII ст.
49.Економічне становище України в першій половині XVII ст.
50.Релігійна ситуація в Україні в першій половині XVII ст.
51.Культура України першої половини XVII ст.
52.Періодизація, причини та початок Національно–визвольної революції середини XVII ст.
53.Військові дії на Україні в 1648 р.
54.Створення Української козацької держави.
55.Продовження війни за незалежність молодої української республіки в 1649 р.
56.Воєнні дії в 1651–1652 рр.
57.Воєнні дії в 1653–1654 рр.
58.Переяславська рада та „Березневі статті”.
59.Підсумки та уроки першого етапу української революції (1648–1654 рр.).
60.Війна за незалежність молодої республіки в 1654–1660 рр.
61.Богдан Хмельницький – державотворець та військовий діяч.
62.Гетьманування І. Виговського.
63.Обрання гетьманом Ю. Хмельницького та становище України в 1659–1663 рр.
64.Період Руїни (1660–1676 рр.).

ПИТАННЯ ДЛЯ ПОВТОРЕННЯ КУРСУ «ІСТОРІЯ УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XVIII ст.»

II курс

1. Гадяцька угода 1658 р. та її наслідки.
2. Обрання гетьманом Ю. Хмельницького. Переяславські статті 1659 р.
3. Геополітичні вектори діяльності козацької старшини в добу Руїни.
4. Гетьманування І.Брюховецького.
5. Московські статті 1665 р.
6. Гетьманування П. Тетері.
7. Боротьба гетьмана П. Дорошенка за відновлення незалежної Української держави.
8. Андрусівське перемир'я з Польщею.
9. Гетьманування Д. Многогрішного. Глухівські статті 1669 р.
10. Гетьманування І. Самойловича.
11. Перший Чигиринський похід.
12. Другий Чигиринський похід.
13. Бахчисарайський мирний договір.
14. Трактат про „вічний мир" 1686 р.
15. Гетьманування І. Мазепи. Коломацькі статті.
16. Наступ України і Росії на Кримське ханство у 90–х роках XVII ст.
17. Державний устрій України в другій половині XVII ст.
18. Економічне становище України в другій половині XVII ст.
19. Еволюція соціальної структури населення України в другій половині XVII ст.
20. Підпорядкування Київської митрополії Московському патріарху.
21. Культура України другої половини XVII ст.
22. „Хроніка" Феодосія Софоновича.
23. Україна і перші роки Північної війни (1700 – 1703).
24. Національно–визвольний рух на Правобережній Україні наприкінці XVII ст. і в 1702 – 1704 рр.
25. Воєнні дні козацьких полків у 1704 – 1708 рр.
26. Повстання під проводом Кіндрата Булавіна і Україна.
27. Воєнні дії в Гетьманщині в листопаді 1708 – червні 1709 рр.
28. Полтавська битва. Причини невдачі акції І. Мазепи.
29. Гетьман П. Орлик.
30. Конституція П. Орлика.
31. Посилення наступу царизму на права гетьманщини в 1708–1727 рр.
32. Гетьман П. Полуботок.
33. Перша Малоросійська колегія.
34. Відновлення гетьманства в Україні. Д. Апостол.
35. Друга ліквідація гетьманства. „Правління гетьманського уряду".
36. Олешківська Січ.

37. Гетьманщина за часів гетьманування Кирила Розумовського.
38. Остаточна ліквідація гетьманства в Україні.
39. Друга Малоросійська колегія.
40. Ліквідація полково–сотенного устрою Слобожанщини.
41. Зведення Гетьманщини до стану окраїни Російської держави.
42. Створення нової Запорозької Січі.
43. Ліквідація Запорозької Січі: передумови та причини.
44. Значення феномену козацтва у вітчизняній історії.
45. Чорноморське та Кубанське козацтво.
46. Інкорпорація Північного Причорномор'я і Приазов'я Росією.
47. Включення Правобережної України і Західної Волині до складу Російської імперії.
48. Економічне становище українських земель у XVIII ст.
49. Соціальна структура населення українських земель у XVIII ст.
50. Участь закарпатців у визвольній війні угорського народу 1703–1711 рр. Сатмарський мир та доля Закарпаття.
51. Гайдамацький рух в Україні.
52. Коліївщина: причини, характер, учасники.
53. Рух опришків: причини, особливості.
54. Еволюція суспільно–політичної думки у XVIII ст.
55. Культура України XVIII ст.
56. Філософська та історична думка XVIII ст. Г.С. Сковорода.
57. Києво–Могилянська академія.
58. Уманщина в козацьку добу.
59. Українська козацька держава: становлення та віхи історії.
60. Розвиток історичної думки у XVII – XVIII ст.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

І курс

1. Яку назву має географічний об'єкт, біля якого виявлено найдавнішу пам'ятку (стоянку пралюдей) в Україні:
А) Київ-Коба; Б) Кирилівка; В) Королеве; Г) Мізин.

2. Назва культури, яку відкрив Вікентій Хвойка:
А) зрубна культура; Б) культура кулястих амфор;
В) трипільська культура; Г) черняхівська культура.

3. Заняття людей, які були основою ведення відтворювального господарства – це …
А) збиральництво, землеробство, ремесло; Б) землеробство, ремесло, скотарство;

В) полювання, ремесло, скотарство; Г) рибальство, скотарство, землеробство.

4. Інша назва мідно-кам'яного віку:
А) енеоліт; Б) мезоліт;
В) неоліт; Г) палеоліт.

5. Назва людини розумної часу пізнього палеоліту:
А) архантроп; Б) кроманьйонець;
В) неандерталець; Г) пітекантроп.

6. Виберіть правильне твердження:
А) архантропи жили племенами;
Б) бронза-це сплав міді із залізом;
В) кам'яний вік – це найдовший період в історії людства;
Г) Трипільська цивілізація загинула під натиском скіфів.

7. Приблизна дата появи пралюдей на території України:
А) близько 2 млн років тому; Б) близько 1 млн років тому;
В) близько 500 тис. років тому; Г) близько 100 тис. років тому.

8. Назва першого народу на наших землях, чиє найменування нам відоме:
А) анти; Б) кіммерійці;
В) сармати; Г) скіфи.

9. Держава, що виникла на території України близько 480 р. до н. е.:
А) Боспорське царство; Б) Понтійське царство;
В) Скіфське царство; Г) Фракійське царство.

10. Назва золотої нагрудної прикраси скіфського царя з кургану Товста могила:
А) геосинкліналь;
Б) намисто;
В) підвіска;

Г) пектораль.

11. Вкажіть походження міст-держав Північного Причорномор'я.
А) античні міста-держави виникли в результаті Великого переселення антів;
Б) античні міста-держави виникли в результаті Великого переселення народів;
В) античні міста-держави виникли в результаті Великої грецької колонізації;
Г) античні міста-держави виникли в результаті Великої римської колонізації.

12. Виберіть правильне твердження.
А) готи прибули на територію України зі сходу;
Б) Неаполь Скіфський був столицею Великої Скіфії;
В) патріархат передував матріархатові;
Г) слов'яни мешкали на територіях, котрі раніше посідали трипільці.

13. Неолітична революція – це
А) перехід від відтворювального до привласнювального господарства;
Б) перехід від збиральництва до землеробства;
В) перехід від мисливства до скотарства;
Г) перехід від привласнювального до відтворювального господарства.

14. Яка інша назва трипільської культури?
А) зрубна культура;
Б) культура мальованої кераміки;
В) культура шнурової кераміки та бойових сокир;
Г) ямна культура.

15. Наслідком занепаду Великої Скіфії стало …
А) заснування античних міст; Б) розквіт трипільців;
В) створення Малої Скіфії; Г) утворення Кіммерії.

16. 0сновні знаряддя праці архантропів:
А) мотика і гарпун; Б) палка-копачка і ручне рубило;
В)плуг і кам'яна сокира; Г) рало і бронзова лопата.

17. Риси господарського життя кіммерійців:
А) гончарство, землеробство; Б) городництво, садівництво;
В) зброярство, чорна металургія; Г) рільництво, мідна металургія.

18. Основні історичні джерела:
А) водні та земляні. Б) водні та писемні.
В)земляні та речові Г) речові та писемні

19. Сутність поняття «колонізація»:
А) будівництво у класичному стилі з використанням колон;
Б) заселення й освоєння вільних територій;
В) захоплення чужих країн і руйнування пам'яток культури;
Г) створення трипільських поселень концентричними колами.

20. Який давній народ, історичну пам'ятку котрого (золотий гребінь з кургану Солоха) зображено на поданому нижче фото, досліджував

Б. Мозолевський?
А)авари
Б)кіммерійці
В) сармати
Г)скіфи

21. Держава, яка була союзником України в 1648-1654 рр. …
А)Кримське ханство; Б) Молдова;
В) Московія; Г) Угорщина.

22. Найвищий законодавчий орган Української козацької держави –
А) Верховна рада; Б) Генеральна рада;
В) Народна рада; Г) Чорна рада.

23. Головний здобуток Національної революції середини ХУІІст. –
А) автономія України; Б) відродження Української держави;
В) зростання кількості реєстрових козаків; Г) союз з Московією.

24. Головний соціальний наслідок Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького:
А) виникнення великого козацького землеволодіння;
Б) злиття козацької старшини зі шляхтою;
В) ліквідація особистої залежності селян від феодалів (кріпацтва);
Г) формування козацтва як провідної верстви.

25. Колишні польські воєводства, які були під владою Богдана Хмельницького відповідно до Зборівського договору:
А) Брацлавське, Київське, Чернігівське; Б) Брацлавське, Волинське, Київське;
В) Волинське, Подільське, Чернігівське; Г) Київське, Подільське, Руське.

26. Назва крайньої західної точки, куди дійшли війська Богдана Хмельницького у 1648 р.:
А) Замостя Б) Луцьк В) Львів Г) Острог

27. Гілки (гілка) влади, які (яку) було зосереджено в руках гетьмана.
А) виконавча ; Б) виконавча і судова;
В) військова і судова; Г) законодавча.

28. Місто, де було укладено в 1651 р. договір з Польщею:
А) Біла Церква; Б) Замостя;
В) Луцьк; Г) Батурин.

29. Український полковник, який загинув у боях під Збаражем:
А)Іван Богун; Б) Семен Височан;
В) Станіслав Мрозовицький (Морозенко) ; Г) Данило Нечай.

30. Козацький полковник, якого було обрано наказним гетьманом під час битви

під Берестечком:
А) Іван Богун; Б) Іван Виговський;
В) Антін Жданович; Г) Мартин Небаба;

31. Назва договору Богдана Хмельницького з Московією, а також розмір козацького війська за цією угодою:
А) Батуринські статті, 20 тис. осіб; Б) Березневі статті, 60 тис. осіб;
В) Переяславські статті, 40 тис. осіб; Г) Чигиринські статті, 100 тис. осіб.

32. Наслідки битви під Батогом:
А) перемога польського війська, укладення Білоцерківського договору.
Б) перемога польського війська, укладення усних домовленостей про поділ України по Дніпру.
В) перемога українського війська, фактичне відновлення умов Зборівського договору.
Г) перемога українського війська, фактичне встановлення кордонів України і Польщі по Збручу.

33. Статус міста Чигирина з 1648 р. –
А) місто, де розташовувалася резиденція генеральної старшини;
Б) місто, де розташовувалася резиденція митрополита України;
В) полкове місто, де часто збирали генеральні ради;
Г) столиця Української держави і гетьманська резиденція.

34. Прочитайте уривок і вкажіть рік, коли відбулася описана подія.
«Похід проти Польщі не приніс остаточної перемоги над Річчю Посполитою. Коли ж звістка про самовільне повернення Ждановича в Україну дійшла до гетьмана, це завдало йому смертельного удару. 27 липня в Чигирині Богдан Хмельницький помер».
А) 1655 р. Б) 1656 р.
В) 1657 р. Г) 1658 р.

35. Виберіть правильне твердження.
А) за Білоцерківським договором територія гетьманського урядування обмежувалася Київським воєводством;
Б) Збаразька битва відбулася у 1648 р. ;
В) Корсунську битву виграли поляки;
Г) козацька угода з Московією отримала назву «Січневі статті».

36. Причина укладення Білоцерківського договору:
А) перехід кримських татар на бік Речі Посполитої;
Б) поразка польських військ у битві під Батогом;
В) поразка українських військ у битві під Берестечком;
Г) смерть польського короля Владислава IV.

37. Прочитайте визначення й укажіть поняття, яке відповідає його змісту.
«Форма залежності, за якою одна держава перебирає здійснення зовнішніх відносин іншої держави, захист її території і нерідко контролює її внутрішні справи».
А) васалітет; Б) колонія;
В)протекторат; Г) федерація.

38. Прочитайте уривок і вкажіть діяча, про якого йдеться в тексті.

«Сам патріарх Єрусалимський із тисячею вершників виїжджав до нього назустріч із міста, і тутешній митрополит дав йому коло себе місце в санях з правого боку. Весь народ, вийшовши з міста, вся чернь вітали його. Академія вітала його промовами й вигуками, як Мойсея, спасителя й визволителя народу від польського рабства, вбачаючи в імені його добрий знак і називаючи його Богом даний».

А) Петро Дорошенко. Б) Петро Могила.
В) Іван Сірко . Г) Богдан Хмельницький.

39. Прочитайте текст і вкажіть назву битви, про яку в ньому йдеться:

«Одно тепер лишається – відступати... Замість того, щоб іти у порядку, кинулись усі з возами, з страшним шумом, не слухаючи гетьманів і не оглядаючись... Поранених, хворих – усе кидали і ввіряли життя своє своїм ногам. Усе добро і багатство, яке мали тут, все віддали на поживу хлопам...»

А) Батозька битва. Б) Берестецька битва.
В) Корсунська битва. Г) Пилявецька битва.

40. Вкажіть автора портрета Богдана Хмельницького – гравюри, зображеної на фото.

А) Вільгельм Гондіус;
Б) Олексій Горошкович;
В) Іван Мигура;
Г) Іван Руткович.

41. Дослідженнями в якій науці прославився Вікентій Хвойка?

А) археологія; Б) етнографія;
В) сфрагістика; Г) топоніміка.

42. Історико-географічні регіони Західної України:

А) Буковина, Волинь, Галичина, Закарпаття.
Б) Галичина, Закарпаття, Запоріжжя, Лівобережна Україна.
В) Запоріжжя, Правобережна Україна, Поділля, Полісся.
Г) Крим, Південна Україна, Полісся, Слобожанщина.

43. «Варяги» – це

А) жителі Візантії, ромеї, воїни і грабіжники, які часто наймалися на службу до руських князів;
Б) жителі сучасної Німеччини, германці, що жили на узбережжі моря і здійснювали напади на різні землі, зокрема і на Русь;
В) мешканці Скандинавії, відомі в Європі під назвою «нормани», воїни-моряки, що вчиняли грабіжницькі походи, у тому числі й на Руську землю;
Г) слов'яни, що обрали своїм заняттям військову справу і служили в дружинах руських князів.

44. Держава, на яку здійснювали походи Аскольд (860 р.), Олег (907, 911 рр.), Ігор (941, 943-944 рр.):

А) Болгарія. Б) Візантія.
В)Угорщина. Г) Польща.

45. Назва адміністративно-господарських осередків, де представники князівської влади регулярно збирали установлену ними данину, чинили суд:
А) знамення; Б) повіз;
В) погост; Г) устав;

46. Суть терміну «уроки», які встановила княгиня Ольга:
А) визначення зобов'язань смердів перед князівською владою;
Б) визначення розмірів повинностей на користь київських князів;
В) запровадження обов'язкового відвідування Києва вождями слов'янських племен;
Г) створення шкіл при церквах і монастирях, які давали початкову освіту.

47. Народ, від рук представників якого загинув князь Святослав, а також обставини смерті:
А) болгари, під час другого Балканського походу;
Б) печеніги, внаслідок їхнього нападу із засідки на Дніпрі;
В) половці, внаслідок їхнього набігу на Київ;
Г) хозари, під час походу на Хозарський каганат.

48. Виберіть правильне твердження:
А) варяги прийшли до Києва із заходу;
Б) печеніги були осілим народом, який мешкав на півдні України;
В) поляни мешкали переважно вздовж Дністра;
Г) розселення племінних союзів східних слов'ян на території сучасної України відбулося у
VIII-IX ст..

49. Вкажіть назви держав, які розгромив князь Святослав:
А) Аварський каганат і Польське князівство.
Б) Волзька Болгарія і Хозарський каганат.
В) Дунайська Болгарія і Візантійська імперія.
Г) Чеське королівство і Литовське князівство.

50. Вкажіть назву зображеного на фото храму.
А) Василівська церква
Б) Десятинна церква
В) Михайлівський Золотоверхий собор
Г) Софійський собор

51. Про якого князя йдеться?
«Голова в нього була зовсім гола, але з одного її боку звисало пасмо волосся — ознака знатності роду. Міцна потилиця, широкі груди та всі інші частини тіла цілком пропорційні. Виглядав він доволі суворим і диким. Одне вухо його прикрашала золота сережка, оздоблена золотим карбункулом і двома перлинами. Одяг на ньому був білий і вирізнявся лише чистотою». Йому літописець приписує такі слова «Не любо мені в Києві жити. Хочу жити в Переяславі на Дунаї, бо то є середина землі моєї. Адже там усі добра сходяться».
А)Володимир Б) Ігор

В) Олег Г) Святослав

52. Назвіть цитований документ.

«Якщо вб'ють огнищанина за образу, то вбивці мусять сплатити 80 гривень, а людям не потрібно; і за збирача княжих податків – 80 гривень. А за княжого тивуна – 80 гривень. А за сільського старосту княжого і хлібороба – 12 гривень. А за рядовичів княжих – 5 гривень. А за смерда і холопа – 5 гривень».

А) Київський літопис Б) Літопис Аскольда
В) «Руська правда» Г) «Устав земляний»

53. Ім'я князя, що загинув внаслідок повстання деревлян:

А) Аскольд Б) Ігор
В) Олег Г) Святослав

54. Наслідки з'їзду князів у Любечі (1097 р,):

А) забезпечення зосередження влади в Руській землі у руках великого князя Київського;
Б) закріплення поділу Русі на удільні князівства, які стали власністю окремих родин нащадків Ярослава Мудрого;
В) припинення усобиць між князями – нащадками Ярослава Володимировича;
Г) стабілізація становища на Русі у зв'язку з посиленням влади Чернігівського князя, що контролював і Київське князівство.

55. Назва народу, який був найбільшою небезпекою для Русі у другій половині XI-XII ст.:

А) половці; Б) печеніги; В) тюрки; Г) хозари;

56. Князь, який об'єднав землі Галичини під єдиною владою:

А) Святослав Б)Василько
В) Ярослав Г) Володимирко

57. Вкажіть правильне твердження.

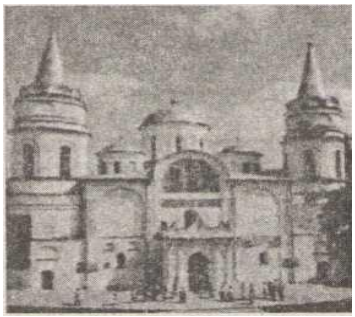
А) Любецький з'їзд був останнім зібранням князів;
Б) за правління Володимира Мономаха було споруджено міст через Дніпро;
В) Ярославичі дружно правили Київською Руссю до самої смерті кожного;
Г) Ярослав Осмомисл був переяславським князем Князь, який був ініціатором скликання Любецького з'їзду.

58. Союзники Данила в боротьбі за владу:

А) волинські бояри та найвпливовіші міщани; Б) галицькі бояри та польський король;
В) польський король і монгольський хан; Г) угорський король і галицькі бояри.

59. Князь, який став засновником Галицько-Волинської держави:

А) Данило Галицький. Б) Мстислав Удатний.
В) Роман Мстиславич. Г) Ярослав Осмомисл.

60. Назва храму, зображеного на фото:

А) Десятинна церква у Києві.
Б) Софійський собор у Києві.
В) Спасо-Преображенський собор у Чернігові.
Г) церква святого Іллі в Києві.

61. В чому полягала суть Слободищенської угоди 1660 р.:
А) договір Юрія Хмельницького з Кримським ханством про спільні дії проти Речі Посполитої;
Б) договір Юрія Хмельницького з Московією, який перетворював Україну на автономну частину Московського царства;
В) договір Юрія Хмельницького з Польщею, розроблений на основі Гадяцького договору, Україна ставала автономною частиною Речі Посполитої;
Г) перемир'я Речі Посполитою з Московським царством, яке поділяло українські землі по Дніпру.

62. Прочитайте визначення й укажіть поняття, яке відповідає його змісту.

«Назва, вживана в історичній літературі для періоду громадянських воєн, вторгнень іноземців
Україну, її поділу, спустошення у 60-70-х рр. XVII ст.»
А)анархія Б) хаос
В)розруха Г) руїна

63. Стани суспільства Гетьманщини в другій половині XVII ст.:
А) духовенство, козацтво, козацька старшина, міщанство, селянство. ;

Б) козацтво, козацька старшина, магнати, міщанство, селянство;
В) магнати, міщанство, кріпосне селянство, шляхта, духовенство;
Г) шляхта, духовенство, козацтво, міщанство, кріпосне селянство.

64. Органи влади в Гетьманщині у другій половині XVII ст.:
А) гетьман, Рада старшини; Генеральна військова канцелярія, Малоросійський приказ.
Б) митрополит Київський, гетьман, Генеральна рада, Генеральна військова канцелярія.
В) рада старшини, гетьман, митрополит Київський, Малоросійська колегія.
Г) Старшинська рада, Генеральна рада, гетьман, Генеральна військова канцелярія.

65. Наслідки Бахчисарайського договору:
А) договір між Гетьманщиною та Кримським ханством про військовий союз і взаємодопомогу;
Б) договір між Кримським ханством і Московським царством про припинення нападів на Україну;
В) договір між Московським царством і Османською імперією про кордон по Дніпрові, а територія між Південним Бугом і Дніпром 20 років мала бути незаселеною;
Г) договір між Османською імперією та Річчю Посполитою про приєднання до Туреччини Поділля і визнання незалежності Правобережної України.

66. Виберіть правильне твердження:
А) Івана Брюховецького заслали в Сибір;

Б) за Андрусівською угодою Запорозька Січ була лише під контролем Московії;
В) Павло Тетеря був гетьманом Лівобережної України;
Г) у 1664 р. розстріляли Івана Богуна та Івана Виговського.

67. Суть подій, відомих під назвою «Чорна рада»:
А) козацька рада, яка проходила в Чорному лісі;
Б) козацька рада, яку скликав гетьман Грицько Чорний;
В) рада, в якій брали участь не лише козаки, а й селяни та міщани («чернь»), зокрема рада поблизу Ніжина, де гетьманом обраний Іван Брюховецький;
Г) рада, рішення якої символізували настання «чорних днів», лиха в Україні.

68. Прочитайте уривок і вкажіть історичну назву регіону, про який ідеться в тексті.

«Адміністративно-територіальний устрій краю був подібним до устрою Гетьманщини, хоч існували й певні відмінності. На цій території сформувалося п'ять козацьких полків – Острогозький, Харківський, Сумський, Охтирський та Ізюмський. Ці полки, як і в Гетьманщині, були не тільки військовими, а й адміністративно-територіальними одиницями».

А) Слобожанщина Б) Лівобережжя
В) Правобережжя Г) Запоріжжя

69. Наслідки Переяславського договору (1659 р.):
А) військовий союз України та Московського царства;
Б) збереження конфедерації України і Московії;
В) рівноправність України та Московської держави;
Г) Україна перетворилась на автономну частину Московії.

70. Вкажіть назву та місце побудови зображеного на фото:

А) Вірменський собор у Львові
Б) Іллінська церкба в Суботові
В) Покровський собор у Харкові
Г) Троїцький собор у Чернігові

71. Посадова особа, якій підпорядковувалися слобідські полковники:
А) бєлгородський воєвода; Б) гетьман Лівобережної України;
В) кошовий Запорізької Січі; Г) найстарший із полковників.

72. Наслідки битви під Конотопом:
А) козацька армія Івана Виговського із союзниками кримськими татарами завдали нищівної поразки величезному війську Московського царства;
Б) козацьке військо Івана Виговського із союзниками кримськими татарами завдали поразки армії Речі Посполитої;
В) московська армія здобула перемогу над ордою кримських татар, створивши основу для наступу на Україну;
Г) українське військо Івана Виговського зупинило наступ польської армії й уклало з нею союзницький договір.

73. Назва твору Пантелеймона Кохановського, який вважається першим

підручником з історії, та місце його першого видання:
А) «Гнозис», Чернігівська друкарня.
Б) «Катарсис», друкарня Почаївського монастиря.
В) «Літопис», Кременецька друкарня.
Г) «Синопсис», друкарня Києво-Печерського монастиря.

74. Прочитайте уривок з документа і вкажіть дату, про яку йдеться в тексті:
«...Одноголосно був обраний якийсь Тетеря, вождь козацький, що був у цьому війську офіцером канцелярії. Це підтверджує його добрі якості і прихильність до його величності...»
А)1659 р. Б) 1663 р. В)1665 р. Г) 1668 р.

75. Дем'ян Многогрішний підписував такий документ як…
А) «Московські статті Б) Гадяцький договір
В) «Глухівські статті» Г) «Конотопські статті»

76. Прочитайте уривок з документа і вкажіть назву міста, про яку йдеться в тексті.
«Понад місяць тривала облога міста. Турки заявили, що вони зазнали надто великих втрат і ніколи не зустрічалися з таким сильним опором, який вчинили козаки, котрі, втративши одну руку, продовжували битися другою, доки не вмирали. 12 серпня 1678 року турецьке військо вдерлося до міста».
А) Львів Б) Немирів
В) Почаїв Г)Чигирин

77. Суть і наслідки «Вічного миру»:
А) договір між Гетьманщиною і Річчю Посполитою, який давав Україні статус Великого князівства Руського;
Б) договір між Московським царством і Річчю Посполитою, що остаточно затверджував насильницький поділ України між кількома державами;
В) договір між Османською імперією та Московським царством, який розділяв Україну по Дніпру;
Г) договір між Річчю Посполитою й Османською імперією про розмежування сфер впливу в Україні та взаємодопомогу.

78. Досягнення у військовому мистецтві Івана Сірка та риса, якою він найбільше прославився в історії:
А) першим захопив Кафу, успішна боротьба з Польщею;
Б) першим зробив похід на Стамбул, успішна боротьба з турками;
В) першим переправився через Сиваш, успішна боротьба з кримськими татарами;
Г) першим перетнув Чорне море, успішна боротьба з Московією.

79. Наслідки Бучацького договору (1672 р.):
А) вся Правобережна Україна потрапила під протекторат турецького султана;
Б) землі Правобережної України отримали повну незалежність;
В) Південна Київщина, Брацлавщина і Поділля відходили до Османської імперії, Північна Київщина та Волинь ставати незалежними під владою гетьмана, Галичину зберегла Польщам;

Г) Поділля стало турецькою провінцією, Брацлавщина і Південна Київщина — під владою гетьмана Петра Дорошенка і протекторатом султана, Волинь і Галичина залишалися в Польщі.

80. Вкажіть назву та місце розташування, зображеного нижче храму.

А) Троїцький собор Троїцько-Іллінського онастиря в Чернігові.
Б) Свято-Троїцький собор Густинського монастиря
В) Покровський собор у Харкові
Г) Іллінська церква у Суботові

81. Території, які приєднав до Галицько-Волинської держави князь Лев Данилович:
А) частина Закарпаття з Мукачевим, Люблінська земля;
Б) частина Литви, Шипинська земля;
В) частина Мазовії, Ятвязька земля;
Г) частина Чехії, Болохівська земля.

82. Прочитайте уривок і вкажіть подію, про яку йдеться в тексті.

«1169 р. узятий же був Київ місяця березня у 12-й день... І грабували вони два дні увесь город... І не було помилування нікому і нізвідки: церкви горіли, християн вбивали, а інших в'язали, жінок вели в полон, силоміць розлучаючи з мужами їхніми, діти ридали, дивлячись на матерів своїх. Увели вони майна безліч, і церкви оголили від ікон, і книг, і риз, і дзвони познімали всі...»
А) взяття Києва монголо-татарами хана Батия;
Б) загарбання міста половцями хана Кончака;
В) захоплення Києва суздальцями князя Андрія Боголюбського;
Г) оволодіння містом галичанами князя Ярослава Осмомисла.

83. Дата взяття Києва монгольськими військами:
А) 1239 р. Б) 1223 р.
В) 1237 р. Г) 1240 р.

84. Найвища духовна посада в Київській Русі та спосіб її встановлення:
А) митрополит Київський, якого настановляв Константинопольський Патріарх;
Б) митрополит Київський, якого призначав Київський князь;
В) митрополит Київський, якого призначав Папа Римський;
Г) митрополит Чернігівський, якого настановляв Київський князь.

85. Місто, поблизу якого Данило Галицький у 1238 р. розбив лицарів Тевтонського ордену:
А) Белз Б) Дорогичин
В) Перемишль Г) Ярослав

86. Яка форма правління, властива в Київській Русі часів роздробленості:
А) боярська держава; Б) дружинна держава;
В) колективний сюзеренітет; Г) станова монархія;

87. Основні писемні джерела вивчення історії Київської Русі:
А) Літопис Величка, Галицько-Волинський літопис, Київський літопис.
Б) Галицько-Волинський літопис, Київський літопис, «Повість минулих літ».

В) Київський літопис, Львівський літопис, «Повість минулих літ».
Г) «Повість минулих літ», Літопис Биховця, Густинський літопис.

88. Провідна галузь ремісничого виробництва в XII—XIII ст.:
А) видобуток заліза – чорна металургія;
Б) виробництво поташу;
В) виробництво селітри;
Г) золотарство (ювелірна справа).

89. Вкажіть правильне твердження
А) однією з найпопулярніших книг на Русі був «Києво-Печерський патерик», укладений на початку XIII ст. ченцями Києво-Печерського монастиря;
Б) онука Ярослава Мудрого Янка Всеволодівна заснувала в Софійському соборі школу для жінок;
В) скоморохи були давньоруськими музикантами;
Г) у перекладній книзі «Шестидневи» церква повчала народ, як треба працювати протягом шести днів тижня.

90. Назва соціальної групи населення, яка належала до привілейованих:
А) смерди; Б) закупи;
В) рядовичі; Г) дружинники;

91. Характеристика найчисельнішої групи населення X-XIII ст. селян-смердів:
А) людина, яка перебувала в неволі, переважно виходець із полонених;
Б) особисто вільний селянин, який мав власне господарство і землю, платив князеві данину;
В) селянин, становище якого закріплювалося в договорі-ряді;
Г) селянин, який працював в умовах наймання.

92. Головна галузь сільського господарства часів Київської Русі – це
А) городництво Б) рільництво.
В) садівництво. Г) тваринництво.

93. Автор «Слова про закон і благодать» –
А) митрополит Іларіон. Б) невідомий автор.
В) Антоній Печерський. Г) Ярослав Мудрий.

94. Прочитайте уривок і вкажіть твір, з якого його взято.
«А коли добре щось умієте – тго не забувайте, а чого не вмієте – то того учітесь, так само, як отець мій. Удома сидячи, він зумів знати п’ять мов, – а за се почесть єсть од інших країв. Лінощі ж – усякому лихому мати що людина вміє – те забуде, а чого ж не вміє – то того не вчиться. А добре поводячись, не лінуйтеся ж ні до чого доброго... Хай не застане вас сонце на постелі»:
А) «Повість минулих літ» Нестора.
Б) «Повчання» Володимира Мономаха».
В) «Слово о полку Ігоревім» невідомого автора.
Г) «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона.

95. Виберіть правильне твердження.
А) Київська Русь була середньовічною імперією, в якій крім давніх українців – державотворчого

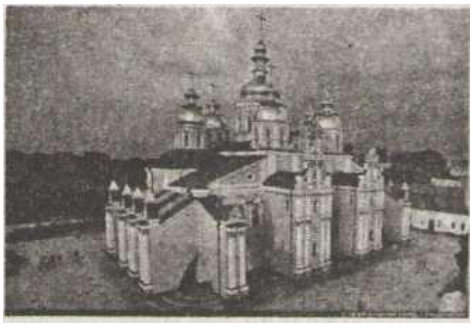
народу – мешкали інші народи;
Б) Київська Русь була другою формою української державності;
В) тризуб був офіційним гербом Київської Русі;
Г) шлях «із варяг у греки» пов'язував Біле та Чорне моря.

96. Князівство, стосовно якого в Київському літописі вперше згадується поняття «Україна»:
А) Волинське. Б) Галицьке.
В) Київське Г) Переяславське.

97. Прочитайте уривок і вкажіть рік, коли відбулася описана подія.
«Що то шумить, що то дзвенить перед зорею ранньою? Ігор полки свої повертає, жаль йому брата любого Всеволода. Бились день та бились і другий, а на третій, в південну годину, похилились Ігореві стяги!»
А) 1183р. Б) 1187р. В) 1185р. Г) 1189р.

98. Професія, завдяки якій став відомим чернець Агапіт –
А) інженер Б) лікар
В) письменник Г) учитель

99. Вкажіть митця, про якого йдеться в уривку з «Києво-Печерського патерика»:
«...Добре навчився іконописної майстерності. Дуже добре він умів ікони писати; цього ж уміння захотів він навчитися не ради багатства, але для Бога робив. А робив, він скільки треба було, всім, ігуменові та братії писав ікони і нічого за це не брав».
А) Агапіт Б) Антоній
В) Феодосій Г) Алімпій (Аліпій)

100. Назва зображеного храму
А) Андріївський собор.
Б) Михайлівський Золотоверхий собор.
В) Софійський собор.
Г) Успенський собор Києво-Печерської лаври.

101. Вкажіть правильне твердження.
А) автором «Літопису Самовидця» є Самійло Величко;

Б) Малоросійську колегію очолював Павло Полуботок;
В) найавторитетнішим навчальним закладом України першої половини XVIII ст. була Києво-Могилянська академія;
Г) Петро І зруйнував Олешківську Січ.

102. Мета повстанського руху в 1702-1704 рр. під проводом Семена Палія (Паліївщини):
А) визволення Лівобережної України з-під влади Московського царства та створення повністю
незалежної Української держави;
Б) визволення південноукраїнських земель з-під влади Кримського ханства й об'єднання їх з
Правобережною Україною;
В) визволення Поділля з-під влади Османської імперії та створення на Правобережжі

незалежної Української держави;
Г) визволення Правобережної України з-під польського панування й об'єднання з Гетьманщиною.

103. Економічне становище Правобережжя на кінець XVII ст.:
А) багатолюдний, економічно розвинутий, заможний край;
Б) густонаселений, але економічно відсталий, бідний край;
В) майже безлюдний, економічно занедбаний і поруйнований край;
Г) територія з незначною кількістю населення, але високо розвинутим сільським господарством.

104. Повноваження «Малоросійської колегії»:
А) контроль за судовими справами, недопущення зносин козацької старшини з іноземними
державами, запобігання антиросійським змовам;
Б) контроль за фінансовими справами, часткове адміністративне управління Гетьманщиною;
В) нагляд за діяльністю гетьмана і старшини, контроль за встановленням і стягненням податків,
діяльністю Генеральної військової канцелярії, все адміністративне управління Гетьманщиною;
Г) нагляд за збиранням податків, апеляційний судовий орган, деякі адміністративні функції з відома Генеральної військової канцелярії.

105. Прочитайте визначення й укажіть поняття, що відповідає його змісту.
«Це слово походить з італійської мови, означає «химерний, чудернацький». Так називають мистецький стиль, який панував у Європі від початку XVII та майже до кінця XVIII ст.»
А) бароко Б) готика
В) класицизм Г) рококо

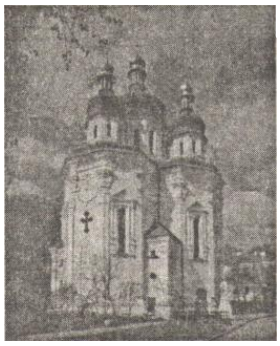
106. Суть поняття «Рішительні пункти»:
А) відповідь влади на пропозицію Данила Апостола укласти договірні статті, яка мала форму указу імператорського уряду гетьманові;
Б) договірні статті між імператором Петром II і гетьманом Данилом Апостолом;
В) особливий договір між російською та українською владою, який давав право Данилові Апостолу проводити реформи з розширення автономії України;
Г) ряд універсалів гетьмана Данила Апостола, на основі яких проводилася судова реформа в Гетьманщині.

107. Назва документа, у якому було здійснено кодифікацію чинних на Лівобережжі норм українського права (1743 р.):
А) «Зведення українських законів».
Б) «Коломацькі чолобитні».
В) «Пакти та конституції законів і вольностей Війська Запорізького».
Г) «Права, за якими судиться малоросійський народ».

108. Становище українського суспільства на початку Північної війни:
А) влада, остерігаючись суспільного вибуху, зменшила утиски козаків, селян і міщан;
Б) становище не змінилося, оскільки воєнні дії відбувалися далеко від України і козаки

у воєнних діях проти шведів не брали участі;
В) українських козаків гнали на війну та будівництво укріплень, зростали податки і повинності українських селян і міщан;
Г) українських селян і міщан війна не зачепила, а козацтво страждало від важких походів і воєнних дій проти сильної шведської армії.

109. Суть «Маніфесту до малоросійського народу», підписаного Петром I наприкінці 1708 р.:
А) звинувачення гетьмана Івана Мазепи у зраді, бажанні віддати Україну Швеції, об'єднавши її
всю, скликання Батуринської козацької ради;
Б) оголошення гетьмана Івана Мазепи головнокомандувачем українсько-московського війська на території Гетьманщини;
В) оголошення гетьмана Івана Мазепи кавалером ордена Андрія Первозванного;
Г) проголошення гетьмана Івана Мазепи зрадником, який хотів віддати Україну Польщі, а православні церкви та монастирі – уніатам, скликання Глухівської козацької ради.

110. Архітектурний стиль, у якому збудовано зображену на фото Георгіївську церкву Видубицького монастиря в Києві:
А) бароко
Б) готика
В) електика
Г) модерн

111. Наслідки походу військ Пилипа Орлика у Правобережну Україну в 1711 р.:
А) невдача під Білою Церквою і повернення до Бендер ;
Б) повне визволення Правобережної України і проголошення її гетьманом Пилипа Орлика;
В) розгром військ Речі Посполитої, але відступ під тиском московської армії;
Г) розгром московського війська, об'єднання України під зверхністю Пилипа Орлика.

112. «Магдебурзьке право» –
А) збори всього дорослого вільного населення, що приймали рішення з важливих державних і громадських справ;
Б) міське право, згідно з яким міста частково звільнялися від підпорядкування центральній адміністрації, владі феодалів і створювали органи самоврядування;
В) право окремих частин держави на відособлення, недоторканність місцевих, приватних привілеїв на шкоду загальнодержавній справі;
Г) установлена законом або звичаєвим правом можливість користуватися (частково чи спільно) чужою власністю.

113. Наслідок битви на річці Ворсклі (1399 р.):
А) литовсько-польські війська розгромили армію московського князя Дмитрія Донського;
Б) литовсько-руські війська перемогли монголо-татарську орду хана Тохтамиша;
В) польсько-литовські війська зазнали невдачі у боротьбі з ордою кримського хана Хаджі-Гірея;

Г) русько-литовські війська зазнали поразки від орд азійського войовника Тимура (Тамерлана) ;

114. Які причини знелюднення в XV-XVI ст. значних територій України й утворення Дикого поля –
А) входження українських земель до складу Великого князівства Литовського;
Б) польська експансія на українські землі;
В) розширення меж Московської держави;
Г) турецько-татарські напади.

115. Місто, де збудовано палац кримського хана –
А) Бахчисарай Б) Кафа
В) Мангуп Г) Судак

116. Політичне становище Великого князівства Литовського наприкінці XV ст.:
А) влада переважно зосереджувалася в руках удільних князів, федеративна монархічна держава;
Б) вся влада належала великому князеві Литовському, централізована станова держава
В) група майже самостійних земель, кожна з яких мала свого суверенного володаря;
Г) конгломерат автономних напівдержав, пов'язаних між собою наявністю єдиного сюзерена – великого князя та єдністю зовнішньополітичних інтересів.

117. Фільварок – це
А) велике багатогалузеве господарство феодала, де сировина вироблялася і перероблялася, велося працею кріпаків;
Б) господарство за межами населеного пункту, те саме, що й хутір;
В) маєток дрібного шляхтича на Волині, звільнений від державних податків;
Г) поселення, звільнене на певний час від податків і повинностей.

118. Місто, у битві поблизу якого 1514 р. князь Костянтин Острозький розгромив 80-тисячне московське військо:
А) Орша Б) Смоленськ
В) Стародуб Г) Чернігів

119. Сфера, у якій прославився Юрій Дрогобич (Котермак):
А) видатний учений, ректор Болонського університету, учитель Миколи Коперника;
Б) визначний політик, один з творців Городельської унії;
В) відомий церковний діяч, митрополит православної церкви;
Г) здібний полководець, керівник литовсько-українського війська у битві під Оршею.

120. Вкажіть правильне твердження:
А) Білгород-Дністровська (Акерманська) фортеця була найбільшою на українських землях;
Б) Дмитро Дедько був князем у Галицькій землі в 1340 -1344 рр. ;
В) Кревська унія приєднала українські землі до Польщі;
Г) Угорщині з XIII ст. належали Буковина та Закарпаття.

121. Український першодрукар –

А) Юрій Дрогобич Б) Франциск Скорина
В) Іван Федоров Г) Швайпольт Фіоль

122. Виберіть правильне твердження:
А) виступ литовсько-руської знаті на чолі з князем Свидригайлом мав успіх;
Б) Волинський літопис називають ще «Коротким Київським» ;
В) Перший (Старий) Литовський статут був ухвалений у 1499 р.;
Г) хан Менглі-Гірей досяг незалежності Криму за підтримки литовського князя Вітовта.

123.Виберіть правильне твердження.
А) князь Вітовт проводив політику на збереження самостійності найбільших уділів;
Б) магдебурзьке право в 1339 р. отримало місто Сянок;
В) найбільше мурованих замків було на Київщині та Чернігово-Сіверщині;
Г) портові міста північного узбережжя Чорного моря у XHI ст. переходили під владу венеційських купців.

124. Наслідком переходу кримських ханів у васальну залежність від Османської імперії стало:
А) зміцнення торгових зв'язків з Литвою і Польщею;
Б) остаточний перехід до землеробства й осілості;
В) руйнівні грабіжницькі напади татар на наші землі;
Г) створення мануфактур у Кримському ханстві.

125. Прочитайте визначення й укажіть поняття, що відповідає його змісту.
«Світогляд, що ґрунтувався на сприйнятті та осмисленні світу через пристрасний інтерес до земного життя».
А) альтруїзм Б) анархізм
В) гуманізм Г) егоїзм

126. Прочитайте уривок і вкажіть рік, коли відбулася описана подія.
«...Бажаючи припинити існування князівства Київського, не посадив уже там Семенового сина, а посадив воєводу з Литви Мартина Гаштовта, ляха, якого не хотіли прийняти кияни не тільки тому, що не був князем, а більше тому, що він був ляхом; одначе будучи примушені, погодилися».
А) 1471 р. Б)1461 р. В) 1451 р. Г)1481 р.

127. Прочитайте уривок з Густинського літопису і вкажіть битву, після якої сталися вказані події:
«У се літо Ольгерд переміг трьох парків татарських з ордами їх... і відтоді з Поділля вигнав владу татарську. Сей Ольгерд й інші руські держави у свою владу прийняв, і Київ під Федором князем взятий, і посадив у ньому Володимира, сина свого».
А) битва під Вількомиром Б) битва на Ворсклі
В) битва під Ґрюнвальдом Г) битва на Синіх Водах

128. Прочитайте уривок і вкажіть назву документа, звідки наведено цитату:
«Государ Ягайло, великий князь, з усіма своїми нехрещеними братами, ближніми, ... що проживають на його землях жагуче бажає і просить прийняти їх у католицьку віру святої римської церкви... Нарешті, князь Ягайло обіцяє свої литовські та руські землі навіки приєднати до королівства Польського...»

А) Віленська унія
Б) Городельська унія
В) Острівська угода
Г) Кревська унія

129. Прочитайте уривок з праці історика Самуїла Ґрондського і вкажіть назву соціального стану, про який у ньому йдеться:

«Ті з русинського народу, які... не хотіли тягти ярмо й терпіти владу місцевих панів, йшли в далекі краї, тоді ще не заселені, й здобували собі право на свободу,... закладали нові поселення і, щоб відрізнятися від підданих, залежних від панів, стали називати себе...»

А) воєводи
Б) козаки
В) купці
Г) міщани

130. Що зумовило будівництво цієї (Покровська церква у с. Сутківці, тепер Хмельницька обл.) та подібних церков на українських землях?

А) запозичення католицьких канонів будівництва храмів;
Б) наслідування візантійської архітектурної традиції;
В) періодичні селянські повстання;
Г) постійна небезпека татарських набігів.

131. Наслідок Люблінської унії:

А) українські землі увійшли до складу Польського королівства;
Б) українські землі перебували під спільним управлінням Литви та Польщі;
В) українські землі поряд з Польщею і Литвою стали рівноправною частиною Речі Посполитої;
Г) українські землі залишилися у складі Великого князівства Литовського.

132. Передумови виникнення козацтва:

А) поширення мусульманства на Півдні України, протест проти ісламізації;
Б) рішучий натиск литовців на Південь України, спроба чинити опір нав'язуванню католицизму;
В) постійні напади турків і татар, посилення феодального гніту, прагнення освоїти нові землі;
Г) стрімкий наступ на Південь України Московської держави, протест проти закріпачення.

133. Внаслідок збільшення товарообміну між містом і селом у XVI ст. та зростання попиту на хліб і сировину на ринках Західної Європи відбувся …

А) ріст грошової ренти селян;
Б) розвиток селянських господарств, більшу частину продукції яких селяни змушені були віддавати феодалам як продуктову ренту;
В) розвиток феодалами власних господарств (фільварків), посилення закріпачення селян, зростання панщини;
Г) швидкий розвиток селянами власних господарств, які почали працювати на ринок.

134. Перший ректор Острозької академії –

А) Йов Борецький
Б) Дем'ян Наливайко
В) Іпатій Потій
Г) Герасим Смотрицький

135. Перша відома книга Святого Письма тогочасною книжною українською

мовою, видана в 1556-1561 рр. – це

А) Волинське Євангеліє
Б) Крехівський «Апостол»
В) Острозька Біблія
Г) Пересопницьке Євангеліє

136. Прочитайте визначення й укажіть поняття, яке відповідає його змісту.

«Право підпорядковуватися не своїм єпископам, а безпосередньо патріархові».

А) братство;
Б) ставропігія;
В)унія;
Г) сейм;

137. Прочитайте визначення й укажіть поняття, яке відповідає його змісту.

«Національно-релігійні громадські об'єднання міщан при православних церквах».

А) братства;
Б) єзуїти;
В) клейноди;
Г) ставропігії;

138. Зимівник – це

А) льох (підвал), де запорізькі козаки зберігали продукти
Б) поселення (хутір) запорізьких козаків, які освоювали Дике поле в XVI-XVII ст.
В) фортеця, збудована зі снігу та льоду, у зимовий час козаки використовували її для оборони.
Г) хатинка в лісі, де в зимовий час ночували запоріжці під час полювання.

139. Хто очолив повстання 1591-1593 рр. ?

А) Дмитро Вишневецький
Б) Криштоф Косинський
В) Северин Наливайко
Г) Іван Підкова

140. Місто, у якому в 1576 р. було створено вищу школу і яке стало центром українського культурно-освітнього життя:

А) Крем'янець
Б) Луцьк
В) Львів
Г) Острог

141. Основні соціальні стани українського суспільства наприкінці XVI ст.:

А) козацтво, князі та бояри, міщани, феодально залежне селянство, духовенство;
Б) міщани, вільні селяни-общинники, шляхта і магнати, духовенство, козацтво;
В) феодально залежне селянство, духовенство, козацтво, князі та бояри, міщани;
Г) шляхта і магнати, духовенство, козацтво, міщани, феодально залежне селянство;

142. Назва унії, внаслідок якої утворилася Річ Посполита:

А) Люблінська
Б) Городельська
В) Кревська
Г) Берестейська

143. Острів, де в 1556 р. було зведено першу відому Січ та її засновник:

А) Тендра, Іван Підкова.
Б) Мала Хортиця, Дмитро Вишневецький.
В) Зміїний; Северин Наливайко.
Г) Джарилгач, Криштоф Косинський.

144. Виберіть правильне твердження:

А) Берестейська унія утворила Українську римо-католицьку церкву;
Б) перше братство було засноване в Києві;

В) повстання у 1591-1593 рр. очолював Криштоф Косинський;
Г) першу Запорізьку Січ заснував Северин Наливайко.

145. Твір, надрукований у 1581 р., а також його друкар:
А) «Осмогласник», Швайпольт Фіоль.
Б) Острозька Біблія, Іван Федоров
В) «Псалтир», Франциск Скорина.
Г) «Хронологія», Іван Федоров.

146. Яка подія, пов'язана з іменем Іпатія Потія:
А) Берестейська унія і утворення греко-католицької церкви в Речі Посполитій;

Б) відновлення Київської православної митрополії;
В) заснування Київського Богоявленського братства;
Г) надання Києво-Печерському монастирю права ставропігії.

147. Прочитайте уривок і вкажіть рік, коли відбулася описана подія.
«В урочищі Солониця поблизу Лубен повстанці спорудили міцний табір. їх становище ускладнювалося тим, що в таборі перебувала велика кількість поранених, жінок, дітей. Облога тривала два тижні. Оборона табору на Солониці закінчилася кривавою розправою над повстанцями».
А) 1594 р. Б) 1595 р. В) 1596 р. Г) 1597 р.

148. Хто автор твору «Ключ царства небесного...»
А) Іван Вишенський Б) Севастян Кленович.
В) Станіслав Оріховський-Роксолан Г) Герасим Смотрицький

149. Найважливіші соціальні верстви, з яких формувалося козацтво:
А) збідніла українська православна шляхта і міщани;
Б) селяни – вільні общинники, які освоювали нові землі, та міщани;
В) промисловики-уходники та кріпаки-втікачі;
Г) переселенці із земель, що межували з Україною.

150. Вкажіть маляра, який написав ікону Успіння Богородиці –
А) Олексій Горошковим Б) Йов Кондзелевич
В) Микола Петрахнович Г) Федір Сенькович

151. У якому місті збудовано Успенську церкву, каплицю Трьох Святителів, вежу Корнякта?
А) Львів Б) Київ
В) Почаїв Г) Чернігів

152. Козацький гетьман, який у 1618 р. здобув перемогу під Москвою:
А) Яків Бородавка Б) Михайло Дорошенко
В)Марко Жмайло Г) Петро Конашевич Сагайдачний

153. Фортеця, будівництвом якої керував Г'ійом Левассер де Боплан:
А) Кам'янець Б) Кодак
В) Луцьк Г) Хотин
154. Як історики називають першу чверть XVII ст.?

А) доба взаємовигідної торгівлі; Б) доба героїчних походів козацтва;
В) доба господарського піднесення; Г) доба стійкої оборони.

155. Прочитайте рядки життєпису культурно-церковного діяча й укажіть його.

«Народився в 70-х роках XVI ст. у с. Бірчах на Пєремищині. Навчався у Львівській братській школі, а потім в одному з європейських університетів. З 1614 р. – к ївський священик, згодом митрополит. Засновник і покровитель Київської братської школи».

А) Йов Борецький Б) Іван Вишенський
В) Петро Могила Г) Іпатій Потій

156. Ким були Михайло Рогоза та Іпатій Потій ?

А) греко-католицькими митрополитами;
Б) римо-католицькими єпископами;
В) ученими-істориками;
Г) ученими-філологами.

157. Фортеця, зруйнована козаками у 1635 р.:

А) Переяслав Б) Луцьк
В) Кодак Г) Трахтемирів

158. Письменник, автор «Послання до єпископів»…

А) Петро Могила Б) Марко Жмайло
В) Лаврентій Зизаній Г) Іван Вишенський

159. Основні досягнення українського літописання першої половини XVII ст.:

А) Баркулабівський літопис, Межигірський літопис, Острозький літописець;
Б) літопис Биховця, літопис Самовидця, Супрасльський літопис;
В) літопис Величка, Лаврентіївський літопис, Іпатіївський літопис;
Г) Львівський літопис, Густинський літопис, «Літописці Волині й України».

160. Виберіть правильне твердження.

А) у Хотинській війні відзначився Петро Конашевич-Сагайдачний;
Б) Петро Могила написав «Треиос» («Плач») ;
В) повстання 1625 р. очолював Михайло Дорошенко;
Г) запорізькі козаки у 1616 р. захопили Стамбул.

Ключі відповідей на тестові завдання

1. В	41. А	81. А	121. Г
2. В	42. А	82. В	122. Б
3. Б	43. В	83. Г	123. Б
4. А	44. Б	84. А	124. В
5. Б	45. В	85. Б	125. В
6. Б	46. Б	86. В	126. А
7. Б	47. Б	87. Б	127. Г
8. Б	48. Г	88. А	128. Б
9. А	49. Б	89. А	129. Б
10. Г	50. Г	90. Г	130. Г
11. В	51. Г	91. Б	131. А
12. Г	52. В	92. А	132. В
13. Г	53. Б	93. А	133. В
14. Б	54. Б	94. Б	134. Г
15. В	55. А	95. А	135. Г
16. Б	56. Г	96. Г	136. Б
17. В	57. А	97. В	137. А
18. Г	58. А	98. Б	138. Б
19. Б	59. В	99. Г	139. Б
20. А	60. В	100. Б	140. Г
21. А	61. В	101. В	141. Г
22. Б	62. Г	102. Г	142. А
23. Б	63. А	103. В	143. Б
24. В	64. Г	104. В	144. В
25. А	65. В	105. А	145. Б
26. А	66. Г	106. А	146. А
27. Б; В	67. В	107. Г	147. В
28. А	68. А	108. В	148. Г
29. В	69. Г	109. Г	149. В
30. А	70. Б	110. А	150. А
31. Б	71. А	111. А	151. А
32. В	72. А	112. Б	152. Г
33. Г	73. Г	113. Г	153. Б
34. В	74. Б	114. Г	154. Б
35. А	75. В	115. А	155. А
36. В	76. Г	116. Б	156. А
37. В	77. Б	117. А	157. В
38. Г	78. В	118. А	158. Г
39. Г	79. Г	119. А	159. Г
40. А	80. Б	120. А	160. А

ІІ курс

1. Перехід людини від привласнюючого господарства (збиральництва й мисливства) до відтворюючого (землеробства та скотарства) вважають однією з головних ознак:

- А ускладненого збиральництва;
- Б осілого способу життя;
- В неолітичної революції;
- Г скотарства.

2 Грецькі колонії почали виникати на узбережжі Чорного та Азовського морів у:

- А І ст. до н. е.;
- Б ІІІ ст. до н. е.;
- В V ст. до н. е.;
- Г VII ст. до н. е.

3 Територія якої культури позначена на карті?

- А Трипільської;
- Б черняхівської;
- В чорноліської;
- Г зарубинецької.

4 Перші писемні згадки про слов'ян містяться у творах:

- А Геродота;
- Б Корнелія Таціта;
- В Арістотеля;
- Г Сократа.

5 Установіть відповідність, утворивши логічні пари.

А Тіра, Ольвія, Херсонес	1 давньогрецький історик Геродот поділив їх на три групи;
Б скіфські племена	2 володіли технікою

	виготовлення глиняного посуду;
В трипільська культура	3 грецькі міста-колонії;
Г сарматські племена	4 існування культу коня та приватної власності на худобу;
	5 першими на території України почали використовувати залізо.

6 «І відтоді, і дотепер жінки… живуть, як і за давніх часів, тобто на полювання їздять увесь час верхи і разом зі своїми чоловіками, і без них, і на війну ходять, і одягаються так, як чоловіки».

1. Про яке з кочових племен йдеться в наведеному уривку з документа?
2. На яких територіях сучасної України вони мешкали?
3. В який історичний період?

7 Державне об'єднання, до якого входили поляни, древляни й сіверяни, — це:

- А Велика Булгарія;
- Б Дулібський племенний союз;
- В Руська земля;
- Г Боспорське царство.

8. Хрещення Русі відбулося:

- А 960 р.;
- Б 988 р.;
- В 888 р.;
- Г 1000 р.

9 Позначте ім'я князя, який започаткував упорядкування зводу законів — «Руської правди»:

- А Ярослав Мудрий;
- Б Володимир Мономах;
- В Володимир Великий;
- Г князь Ігор Старий.

10 Визначте одну з головну причин розпаду Київської держави на удільні князівства:

- А перетворення умовного земельного володіння на спадкове земельне володіння бояр та князів;
- Б відсутність владного правителя;
- В поява нових міст;
- Г укладення шлюбів з іноземними правителями.

11 В якому столітті було засновано місто Київ? З якими подіями пов'язують його виникнення?

12. Грамота хана Золотої Орди, що видавалась князям на управління землями, мала назву:

- А ясир;

- Б ярлик;
- В улус;
- Г ясак.

13 Якого року відбулось об'єднання Галицького та Волинського князівств в одну державу?

- А 1200 р.;
- Б 999 р.;
- В 1000 р.;
- Г 1199 р.

14 Доповніть речення. У битві на р. Калка руські дружини виступили проти монголо-татар тому, що:

- А ті були іншої віри й мали інші звичаї;
- Б монголо-татари напали на руські землі;
- В їх запросили половці, на яких напали монголо-татари;
- Г вирішили скористатись нагодою приєднати до себе половецькі землі.

15 Співвіднесіть дати з подіями.

А 1199 р.	1 об'єднання Галицького та Волинського князівств
Б 1236 р.	2 битва на р. Калці
В 1340 р.	3 похід хана Батия на Русь
Г 1223 р.	4 розпад Галицько-Волинської держави.

16. «Сей же… був князем добрим, хоробрим і мудрим, який спорудив городи многі, і церкви поставив, і оздобив їх різноманітними прикрасами, і братолюбством він світився був із братом своїм Васильком».

1. Про кого з князів йдеться в літописі?
2. Коли він правив?
3. В якій країні?

.17 У якому столітті вперше з'явився у літописах термін «Україна»?

- А X ст.
- Б V ст.
- В XII ст.
- Г XI ст.

18 Позначте назву історичної пам'ятки, яка належить до XI ст.:

- А «Повчання дітям Володимира Мономаха»;
- Б «Слово о полку Ігоревім»;
- В «Київський літопис»;
- Г «Ізборник Святослава».

19 Співвіднесіть назви архітектурних пам'яток з назвами міст, де вони знаходились.

А Київ	1 Спаський собор
Б Чернігів	2 Михайлівський собор
В Переяслав	3 Золоті ворота
Г Володимир	4 Успенський собор
	5 церква Покрова на Нерлі.

20 Встановіть відповідність творів з іменами їх авторів.

А Нестор	1 «Слово про закон і благодать»
Б Іларіон	2 «Повчання дітям»
В Володимир	Мономах 3 «Повість минулих літ»
Г невідомий автор	4 «Слово о полку Ігоревім»
	5 «Руська Правда».

21 Поясніть походження української національної символіки.

22 Орест Субтельний зазначав, що існує дві інтерпретації економічної теорії Київської Русі — «сільськогосподарська» та «торговельна». Прибічники першої вважають, що провідною галуззю економіки Київської Русі було сільське господарство, прихильники другої — що провідна роль належала торгівлі. Яку з теорій підтримуєте ви й чому?

23 Позначте, які країни уклали Кревську династичну унію:

- А Королівство Польща й Королівство Угорщина;
- Б Велике князівство Литовське і Ганзейський союз;
- В Королівство Польща й Велике князівство Литовське;
- Г Велике князівство Литовське та Королівство Чехія.

24 Позначте назву міста, якому вперше було надано магдебурзьке право:

- А Острог;
- Б Київ;
- В Львів;
- Г Сянок.

25 Співвіднесіть дати з подіями.

А 4 серпня	1385 р. 1 Городельська унія
Б 2 жовтня	1413 р. 2 Люблінська унія
В. 1 липня	1569 р. 3 Грюнвальдська битва
Г 13 липня	1410 р. 4 Кревська унія

	5 Брестська унія.

26 Установіть відповідність між прізвищами осіб та їхніми характеристиками.

А Ю. Дрогобич	1 нащадок литовського князя, під владою якого перебувало Закарпаття
Б Ш. Фіоль	2 перший український доктор медицини Болонського університету
В Ф. Коріятович	3 чернігівський князь, що підняв повстання проти Великого князівства Литовського
Г М. Глинський	4 український першодрукар
	5 засновник школи в Острозі.

27. Всі українські землі опинилися під владою іноземних держав.

1. В якому столітті це відбулося?
2. Які держави відіграли роль загарбників?
3. Які основні причини цього явища?

28. «…Якийсь… волошин, свавільник, зібрав собі таких же свавільників понад десять тисяч і прийшов з ними на Покуття, полонячи. Переможений був нашими, так що ледве сам утік, А інших вибили; через деякий час і сам був взятий і в Кракові у в'язниці помер».

1. Про яку подію йдеться в наведеному уривку?
2. Коли вона відбувалась?
3. На якій території? Під чиїм керівництвом?

29 Українські народні співці, виконавці дум, що супроводжували свій спів грою на кобзі, — це:

- А скоморохи;
- Б кобзарі;
- В джури;
- Г волхви.

30 Позначте місто, в якому вперше східнослов'янською книжковою мовою було надруковано Біблію:

- А Львів;
- Б Острог;
- В Дермань;
- Г Київ.

31 Співвіднесіть імена з описом особистості.

А І. Борецький	1 засновник Острозької академії

Б І. Вишенський	2 відомий письменник-полеміст
В В.-К. Острозький	3 людина, що відновила Київську митрополію
Г І. Федоров	4 першодрукар
	5 автор поеми «Роксоланія».

32 Розташуйте навчальні заклади в логічній послідовності (у міру їх виникнення):

- А Замойська академія;
- Б Острозька академія;
- В Львівська братська школа;
- Г Київська колегія.

33 Про кого М. Костомаров писав:

«Новий архімандрит одразу ж виявив свою діяльність на користь монастиря, звів нагляд зА священнослужителями в селах, де були лаврські маєтки, малограмотних велів навчати, а впертих і свавільних піддавав покаранням; обновив церкву, не шкодував витрат…; підпорядкував Лаврі Пустинно-Миколаївський монастир, заснував Голосіївську пустинь; збудував власним коштом при лаврі богодільню для убогих»?

34. Перша письмова згадка про українських козаків датується:

- А 1500 р.;
- Б 1502 р.;
- В 1492 р.;
- Г 1521 р.

35 Заснування Запорозької Січі на Хортиці:

- А 1530-ті рр.;
- Б 1550-ті рр.;
- В 1560-ті рр.;
- Г 1570-ті рр.

36 Співвіднесіть ім'я історичного діячА з положенням, що його характеризує.

А Князь К. Острозький	1 засновник Запорозької Січі
Б Дмитро Вишневецький	2 просвітитель, меценат, захисник православ'я
В П. Конашевич- Сагайдачний	3 гетьман війська Запорозького доби «героїчних походів»
Г С. Наливайко	4 сотник князя Острозького, керівник козацько-селянського повстання,

	страчений у Варшаві
	5 козак, що потрапив у турецький полон на галери, де провів тривалий час, а потім, піднявши повстання, втік разом з товаришами і повернувся на Січ.

37. Співвіднесіть райони з промислами, які в них поширювалися в XVI ст.

А Волинь та Поділля	1 солеваріння
Б Прикарпаття	2 селітроваріння
В Лівобережжя	3 рудництво
Г Південна Україна	4 землеробство
	5 шовківництво.

38 Установіть відповідність, утворивши логічні пари.

А Повстання під приводом С. Наливайка	1 козацькі морські походи на Акерман, Кілію, Варну
Б доба «героїчних походів»	2 створення греко-католицької (уніатської) церкви
В молдавські походи І. Підкови	3 Солоницька трагедія
Г Берестейська унія	4 взяття запорожцями Яси
	5 битва під Хотином

39. Король Сигізмунд-Август видав наказ про перший реєстр.

1. Якого року це відбулося?
2. Головні причини видання такого наказу?

40 Історик І. Гірич щодо змін, які відбувалися в українському суспільстві після прийняття Люблінської унії, висловився так: «Українське суспільство модернізується. Унія підштовхнула його до самоорганізації на нових засадах». Чи поділяєте ви думку вченого з цього приводу чи ні?

41 УкраїнськА православнА церквА булА підпорядкованА Московському патріархату та втратила свою самостійність:

- А 1680 р.;
- Б 1688 р.;
- В 1690 р.;
- Г 1686 р.

42 Співвіднесіть сучасні території України з назвами українських земель у XIII–XVIII ст.

А Чернівецька область	1 Брацлавщина

Б Харківська, Донецька, Луганська, Сумська область	2 Гетьманщина
В Вінницька область	3 Буковина
Г Чернігівська та Полтавська область	4 Слобідська Україна
	5 Галичина.

43 Установіть назви угод з наслідками, які вони мали.

А Андрусівське перемир'я	1 панування турків в Україні, масове знищення та вивезення українського населення
Б Бучацький мир	2 Польща та Росія поділили територію України
В Березневі статті	3 Україна перейшла під протекторат Росії, зберігши власний адміністративно-територіальний устрій та управління
Г Зборівська угода	4 Польща юридично визнала факт існування Української держави
	5 Туреччина приєднала південну Київщину, Брацлавщину, Поділля, а Московія – Лівобережну Україну та Київ

44 Розташуйте військові ранги в логічній послідовності за ступенем значення:

- А сотник;
- Б кошовий отаман;
- В осавул;
- Г полковник.

45 «Дніпру бути кордоном між Росією і Турецькою державами, Києву з містами Васильковим, Трипіллям і Стайками належати Росії, від Києва до Запоріжжя міст не будувати».

1. Укажіть назву договору.
2. Якого року його було укладено?

3. Хто брав участь у його підписанні?

46 Історик О. Субтельний писав: «ГадяцькА угода викликала серед істориків захоплення своїми потенційними наслідками для історії України, Росії та Польщі». Чи підтримуєте ви цю тезу? Як ви вважаєте, Гадяцька угода — це вихід зі складного становища чи ускладнення політичної ситуації, в якій опинились українські землі після смерті Б. Хмельницького?

47Позначте, що собою являли Чигиринські походи XVII ст.:

- А нападиросійських військ на столицю гетьмана України;
- Б узяття Чигирина польськими військами;
- В облога й узяття міста Чигирина турецько-татарськими військами;
- Г усобиці між двома правобережними гетьманами.

48 Ніжинська (Чорна) рада відбулася:

- А 1660 р.;
- Б 1661 р.;
- В 1663 р.;
- Г 1664 р.

49 Позначте дату, коли Б. Хмельницького було обрано гетьманом Війська Запорозького:

- А січень 1646 р.;
- Б січень 1648 р.;
- В січень 1647 р.;
- Г січень 1649 р.

50 Позначте місце битви, що разом програли три командири польського війська, яких Б. Хмельницький глузливо називав «Перина, латина, дитина»:

- А Львів;
- Б Пилявці;
- В Жовті Води;
- Г Корсунь.

51 Установіть відповідність між датами та подіями.

А Червень–серпень 1649 р.	1 битва під Батогом
Б травень 1652 р.	2 облога Львова
В вересень–жовтень 1648 р.	3 облога Збаража
Г вересень–грудень 1653 р.	4 облога Жванця
	5 битва під Пилявцями.

52 Співвіднесіть імена з посадами.

А М. Потоцький	1 великий канцлер Литовський.
Б М. Калиновський	2 коронний (великий) гетьман Речі Посполитої

В С.-А. Радзівіл	3 повний (віце-гетьман) Речі Посполитої
Г Владислав IV	4 польський король
	5 гетьман Запорозької Січі.

53 Установіть відповідність між назвою угоди та одним з її положень:

А Зборівська угода	1 реєстр скорочено до 20 тис. козаків. Решта селян — мали повернутись до своїх панів
Б Білоцерківська угода	2 реєстр у 40 тис. козаків, зберігалися вольності Війська Запорозького
В Березневі статті	3 реєстр у 60 тис. козаків, підтверджені права та привілеї Війська Запорозького
Г Віленське перемир'я	4 припинення воєнних дій між Польщею та Росією
	5 українські землі поділено між Московією та Польщею по Дніпру

54 Розташуйте події в хронологічній послідовності:

- А обрання гетьманом П. Тетері;
- Б облога Замостя;
- В перше українське посольство до Москви;
- Г похід військ Хмельницького до Молдавії.

55 «…Територія Української держави обмежується Брацлавським, Київським і Чернігівським воєводствами. Установлюється реєстр у кількості 40 тис. козаків, передбачається повернення шляхти до своїх маєтків».

1. Визначте, про який документ йдеться.
2. Коли й між ким було укладено цей документ?
3. Яке значення мало підписання цього документа?

56 Спробуйте визначити, чому з жодною з сусідніх держав Україна не мала тривалого військово-політичного союзу.

57 Український історик О. Бойко про українську державу доби Б. Хмельницького писав: «Українська держава доби Хмельниччини сформувалася на двох принципових засадах, які часто вступали між собою в суперечність
демократії тА авторитаризму». Чи погоджуєтесь ви з думкою вченого? Чого більше було в цій державі: демократії чи авторитаризму?

58 Укажіть дату остаточного знищення Запорозької Січі:

- А 1775 р.;
- Б 1776 р.;
- В 1763 р.;
- Г 1768 р.

59 Запишіть прізвище історичного діяча, відомості з біографії якого наведено в уривку. «Генерал-фельдмаршал, мав титул графа, брав участь у російсько-турецькій війні, очолював Малоросійську колегію».

1. Назвіть прізвище історичного діяча.
2. Інтереси якої держави він захищав?
3. Коли ця людина очолила Малоросійську колегію?

60 Прокоментуйте слова Т. Г. Шевченка: «Польща впала — та й нас задавила».

61«В Карпатські гори втікали покривджені селяни (наймити, комірники, пастухи, панські слуги) та бідні міщани. Вони формували невеликі загони, які з ранньої весни до пізньої осені нападали на панські маєтки, замки, на орендарів, лихварів, а захоплене майно роздавали сільській бідноті…»

1. Про який рух йдеться?
2. Коли відбувались ці події?
3. Назвіть імена найбільш відомих провідників повстанців.

62 Розташуйте події в хронологічній послідовності:

- А захоплення Буковини Австрійською імперією;
- Б запровадження кріпацтва на українських землях, що перебували в складі Російської імперії;
- В заснування Задунайської Січі;
- Г утворення Чорноморського козацького війська.

63 Установіть відповідність, утворивши логічні пари.

А Маніфест Катерини II 1775 р.	1 перенесення російських кордонів на південь
Б Ясський мирний договір	2 Російській імперії відійшли землі, розташовані між річками П. Буг, Дністер
В Кючук-Кайнарджійський мирний договір	3 приєднання до Російської імперії південних земель
Г третій розподіл Речі Посполитої	4 до Російської імперії приєднано Західну Волинь
	5 Крим увійшов до складу Росії.

64 Установіть відповідність між прізвищами діячів та галузями культури, в яких вони працювали.

А Г. Сковорода	1 архітектура
Б В. Растреллі	2 наукові знання
В І. Ґалятовський	3 література
Г М. Березовський	4 музика
	5 живопис.

65 Учасники національно-визвольної боротьби в Західній Україні проти польської, угорської та австрійської шляхти у XvI–XIX ст. — це:

- А гайдамаки;
- Б опришки;
- В компанійці;
- Г уходники.

66 Територія якого руху, що відбувався на українських землях у 60-х рр. XVIII ст., позначена на карті?

- А Гайдамацький;
- Б опришків;
- В уходницький;
- Г Коліївщина.

67 Позначте прізвище гетьмана, зА якого було проведено «Генеральне слідство про маєтності»:

- А С. Палій;
- Б І. Самойлович;
- В І. Мазепа;
- Г Д. Апостол.

68 Розташуйте козацькі літописи в логічній послідовності:

- А «Літопис Самовидця»;
- Б «Хроніка з літописів стародавніх»;

- В «Літопис Григорія Граб'янки»;
- Г «Синопсис».

69. «Україна окупована польськими та російськими військами, розірвана соціальними конфліктами й чварами між політичними фракціями (кожна на чолі з власним гетьманом)».

1. Про які події йдеться в документі?
2. Коли відбувались указані події?
3. Якими були їх наслідки?

70 Вкажіть в хронологічній послідовності усіх гетьманів України

Ключі до тестових завдань

1	**В**	**49**	**Б**
2	**Г**	**50**	**Б**
3	**А**	**51**	**А-3 Б-1 В-2 Г-4**
4	**Б**	**52**	**А-2 Б-3 В-1 Г-4**
5	**А-3, Б-1, В-2, Г-4**	**53**	**А-2 Б-1 В-3 Г-4**
6	**САРМАТИ**	**54**	**А-4 Б-2 В-1 Г-3**
7	**В**	**55**	**ЗБОРІВСЬКА УГОДА**
8	**Б**	**56**	**УСНО**
9	**А**	**57**	**УСНО**
10	**А**	**58**	**А**
11	**5СТ Н.Е.**	**59**	**УСНО**
12	**Б**	**60**	**УСНО**
13	**Г**	**61**	**УСНО**
14	**В**	**62**	**А-1 Б-3 В-2 Г-4**
15	**А-1 Б-3 В-4 Г-2**	**63**	**А-3 Б-2 В-1 Г-4**
16	**Д. ГАЛИЦЬКИЙ**	**64**	**А-3 Б-1 В-2 Г-4**
17	**В**	**65**	**Б**
18	**Г**	**66**	**Г**
19	**А-2 Б-3 В-1 Г-4**	**67**	**А**
20	**А-2 Б-3 В-1 Г-4**	**68**	**А-3 Б-1 В-4 Г-2**
21	**УСНО**	**69**	**РОЗКОЛ УКРАЇНИ НА ЛІВОБ. І ПРАВОБ.**
22	**УСНО**	**70**	**УСНО**
23	**В**		
24	**Г**		
25	**А-4 Б-1 В-2 Г-3**		
26	**А-2 Б-4 В-1 Г-3**		
27	**УСНО**		
28	**ПОВС. ПІД ПРОВ. МУХИ**		
29	**Б**		
30	**Б**		
31	**А-3 Б-2 В-1 Г-4**		
32	**А-3 Б-1 В-2 Г-4**		
33	**П. МОГИЛА**		
34	**В**		
35	**Б**		
36	**А-2 Б-1 В-4 Г-3**		
37	**А-2 Б-1 В-3 Г-4**		
38	**А-3 Б-1 В-4 Г-2**		
39	**УСНО**		
40	**УСНО**		
41	**Г**		
42	**А-3 Б-4 В-1 Г-2**		
43	**А-2 Б-1 В-3 Г-4**		
44	**А-4 Б-1 В-2 Г-3**		
45	**БАХЧИСАРАЙСЬКИЙ**		
46	**УСНО**		
47	**В**		
48	**В**		

ЗРАЗОК ЕКЗАМЕНАЦІЙНОГО БІЛЕТА

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ

Освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавр
Напрям підготовки 6.020302 Історія
Форма навчання денна, заочна

Семестр II

Навчальна дисципліна Історія України з найдавніших часів до кінця XVIII ст.

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1

1. Предмет і завдання курсу «Історія України».
2. Боротьба козацтва проти турецько-татарської агресії в 70-80-х роках XVI ст.

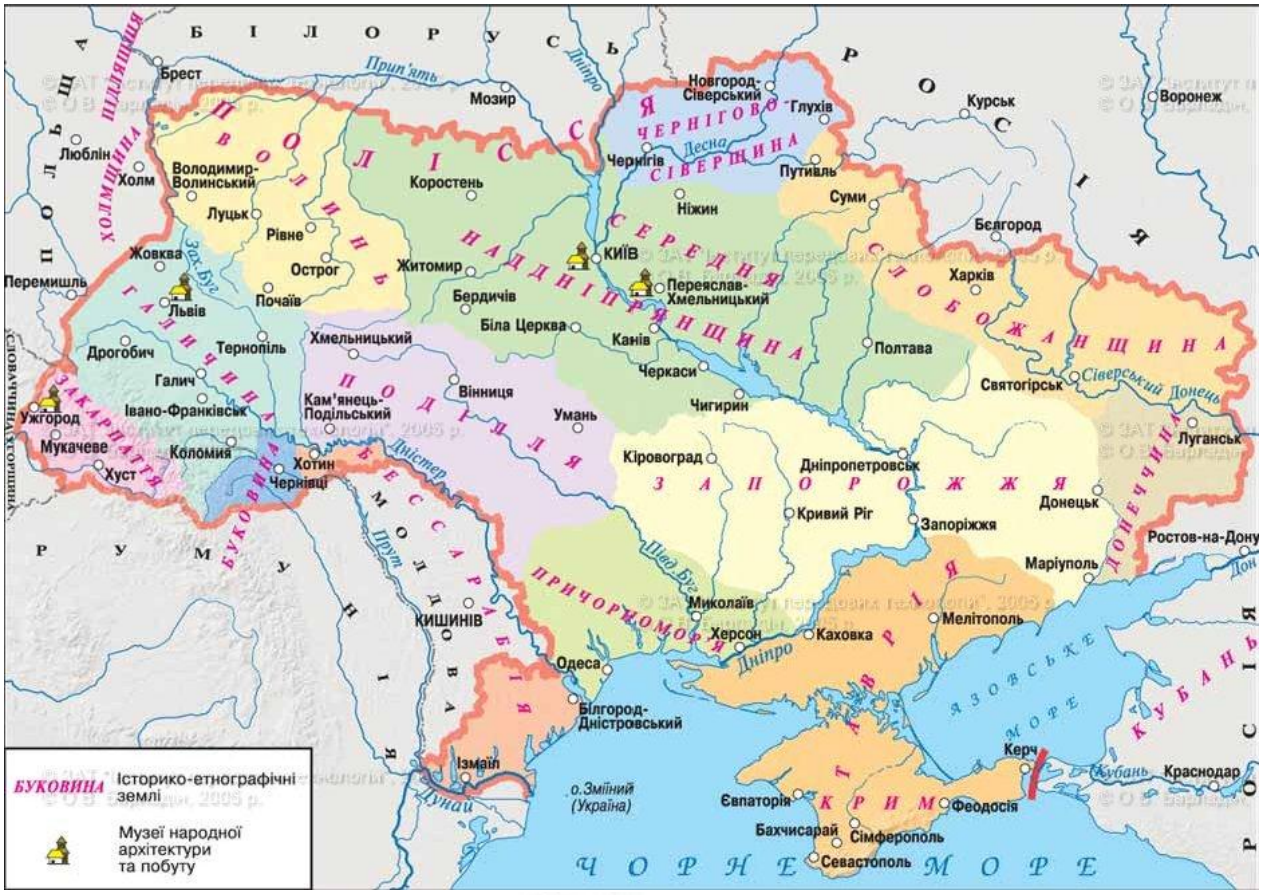
Затверджено на засіданні
кафедри історії України

Протокол №8 від „22” березня 2016 року

Екзаменатор _____ Кукуруза А.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри історії України _____ Рогожа М.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРАКТИКУМ ДО КУРСУ

ХРОНОЛОГІЧНІ ТАБЛИЦІ

Таблиця 1

з історико-політичного формування
сучасної території України за свою 1000-літню історію
(від Київської Русі)

Бесарабія *(Хотинський район Чернівецької області та південна частина Одеської обл.)*
IX – X ст.– під владою Болгарського царства;
X – XIII ст. – Київська Русь;
XIII ст. – під контролем татар;
XIV – XV ст. – у складі Молдавського князівства;
XV ст.– 1812 – під владою Османської імперії;
1812 – 1917 – у складі Російської імперії;
1918 – 1940 – у складі Румунії;
1940 – 1991 – у складі УРСР;

Буковина *(Чернівецька обл.)*
X – XII ст. – Київська Русь;
XIII ст. – ГалицькоВолинське князівство;
XIII ст. – під впливом Угорщини;
XIV ст. – 1514 – у складі Молдавського князівства;
1514 – 1774 – під протекторатом Туреччини;
1774 – 1918 – у складі Австрії;
1918 – 1940 – у складі Румунії;
1940 – 1991 – у складі УРСР;

Волинь *(обіймає Волинську, Рівненську, Житомирську, північні частини Тернопільської і Хмельницької обл.)*
IX ст. – під впливом Великоморавської держави
X – XII ст. – Київська Русь;
1199 – 1340 – ГалицькоВолинське князівство;
1340і – 1569 – у складі Великого Князівства
Литовського;
1569 – 1795 – у складі Польщі;
1795 – у складі Російської імперії;

1918 – УНР;
1921 – західна частина до Польщі, східна до УРСР;
1939 – 1991 – у складі УРСР;

Галичина *(обіймає межі Львівської, Івано-Франківської і Тернопільської обл.)*
X – XII ст. – Київська Русь;
1199 – 1340 – ГалицькоВолинське князівство;
1340і – 1772 – у складі Польщі;
1772 – 1918 – у складі Австрії та АвстроУгорщини;
1918 – 1919 – ЗУНР, УНР;
1919 – 1939 – у складі Польщі;
1939 – 1991 – у складі УРСР;

Донщина (Донеччина) *(охоплює території Донецької і Луганської областей)*
X – XI ст. – Хазарський каганат;
XII – XV ст. – Золота Орда
XV – XVII ст. – Дике Поле (Кримське ханство та
Османська імперія), колонізація запорозькими
козаками та росіянами;
XVII ст. – 1917 до складу Московської держави,
потім Російської імперії;
1917 – у складі УНР;
1919 – 1991 – у складі УРСР;

Закарпаття *(Закарпатська область)*
IX – X ст. – у складі Болгарського царства;
X ст. – XIII ст. Київська Русь;
XIV ст. – XVI ст. – у складі Угорщини;
XVI ст. – 1918 – у складі Австрії;
1918 – 1919 – у складі Угорщини;
1919 – 1939 – у складі Чехословаччини;
1939 – 1944 – у складі Угорщини;
1945 – 1991 – у складі УРСР;

Нижня Наддніпрянщина (Запоріжжя, Новоросія, Таврія) *(Запорізька, Миколаївська, Херсонська, Одеська обл.)*
IX – XII ст. – Київська Русь;
XIII ст. – під владою татар;
1648 – Держава Війська Запорозького;
XVII – 1917 – у складі Російської імперії;
1917 – 1991 – у складі УРСР;
Крим VI ст. – під впливом Візантії;
X ст. – під впливом Київської Русі;
XIII – XV ст. – татарське господарювання;
XV ст. – 1783 – османський протекторат;
1783 – 1917 – у складі Російської імперії;
1918 – у складі УНР;
1921 – Кримська АРСР у складі РСФРР;
1954 – 1991 – у складі УРСР;

Середня Наддніпрянщина *(обіймає межі Київської, Полтавської, Кіровоградської, Дніпропетровської обл.)*
IX – XIII ст. – Київська Русь;
XIV – 1569 – у складі Великого Князівства Литовського
1569 – у складі Польщі;
1648 – Держава Війська Запорізького;
1667 – Лівобережна частина у складі Росії,
правобережна – у складі Польщі;
1793 – 1917 – у складі Російської імперії;
1917 – у складі УНР;
1919 – у складі УРСР;

Поділля *(охоплює частину Тернопільської, майже всю Хмельницьку і Вінницьку, невеликі частини Львівської та ІваноФранківської обл.)*
IX – XIII ст. – Київська Русь;
1362 – 1569 – у складі Великого Князівства
Литовського;
1569 – 1772, 1793 – у складі Польщі;
1772 – 1918 – західне Поділля у складі Австрії;
1793 – 1917 – східне Поділля у складі Росії;
1917 – у складі УНР;

1919 – східне Поділля у складі УРСР;
1920 – 1939 – західне Поділля у складі Польщі;
1939 1991 – у складі УРСР;

Полісся *(охоплює частину Київської, Чернігівської, Волинської, Житомирської обл.)*
IX ст. – XIII ст. – до складу Київської Русі;
XIV ст. – 1569 – у складі Великого Князівства
Литовського;
1569 – південне Полісся у складі Польщі;
1772, 1793 – 1917 – у складі Російської імперії;
1917 – 1918 – у складі УНР;
1920 – 1939 – західне Полісся у складі Польщі;
1939 – 1991 – у складі УРСР;

Сіверщина *(обіймає Чернігівську та Сумську обл.)*
IX – XIII ст. – Київська Русь;
XIV ст. – у складі Великого Князівства
Литовського;
XVI ст. – у складі Московської держави;
1618 – 1654 – у складі Польщі;
1654 – 1917 – у складі Російської імперії;
1917 – у складі УНР;
1919 – 1991 – у складі УРСР;

Слобідська Україна *(охоплює Харківську, східну частину Сумської, північну частину Донецької і Луганську обл.)*
X – XI ст. – Хазарський каганат;
XIII – XV ст. – Золота Орда
XVI ст. – 1917 до складу Московської держави,
а потім Російської імперії;
1917 – у складі УНР;
1919 – 1991 – у складі УРСР;

Таблиця 2

Київські князі

862 (?) — 879 (?) Рюрик; легендарний засновник київської династії
872 (?) — 913 Олег
913 — 945 Ігор
945 — 962 (?) Ольга
962 (?) — 972 Святослав Ігорович
972 — 980 Ярополк Святославич
980 — 1015 Володимир Святославич Великий
1015 — 1019 Святополк Володимирович
1019 — 1054 Ярослав Володимирович Мудрий
1054 — 1078 Ізяслав Ярославич (з перервами)
1073 — 1076 Святослав II Ярославич
1076 — 1093 Всеволод Ярославич
1093 — 1113 Святополк III Ізяславич
1113 — 1125 Володимир II Всеволодович (Мономах)
1125 — 1132 Мстислав Володимирович
1132 — 1139 Ярополк II Володимирович
1139 — 1146 Всеволод II Ольгович
1149 — 1157 Юрій Володимирович Долгорукий (Суздальський)
1154 — 1167 Ростислав Мстиславич (Смоленський)
1167 — 1169 Мстислав Ізяславович
1169 — 1171 Гліб Юрійович (Суздальський)
1173 — 1210 Рюрик Ростиславич (шість разів)
1176 — 1191 Святослав IV Всеволодович
1212 — 1223 Мстислав III Романович
1223 — 1224 Володимир Рюрикович
1236 — 1246 Ярослав IV Всеволодович (Владимирський)
1238 — 1246 Михайло Всеволодович
1240 Данило Галицький

Таблиця 3

Українські гетьмани (1648-1709)

1648 — 1657 Богдан Хмельницький
1657 — 1659 Іван Виговський
1659 — 1662 Юрій Хмельницький
1660 — 1663 Яким Сомко, Правобережна Україна
1663 — 1665 Павло Тетеря, Правобережна Україна
1663 — 1668 Іван Брюховецький, Лівобережна Україна
1665 Степан Опара, самозванець, Правобережна Україна
1665 — 1676 Петро Дорошенко, Правобережна Україна
1668 — 1669 Петро Суховій, Правобережна Україна
1669 — 1674 Михайло Ханенко, Правобережна Україна
1668 — 1669 Дем'ян Многогрішний, *наказний гетьман,* Лівобережна Україна
1669 — 1672 Дем'ян Многогрішний, Лівобережна Україна
1672 — 1687 Іван Самойлович
1677 — 1681 Юрій Хмельницький, Правобережна Україна
1687 — 1709 Іван Мазепа

ТРЕНУВАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

тести до семінарських занять

Тест 1. Давня історія України

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1. Привласнюючче господарство це:
А) збиральництво, мисливство, рибальство
Б) скотарство, збиральництво, рибальство
В) землеробство, скотарство, тваринництво
Г) мисливство, землеробство, скотарство

2. Відтворююче господарство це:
А) збиральництво і мисливство
Б) скотарство і збиральництво
В) землеробство і скотарство
Г) мисливство і землеробство

3. Перше приручення тварин відбулося у:
А) Палеоліт
Б) Мезоліт
В) Неоліт
Г) Енеоліт

4.Перехід від привласнюючого господарства до відтворюючого відбувся у:
А) Палеоліт
Б) Мезоліт
В) Неоліт
Г) Енеоліт

5. «Людина розумна» (кроманьйонець) з'являється:
А) 35 тис. р. тому
Б) 150 тис. р. тому
В) 500 тис. р. тому
Г) 1 млн. р. тому

6. Поява перших людей на території України:
А) 35 тис. р. тому
Б) 150 тис. р. тому
В) 500 тис. р. тому
Г) 1 млн. р. тому

7. Трипільці проживали:
А) VI–V тис. р. до н.е.
Б) V–IV тис. р. до н.е.
В) IV–III тис. р. до н.е.
Г) III–II тис. р. до н.е.

8. Трипільці проживали на території:
А) Лівобережної України, Криму
Б) Правобережної України, Подніпров'я
В) Східної України, Українського степу
Г) Криму, Слобожанщини

9. Трипільці були:
А) землеробами (хліборобами)
Б) скотарями
В) мисливцями
Г) кочівниками

10. Першим народом на території України були:
А) кіммерійці
Б) скіфи
В) сармати
Г) готи

11. Кіммерійці згадуються в творах:
А) Геродота
Б) Гомера
В) Гесіода
Г) Полібія

12. Основним видом діяльності кіммерійців, скіфів та сарматів було:
А) осіле скотарство
Б) кочове скотарство
В) землеробство
Г) мисливство та рибальство

13. Проникнення сарматів у степи Північного Причорномор 'я на межі III–II ст. до н. е. супроводжувалося витісненням скіфів:
- у межиріччя Дону та Кубані
- у пониззя Дніпра та на Кримській півострів

А) обидва варіанти правильні
Б) тільки 1–й варіант правильний
В) тільки 2–й варіант правильний
Г) обидва варіанти не правильні

14. Боспорське царство утворилося у:
А) VI ст. до н.е.
Б) V ст. до н.е.
В) IV ст. н.е.
Г) V ст. н.е.

15. Грецькі міста–держави Північного Причорномор 'я потрапляють у залежність від Риму в:
А) II ст. до н.е.
Б) I ст. до н.е.
В) I ст. н. е.
Г) II ст. н. е.

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16. Установіть відповідність між місцями знахідок видатних пам 'яток кам'яного віку.
1. Амвросіївка
2. Королеве
3. Лука – Врублівецька
4. Мізин
А) На Дніпрі
Б) На Дністрі
В) Донбас
Г) Закарпаття
Д) Чернігівщина

17. Установіть відповідність між іменами вождів і назвами племен, які очолювали:
1. Атей
2. Аттіла
3. Германаріх
4. Скілур
А) Авари
Б) готи
В) гуни
Г) Мала Скіфія
Д) Велика Скіфія

18.Установіть відповідність між назвами грецьких колоній і їхнім місцезнаходженням на Півдні України:
1. Ольвія
2. Пантікапей
3. Тіра
4. Херсонес
А) Біля гирла Дністра
Б) Біля гирла Дунаю
В) На Керченському півострові
Г) В околицях сучасного Севастополя
Д) На правому березі Бузькому лиману

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19. Установіть послідовність.
А) Енеоліт
Б) Мезоліт
В) Неоліт
Г) Палеоліт

20. Установіть послідовність:
А) архантропи (пітекантропи)
Б) кроманьйонці
В) палеоантропи (неандертальці)
Г) австралопітеки

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору). *До кожного завдання пропонується сім варіантів відповідей, серед яких лише три правильні.*

21. Укажіть назви скіфських племен за переказом Геродота:
1.Еллінські скіфи
2.Понтійські скіфи
3.Скіфи – воїни
4.Скіфи – землероби
5.Царські скіфи
6.Скіфи – герої
7.Скіфи – орачі

Тест 2. Слов‘яни на території України

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Позначте правильне твердження
А) Античні міста–держави в північному Причорномор’ї виникли внаслідок римської колонізації
Б) Античні міста–держави в північному Причорномор’ї виникли внаслідок розселення скіфів
В) Античні міста–держави в північному Причорномор’ї виникли внаслідок Великої грецької колонізації
Г) Античні міста–держави в північному Причорномор’ї виникли внаслідок Великого переселення народів

2.Який народ витіснив скіфів з Причорноморських степів у III ст. до н.е.
А) кіммерійці
Б) сармати
В) готи
Г) гуни

3.Позначте період, в якому існувала Трипільська культура
А) Палеоліт
Б) Мезоліт
В) Неоліт
Г) Енеоліт

4.Позначте назву періоду з VI по IV тис. до н.е.
А) Палеоліт
Б) Мезоліт
В) Неоліт
Г) Енеоліт

5.Археологічна культура – це
А) археологічні знахідки, що свідчать про наявність у первісних людей мистецтва і релігії
Б) археологічні пам'ятки, що належать до одного часу, розповсюджені на певній місцевості та відрізняються місцевими особливостями
В) правила здійснення археологічних розкопок
Г) наука, що вивчає археологічні джерела

6.Об'єднання людей первісних часів, котре характеризується кровноспорідненими зв'язками, спільністю територій проживання, занять, обрядів та звичаїв, а також поділом на роди і самоврядуванням через раду вождів, які обираються
А) рід
Б) родова община
В) сусідська община
Г) плем'я
7.Спосіб обробки землі, який використовували давні слов'яни у лісовій зоні
А) орний
Б) мотичний
В) вогнево–підсічний
Г) плужний

8.Як римські та візантійські вчені називали слов'ян, які проживали між Дністром та Дніпром
А) Венеди
Б) Склавіни
В) Анти
Г) варяги

9.Антський військово–племінний союз виникає у
А) III ст.
Б) IV ст.
В) V ст.
Г) VI ст.

10. Антський племінний союз занепадає у
А) IV ст.
Б) V ст.
В) VI ст.
Г) VII ст.

11. Назва східнослов'янського племені, центром якого був Чернігів
А) Поляни
Б) Деревляни
В) Сіверяни
Г) Білі Хорвати

12. Назва східнослов'янського племені, центром якого був Київ
А) Поляни
Б) Деревляни

В) Сіверяни
Г) Білі Хорвати

13.Слов'яни проживали на території
А) між Дніпром та Одером
Б) між Доном та Волгою
В) між Дніпром та Віслою
Г) між Віслою та Доном

14.Велике розселення слов'ян тривало впродовж
А) І ст. до н.е. – І ст. н.е.
Б) І–ІІ ст.
В) ІІІ–ІV ст.
Г) V–VII ст.

15.Відомий князь антів
А) Вінітарій
Б) Германаріх
В) Бож
Г) Атей

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність між богами стародавніх слов'ян і сферою їхнього впливу
1.бог вітру
2.бог грому
3.бог сонця
4.бог худоби
А) Велес
Б) Дажбог
В) Сварог
Г) Стрибог
Д) Перун

17.Установіть відповідність між союзами східнослов'янських земель та місцями їх розташування
1.поляни
2.сіверяни
3.деревляни
4.білі хорвати
А) р. Дніпро, Київщина
Б) Карпати, західна Україна
В) рр.. Південний Буг та Дністер
Г) р. Десна, Чернігівщина
Д) рр. Прип'ять та Тетерів, Полісся

18.Установіть відповідність
1.Сусідська община
2.Віче
3.Дружина
4.Етнос
А) народні збори у слов'ян
Б) військо слов'ян
В) сукупність народів, що проживають на спільній території, мають спільне походження, спільну мову, традиції та релігійні уявлення
Г) об'єднання людей первісних часів, котре характеризується кровноспорідненими зв'язками, спільністю територій проживання, занять, обрядів та звичаїв, а також поділом на роди і самоврядуванням через раду вождів, які обираються
Д) община, що складалася з окремих сімей, які не пов'язані між собою кровними узами

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Розташуйте події у хронологічній послідовності
А) черняхівська культура
Б) зарубинецька культура
В) трипільська культура
Г) ямна культура

20.Розташуйте події у хронологічній послідовності
А) витіснення сарматами скіфів у Крим
Б) вбивство князя Божа
В) правління царя Скілура
Г) утворення держави Велика Скіфія

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Оберіть характерні ознаки господарювання давніх слов'ян:
1.високий рівень розвитку ковальства
2.створення складних іригаційних систем
3.розвиток товарного виробництва
4.ведення підсічного господарства
5.розвиток ткацького ремесла
6.кочове скотарство
7.звіриний стиль в орнаменті

Тест 3. Виникнення Київської Русі

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Трипільська культура на теренах України охоплює період:
А) IV – III тис. до н. е.
Б) II ст. до н.е. – II ст. н.е.
В) першої половини I тис. до н.е.
Г) першої половини I тис. н.е.

2.Як називались поселення, які утворили грецькі переселенці у Північному Причорномор'ї у середині I тис. до н.е.
А) гради
Б) поліси
В) стоянки
Г) факторії

3.Яку назву мали кочові племена, які прийшли з приуральських степів до степової зони України у IV ст. н.е., згодом утворили свою державу в Паннонії, а їхній прихід вважається початком епохи Середньовіччя в Європі:
А) скіфи
Б) сармати
В) гуни
Г) авари

4.Яку назву мали кочові племена, які прийшли до Причорномор'я та Приазов'я з прикаспійських степів у III ст. до н.е., витіснили звідти скіфів, згодом освоїли степи між Доном і Дніпром і зрештою були асимільовані слов'янськими племенами:
А) кіммерійці
Б) сармати
В) готи
Г) гуни

5.Антами давні історики середини I тис. до н.е. називали:
А) слов'ян, які жили між Дніпром та Дністром
Б) слов'ян, які займали територію від Дністра до Дунаю
В) слов'ян, що мешкали у Балтії
Г) слов'ян, що проживали між Одером та Віслою

6.Слов'янським племенам антів відповідають археологічні пам'ятки:
А) трипільської культури
Б) зарубинецької культури
В) черняхівської культури
Г) пеньківської культури

7.У боротьбі з якими племенами наприкінці IV ст. зазнав поразки і загинув князь антів Бож (Бус):
А) гунами
Б) сарматами
В) готами
Г) аварами

8.В якій державі княжили Аскольд і Дір, які згадуються в давніх літописах:
А) племінному союзі антів
Б) Славії
В) Київському князівстві
Г) Київській Русі

9.Перші спроби регламентації адміністративної системи та впровадження нового порядку стягнення данини в Київській Русі належать:
А) князю Аскольду
Б) княгині Ользі
В) князю Святославу
Г) князю Ігорю

10.Яке з нижченаведених визначень пояснює, що таке віче:
А) група професійних воїнів на чолі з князем
Б) збори вільного населення міста для вирішення громадських справ
В) народне ополчення під час війни
Г) об'єднання ремісників міста

11.Хто з давньоруських князів уклав у 944 р. договір з Візантією, за яким Київська Русь отримала право вести з Константинополем вільну торгівлю, надсилати туди торгові кораблі, але натомість втратила свої володіння у гирлі Дніпра і на узбережжі Чорного моря:
А) Аскольд
Б) Олег
В) Святослав
Г) Ігор

12.Кому з давньоруських князів кияни сказали: «Ти, княже, чужої землі шукаєш і бережеш, а своєї мало не втратив»
А) Святославу
Б) Ігорю
В) Олегу
Г) Аскольду

13.Хто з давньоруських князів першим прийняв хрещення у Константинополі:
А) Аскольд
Б) Олег
В) Ігор
Г) Ольга

14.Сутність поняття «варяги»:
А) жителі Візантії, ромеї, воїни і грабіжники, які часто наймалися на службу до руських князів
Б) жителі сучасної Німеччини, германці, що жили на узбережжі моря і здійснювали напади на різні землі, зокрема і на Русь
В) мешканці Скандинавії, відомі в Європі під назвою «нормани», воїни–моряки, що вчиняли грабіжницькі походи, у тому числі й на руську землю
Г) слов'яни, що обрали своїм заняттям військову справу і служили в дружинах руських князів

15.Держава, на яку робили походи Аскольд, Олег та Ігор
А) Болгарія
Б) Візантія
В) Польща
Г) Угорщина

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Укажіть, які міста були центрами союзів племен східних слов'ян:
1.Чернігів
2.Київ
3.Новгород
4.Іскоростень
А) поляни
Б) деревляни
В) волиняни
Г) ільменські словени
Д) сіверяни

17.Установіть відповідність між датами та подіями:
1.860 р.
2.941 – 944 рр.
3.957 р.
4.969 – 971 рр.
А) другий похід Святослава на Дунайську Болгарію. Війна з Візантією
Б) подорож княгині Ольги до Константинополя
В) похід київського князя Аскольда на Візантію
Г) походи князя Ігоря на Візантію
Д) походи князя Олега на Візантію

18.Установіть відповідність
1.полюддя
2.печеніги
3.міжусобні війни
4.«Повість минулих літ»
А) держава східних слов'ян з IX по XII ст. з центром у м. Київ
Б) давньоруський літопис, який описує події з історії руської держави (Київської Русі).

В) тюркські кочові племена, що панували в українських степах з X по XIII ст.
Г) внутрішній розбрат, війни між окремими людьми чи суспільними групами в державі
Д) збір данини, під час якого князь об'їжджає свої володіння

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Розташуйте події в хронологічній послідовності
А) помста княгині Ольги деревлянам
Б) хрещення Аскольда
В) страта князя Ігоря деревлянами
Г) утворення Київської Русі

20.Розташуйте події в хронологічній послідовності
А) загибель Святослава
Б) походи Ігоря на Візантію
В) реформи княгині Ольги
Г) убивство Аскольда

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Укажіть напрями діяльності перших київських князів (від Олега до Святослава)
1.будівництво міст, підтримка ремесел і торгівлі у своїх володіннях
2.захист власних володінь від нападників та організація воєнних походів на сусідні землі
3.збір і збут полюддя
4.організація постійних міжнародних зносин з сусідніми державами й активних дипломатичних контактів з іншими народами
5.приєднання до своїх володінь нових земель і нових народів та обкладання їх даниною
6.розробка державного законодавства, кодифікація звичаєвого права
7.запровадження єдиної державної релігії

Тест 4. Розквіт Київської Русі

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Позначте плем'я, у битві з яким загинув київський князь Святослав Ігорович, повертаючись на батьківщину після походу проти Візантії.
А) Хозари
Б) Авари
В) Печеніги
Г) Половці

2.Позначте іншу назву варягів.
А) Гуни
Б) Венеди
В) Нормани
Г) Угри

3.Позначте ім'я князя, який правив у 1019–1054 рр.
А) Володимир Великий
Б) Святослав Ігорович
В) Ярослав Мудрий
Г) Володимир Мономах

4.Позначте назву країни, королевою якої була Анна Ярославна.
А) Франція
Б) Німеччина
В) Польща
Г) Угорщина

5.Позначте рік хрещення Русі.
А) 862 р.
Б) 882 р.
В) 988 р.
Г) 1036 р.

6.Позначте ім'я київського князя, який під час походу на Константинополь прибив на його воротах свій щит.
А) Аскольд
Б) Олег
В) Ігор
Г) Святослав

7.Позначте назву кочових племен, на місці і на честь перемоги над якими було збудовано Софіївський собор у Києві
А) Печеніги
Б) Половці
В) Угри
Г) Торки

8.Позначте ім'я князя, який остаточно розгромив печенігів і відігнав їх від кордонів Русі.
А) Олег
Б) Святослав
В) Володимир
Г) Ярослав

9.Позначте дату походу Святослава проти хазар.
А) 964–966
Б) 964–972
В) 966–967
Г) 968–971

10.Позначте назву храму, при якому була побудована перша бібліотека на Русі.
А) Десятинна церква
Б) Софіївський собор
В) Успенський собор
Г) Києво–Печерська лавра

11.Прочитайте уривок і визначте про якого князя йде мова.
«І при нім стала віра християнська плодитися в Русі і розширятися і чорноризці стали множитися, і монастирі стали з'являтися… І придбав він (книги) , що ними почуваються віруючі люди і втішаються ученням божественного слова. Бо як ото хто–небудь в землю зоре, а другий засіє, а інші пожинають і їдять поживу вдосталь, – так і сей. Отець бо його… землю зорав і розм'якшив, себто хрещенням просвітив, а сей великий князь… засіяв книжними словами серця віруючих людей, а ми пожинаємо, учення приймаючи книжнеє».
А) Ярослава Мудрого
Б) Володимира Великого
В) Ігоря Старого
Г) Олега Віщого

12.Позначте ім'я ймовірного автора «Повісті минулих літ»
А) Іларіон
Б) Нестор
В) князь Володимир
Г) співець Боян

13.Прочитайте уривок і визначте назву, яка відповідає його змісту.
«Об'єднання, союз слов'янських племен, що згадуються у візантійських джерелах 6 ст. Займало територію між Дністром і Дніпром. Його назва має іранське походження і означає крайній, окраїнний. Остання згадка про них датується 602 р. Розпався після поразки у війні з аварами»
А) склавини
Б) венеди
В) анти
Г) поляни

14.Князь, за правління якого почали карбувати перші руські монети.
А) Володимир
Б) Святослав
В) Ярополк
Г) Ярослав

15.Причина того, що церкву Богородиці називали Десятинною церквою
А) будівництво тривало 10 років
Б) з державної скарбниці на будівництво виділяли десяту частину коштів
В) початок будівництва був через 10 років після прийняття християнства
Г) на утримання церкви князь Володимир наказав населенню віддавати десяту частину своїх прибутків

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність між іменами київських князів та датами їхнього правління.

1. Почав своє князювання з протистояння слов'янському племені, яке жило на заході від полян, а через 31 рік був ними убитий. Здійснив два походи проти Візантії, підписавши угоду. Був страчений.
2. По смерті чоловіка правила державою. Здійснила подорож до Візантії, робила спроби встановити відносини з германським імператором. Будучи християнкою, не прилучила до цієї релігії свого сина.
3. Прийшов до влади в результаті перемоги над своїм братом Ярополком. Мав 12 синів. На відміну від батька, не здійснював далеких військових походів. Запровадив державну релігію – християнство.
4. Літописець писав, що його батько «землю зорав, а він засіяв». За нього в Києві було побудовано Софійський собор. Але, як і батько, до влади прийшов у результаті перемоги над братом.

А) 980–1015 рр.
Б) 912–945 рр.
В) 882–911рр.
Г) 945–964 рр.
Д) 1019–1054 рр.

17.Встановіть відповідність між князями та подіями.

1. Олег
2. Святослав
3. Володимир
4. Ярослав

А) Запровадження християнства
Б) Похід на Константинополь
В) Спалення Іскоростеня
Г) Битва під Доростолом
Д) Будівництво Софійського собору

18. Установіть відповідність між племенами та річками, біля яких вони проживали

1. дуліби
2. поляни
3. сіверяни
4. тиверці

А) Західний Буг
Б) Десна
В) Дніпро
Г) Дністер
Д) Дон

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Установіть хронологічну послідовність згаданих подій середньовічної історії України–Русі:
А) прийняття християнства як державної релігії Київської Русі
Б) утвердження на великокняжому престолі династії Рюриковичів
В) розгром Хазарського каганату та Булгарського царства русичами
Г) прийняття «Руської Правди» – першого кодексу законів Київської Русі

20.Установіть послідовність правління князів
А) Ігор
Б) Аскольд
В) Ольга
Г) Ярослав

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Позначте твердження, які характеризують розвиток Київської Русі за правління Володимира Великого.

1. Здійснив два переможні походи на Константинополь
2. На чолі мирного посольства відвідав Константинополь і уклав договір з імператором Константином Багрянородним.
3. Запровадив нове зведення законів усного звичаєвого права, назване літописцем «Уставом земляним»
4. Для захисту кордонів Київської Русі від нападів печенігів розпочав будівництво системи укріплень «змієві вали».
5. Під Києвом завдав остаточної поразки печенігам
6. Здійснив спробу реформувати язичництво, проголосивши Перуна головним богом

Тест 5. Київська Русь за часів роздробленості

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.У якому році відбувся Любецький з'їзд князів?
А) у 1068 р.
Б) у 1072 р.
В) у 1086 р.
Г) у 1097 р.

2.Зміна торговельної кон'юнктури, частковий занепад Києва як торгового центру наприкінці XI – XII ст. сприяли:
А) втраті державної незалежності Русі
Б) політичній роздробленості Київської Русі
В) занепаду ремесла та сільського господарства
Г) посиленню залежності Русі від Візантійської імперії

3.До яких наслідки привели події, описані в уривку джерела?
Прийшли іноплемінники на Руську землю. А Ізяслав, і Святослав, і Всеволод вийшли супроти них на річку Альту. І коли настала ніч, рушили вони одні проти одних. За гріхи наші напустив бог на нас поганих, і побігли руські князі, і були переможені.
А) утворення тріумвірату
Б) повстання в Києві
В) розпад Київської Русі
Г) початок правління Володимира Мономаха

4.Про якого князя йдеться в уривку літопису?
Він був великий правосудець, у ратях хоробрий і вмів тут наводити лад, усім сусідам його був страшним, до підлеглих милостивий і уважний. За його часу всі князі руські жили в цілковитій тиші і не сміли один одного скривдити. Через це його всі іменували … Великим. Податі при ньому хоч були і великі, але всім урівняло, і через те всі це переносили без тяготи.
А) Святослава Ярославича
Б) Володимира Мономаха
В) Мстислава Володимировича
Г) Всеволода Ярославича

5.У якому році відбулася подія, описана в уривку джерела?
Ігор сей, славен князь, міццю розум оперезав, мужністю сердечною нагострив, ратного духу сповнився та повів полки свої хоробрі на землю Половецьку, за землю Руську!
А) у 1147 р.
Б) у 1169 р.
В) у 1185 р.
Г) у 1187 р.

6.Які сини Ярослава Мудрого після його смерті утворили тріумвірат?
А) В'ячеслав, Всеволод, Олег
Б) Ізяслав, Святослав, Ігор
В) Ізяслав, Всеволод, Святослав
Г) Ігор, В'ячеслав, Володимир

7.Що належить до причин політичної роздробленості Русі?
А) відродження і поширення язичництва
Б) встановлення вічових порядків у всіх землях Русі
В) прагнення удільних князів до незалежності від Києва
Г) встановлення влади половецьких ханів на півдні Русі

8.Визначте, в якому році дружини Ярославичів зазнали поразки від половців на р. Альті
А) 1055 р.
Б) 1066 р.
В) 1068 р.
Г) 1072 р.

9.Вкажіть рік найдавнішої згадки у київському літописі назви «Україна»
А) 1087 р.
Б) 1097 р.
В) 1187 р.
Г) 1132 р.

10.Яке місто на Русі називали Царгородом?
А) Київ
Б) Новгород
В) Рим
Г) Константинополь

11.Якою була економічна причина роздробленості Київської Русі?
А) розвиток вотчинного землеволодіння
Б) зростання ролі боярства в суспільстві
В) зміцнення удільних князівств і земель
Г) посилення експансії кочовиків на Русь

12.Правління Ярославичів – це етап розвитку Київської Русі, на якому відбувається:
А) цілковитий політичний розпад єдиної держави, перетворення удільних князів на васалів іноземних держав
Б) економічний і культурний занепад країни, руйнація усіх усталених внутрішніх політичних і династичних зв'язків
В) децентралізація апарату управління, зміна загальноруського законодавства та церковної організації удільними, втрата державного суверенітету
Г) зміна централізованої монархії федеративною, коли державою колективно правила група найвпливовіших князів

13.Хто з київських князів відзначився такими успіхами в боротьбі з половцями?
Я уклав з половцями… 19 мирних угод, взяв у полон понад 100 кращіх їхніх князів і відпустив їх, а понад 200 стратив і втопив у річках.
А) Ярослав Мудрий
Б) Володимир Мономах
В) Ігор Святославич
Г) Ярослав Осмомисл

14.Який слов'янський племінний союз останнім увійшов до складу Київської Русі?
А) полян
Б) деревлян
В) білих хорватів
Г) сіверян

15.Сходження князя Володимира Мономаха на великокнязівський стіл:
А) стало реалізацією вотчинного права Всеволодовичів на Київ
Б) відбулося на запрошення міського віча під час повстання киян
В) було умовою здійснення військового походу проти половців
Г) спричинило нову міжусобну війну зі Святославичами

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність між визначеннями та поняттями.
1.Система монгольської зверхності над завойованими руськими князівствами
2.Розпад держави на окремі удільні князівства, зміцнення їхньої самостійності
3.Велика спадкова земельна власність, яку можна продати, обміняти, поділити
4.Правління державною одразу декількома правителями за спільною згодою
А) Вотчинне землеволодіння
Б) Золотоординське ярмо
В) Колективний сюзеренітет
Г) Політична роздробленість
Д) Федеративна монархія

17.Установіть відповідність між подіями і роками.
1.Хрестовий похід руських князів проти половців
2.Смерть Володимира Мономаха
3.Захоплення монголами Києва
4.Смерть Ярослава Мудрого
А) 1054 р.
Б) 1111 р.
В) 1125 р.
Г) 1238 р.
Д) 1240 р.

18.Установіть відповідність між заходами та діячами, причетними до них.
1.Створення осередків центральної князівської влади на місцях – «погостів»
2.Спроба реформування язичництва
3.Укладання першого писаного збірника руських законів
4.Організація з'їзду князів у Любечі
А) Святослав Ігорович
Б) Володимир Мономах
В) Ольга
Г) Ярослав Мудрий
Д) Володимир Великий

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Розташуйте події у хронологічній послідовності:
А) Любецький з'їзд князів
Б) перше вигнання князя Ізяслава з Києва
В) укладання «Правди Ярославичів»
Г) запрошення Володимира Мономаха на великокнязівський престол

20.Розташуйте події у хронологічній послідовності
А) остаточно роздробленість Русі
Б) похід Ігоря Новгород–Сіверського на половців
В) розгром Києва князем Андрієм Боголюбським
Г) битва на р. Калка

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Які положення характеризують існування золотоординського ярма на українських землях?
1.Запровадження податей і повинностей
2.Масовий продаж населення в Орду для примусових робіт
3.Надання князям ярлика за княжіння
4.Ліквідація удільних князівств
5.Нав'язування ісламу православному населенню
6.Руські князі були зобов'язані брати участь у походах монголів

Тест 6. Галицько–Волинське князівство

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Оберіть князя, який утворив у 1199 р. Галицько–Волинське князівство:
А) Ярослав Осмомисл

Б) Роман Мстиславович
В) Данило Романович
Г) Володимир Ярославич

2.Вкажіть, в якому році Данило Галицький переміг у Ярославській битві?
А) у 1238 р.
Б) у 1240 р.
В) у 1245 р.
Г) у 1253 р.

3.Про якого князя йдеться в уривку історичного джерела?
Божою милістю був князем і дідичем королівства Русі, … став розмножати число латинників і їх віру, …принаджував з різних країв католицьких священиків і богословів, бажаючи защепити їхню віру в русинів.
А) Данило Романович
Б) Лев Данилович
В) Юрій І Львович
Г) Юрій ІІ Болеслав

4.Що стало передумовою розпаду Галицько–Волинської держави в 1205 р.?
А) заколот галицьких бояр на чолі з боярином В. Кормільчичем
Б) загибель князя Романа Мстиславича в битві під Завихвостом
В) монгольська навала на землі Південно–Західної Русі
Г) агресія Угорщини та Польщі

5.Унаслідок якої події виникло об'єднане Галицько–Волинське князівство?
А) походу князя Романа Мстиславича на Галич
Б) походу галицького князя Ярослава Осмомисла на Володимир–Волинський
В) битви під Ярославом
Г) битви на річці Калці

6.У битві під Дорогочином Данило Галицький завдав поразки:
А) німецьким хрестоносцям
Б) угорським і польським рицарям
В) галицьким боярам
Г) монгольській орді

7.У якому місті відбулася коронація Данила Галицького?
А) у Львові
Б) у Дорогочині
В) у Холмі
Г) у Галичі

8.Основне завдання зовнішньої політики Данила Галицького в 40–60–ті рр. XIII ст. полягало:
А) у зміцненні власного авторитету та отриманні королівської корони
Б) в укладенні союзу з Польщею для відсічі агресії Тевтонського ордену
В) у створенні коаліції європейських держав для боротьби із Золотою Ордою

Г) у розширенні території Галицько–Волинського князівства за рахунок сусідніх держав

9.Який князь у період роздробленості Русі зумів уперше об'єднати під своєю владою більшість земель Південно–Західної Русі?
А) Ярослав Осмомисл
Б) Роман Мстиславович
В) Ігор Святославич
Г) Володимир Глібович
10.Яке твердження характеризує внутрішню політику галицького князя Ярослава Осмомисла?
А) спорудження в Києві системи укріплень «місто Ярослава»
Б) об'єднання галицьких і волинських земель в одну державу
В) прийняття писемного зведення законів «Правда Ярослава»
Г) боротьба зі спробами бояр втручатися в державні справи

11.Для якого князівства найбільше притаманними були тенденції соціально–політичного розвитку країн Західної Європи?
А) Київського
Б) Галицького
В) Переяславського
Г) Чернігівського

12.Визначте, з якими подіями пов'язаний уривок з історичного джерела. Була рада всіх князів у місті Києві, і вирішили на раді так: «Краще нам зустріти їх на чужій землі, ніж на своїй». На раді були Мстислав Романович київський, Мстислав ковельський і чернігівський і Мстислав Мстиславович Галицький – вони були старійшими князями Руської землі.
А) битвою під Дорогочином
Б) битвою на річці Калці
В) битвою під Ярославлем
Г) битвою на річці Альті

13.У боротьбі з ким Папа Римський обіцяв допомогу Данилу Галицькому?
А) з німецькими хрестоносцями
Б) з монголами
В) з литовцями
Г) з поляками та угорцями

14.Який наслідок мала перемога війська Данила Галицького в битві з об'єднаними силами угорців, поляків і галицьких бояр під Ярославом?
А) відновлення єдності Галицько–Волинської держави
Б) приєднання до князівства земель між Сяном і Тисою
В) визнання васальної залежності від хана Золотої Орди
Г) укладення союзницької угоди з Тевтонським орденом

15.Яка пам'ятка давньоруської літератури містить такі настанови?
…Паче всього – убогих не забувайте, годуйте й подавайте сироті… не давайте сильним погубити людину… гордості не майте в серці і в умі. Старих шануй, як отця, а молодих – як братів. Лжі бережися, і п'янства, і

блуду, бо в сьому душа погибає і тіло. А се вам основа всього: страх божий майте вище над усе…
А) «Слово о полку Ігоревім»
Б) «Руська правда» Ярослава Мудрого
В) «Повчання дітям» Володимира Мономаха
Г) «Слово про закон і благодать» митрополита Іларіона

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність між висловами та іменами князів, яким вони належать.

1. «Іду на Ви!»
2. «Кожен хай держить отчину свою…»
3. «Хай буде се мати городам руським!»
4. «О, тихіша лиха честь татарська»

А) Аскольд
Б) Олег
В) Святослав Ігоревич
Г) Володимир Всеволодович
Д) Данило Романович

17.Установіть відповідність між датами і подіями.

1. битва на р. Калка
2. напад монголо–татар на землі Волині
3. об'єднання Галицького і Волинського князівств
4. коронація князя Данила Романовича

А) 1199 р.
Б) 1223 р.
В) 1256 р.
Г) 1253 р.
Д) 1241 р.

18.Встановіть відповідність між історичними особами та подіями.

1. Юрій І Львович
2. Дмитро
3. Роман Мстиславович
4. Юрій ІІ Болеслав

А) отруєний галицькими боярами
Б) утворив галицьку митрополію
В) заснував м. Львів
Г) загинув у сутичці з поляками
Д) керував обороною Києва від нападу Батия

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Установіть хронологічну послідовність подій, описаних літописцем.
А) Військо склавинів, перейшовши ріку Істр, почало творити жахливе зло… Вбиваючи і забираючи в рабство всіх дорослих людей… і грабуючи майно…
Б) І коли приблизився Ігор до полків своїх, то поїхали (половці) навпоперек, і тут схопили його… І схоплений Ігор бачив брата Всеволода… і просив він душі смерті, щоби не бачити його загибелі…
В) …І оддав Данило Київ у руки Дмитрові, (щоб) удержати (город) проти іноплемінних народів, безбожних татар.
Г) Рушив…(Він) на Дунай на Болгар, і в битві переміг… болгар. І взяв він вісімдесят міст по Дунаю, і сів, князюючи, тут, у Переяславці, беручи данину з греків…

20.Установіть хронологічну послідовність подій.
А) …Уперше прийшли печеніги на Руську землю і, вчинивши мир з Ігорем, пішли до Дунаю
Б) …Підняв диявол розлад серед… Ярославичів. І пішли Святослав і Всеволод проти старшого брата Ізяслава, князя київського старшого сина Ярослава
В) …Лиха честь татарська! Данило Романович, що є князем великим, сидить на колінах перед ханом і хлопом ординським себе називає
Г) …Як сів Олег у Києві, і мовив: «Хай буде се мати городам руським!»

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Які події історії Київської Русі пов'язані з діяльністю князя Володимира Мономаха?

1. Об'єднання руських князів для боротьби з проти половецької загрози
2. Запровадження перших писаних законів
3. Запровадження нової системи престолонаслідування
4. Хрещення Русі
5. Скликання князівських з'їздів (снемів)
6. Розбудова Києва – будівництво «міста Володимира»

Тест 7. Політичний устрій і соціально–економічний розвиток Київської Русі та Галицько–Волинського князівства у IX–XIV ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Які зміни в соціально–економічному житті східних слов'ян сприяли створенню Давньоруської держави?
А) підвищення продуктивності праці в землеробстві, удосконалення ремісничого виробництва
Б) розпад родоплемінного ладу, початок класової диференціації
В) занепад ролі ради старійшин і зникнення віча – органу громадського управління
Г) запровадження державної релігії та кодифікованого права

2.Яке поняття відповідає наведеному визначенню?
Форма устрою Київської Русі в період роздробленості, за якої вона зі слабо централізованої держави перетворилася на об'єднання князівств, кожне з яких мало ознаки державності, а найважливіші питання внутрішнього життя вирішувалися на князівських з'їздах.
А) племінний союз
Б) дружинна держава
В) централізована монархія
Г) федеративна монархія

3.Закупами в Київській Русі називали:
А) вільних селян, які мали земельні наділи, вели своє господарство та виконували повинності на користь феодала чи держави
Б) людей, які перебували в повній власності феодала (продавалися, дарувалися, передавалися у спадщину)
В) селяни, які потрапили в залежність до феодала, відпрацьовуючи в його господарстві взяті в борг гроші
Г) ремісники, які жили в садибах феодалів, працювали в їхніх майстернях і сплачували грошову данину

4.Які моря з'єднував торговельний шлях «із варяг у греки»?
А) Балтійське та Чорне
Б) Чорне та Каспійське
В) Балтійське та Каспійське
Г) Чорне та Азовське

5.Як називалися срібні злитки, які відігравали функцію грошей на Русі?
А) гривні
Б) срібники
В) колти
Г) златники

6.Спираючись на знання про політичний устрій Київської Русі IX – XIII ст., визначте владний орган, що є зайвим у логічному ланцюжку: князь – боярська рада – з'їзд князів – магістрат
А) князь
Б) боярська рада
В) з'їзд князів
Г) магістрат

7.Що було першою відомою формою залежності населення від князівської влади на Русі?
А) обов'язок брати участь у княжому ополченні
Б) необхідність відправляти єдині язичницькі культи
В) сплата данини під час збору полюддя
Г) обов'язок сплачувати десяту частину прибутку

8.Закупами, рядовичами, холопами в Київській Русі називали:
А) форми селянських повинностей
Б) воїнів князівської дружини
В) категорії залежного населення
Г) нижчі чини церковної ієрархії

9.Літопис «Повість минулих літ» фактично відбиває:
А) норманську теорію походження державності Русі
Б) теорію автохтонного формування державності Русі
В) процес формування державності Русі під вирішальним впливом Візантії
Г) процес формування державності Русі під вирішальним впливом кочових народів

10.Основним заняттям населення Київської Русі в X – XI ст. було(а):
А) землеробство
Б) тваринництво
В) ремесло
Г) торгівля

11.Зміни в політичному устрої Київської Русі в XI – XIII ст. були пов'язані з
А обмеженням влади великого київського князя лише судовими функціями
Б появою та функціонуванням інституту загальноруських князівських з'їздів
В занепадом і зникненням віче – органу громадського та державного управління
Г перетворенням боярської ради з дорадчого органу при князі на урядовий орган

12.Що сприяло утвердженню Київської Русі як могутньої та впливової держави середньовіччя?
А) поглиблення феодальної роздробленості в країнах Західної Європи
Б) запровадження християнства як державної релігії Русі
В) зростання могутності руських удільних князівств
Г) падіння Візантійської імперії

13.Який з указаних факторів не вплинув на процес виникнення міст на Русі?
А Розвиток торгівлі, наявність мережі міжнародних торгівельних шляхів
Б Формування племінних центрів – городищ – у давніх слов'ян
В Безперервність традицій та досвід міського життя з античних часів
Г Будівництво східнослов'янською знаттю замків–фортець

14.Неповноправних людей на Русі, які з тих чи інших причин вибули зі свого соціального середовища (роду, общини), називали
А холопи
Б смерди
В челядь
Г ізгої

15.«Смердами» в Київській Русі називали
А) вільних селян, які мали земельні наділи, вели своє господарство та виконували повинності на користь феодала
Б) людей, які перебували в повній власності феодала (продавалися, дарувалися, передавались у спадщину)
В) селян, які потрапили в залежність від феодала, відпрацьовуючи в його господарстві взяті в борг гроші
Г) ремісників, які мешкали в садибах феодалів, працювали в їхніх майстернях і сплачували грошову данину

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність між поняттями та визначеннями.
1.Бояри
2.Віче
3.Дружина
4.Князь
А) Постійне військо князя, члени якого брали участь в управлінні державою
Б) Старші дружинники, які брали участь в обговоренні державних і господарських справ
В) Кілька правителів одного роду, які змінюють один одного на престолі
Г) Воєначальник племені або союзу племен у слов'ян, згодом – глава держави
Д) Народні збори у слов'ян, на яких вирішувалися важливі громадські справи

17.Установіть відповідність між поняттями та їх визначеннями.

1. Археологічна культура
2. Відтворююче господарство
3. Неолітична революція
4. Привласнююче господарство

А) Форма господарювання, за якої все необхідне для життя людина брала в природі в готовому вигляді
Б) Сукупність схожих археологічних пам'яток, які належать до однієї доби, займають певну територію й мають спільні ознаки
В) Заселення та освоєння вільної території всередині країни або заснування поселень за межами своєї етнічної території
Г) Форма господарювання, заснована на виробництві матеріальних благ людиною
Д) Зміни, які відбулися в житті людей у період нового кам'яного віку

18.Установіть відповідність між поняттями, термінами та їх визначеннями.

1. Полюддя
2. Князь
3. Басилевс
4. Номади

А) Назва варязького човна на Русі
Б) Візантійський імператор
В) Кочівники
Г) Збір данини
Д) Воєнний вождь племені

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Установіть хронологічну послідовність подій, описаних літописцем.
А) «І прибули Олег та Ігор до гір київських, і довідався Олег, що тут Аскольд і Дір удвох княжать. …І вбили вони Аскольда й Діра, а Олег став князем у Києві…»
Б) «У той же рік прийшов Батий до Києва з великою силою, многим–множеством сили своєї, і окружив город. І обступила Київ сила татарська, і був город в облозі великій…»
В) «І зібрав він писців многих, і перекладали вони з грецької на слов'янську мову і Письмо Святе, і списали багато книг. …сей великий князь …засіяв книжними словами серця віруючих людей…»
Г) «У той час прислав папа послів достойних, які принесли Данилові вінець, і скіпетр, і корону, кажучи: «Сину! Прийми од нас вінець королівства…»

20.Установіть хронологічну послідовність подій, описаних літописцем.
А) «Володимир Мономах сів у Києві в неділю. Зустріли ж його митрополит Никифор з єпископами і з усіма киянами з честю великою. І сів він на столі отця свойого і предків своїх, і всі люди раді були, а заколот улігся».
Б) «…і вчинив мир із братом своїм Мстиславом коло Городця. І розділили вони по Дніпру Руську землю: Ярослав узяв сю сторону, а Мстислав – ту. …і перестали усобиця й заколот, і була тиша велика в землі Руській».

В) «На ріці Калці татари встріли їх, війська половецькі і руські. Коли зітнулися війська між собою, то сталася січа люта. І сталася побіда над усіма князями руськими, якої ото не бувало ніколи».
Г) «…і зібралися в городі… щоб уладнати мир. І говорили вони один одному: «Пощо ми губимо Руськую землю, самі проти себе звaду маючи? …Відтепер з'єднаймося в одне серце й обережімо Руськую землю. Кожен хай держить отчину свою…»

***Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)**. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Які чинники сприяли виникненню та розвитку міст на Русі?

1. Безперервні війни з Хозарським каганатом і Візантійською імперією
2. Виникнення племінних центрів – городищ – у давніх слов'ян
3. Прогресуюче відокремлення ремесла від землеробства
4. Демографічний вибух і стрімке зростання кількості населення
5. Розвиток торгівлі, наявність мережі міжнародних торговельних шляхів
6. Безперервність традицій та досвіду міського життя з античних часів

Тест 8. Культура Київської Русі

***Завдання з вибором однієї правильної відповіді.** До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.У якій літературній пам'ятці Русі автор намагається показати «звідкіля єсть пішла Руська земля»?
А) «Слово о полку Ігоревім»
Б) «Повість минулих літ»
В) «Слово про закон і благодать»
Г) «Повчання дітям»

2.Детальний опис Великої Скіфії містить:
А) «Іліада» та «Одісея» Гомера
Б) «Історія» Геродота
В) «Порівняльні життєписи» Плутарха
Г) «Повість минулих літ»

3.При якому храмі Русі, згідно з літописом, була створена перша бібліотека?
А) у Десятинній церкві
Б) у Софіївському соборі в Києві
В) у Спасо–Преображенському соборі в Чернігові
Г) у Києво–Печерській лаврі

4.Родина якого князя була зображена в «Ізборнику» 1073 р.?
А) Ярослава Володимировича (Мудрого)
Б) Святослава Ярославича
В) Володимира Всеволодовича (Мономаха)
Г) Романа Мстиславича

5.Під стінами якої будівлі загинули останні захисники Києва під час штурму міста монголами в 1240 р.?
А) Десятинної церкви
Б) Софіївського собору
В) Золотих воріт
Г) Києво–Печерської лаври

6.Із рук правителя якої держави княгиня Ольга прийняла хрещення?
А) Візантійської імперії
Б) Священної Римської імперії
В) Хозарського каганату
Г) Арабського халіфату

7.Вплив якої культури мав вирішальне значення для розвитку культури Київської Русі?
А) західноєвропейської
Б) арабо–мусульманської
В) тюркських кочових народів
Г) візантійської

8.Дати 1016 р., 1072 р., 1113 р. пов'язані:
А) з розвитком законодавства
Б) з церковними реформами
В) з походами проти половців
Г) з великими народними повстаннями
9.У мистецтві яких племен був поширений «звіриний» стиль?
А) кіммерійців і таврів
Б) скіфів і сарматів
В) аварів і антів
Г) готів і гунів

10.Який матеріал використовувався для написання книг у Київській Русі?
А) папірус
Б) пергамент
В) воскові таблички
Г) береста

11.Кого з князів Київської Русі вважали родоначальником своєї правлячої династії?
А) Кия
Б) Аскольда
В) Рюрика
Г) Олега

12.Що таке книжна мініатюра?
А) картина, написана фарбами (водяними або вапняному молоці) по свіжій вогкій штукатурці
Б) однотонний відбиток на папері малюнка, вирізьбленого на дерев'яній дошці або металевій пластині
В) зображення, зроблене з окремих, щільно припасованих один до одного й закріплених на цементі різнокольорових шматочків скла
Г) кольоровий малюнок, що прикрашав, ілюстрував і доповнював рукописний текст та розміщувався на його полях або між рядками

13.Главою християнської церкви в Київській Русі був київський:
А) патріарх
Б) митрополит
В) єпископ
Г) архієрей

14.Про якого князя літописець писав: «Став він у знатних людей дітей забирати і оддавати їх на учення книжне?
А) Святослава Ігоровича
Б) Володимира Святославича
В) Ярослава Володимировича
Г) Володимира Всеволодовича

15. Укладення ченцем Нестором першої редакції «Повісті минулих літ» завершилося в рік:
А) вокняжіння Володимира Мономаха в Києві
Б) першого нападу половецьких орд на Русь
В) битви руських князів із монголами на річці Калці
Г) першого з'їзду руських князів

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність між поняттями та їх визначеннями:
1. Чернь, скань, зернь, емаль
2. Кирилиця, глаголиця
3. Фреска, мозаїка
4. Літопис, билина

А) Жанри давньоруської літератури
Б) Види ювелірної техніки
В) Види писемності на Русі
Г) Види давньоруського живопису
Д) Архітектурні стилі

17.Установіть відповідність:
1. Агапіт
2. Аліпій
3. Іларіон

4. Феодосій

А) автор проповідей, один із засновників Печерського монастиря
Б) лікар
В) маляр–іконописець
Г) перший митрополит–русич
Д) співець билин і переказів

18.Установіть відповідність:

1. апокрифи
2. графіті
3. житія
4. скрипторії

А) епіграфічні пам’ятки, видряпані на поверхні
Б) осередки творення книжок
В) пам’ятки давньоруської усної народної творчості
Г) розповіді про життя і подвиги святих
Д) твори на біблійну тематику з різних причин не визнані церквою

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Установіть хронологічну послідовність появи пам’яток давньоруської літератури.

А) «Повість минулих літ»
Б) «Повчання дітям»
В) «Слово про закон і благодать»
Г) «Печерський патерик»

20.Установіть хронологічну послідовність появи пам’яток давньоруської літератури.

А) «Ізборник Святослава»
Б) «Слово о полку Ігоревім»
В) Остромирове Євангеліє
Г) «Повість минулих літ»

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Укажіть назви пам’яток оригінальної літературної творчості часів Київської Русі.

1. «Слово о полку Ігоревім»
2. Реймське Євангеліє
3. «Ізборник Святослава»
4. «Слово про закон і благодать»
5. Остромирове Євангеліє
6. «Повість минулих літ»

Тест 9. Українські землі у складі Великого Князівства Литовського та інших держав у другій половині XIV – першій половині XVI ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Позначте рік припинення існування Галицько–Волинського князівства як єдиної держави
А) 1336 р.
Б) 1340 р.
В) 1345 р.
Г) 1347 р.

2.Позначте ім 'я литовського князя, який іменував себе «З божої ласки князь київський»
А) Ольгерд Гедимінович
Б) Володимир Ольгердович
В) Ягайло Ольгердович
Г) Вітовт Кейстутович

3.Позначте, хто зазнав поразки під час Грюнвальдської битви А) Татарські війська
Б) Тевтонський орден
В) Руські війська
Г) Угорський король

4.Позначте рік проголошення незалежності Кримського ханства
А) 1446 р.
Б) 1447 р.
В) 1448 р.
Г) 1449 р.

5.Позначте, у чому полягає суть Городельської унії
А) Династичний шлюб литовського князя й московської княгині
Б) Угода між литовським князем Свидригайлом і московським князем Іваном III
В) Надання православній шляхті Литовського князівства рівних прав із католиками
Г) Підтвердження автономії Литви й зрівняння в правах польської та литовської знаті

6.Свидригайло Ольгердович став Великим князем Руським:
А) у 1412 р.
Б) у 1430 р.
В) у 1452 р.
Г) у 1471 р.

7.Правителі якої країни щодо приєднаних українських земель дотримувалися принципу «Старого не порушувати, нового не впроваджувати»?
А) Великого князівства Литовського
Б) Польського королівства
В) Московського царства
Г) Угорського королівства

8.Позначте подію, в результаті якої Польщі й Литві вдалося припинити агресію Тевтонського ордену на Схід
А) Битва на Синіх Водах
Б) Куликовська битва
В) Грюнвальдська битва
Г) Битва під Вилькомиром

9.У якому столітті відбулися описані події?
«…Василій Іванович, великий князь московський, взяв град Смоленський. Король Сигізмунд… послав проти нього свого воєводу князя Костянтина Івановича Острозького, старосту луцького і брацлавського, з хоробрими воїнами литовськими і руськими. І стали князь з воїнами литовськими проти великої ворожої армії, і вдарили та погубили вісімдесят тисяч, а інших в полон взяли».
А) ХІУ ст.
Б) XV ст.
В) XVI ст.
Г) XVII ст.

10.Прочитайте уривок з історичного джерела та дайте відповідь на запитання. «…государ Ягайло, великий князь, з усіма своїми ще нехрещеними братами, ближніми, …що проживають на його землях, жагуче бажає й просить прийняти їх у католицьку віру святої римської церкви… Нарешті, князь Ягайло обіцяє свої литовські й руські землі навік приєднати до королівства Польського». У якій угоді були зазначені ці умови?
А) Кревській унії 1385р.
Б) Городельській унії 1413р.
В) Люблінській унії 1569р.
Г) Берестейській унії 1596р.

11.Хто з литовських князів після смерті Вітовта очолив боротьбу Литви проти включення її до складу Польщі, але у 1435–1438 рр. зазнав поразки:
А) Свидригайло
Б) Ягайло
В) Сигізмунд
Г) Казимир

12.Хто з найвпливовіших українських магнатів у 1508 р. підняв у Литві повстання з метою реставрації удільно–князівського ладу, вимагаючи відновлення Київського князівства, але зазнав невдачі:
А) Костянтин Острозький

Б) Федір Бельський
В) Іван Ольшанський
Г) Михайло Глинський

13.У якій битві об 'єднане військо литовського князя Ольгерда і князівств Південно–Західної Русі отримало перемогу, що поклала початок звільненню українських територій від татаро–монгольських завойовників:
А) під Синіми Водами
Б) на р. Калка
В) під Вилькомиром
Г) на р. Ворскла

14.Хто з литовських князів став правити на Волині після смерті останнього представника галицько–волинської династії Романовичів:
А) Ольгерд
Б) Любарт
В) Гедимін
Г) Вітовт

15.Коли Галичина остаточно увійшла до складу Польського королівства
А) у 1340 р.
Б) у 1349 р.
В) у 1370 р.
Г) у 1387 р.

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність перебування українських земель під владою іноземних держав:
1. Галичина
2. Київщина
3. Буковина
4. Таврія

А) Московська держава
Б) Польське королівство
В) Молдавське князівство
Г) Велике князівство Литовське
Д) Кримське ханство

17.Установіть відповідність між подіями та датами:
1. «змова князів», яку очолили князь Іван Ольшанський, князь Михайло Олелькович і князь Федір Бєльський
2. підписання Городельської унії
3. Битва на Синіх водах
4. Битва на р. Ворскла

А) 1481 р.
Б) 1399 р.

В) 1362 р.
Г) 1413 р.
Д)1410 р.

18.Установіть відповідність:

1. залежність феодала (або держави) від сильнішого феодала (або держави) – сюзерена (сеньйора)
2. бранці (поневолені), яких захоплювали турки й татари під час нападів на українські, російські й польські землі з XV до середини XVIII ст.
3. союз, об'єднання, єдність
4. форма державного правління, у якій влада належить одній особі і передається по спадковості.

А) вотчина
Б) унія
В) монархія
Г) ясир
Д) васальна залежність

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Установіть хронологічну послідовність подій:
А) перемога литовських військ над татарами в битві на Синіх Водах Б) укладення Городельської унії
В) укладення Кревської унії
Г) обрання Свидригайла Великим князем Литовським

20.Установіть хронологічну послідовність подій:
А) Битва під Оршею
Б) Похід татарських військ під проводом Менглі–Гірея на Україну
В) Битва під Вількомиром
Г) Грюнвальдська битва

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору). *До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Причини успіхів Литви в її експансії на Руські землі

1. Литва не проводила національно–культурної та релігійної експансії, а навпаки, переймала руські звичаї та релігію
2. Литва сприяла звільненню цих земель від монголо–татарського ярма
3. Литва отримувала значну підтримку у своїй політиці від Польщі
4. Литовські правителі дотримувалися принципу: «Старовини не порушувати, а новини не вводити»

5. Литва мала добре навчену армію, проти якої ніхто не міг вистояти
6. Литва підкупом переманила на свій бік руську знать

Тест 10. Люблінська унія. Соціально–економічний устрій України в XVI – XVII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Позначте назву міста, якому вперше було надано магдебурзьке право
А) Острог
Б) Київ
В) Львів
Г) Сянок

2.Чи правильне твердження?
З укладенням Люблінської унії на українських землях:
1) ліквідовуються удільні князівства;
2) в системі судочинства залишалися в силі Литовські статути.
А) обидва варіанти правильні;
Б) тільки 1 варіант правильний;
В) тільки 2 варіант правильний;
Г) обидва варіанти не правильні.

3.Середньовічні цехи – це:
А) виробничі приміщення, у яких ремісники однієї спеціальності виготовляли певний товар;
Б) корпоративні організації ремісників однієї чи кількох споріднених спеціальностей;
В) підприємства, я к і виробляли всю необхідну для забезпечення життєвих потреб продукцію;
Г) підприємства, де існував поділ ремісничої праці та використовувалася наймана робоча сила.

4.Позначте, у наслідок якої події постала Річ Посполита
А) Кревська унія
Б) Городельська унія
В) Віленська унія
Г) Люблінська унія

5.Міська рада, орган управління міської комуни
А) Магістрат
Б) Вотчина
В) Фільварок
Г) Громада

6.Люблінська унія, яка об'єднала Велике князівство Литовське та Польське королівство в Річ Посполиту, була укладена:
А) в 1569 р.

Б) в 1586 р.
В) в 1591 р.
Г) в 1596 р.

7.Позначте твердження, яке відповідає умовам Люблінської унії
А) Українські землі увійшли до складу Польського королівства
Б) Українські землі увійшли до складу Великого Князівства Литовського
В) Українські землі стали рівноправною частиною у складі Речі Посполитої
Г) Українські землі були під спільним управлінням Литви і Польщі
8.Найбільших феодалів–землевласників у Речі Посполитій називали:
А) шляхтою
Б) старшиною
В) магнатами
Г) конфедератами

9.Багатогалузеве феодальне господарство, яке орієнтувалося на товарне виробництво – це:
А) помістя
Б) вотчина
В) зимівник
Г) фільварок

10.Привілейованим станом у Речі Посполитій були:
А) шляхта
Б) православне духовенство
В) козаки
Г) міщани

11.Виникнення фільварків на українських землях було зумовлено
А) зростанням економічної могутності цехів та їхньої ролі в торгівлі.
Б) неефективністю використання в господарстві праці кріпосних селян.
В) конкуренцією з боку мануфактурного виробництва в країнах Західної Європи.
Г) зростаючим попитом на зерно на внутрішньому та зовнішніх ринках.

12.У складі Руського та Брацлавського воєводств Речі Посполитої в другій половині XVI – першій половині XVII ст. перебували
А) Закарпаття, Буковина.
Б) Галичина, Східне Поділля.
В) Холмщина, Підляшшя.
Г) Волинь, Полісся.

13.*Який документ запровадив кріпацтво на українських землях?*
А) Перший Литовський статут
Б) Другий Литовський статут
В) Третій Литовський статут
Г) Привілей Владислава

14.У якому році було запроваджено кріпацтво на українських землях?
А) 1566 р.
Б) 1569 р.

В) 1580 р.
Г) 1588 р.

15.*Яке воєводство останнім увійшло до складу Речі Посполитої?*
А) Брацлавське
Б) Руське
В) Подільське
Г) Чернігівське

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність між поняттям та його визначенням.

1. Цех
2. Магістрат
3. Шляхта
4. Унія

А) Орган управління містом
Б) Родова знать, аристократія
В) Особиста гвардія турецького султана
Г) Самоврядна громада вільних ремісників одного фаху
Д) Державно–політичний союз, угода

17.Установіть відповідність між поняттям та його визначенням.

1. фільварок
2. община
3. панщина
4. слобода

А) відробіткова форма селянських повинностей на користь феодала
Б) податок вільних селян за право безстрокового спадкового користування землею
В) територіальне самоврядне об’єднання людей, у спільному володінні якого були земля й угіддя
Г) господарство, засноване на праці кріпосних селян і орієнтоване на виробництво збіжжя на продаж
Д) поселення, яке отримало на певний час пільги на виконання повинностей

18.Установіть відповідність між датою та подією.

1. 1385 р.
2. 1413 р.
3. 1588 р.
4. 1569 р.

А) запровадження третього Литовського статуту

Б) Кревська унія
В) запровадження магдебурзького права на українських землях
Г) Люблінська унія
Д) Городельська унія

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Визначте послідовність подій:
А) Люблінська унія
Б) Кревська унія
В) Островська угода
Г) Городельська унія

20.Визначте послідовність подій:
А) Грюнвальдська битва
Б) Битва на Синіх Водах
В) Битва під Вількомиром
Г) Битва під Оршею

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Серед запропонованих тверджень виберіть умови, що відповідають Люблінській унії:

1. Утворювалася держава Річ Посполита
2. Князівство Литовське повністю припиняло своє існування
3. Більшість українських земель перебувало під владою Князівства Литовського
4. Найвищим органом влади був сейм
5. Українські землі переходили під владу Польського королівства
6. Була укладена 1596 р.

Тест 11. Становище православної церкви в Україні в XVI – XVII ст. Берестейська унія

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Яка подія церковного життя пов'язана з ім'ям Петра Могили?
А) визнання королівською владою вищої православної церковної ієрархії;
Б) утворення на українських землях греко–католицької церкви;
В) відновлення вищої православної церковної ієрархії;
Г) заснування Київської братської та Лаврської шкіл

2.Берестейська унія, яка дала початок греко–католицькій церкві, булаукладена:
А) в 1569 р.
Б) в 1586 р.
В) в 1591 р.
Г) в 1596 р.

3.Укажіть ім'я київського митрополита, одного з організаторів Берестейської церковної унії 1596 р.
А) К. Терлецький
Б) П. Скарга
В) М. Рогоза
Г) І. Борецький

4.Культурно–релігійні об'єднання руських міщан, створені з метою захисту православ'я, – це:
А) магістрат
Б) цехи
В) братства
Г) конфедерації

5.Братства в історії України – це
А) корпоративні об'єднання ремісників споріднених спеціальностей у містах, що користувалися магдебурзьким правом у XV–XVI ст.
Б) доброчинні товариства української шляхти, які опікувалися будівництвом православних храмів власним коштом у XVI ст.
В) об'єднання реєстрового козацтва та духовенства, які здійснювали контроль за діяльністю вищих православних церковних ієрархів у XV–XVI ст.
Г) релігійно–громадські організації міщан при православних церквах на українських землях наприкінці XVI–XVII ст.

6.Укажіть прізвище діяча, з яким пов'язане відновлення в XVII ст. вищої православної
церковної ієрархії в Речі Посполитій:
А) М. Смотрицький
Б) П. Могила
В) Й. Борецький
Г) Ф. Прокопович.

7.Прочитайте уривок з тексту Привілею малярському цеху у Львові та виконайте завдання.
«Постановляємо, що всі товариства художні [Львова], коли вони не створені згідно з приписами і в послухові католицькій церкві, треба розпустити. Бо хто ж не бачить, що товариства схизматиків порушують цеховий лад і підривають послух римському костьолу…»
Зміст Привілею є свідченням
А) прагнення католицької церкви вкладати кошти у виробництво.
Б) дискримінації ремісників, що сповідували православ'я.
В) встановлення державного контролю над цехами.
Г) ліквідації цехової організації в місті.

8.Пересопницьке Євангеліє є пам'яткою української культури
А) XIV ст.
Б) XV ст.
В) XVI ст.
Г) XVII ст.

9.Про якого діяча йдеться в уривку з історичного джерела?
«Не будучи українцем за походженням, усе своє життя присвятив служінню Україні, ставши для прийдешніх поколінь одним із символів української національної ідентичності. Посівши митрополичу кафедру забороненої православної церкви, домігся від королівської влади її легалізації. Заповідав не ставити йому після смерті ніяких пам'ятників, хоча сам, ще при житті, створив собі пам'ятник – Київську Академію».
А) П. Могилу
Б) І. Борецького
В) І. Вишенського
Г) Ф. Прокоповича

10.Рішення, ухвалене Берестейським собором 1596 р.
А) залишення без змін існуючого становища
Б) перехід до складу римо–католицької церкви
В) приєднання до Московського патріархату
Г) утворення греко–католицької церкви

11.Право підпорядковуватися не своїм єпископам, а безпосередньо патріархові
А) реформація
Б) сейм
В) унія
Г) ставропігія

12.Причина занепаду Руської православної церкви у XVI ст.
А) втрата церквою маєтностей і частини доходів
Б) втрата церквою підтримки держави та Константинопольського патріарха
В) збайдужіння значної частини українців до релігії та церкви
Г) посилення втручання у справи церкви світських осіб, посідання ними найвищих посад

13.Наслідок занепаду Руської православної церкви в Україні у XVI ст.
А) збайдужіння значної частини українців до релігії та церкви
Б) руйнування національної самосвідомості українського люду та занепад національної культури
В) систематичний перехід більшої частини різних верств населення до інших релігій
Г) створення самостійної церковної організації – Київського патріархату

14.Подія, пов'язана з ім'ям Іпатія Потія:
А) Берестейська унія і утворення греко–католицької церкви
Б) відновлення Київської православної митрополії
В) заснування Київського Богоявленського братства

Г) надання Києво–Печерському монастирю права ставропігії

15.Перша відома книга Святого Письма тогочасною книжною українською мовою, видана у 1556–1561 рр.
А) Волинське Євангеліє
Б) Крехівський «Апостол»
В) Острозька Біблія
Г) Пересопницьке Євангеліє

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність
1. братство
2. полеміст
3. ставропігія
4. єзуїт

А) член католицького чернечого ордену, який у XVII ст. вів активну місіонерську та освітню діяльність, спрямовану на поширення католицтва
Б) особливе церковне утворення, яке підпорядковувалося безпосередньо патріархові, а не місцевим
церковним ієрархам
В) представник найбільш поширеного на українських землях напряму протестантизму
Г) автор релігійної літератури, спрямованої на диспут із представниками інших церков або протилежних поглядів, відстоювання власної точки зору
Д) релігійне об’єднання міщан, спрямоване на захист і поширення православ’я

17.Установіть відповідність між іменами діячів та стислою характеристикою їх діяльності.
1. І. Потій
2. П. Скарга
3. П. Могила
4. І. Борецький

А) письменник–полеміст, значну частину свого життя провів у монастирі на Афоні
Б) видатний діяч греко–католицької церкви, палкий прихильник церковної унії, другий греко–католицький митрополит Києва
В) чернець єзуїтського ордену, талановитий полеміст, активний прибічник церковної унії
Г) перший митрополит Київський після відновлення православної церкви в Україні
Д) митрополит Київський, представник молдовського шляхетського роду, відомий своєю культурною та просвітницькою діяльністю

18.Установіть відповідність.

1. Руське воєводство
2. Волинське воєводство
3. Підляське воєводство
4. Подільське воєводство

А) м. Брацлав
Б) м. Дорогочин
В) м. Кам’янець
Г) Луцьк
Д) Львів

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Установіть послідовність подій
А) висвячення І. Потія митрополитом Київським
Б) висвячення П. Могили митрополитом Київським
В) висвячення І. Борецького православним митрополитом Київським
Г) укладення Берестейської унії

20.Установіть послідовність подій
А) укладення Берестейської унії
Б) обрання митрополита І. Борецького
В) обрання митрополита П. Могили
Г) утворення Львівського братства

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Укажіть країни, до яких входили українські землі на кінець XVI ст.

1. Велике князівство Московське
2. Кримське ханство
3. Князівство Молдова
4. Тевтонський орден
5. Королівство Чехія
6. Королівство Швеція

Тест 12. Культура України в другій половині XIV – першій половині XVII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Укажіть ім’я друкаря, який видав першу книжку церковнослов’янською мовою:

А) Іван Федоров
Б) Швайпольт Фіоль
В) Юрій Дрогобич
Г) Костянтин Острозький

2.Який навчальний заклад було засновано в Острозі у другій половині XVI ст.?
А) єзуїтський колегіум
Б) чотирикласне народне училище
В) слов'яно–греко–латинську школу
Г) протестантську гімназію.

3.Укажіть ім'я українського магната, який був київським воєводою, «некоронованим королем Русі», меценатом, покровителем культури і захисником православ'я.
А) К. Косинський
Б) Д. Вишневецький
В) С. Кішка
Г) В.–К. Острозький

4.Мандрівний народний музичний ляльковий театр, що зародився наприкінці XVI — на початку XVII ст. в Україні, мав назву:
А) райок
Б) вертеп
В) інтермедія
Г) гурток

5.Укажіть ім'я письменника, поета, мовознавця, автора підручникацерковнослов'янської мови, яким користувалися ще протягом двох століть.
А) М. Смотрицький
Б) І. Вишенський
В) П. Могила
Г) І. Борецький

6.Укажіть ім'я митрополита київського (1633—1647 рр.), який був ініціатором створення Києво–братського колегіуму.
А) І. Потій
Б) П. Могила
В) І. Борецький
Г) І. Копинський

7.Домінуючий стиль в українській архітектурі другої половини XVII—XVIII ст. — це:
А) козацьке відродження
Б) козацьке бароко
В) козацький класицизм
Г) козацька неоготика

8.«Апостол» (1574), «Буквар» (1574), Острозька Біблія (1581) є першими
А) друкованими на українських землях книгами, виданими І. Федоровим

Б) рукописними книгами, створеними тогочасною українською мовою
В) підручниками, надрукованими коштом православних братств
Г) книгами, надрукованими коштом князя К. Острозького

9.Про появу якого явища в театральному мистецтві йдеться в уривку з історичного джерела?
«У братських школах, академіях учні писали вірші, промови, а потім виголошували їх. Виконавці виходили на сцену й декламували текст, об'єднаний спільною темою. Шкільні вистави присвячувалися християнським святам, впливовим особам, важливим подіям. Вистава тривала досить довго, тому глядачам давали перепочинок, пропонуючи їхній увазі в перервах між діями спектаклю театралізовані сценки народно–побутової тематики».
А) комедія
Б) містерія
В) прелюдія
Г) інтермедія

10.Про якого діяча йдеться в уривку з історичного джерела?
«…навчався в Краківському університеті. Викладав медицину, філософію та астрономію в Болонському університеті, упродовж 1481 – 1482 рр. – ректор цього навчального закладу. Перший відомий нам український автор друкованої книги – «Прогностична оцінка поточного 1483 року».
А) С. Оріховського
Б) І. Вишенського
В) Ю. Дрогобича
Г) С. Кленовича

11.З ім'ям Швайпольта Фіоля пов'язано
А) друкування в Кракові слов'янських книг кириличним шрифтом
Б) створення в Луцьку «слов'яно–греко–латинської» школи
В) організація у Львові першого єзуїтського колегіуму
Г) отримання Київським братством права ставропігії

12.Прізвища яких діячів пропущено в цитованому нижче уривку з історичного джерела?
«Всесильною правицею Всевишнього Бога, старанням благочестивого князя _____, який звелів влаштувати дім для друкування книг, а до того ж і дім для навчання дітей у своєму родовому славному місті… І вибравши знавців божественного писання, грецької, латинської і руської мов, поставив їх навчати дітей. З цієї причини надрукована ця книжка для дитячого навчання, по–грецьки альфавіту, а по–руськи азбуки, многогрішним _____».
А) Богуш Корецький, Франциск Скорина
Б) Дмитро Вишневецький, Швайпольт Фіоль
В) Олександр Чарторийський, Юрій Дрогобич
Г) Костянтин–Василь Острозький, Іван Федоров

13.Про яку книгу йдеться в уривку з історичного джерела?
«…А почалася книга друкуватися в богом береженому місті Львові, в якій діяння апостольські, і послання соборні, і послання святого Павла після

втілення господа бога нашого Ісуса Христа року 1573…Якщо доведеться кому–небудь у цю корисну для душі книгу заглянути то…творцеві життя нашого богу подяку хай складе…»
А) «Требник»
Б) «Апостол»
В) «Послання до єпископів»
Г) «Православне ісповідання віри»

14.Про появу якого явища в літературі йдеться в уривку з історичного джерела?
«Події кінця XVI ст. зумовили появу чисельних літературних творів, присвячених церковному життю та унії. Їхніми авторами були як прихильники, так і противники унії».
А) історичної мемуаристики
Б) драматичної літератури
В) полемічної літератури
Г) латиномовної поезії

15.Укажіть особливості розвитку української культури другої половини XVI – першої половини XVII ст.
1. Поява козацького літописання та історичної прози.
2. Поширення книгодрукування.
3. Розквіт козацького бароко в архітектурі.
4. Поява полемічної літератури.
5. Поява «курйозних віршів» у літературі.
6. Поява монументальної скульптури та портретного живопису.
7. Поширення шкільної драми, інтермедій і вертепу.

А) 1, 2, 4, 5
Б) 2, 4, 6, 7
В) 1, 3, 5, 6
Г) 2, 3, 4, 6

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність між іменем письменника та назвою його твору.
1. Л. Зизанія
2. І. Вишенський
3. М. Смотрицький
4. П. Могила

А) «Граматика словенська»
Б) «Граматика»
В) «Требник»
Г) «Нова міра старої віри»
Д) «Послання до єпископів»

17.Установіть відповідність між іменем історичного діяча та стислою характеристикою його діяльності.

1. І. Потій
2. П. Скарга
3. В.–К. Острозький
4. І. Федоров

А) київський митрополит, один з організаторів Берестейської церковної унії 1596 р., походив із білоруської шляхти Мінського повіту
Б) чернець єзуїтського ордену, талановитий полеміст, активний прибічник церковної унії
В) український магнат, який прославився своєю просвітницькою та культурною діяльністю, «некоронований король Русі»
Г) біженець із Московії, український першодрукар
Д) видатний діяч греко–католицької церкви, палкий прихильник церковної унії, другий греко–католицький митрополит Києва

18.Установіть відповідність між іменем історичного діяча та стислою характеристикою його діяльності.

1. М. Смотрицький
2. І. Вишенський
3. П. Могила
4. І. Борецький

А) письменник–полеміст, значну частину свого життя провів у монастирі на Афоні
Б) письменник, поет, мовознавець; зокрема, автор підручника церковнослов'янської мови, який використовувався протягом двох століть
В) письменник, публіцист, оратор, філософські, історичні й публіцистичні твори якого були відомі в Італії, Німеччині, Польщі, Швеції, «рутенський Демосфен»
Г) перший митрополит Київський після відновлення православної церкви в Україні
Д) митрополит Київський, представник молдовського шляхетського роду, відомий своєю культурною та просвітницькою діяльністю

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Установіть хронологічну послідовність подій культурного життя.
А) створення Пересопницького Євангелія
Б) заснування першого в Україні братства
В) видрук «Апостола» і «Букваря» у Львові
Г) укладення Берестейської церковної унії

20.Установіть хронологічну послідовність подій культурного життя.
А) відновлення православної церкви в Україні
Б) створення Києво–братської колегії
В) заснування Острозької академії
Г) заснування друкарні Києво–Печерської лаври

***Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)**. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Укажіть українські книжки, надруковані в другій половині XVI – першій половині XVII ст.:

1. Пересопницьке Євангеліє
2. «Граматика словенська» Л. Зизанія
3. Острозька Біблія
4. «Хроніка з літописців стародавніх» Ф. Софоновича
5. «Історія Русів»
6. «Ключ царства небесного» Г. Смотрицького

Тест 13. Виникнення українського козацтва

***Завдання з вибором однієї правильної відповіді.** До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Укажіть ім'я українського магната, який був засновником першої Запорозької Січі на острові Мала Хортиця.
А) К. Косинський
Б) Д. Вишневецький
В) С. Кішка
Г) В.–К. Острозький

2.Позначте, до якого періоду відносяться перші писемні згадки про козаків
А) початок 15 ст.
Б) кінець 15 ст.
В) початок 16 ст.
Г) кінець 16 ст.

3.Позначте польського короля, за ініціативи якого у 1578 р. було створене реєстрове козацтво
А) Стефан Баторій
Б) Сигізмунд I
В) Сигізмунд II
Г) Сигізмунд III

4.Позначте причину, яка зумовила знелюднення у 15–16 ст. значних територій України й утворення Дикого поля
А) Входження українських земель до складу Великого Князівства Литовського
Б) Татарсько–турецькі напади
В) Польська експансія на українські землі
Г) Розширення кордонів Московської держави

5.Позначте територію, охоплену козацьким повстання під керівництвом К.Косинського
А) Правобережна Україна
Б) Лівобережна Україна
В) Слобожанщина
Г) Галичина

6.Адміністративно–територіальні та військові одиниці Запорозької Січі в XVII—XVIII ст. мали назву:
А) воєводства
Б) полки
В) сотні
Г) паланки

7.Вирішальна битва в урочищі Солониця під проводом С. Наливайка відбулася:
А) у 1569 р.
Б) у 1586 р.
В) у 1591 р.
Г) у 1596 р.

8.Керівний склад Запорозької Січі, а пізніше й Гетьманщини — це:
А) старшина
Б) компанійці
В) сердюки
Г) реєстрові козаки

9.Молдовський похід І. Підкови відбувся:
А) в 1489 р.
Б) в 1556 р.
В) в 1577 р.
Г) в 1591 р.

10.Символ влади, що виконував функції прапора та являв собою держак із дерев'яною кулею зверху, від якої звисали пасма кінського волосу та мотузок, мав назву:
А) бунчук
Б) корогва
В) булава
Г) каламар

11.Прапор, прикрашений, як правило, зображеннями святих або козака з мушкетом, основний клейнод козацтва, мав назву:
А) бунчук
Б) корогва
В) булава
Г) каламар

12.Укажіть назву господарств, хуторів запорожців, на яких вони перебували в перервах між військовими походами.
А) фільварок

Б) зимівник
В) паланка
Г) курінь

13.Термін, який позначав Запорозьку Січ з усім її військово–політичним устроєм, — це:
А) кіш
Б) курінь
В) гетьманщина
Г) старшина

14.Військово–адміністративна одиниця на Запорозькій Січі, що складалася з козаків, які походили переважно з одного регіону та проживали на Січі в одному приміщені.
А) паланка
Б) курінь
В) кіш
Г) сотня

15.Козаків, що були внесені до списків польського уряду, де визначалися їх обов'язки і привілеї, називали:
А) низовими
Б) компанійцями
В) сердюками
Г) реєстровими

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність
1. військовий осавул
2. військовий писар
3. військовий суддя
4. кошовий отаман

А) посадова особа, яка мала верховну адміністративну, судову та військову владу на Січі
Б) посадова особа, яка розглядала кримінальні й цивільні справи, проводила слідство і виносила вироки
В) посадова особа, яка відповідала за військову артилерію
Г) посадова особа, яка відала військовою канцелярією
Д) посадова особа, яка відповідала за дотримання порядку на Січі та у військовому таборі, здійснювала більшість адміністративних функцій

17.Установіть відповідність між назвою козацького клейнода та його характеристикою.
1. пірнач
2. булава
3. бунчук

4. литаври

А) символ влади кошового отамана та гетьмана, палиця з металевою або дерев'яною кулею на кінці
Б) музичний інструмент, що використовувався для задання ритму руху війська, був у довбиша
В) символ Війська Запорозького, який використовувався для скріплення офіційних документів
Г) символ влади кошового отамана та гетьмана, куля на жердині, до якої кріпилося пасмо кінського волосся
Д) символ влади полковників, палиця, з одного краю якої кріпилося кілька металевих пластин

18.Установіть відповідність між іменем історичного діяча та стислою характеристикою його діяльності.

1. Д. Вишневецький
2. С. Наливайко
3. К. Косинський
4. І. Підкова

А) двічі був гетьманом козаків, перебував у полоні близько 26 років; після втечі з полону очолював запорожців у спільному українсько–польському поході до Криму
Б) український шляхтич, староста канівський та черкаський; у 1550–х рр. заснував замок на острові Мала Хортиця, згуртував навколо нього козаків, чим поклав початок існування Запорозької Січі
В) козацький ватажок, що походив із молдовського шляхетського роду; очолив козацький похід до Молдови, у результаті якого ненадовго став молдовським господарем
Г) козацький гетьман, керівник першого значного антипольського козацького повстання 1591—1593 рр.
Д) козацький ватажок, керівник козацького повстання 1594—1596 рр., що поширилося на територію України та Білорусі; після поразки повстання був страчений

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Розташуйте в хронологічній послідовності

А) Створення реєстрового козацтва
Б) Заснування Запорозької Січі
В) Повстання під проводом С.Наливайка
Г) Повстання під проводом К.Косинського

20.Установіть хронологічну послідовність подій

А) укладення Берестейської унії
Б) створення першої Запорозької Січі
В) утворення реєстрового козацтва
Г) укладення Люблінської унії

***Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)**. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Які події з історії України мали місце в XVI ст.?

1. Створення Пересопницького Євангелія
2. Заснування Київського Богоявленського братства та його школи
3. Вихід у світ Острозької Біблії
4. Відновлення ієрархії Православної церкви на українських землях
5. Будівництво Хортицької фортеці Д. Вишневецьким
6. Ліквідація Київського удільного князівства

Тест 14. Українське козацтво в першій половині XVII ст.

***Завдання з вибором однієї правильної відповіді.** До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Яке козацьке повстання завершилося зруйнуванням фортеці Кодак?
А) Косинського
Б) Наливайка
В) Сулими
Г) Жмайла

2.Позначте рік затвердження Сеймом «Ординації війська Запорозького…»
А) 1621
Б) 1625
В) 1635
Г) 1638

3.Битва під Хотином, у якій польське військо за участю українських козаків розбило турецьку армію, відбулася:
А) в 1616 р.
Б) в 1621 р.
В) в 1630 р.
Г) в 1638 р.

4.Козацьке повстання під проводом Т. Федоровича (Трясила) спалахнуло:
А) в 1616 р.
Б) в 1621 р.
В) в 1630 р.
Г) в 1638 р.

5.Куруківська угода між козаками, очолюваними М. Дорошенком, і польським урядом була укладена:
А) у 1621 р.
Б) у 1625 р.
В) у 1630 р.
Г) у 1638 р.

6.Укажіть ім'я козацького ватажка, який у 1594 р. очолив антифеодальне повстання на українських і білоруських землях.
А) І. Підкова
Б) С. Наливайко
В) С. Кішка
Г) К. Косинський

7.Керівний склад Запорозької Січі, а пізніше й Гетьманщини — це:
А) старшина
Б) компанійці
В) сердюки
Г) реєстровці

8.Укажіть ім'я гетьмана реєстрового козацтва в 1614—1622 рр., прихильника компромісу з польською владою, керівника козаків під час походів проти Туреччини, Московської держави, битви під Хотином.
А) П. Конашевич–Сагайдачний
Б) М. Дорошенко
В) М. Жмайло
Г) І. Сулима

9.Укажіть ім'я гетьмана нереєстрових козаків, що уславився походами проти турків та зруйнуванням новозбудованої польським урядом фортеці Кодак.
А) М. Жмайло
Б) Я. Острянин
В) І. Сулима
Г) Д. Гуня

10.Укажіть ім'я кошового отамана нереєстрових козаків, який у 1630 р. очолив повстання проти польського уряду, що завершилось підписанням Переяславської угоди.
А) М. Жмайло
Б) Я. Острянин
В) І. Сулима
Г) Т. Федорович

11.Укажіть ім'я одного з ватажків козацького повстання 1637—1638 рр., який після розгрому під Жовнином із залишками свого війська перейшов кордон Московського царства, оселившись у Слобідській Україні.
А) М. Дорошенко
Б) Д. Гуня
В) Я. Острянин
Г) М. Жмайло

12.Символами влади і привілеїв Війська Запорозького були:
А) універсали
Б) клейноди
В) конституції
Г) регалії

13.Суспільно–політичний устрій на Запорозькій Січі характеризувався як козацька:
А) республіка
Б) монархія
В) федерація
Г) олігархія

14.Запорозькі козаки на чолі з П. Сагайдачним здобули Кафу:
А) у 1606 р.
Б) у 1608 р.
В) у 1614 р.
Г) у 1616 р.

15.«Ординацією Війська Запорозького реєстрового, що перебуває на службі Речі Посполитої» було передбачено:
А) утворення реєстрового козацтва з правом на незалежність від польської адміністрації, звільненого від державних податків та повинностей;
Б) збільшення козацького реєстру до 10 тис. осіб, надання козакам права землеволодіння, власної судової влади, володіння містом Трахтемирів;
В) скасовування реєстру та зрівняння в правах усіх козаків у Речі Посполитій, повернення прав та майна православній церкві;
Г) зменшення козацького реєстру до 6 тис. осіб, ліквідацію виборності козацької старшини, скасування козацького судочинства.

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

16.Установіть відповідність між іменем історичного діяча та стислою характеристикою його діяльності.

1. М. Дорошенко
2. Т. Федорович
3. Я. Острянин
4. І. Сулима

А) козацький ватажок, керівник багатьох морських походів проти турків; у 1635 р. захопив польську фортецю Кодак, після чого його було видано польській владі й страчено
Б) козацький гетьман, який від імені козаків підписав компромісну Куруківську угоду після перемоги козацького війська над поляками
В) козацький гетьман, керівник повстання 1625 р., повалений старшиною, яка прагнула до компромісу з поляками
Г) козацький ватажок, очільник повстання 1638 р., який після його поразки переселився на Слобідську Україну
Д) козацький ватажок, що в 1630 р. очолив повстання проти польської влади, під час я час якого розбив коронні війська під Переяславом

17.Установіть відповідність між іменем історичного діяча та стислою характеристикою його діяльності.

1. Д. Вишневецький
2. С. Наливайко
3. К. Косинський
4. І. Підкова

А) двічі був гетьманом козаків, перебував у полоні близько 26 років; після втечі з полону очолював запорожців у спільному українсько–польському поході до Криму
Б) український шляхтич, староста канівський та черкаський; у 1550–х рр. заснував замок на острові Мала Хортиця, згуртував навколо нього козаків, чим поклав початок існування Запорозької Січі
В) козацький ватажок, що походив із молдовського шляхетського роду; очолив козацький похід до Молдови, у результаті якого ненадовго став молдовським господарем
Г) козацький гетьман, керівник першого значного антипольського козацького повстання 1591—1593 рр.
Д) козацький ватажок, керівник козацького повстання 1594—1596 рр., що поширилося на територію України та Білорусі; після поразки повстання був страчений

18.Установіть відповідність між іменем козацького ватажка та стислою характеристикою його діяльності.

1. М. Дорошенко
2. Д. Гуня
3. Я. Острянин
4. М. Жмайло

А) один із ватажків козацького повстання 1637—1638 рр., після розгрому під Жовнином із залишками свого війська перейшов кордон Московського царства та оселився у Слобідській Україні
Б) ватажок козацького повстання 1635 р., під час якого була захоплена збудована польським урядом фортеця Кодак
В) гетьман реєстрових козаків, обраний у 1625 р. після укладення Куруківської угоди
Г) козацький гетьман, який очолив повстання 1625 р., що привело до підписання Куруківської угоди
Д) один з очільників козацького повстання 1637—1638 рр., керував спорудженням та обороною табору в урочищі Старець

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Розташуйте в хронологічній послідовності
А) Люблінська унія
Б) «Статті для заспокоєння Руського народу»
В) Перші писемні згадки про українське козацтво
Г) Заснування Першої Запорозької Січі

20.Установіть хронологічну послідовність подій першої половини XVII ст.
А) узяття козаками під проводом Івана Сулими фортеці Кодак
Б) затвердження «Ординації Війська Запорозького…»
В) повстання під проводом П. Павлюка, Я. Острянина і Д. Гуні
Г) козацьке повстання під проводом Т. Федоровича (Трясила)

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору). *До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

21.Укажіть визначних козацьких провідників першої половини XVII ст.
1. Іван Вишенький
2. Іван Сулима
3. Михайло Дорошенко
4. Мелетій Смотрицький
5. Криштоф Косинський
6. Марко Жмайло

Тест 15. Національно–визвольна війна українського народу проти Речі Посполитої в сер. XVII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Створений Б. Хмельницьким уряд, що діяв при гетьмані Війська Запорозького, мав назву:
А) Генеральна військова рада
Б) Правління гетьманського уряду
В) Генеральний військовий суд
Г) Генеральна старшина

2.Битва під Жовтими Водами відбулася:
А) у травні 1648 р.
Б) у вересні 1648 р.
В) у серпні 1649 р.
Г) у червні 1651 р.

3.Укажіть назву документа, який видавав гетьман Війська Запорозького.
А) універсал
Б) наказ
В) указ
Г) конституція

4.Битва під Корсунем відбулася:
А) у травні 1648 р.
Б) у вересні 1648 р.
В) у серпні 1649 р.
Г) у червні 1651 р.

5.Битва під Пилявцями відбулася:
А) у травні 1648 р.
Б) у вересні 1648 р.
В) у серпні 1649 р.
Г) у червні 1651 р.

6.Укажіть ім'я одного з найближчих сподвижників Б. Хмельницького та діяча Національно–визвольної війни, рішучі дії якого під час битви під Берестечком врятували від загибелі значну частину козацької армії.
А) М. Кривоніс
Б) І. Богун
В) М. Кричевський
Г) М. Небаба

7.Битва під Зборовом відбулася:
А) у травні 1648 р.
Б) у вересні 1648 р.
В) у серпні 1649 р.
Г) у червні 1651 р.

8.Битва під Берестечком відбулася:
А) у травні 1648 р.
Б) у вересні 1648 р.
В) у серпні 1649 р.
Г) у червні 1651 р.

9.Зборівський мирний договір був укладений:
А) у травні 1648 р.
Б) у вересні 1648 р.
В) у серпні 1649 р.
Г) у червні 1651 р.

10.Білоцерківський мирний договір був укладений:
А) у травні 1648 р.
Б) у вересні 1648 р.
В) у серпні 1649 р.
Г) у вересні 1651 р.

11.Битва під Батогом відбулася:
А) у серпні 1649 р.
Б) у вересні 1651 р.
В) у травні 1652 р.
Г) у січні 1654 р.

12.Переяславська рада відбулася:
А) у серпні 1649 р.
Б) у вересні 1651 р.
В) у травні 1652 р.
Г) у січні 1654 р.

13.Укажіть ім'я гетьмана Війська Запорозького в 1648—1657 рр., який очолював Національно–визвольну війну українського народу середини XVII ст.
А) І. Богун
Б) М. Кривоніс
В) Б. Хмельницький
Г) М. Небаба

14.Офіційна назва козацької держави, що була утворена Б. Хмельницьким, мала назву:
А) Україна
Б) Військо Запорозьке
В) Велике князівство Руське
Г) Малоросія

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

15.Установіть відповідність між назвою органу державної влади Війська Запорозького та його характеристикою.
1. Генеральна військова рада
2. Генеральна старшина
3. Генеральний військовий суд
4. Генеральна військова канцелярія
А) вища посадова особа Війська Запорозького, голова держави
Б) вищий орган судової влади Війська Запорозького
В) уряд Війська Запорозького, що діяв при гетьмані й складався з генерального писаря, генерального обозного, двох генеральних осавулів та двох генеральних суддів
Г) вища адміністративна установа Війська Запорозького, очолювана генеральним писарем
Д) загальні збори війська, а також представників міщан, селян та духовенства, які мали вищу владу в державі

16.Установіть відповідність між назвою битви Національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст. та її наслідками.
1. битва під Жовтими Водами
2. битва під Корсунем
3. битва під Пилявцями
4. битва під Збаражем
А) остаточне знищення карального війська, відісланого на Січ Річчю Посполитою; початок селянського повстання на Київщині та Брацлавщині
Б) звільнення козацькими військами Поділля та Волині; відкриття шляху на Західну Україну й власне польські землі
В) перша велика військова невдача козацького війська; згортання повстання, утрата всіх земель, за винятком Київського воєводства
Г) зняття облоги польського табору після укладення Зборівського миру
Д) перша перемога повстанського війська, знищення передового загону польського карального війська

17.Установіть відповідність між назвою битви Національно–визвольної війни та її результатами.
1. битва під Зборовом
2. битва під Берестечком
3. битва під Батогом
4. битва під Жванцем
А) перша велика військова невдача козацького війська; згортання повстання, втрата всіх земель, за винятком Київського воєводства
Б) перемога козацького війська, відновлення позицій, утрачених у ході військових невдач 1651 р.; початок нового етапу розгортання повстання
В) зрада кримських татар, перемир'я між поляками і козаками, скликання Переяславської ради
Г) звільнення козацькими військами Поділля та Волині; відкриття шляху на Західну Україну та власне польські землі
Д) перемога українського війська, порятунок польського війська завдяки зраді кримських татар, укладення Зборівського миру

18.Установіть відповідність між назвою битви Національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст. та її наслідками.
1. битва під Охматовим
2. битва під Берестечком
3. битва під Корсунем
4. битва під Пилявцями
А) остаточне знищення карального війська, відісланого на Січ Річчю Посполитою; початок селянського повстання на Київщині та Брацлавщині
Б) звільнення козацькими військами Поділля та Волині; відкриття шляху на Західну Україну і власне польські землі
В) перша велика військова невдача козацького війська; згортання повстання, втрата всіх земель, за винятком Київського воєводства
Г) битва, що відбулась між московсько–українськими та польсько–татарськими військами та закінчилася відступом останніх за річку Буг
Д) відновлення позицій, втрачених під час військових невдач 1651 р.; початок нового етапу розгортання повстання

19.Установіть відповідність між іменем сподвижника Б. Хмельницького та стислою характеристикою його діяльності.
1. М. Кривоніс
2. І. Богун
3. М. Кричевський
4. М. Небаба
А) колишній коростишівський міщанин, потім — Чернігівський полковник, загинув у 1651 р., обороняючи переправу поблизу Лоєва від війська Януша Радзивілла
Б) Черкаський полковник, визначний військовий діяч початку Національно–визвольної війни: у Корсунській битві загін під його командуванням зіграв вирішальну роль у розгромі польського війська; помер від чуми під час облоги Замостя
В) один із найближчих сподвижників Б. Хмельницького та найвизначніших діячів Національно–визвольної війни, полковник Кальницький (Вінницький), рішучі дії якого під час битви під Берестечком врятували від

загибелі значну частину козацької армії, відомий політик
Г) генеральний писар, відомий політик, талановитий організатор, блискучий дипломат, обраний гетьманом після смерті Б. Хмельницького до повноліття Юрія
Д) виходець із Берестейської української шляхти, полковник реєстрових козаків, із початком Національно–визвольної війни перейшов на бік Б.Хмельницького. Загинув у 1649 р. у битві під Лоєвим.

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

20.Установіть хронологічну послідовність подій Національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст.
А) укладення Білоцерківського мирного договору
Б) битва під Корсунем
В) битва під Пилявцями
Г) битва під Жовтими Водами

21.Установіть хронологічну послідовність Національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст.
А) битва під Батогом
Б) укладення Зборівського мирного договору
В) облога Збаража
Г) битва під Берестечком

22.Установіть хронологічну послідовність Національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст.
А) битва під Городком
Б) Переяславська рада
В) облога Жванця
Г) перший молдовський похід козацького війська

23.Установіть хронологічну послідовність подій Національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст.
А) Перший молдовський похід Хмельницького
Б) битва під Батогом
В) укладення перемир’я під Замостям
Г) облога Збаража

24.Установіть хронологічну послідовність подій Національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст.
А) укладення Білоцерківського мирного договору
Б) укладення козацьким посольством угоди з московським урядом; Березневі статті
В) укладення Зборівського мирного договору
Г) Жванецька облога

25.Установіть хронологічну послідовність зміни Б. Хмельницьким пріоритетних напрямків зовнішньої політики в ході Національно–

визвольної війни українського народу середини XVII ст.
А) активізація зовнішньополітичних зв'язків зі Швецією та Трансільванією
Б) укладення українсько–московського міждержавного договору
В) установлення союзницьких відносин між Україною і Молдовою
Г) укладення військово–політичного союзу із Кримським ханством

26.Установіть хронологічну послідовність подій Національно–визвольної війни українського народу середини XVII ст.
А) укладення Білоцерківського мирного договору
Б) укладення Березневих статей
В)Переяславська рада
Г) укладення Зборівського мирного договору

Тест 16. «Руїна» (1657 (1663) — 1687 рр.)

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Укажіть ім'я гетьмана Лівобережної України, обраного «Чорною радою» в Ніжині, який підписав Московські статті, що значно обмежили автономію Гетьманщини.
А) Я. Сомко
Б) Ю. Хмельницький
В) І. Виговський
Г) І. Брюховецький

2.Період загального занепаду українських земель на тлі громадянської війни наприкінці XVII ст. мав назву:
А) «потоп»
Б) «руїна»
В) «смутний час»
Г) «темна доба»

3.Укажіть ім'я першого гетьмана Правобережжя (1663—1665 рр.) після поділу України між Польщею та Московською державою.
А) П. Тетеря
Б) М. Ханенко
В) П. Дорошенко
Г) Я. Сомко

4.Укажіть ім'я гетьмана Правобережжя з 1665 р., гетьмана обох берегів Дніпра (1668—1669 рр.), який орієнтувався на розбудову Гетьманщини під протекторатом Туреччини.
А) П. Тетеря
Б) М. Ханенко
В) П. Дорошенко
Г) Я. Сомко

5.Укажіть ім'я гетьмана Лівобережжя, який уклав із Московським урядом Глухівські статті, намагався зміцнити гетьманську владу та автономію

Гетьманщини і був заслaний царським урядом до Сибіру.
А) Д. Многогрішний
Б) І. Самойлович
В) І. Скоропадський
Г) Д. Апостол

6.Укажіть ім'я гетьмана Лівобережжя, який уклав із Московським урядом Конотопські статті та проводив політику, спрямовану на посилення козацької старшини.
А) Д. Многогрішний
Б) І. Самойлович
В) І. Скоропадський
Г) Д. Апостол

7.Укажіть ім'я легендарного кошового отамана Запорозької Січі, який у часи Руїни виступав як проти татар і турків, так і проти Московської держави і Речі Посполитої.
А) П. Калнишевський
Б) К. Гордієнко
В) Й. Гладкий
Г) І. Сірко
8.Гадяцький трактат був укладений:
А) у 1658 р.
Б) у 1660 р.
В) у 1663 р.
Г) у 1667 р.

9.Чорна рада в Ніжині обрала гетьманом І. Брюховецького:
А) у 1658 р.
Б) у 1660 р.
В) у 1663 р.
Г) у 1667 р.

10.Андрусівське перемир'я між Москвою та Річчю Посполитою було укладене:
А) у 1658 р.
Б) у 1660 р.
В) у 1663 р.
Г) у 1667 р.

11.П. Дорошенко був проголошений гетьманом усієї України:
А) у 1668 р.
Б) у 1676 р.
В) у 1678 р.
Г) у 1681 р.

12.Бахчисарайський мирний договір був укладений:
А) у 1668 р.
Б) у 1672 р.
В) у 1676 р.
Г) у 1681 р.

13.І. Самойлович був обраний гетьманом Лівобережжя:
А) у 1668 р.
Б) у 1672 р.
В) у 1676 р.
Г) у 1681 р.

14.Вічний мир між Росією та Річчю Посполитою був укладений:
А) у 1686 р.
Б) у 1687 р.
В) у 1702 р.
Г) у 1709 р.

15.Укажіть ім'я гетьмана, який кілька разів отримував булаву — і під зверхністю Московської держави, і під зверхністю Туреччини.
А) Я. Сомко
Б) Ю. Хмельницький
В) І. Виговський
Г) І. Брюховецький
16.Укажіть ім'я гетьмана, який був обраний після смерті Б. Хмельницького, підписав Гадяцький трактат із Польщею та розбив московське військо в битві під Конотопом.
А) Я. Сомко
Б) М. Пушкар
В) І. Виговський
Г) І. Брюховецький

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

17.Установіть відповідність між назвою угоди, укладеної в XVII ст., та її основними положеннями.
1. Гадяцький договір
2. Бахчисарайський мир
3. Андрусівське перемир'я
4. Вічний мир

А) Польща і Росія припиняли воєнні дії одна проти одної і зобов'язувалися не укладати сепаратного миру зі Швецією
Б) кордон між Росією і Польщею проходив по Дніпру, за Туреччиною залишалося Поділля
В) кордон між Росією і Туреччиною встановлювався по Дніпру, межиріччя Дністра і Бугу на 20 років повинно було залишатися незаселеним
Г) Польща і Росія припиняли воєнні дії на 13,5 років; в Україні кордон між ними встановлювався по Дніпру (за винятком Києва, який на два роки відходив до Росії), Запорожжя перебувало у спільному володінні держав
Д) Гетьманщина стає незалежною державою і на рівноправних засадах входить до федерації з Польщею і Литвою під назвою Велике Князівство Руське

18.Установіть відповідність між назвою битви (військової кампанії) та іменем гетьмана, із яким ця битва пов'язана.
1. битва під Охматовим
2. битва під Конотопом
3. битва під Чудновим
4. перший Кримський похід
А) І. Самойлович
Б) Ю. Хмельницький
В) І. Виговський
Г) І. Брюховецький
Д) Б. Хмельницький

19.Установіть відповідність між назвою угоди, яку укладали гетьмани з Московською державою, та її умовами.
1. Березневі статті
2. Переяславські статті
3. Московські статті
4. Глухівські статті
А) московські війська розташовувалися в Переяславі, Ніжині, Брацлаві та Умані й мали утримуватись місцевим населенням; кандидатура гетьмана узгоджувалась із царем, заборонялись дипломатичні зносини гетьмана з іншими державами
Б) московські залоги розташовувалися лише в п'яти містах — Києві, Переяславі, Чернігові, Ніжині та Острі; податки збирала козацька старшина, гетьманові дозволялось тримати наймане військо
В) скасовувалися компанійські (наймані) полки, гетьман позбавлявся права знімати старшину з посади без вироку військового суду або згоди старшинської ради
Г) проведення виборів гетьмана лише за згоди царя; московські залоги розташовувалися в усіх найбільших містах, а також у фортеці Кодак, податки збирали московські посадовці
Д) московський уряд зобов'язувався розпочати війну проти Речі Посполитої, на кордоні з Польщею розташовувалися московські війська, передбачалися вільні дипломатичні зносини гетьмана з усіма країнами, окрім Польщі та Туреччини

20.Установіть відповідність між іменем гетьмана та подією, яка пов'язана з його правлінням.
1. І. Виговський
2. Ю. Хмельницький
3. І. Брюховецький
4. П. Дорошенко
А) Слободищенська кампанія
Б) прийняття турецького протекторату
В) Чорна рада в Ніжині
Г) Перший кримський похід
Д) Конотопська битва

21.Установіть відповідність між угодою, укладеною в XVII ст., та її наслідками для українських земель.
1. Зборівський мир

2. Білоцерківський мир
3. Віленське перемир'я
4. Гадяцький трактат
А) під владу гетьмана відходили лише землі Київського воєводства, козацький реєстр скорочувався до 20 тис. осіб
Б) українські землі входили до складу Речі Посполитої на правах третьої складової частини — Великого князівства Руського
В) Гетьманщина виходила із союзу з Росією і ставала на бік Речі Посполитої без жодних гарантій майбутньої автономії
Г) Польща і Росія припиняли воєнні дії одна проти одної і зобов'язувалися не укладати сепаратного миру зі Швецією; представники гетьмана до переговорів допущені не були
Д) під владу гетьмана переходили Київське, Брацлавське та Чернігівське воєводства, козацький реєстр становив 40 тис. осіб

22.Установіть відповідність між іменем гетьмана та угодою, що була ним укладена з московським урядом.
1. Ю. Хмельницький
2. І. Брюховецький
3. Д. Многогрішний
4. І. Самойлович
А) Глухівські статті
Б) Московські статті
В) Коломацькі статті
Г) Конотопські статті
Д) Переяславські статті

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

23.Установіть хронологічну послідовність подій другої половини XVII ст.
А) початок першого Чигиринського походу
Б) обрання гетьманом І. Самойловича
В) укладення Бахчисарайського мирного договору
Г) зречення П. Дорошенком гетьманської булави

24.Установіть хронологічну послідовність подій другої половини XVII ст.
А) укладення Конотопських статей
Б) укладення «Вічного миру»
В) укладення Глухівських статей
Г) укладення Коломацьких статей

25.Установіть хронологічну послідовність подій другої половини XVII ст.
А) похід П. Дорошенка на Лівобережжя
Б) рішення старшинської ради в Корсуні прийняти турецький протекторат над Гетьманщиною
В) призначення Д. Многорішного наказним гетьманом Лівобережжя
Г) початок очолюваного І. Брюховецьким антимосковського повстання на Лівобережжі

26.Установіть хронологічну послідовність подій другої половини XVII ст.
А) Чорна рада в Ніжині
Б) українсько–московська війна
В) перший Чигиринський похід
Г) Андрусівське перемир'я

Тест 17. Українські землі наприкінці XVII – початку XVIII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Укажіть ім'я гетьмана Лівобережної України від 1687 р., від 1704 р. — гетьмана Війська Запорозького обох берегів Дніпра, який уславився як меценат української культури, а в 1709 р. виступив проти царя Петра I на боці шведського короля Карла XII.
А) Д. Многогрішний
Б) І. Мазепа
В) І. Скоропадський
Г) Д. Апостол

2.Укажіть ім'я гетьмана у вигнанні, автора Пактів та конституцій прав і вольностей Війська Запорозького.
А) І. Скоропадський
Б) Й. Гладкий
В) П. Орлик
Г) К. Гордієнко

3.Укажіть назву вищого органу державної влади в Гетьманщині, що являв собою загальні збори представників козаків, міщан та селянства.
А) Чорна рада
Б) Генеральна військова рада
В) Генеральна старшина
Г) Старшинська рада

4.І. Мазепа був обраний гетьманом Лівобережжя:
А) у 1686 р.
Б) у 1687 р.
В) у 1702 р.
Г) у 1709 р.

5.Битва під Полтавою сталася:
А) у 1686 р.
Б) у 1687 р.
В) у 1702 р.
Г) у 1709 р.

6.Адміністративно–територіальні та військові одиниці Гетьманщини мали назву:
А) воєводства

Б) полки
В) намісництва
Г) паланки

7.Укажіть ім'я фастівського полковника, який очолив повстання проти польсько–шляхетського панування на Правобережній Україні.
А) С. Іванович (Самусь)
Б) З. Іскра
В) А. Абазін
Г) С. Палій

8.Укажіть ім'я кошового отамана Запорозької Січі, який під час виступу І. Мазепи проти Петра І підтримав гетьмана.
А) І. Сірко
Б) Й. Гладкий
В) П. Калнишевський
Г) К. Гордієнко

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

9.Установіть відповідність між іменем гетьмана та подією, яка пов'язана з його правлінням.
1. Д. Многогрішний
2. І. Самойлович
3. І. Мазепа
4. П. Орлик
А) укладення «Конституцій і пактів прав і вольностей Війська Запорозького»
Б) Другий кримський похід
В) перенесення гетьманської резиденції у Глухів
Г) укладення Глухівських статей
Д) Чигиринські походи

10.Установіть відповідність між прізвищами осіб і фактами з їхньої біографії
1. П.Орлик
2. С.Палій
3. І.Мазепа
4. П.Могила
А) керівник повстання на Правобережжі в 1702–1704 рр.
Б) обраний гетьманом у 1687 р.
В) український митрополит
Г) автор «Пактів та Конституцій законів і вольностей Війська Запорозького»
Д) обраний гетьманом у 62 роки

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

11.Установіть хронологічну послідовність подій.
А) початок Другого кримського походу
Б) початок Північної війни
В) початок повстання під проводом С. Палія
Г) обрання І. Мазепи гетьманом Лівобережжя

12.Установіть хронологічну послідовність подій першої половини XVIII ст.
А) битва під Полтавою
Б) зруйнування Чортомлицької Січі
В) зруйнування царськими військами Батурина
Г) обрання П. Орлика гетьманом

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

13.Позначте причини національно–визвольної війни українського народу проти Речі Посполитої середини 17 ст.
1. Посилення національного гніту
2. Обмеження прав козацтва
3. Смерть польського короля
4. Татарські набіги на українські землі
5. Засилля католицизму
6. Бажання об’єднатися з Московським царством

14.Позначте факти, що характеризують зміст Коломацьких статей, підписаних І.Мазепою
1. Реєстр козаків становив 30 тис. осіб
2. Гетьман мав право укладати угоди з іноземними державами
3. У Батурині розміщувався полк московських стрільців
4. Гетьман набирав собі особисту варту
5. Коломацькі статті написані на основі Глухівських
6. Гетьман забороняв шлюби між українцями та росіянами

Тест 18. Ліквідація Гетьманщини

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Офіційна назва Гетьманщини в російських документах, яка набула поширення в XVIII ст. і почала використовуватись для позначення всіх українських земель, — це:
А) Україна
Б) Військо Запорозьке

В) Слобожанщина
Г) Малоросія

2.Укажіть ім'я російського державного діяча, який був президентом Другої Малоросійської колегії, генерал–губернатором Малоросії.
А) Г. Потьомкін
Б) П. Румянцев
В) К. Розумовський
Г) Г. Орлов

3.Орган, уперше створений у 1722 р. для управління українськими землями, що входили до складу Російської імперії, — це:
А) Правління гетьманського уряду
Б) Малоросійський приказ
В) Малоросійська колегія
Г) Малоросійське генерал–губернаторство
4.Укажіть ім'я останнього гетьмана України, призначеного царицею Єлизаветою Петрівною.
А) Д. Апостол
Б) П. Калнишевський
В) П. Полуботок
Г) К. Розумовський

5.Укажіть ім'я наказного гетьмана (1722—1724 рр.), ув'язненого після подання цареві Петру I Коломацьких чолобитних.
А) П. Полуботок
Б) П. Орлик
В) І. Скоропадський
Г) Д. Апостол

6.Перша Малоросійська колегія була створена:
А) у 1722 р.
Б) у 1727 р.
В) у 1734 р.
Г) у 1750 р.

7.К. Розумовський став останнім гетьманом України:
А) у 1722 р.
Б) у 1727 р.
В) у 1734 р.
Г) у 1750 р.

8.Гетьманство в Україні було остаточно ліквідовано:
А) у 1764 р.
Б) у 1768 р.
В) у 1775 р.
Г) у 1783 р.

9.Укажіть ім'я гетьмана, обраного після відновлення гетьманства в 1727 р., якому вдалося тимчасово пригальмувати процес перетворення Гетьманщини на адміністративну одиницю Російської імперії.

А) Д. Апостол
Б) І. Мазепа
В) П. Полуботок
Г) І. Скоропадський

10.Запорозька Січ була зруйнована царським урядом:
А) у 1764 р.
Б) у 1768 р.
В) у 1775 р.
Г) у 1783 р.

11.Укажіть ім'я гетьмана Лівобережної України, обраного в 1708 р. після виступу І. Мазепи на боці Карла XII.
А) І. Скоропадський
Б) Д. Апостол
В) П. Орлик
Г) П. Полуботок

12.Указ Катерини II про закріпачення селян Лівобережжя був виданий:
А) у 1764 р.
Б) у 1768 р.
В) у 1775 р.
Г) у 1783 р.

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

13.Установіть відповідність між поняттям, що характеризує устрій пізньої Гетьманщини, та його значенням.
1. сердюк
2. компанієць
3. бунчуковий товариш
4. наказний гетьман

А) член почесного відділу при гетьмані, за рангом трохи нижчий за полковника; за гетьмана І. Самойловича — привілейований клас старшини
Б) член вільнонайманого піхотного полку, який виконував функції особистої гвардії гетьмана
В) виконувач обов'язків гетьмана, призначений старшиною
Г) член вищої державної адміністрації Гетьманщини
Д) член підпорядкованого гетьманському уряду вільнонайманого кінного полку

14.Установіть відповідність між назвами угод, які укладали гетьмани з Московською державою, та їх умовами.
1. Конотопські статті
2. Коломацькі статті
3. Решетилівські статті
4. Рішительні пункти

А) московські залоги розташовувалися в усіх найбільших містах, а також у фортеці Кодак, податки мали збирати московські посадовці
Б) старшина зобов'язувалась наглядати за гетьманом і доповідати московському уряду про його поведінку; проголошувалася необхідність подолання національної окремішності між росіянами та українцями
В) загальне встановлення «прав і вольностей» царським указом з обіцянкою згодом їх конкретизувати
Г) створення генерального суду із трьох росіян та трьох українців, затвердження вищої старшини царем
Д) обмежувалось використання компанійських (найманих) полків, гетьман позбавлявся права знімати старшину з посади без вироку військового суду або згоди старшинської ради

15.Установіть відповідність між іменем гетьмана та заходами, які пов'язані з його правлінням.
1. І. Мазепа
2. І. Скоропадський
3. Д. Апостол
4. К. Розумовський
А) участь козаків у будівництві Волго–Донського каналу
Б) відновлення Батурина як гетьманської столиці
В) Чигиринські походи
Г) видання Рішительних пунктів
Д) тимчасове поширення влади гетьмана на Правобережжя

16.Установіть відповідність між іменем гетьмана та подією, яка пов'язана з його правлінням.
1. Д. Многогрішний
2. І. Самойлович
3. І. Мазепа
4. П. Орлик
А) укладення Конституцій і пактів прав і вольностей Війська Запорозького
Б) Другий кримський похід
В) перенесення гетьманської резиденції у Глухів
Г) укладення Глухівських статей
Д) Чигиринські походи

17.Установіть відповідність між іменем гетьмана та стислою характеристикою його діяльності.
1. Д. Апостол
2. І. Мазепа
3. П. Полуботок
4. І. Скоропадський
А) наказний гетьман, був ув'язнений російським урядом через активну діяльність, спрямовану на відновлення козацьких порядків
Б) гетьман, обраний після відновлення гетьманства в 1727 р., що спромігся тимчасово пригальмувати процес втрати Гетьманщиною автономії
В) гетьман у вигнанні, протягом тривалого часу очолював українську політичну еміграцію, автор «Пактів і Конституцій законів і вольностей Війська Запорозького»

Г) був гетьманом понад 20 років, уславився низкою кроків щодо обмеження старшинської сваволі, а також меценатською діяльністю
Д) гетьман, обраний у Глухові 1708 р., за його правління Росія почала призначати резидента для контролю за діяльністю гетьмана

18.Установіть відповідність між іменем гетьмана та угодою, укладеною ним із московським урядом.
1. І. Самойлович
2. І. Мазепа
3. Д. Многогрішний
4. Д. Апостол
А) Конотопські статті
Б) Решетилівські статті
В) Глухівські статті
Г) Коломацькі статті
Д) Рішительні пункти

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

19.Установіть хронологічну послідовність подій першої половини XVIII ст.
А) подання Коломацьких чолобитних
Б) початок гетьманства Д. Апостола
В) початок діяльності Правління гетьманського уряду
Г) початок діяльності Першої Малоросійської колегії

20.Установіть хронологічну послідовність подій.
А) початок діяльності Другої Малоросійської колегії
Б) ліквідація Катериною ІІ гетьманства
В) початок діяльності Правління гетьманського уряду
Г) початок гетьманування К. Розумовського

21.Установіть хронологічну послідовність подій.
А) створення Чорноморського козацького війська
Б)ліквідація царським урядом Запорозької Січі
В) створення Задунайської Січі
Г) створення Підпільненської Січі

22.Установіть хронологічну послідовність подій першої половини XVIII ст.
А) призначення наказним гетьманом П. Полуботка
Б) початок роботи Першої Малоросійської колегії
В) обрання гетьманом Д. Апостола
Г) обрання гетьманом І. Скоропадського

***Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)**. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

23.Укажіть заходи гетьмана Кирила Розумовського
1. відкрив перший український університет
2. провів судову реформу
3. закріпив гетьманство за своїми нащадками
4. переніс гетьманську столицю до Батурина
5. звернувся до Катерини II із «Глухівською петицією»
6. провів «Генеральний опис Малоросії»

Тест 19. Слобожанщина, Правобережжя та Південна Україна в другій половині XVIII ст.

***Завдання з вибором однієї правильної відповіді.** До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.Укажіть ім'я ватажка гайдамаків під час Коліївщини, обраного повстанцями гетьманом.
А) М. Залізняк
Б) І. Гонта
В) О. Довбуш
Г) Й. Гладкий

2.Укажіть ім'я легендарного ватажка опришків — учасників народно–визвольної боротьби в Галичині, на Закарпатті, Буковині.
А) М. Залізняк
Б) І. Гонта
В) О. Довбуш
Г) Й. Гладкий

3.Північно–Східні регіони сучасної України, які в XVII ст. входили до складу Московської держави й активно заселялися вихідцями з Наддніпрянщини, особливо козаками, — це:
А) Лівобережжя
Б) Слобожанщина
В) Запорожжя
Г) Малоросія

4.Учасники національно–визвольної боротьби на Правобережжі в XVIII ст. — це:
А) конфедерати
Б) гайдамаки
В) опришки
Г) сердюки

5.Учасники національно–визвольної боротьби в Галичині, Буковині та Закарпатті у XVIII ст. — це:
А) конфедерати
Б) гайдамаки
В) опришки
Г) сердюки

6.Гайдамацьке повстання Коліївщина спалахнуло:
А) у 1764 р.
Б) у 1768 р.
В) у 1775 р.
Г) у 1783 р.

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

7.Установіть відповідність між іменем історичного діяча та його характеристикою.
1. М. Залізняк
2. С. Палій
3. О. Довбуш
4. І. Гонта
А) фастівський полковник, який у 1702 р. очолив антипольське повстання на Правобережжі
Б) керівник повстання Коліївщина, обраний повсталими гетьманом і князем смілянським, намагався відновити Гетьманщину
В) сотник Уманського полку, який за часів Коліївщини під час узяття гайдамаками Умані перейшов на бік повсталих
Г) найбільш прославлений керівник опришків, який нападав на шляхетські маєтки на Коломийщині, Буковині, у Закарпатті
Д) сотник надвірних козаків князя Любомирського, який у часи Коліївщини спочатку перейшов на бік повсталих селян, а потім зрадив повстанців

8.Установіть відповідність між назвою території та її характеристикою.
1. Слов'яносербія
2. Нова Сербія
3. Слобідська Україна
4. Задунайська Січ
А) комплекс оборонних споруд, зведених російським урядом для оборони від нападів татар і розділення Гетьманщини й Запорожжя
Б) військово–адміністративна одиниця, створена російським урядом на території сучасної Кіровоградської області, яка заселялась переважно сербськими військовими поселенцями
В) поселення колишніх запорозьких козаків, що виникло у турецьких володіннях у 1775 р.
Г) регіон на північному сході сучасної України, який у XVII ст. активно заселяли переселенці з Наддніпрянщини

Д) військово–адміністративна одиниця, створена російським урядом між річками Бахмутка та Луганка (сучасні Луганська та Донецька області), яку заселяли переважно вихідці з Балканського півострова

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

9.Установіть хронологічну послідовність подій другої половини XVIII ст.
А) ліквідація гетьманства Катериною II
Б) ліквідація полкового устрою Слобожанщини
В) видання царського указу про закріпачення селян Лівобережжя та Слобожанщини
Г) ліквідація полково–сотенного устрою на Лівобережжі

10.Установіть хронологічну послідовність подій другої половини XVIII ст.
А) проведення Другого поділу Польщі
Б) приєднання Криму до Російської імперії
В) приєднання Галичини до володінь австрійських Габсбургів
Г) початок Коліївщини

11.Установіть хронологічну послідовність подій.
А) створення Чорноморського козацького війська
Б) ліквідація царським урядом Запорозької Січі
В) створення Задунайської Січі
Г) створення Підпільненської Січі

12.Установіть хронологічну послідовність подій XVIII ст.
А) початок руху опришків під проводом О. Довбуша
Б) початок Коліївщини
В) зруйнування царськими військами Запорозької Січі
Г) проведення Третього поділу Польщі

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

13. Які землі сучасної України відійшли до складу Росії наприкінці XVIII ст.
1. Східна Галичина
2. Крим
3. Західна Волинь
4. Закарпаття
5. Північна Буковина
6. Правобережжя

Тест 20. Культура України в другій половині XVII – XVIII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді. *До кожного завдання подано чотири варіанти відповіді, з яких лише один правильний.*

1.У якому стилі оздоблено Святу браму Троїцької церкви Свято–Успенської Києво–Печерської лаври?

А) готичному
Б) бароко
В) романському
Г) класичному

2.Києво–Могилянська колегія отримала титул і права академії:
А) 1654 р.
Б) 1686 р.
В) 1701 р.
Г) 1750 р.

3.Який із поданих нижче історико–літературних творів не належить до козацьких літописів?
А) «Літопис Самовидця»
Б) «Хроніка з літописців стародавніх» Ф.Софоновича
В) Літопис Г. Граб'янки
Г) Літопис С. Величка

4.Про якого діяча йдеться в уривку з історичного джерела?
«На початку 1765 р. прибуває в Глухів. Першим же його кроком стало проведення ревізії людей, худоби, споруд, підприємств. Ревізія тривала п'ять років. Її результати були узагальнені майже в тисячі томах і отримали назву «Генерального опису Малоросії».
А) К. Розумовського
Б) С. Вельямінова
В) В. Голіцина
Г) П. Румянцева

5.Яке прізвище є зайвим у логічному ланцюжку:
«Д. Бортянський – І. Григорович–Барський – М. Березовський – А. Ведель»?
А) Д. Бортянський
Б) І. Григорович–Барський

В) М. Березовський
Г) А. Ведель

6.Про якій твір йдеться в уривку з історичного джерела?
«Бувають в історії народів дати, які немовби розривають надвоє їхнє життя й кладуть межу високу посеред рівного шляху історичних подій… Ми маємо таку історичну дату – це… рік 1798–й. Того року прилетіла перша ластівка українського національного відродження – невеличка книжка, од якої початок нового українського письменства рахуємо…»
А) «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака–Артемовського
Б) «Сад божественних пісень» Г. Сковороди
В) «Енеїда» І. Котляревського
Г) «Кобзар» Т. Шевченка

Завдання на встановлення відповідності. *До кожного завдання подано інформацію, позначену цифрами (ліворуч) і буквами (праворуч). Щоб виконати завдання, необхідно встановити відповідність інформації, позначеної цифрами та буквами (утворити логічні пари).*

7.Установіть відповідність:
1. А. Ведель
2. І. Щирський
3. Й. Кондзелевич
4. Й. Пінзель
А) визначний гравер на міді доби бароко, церковно–культурний діяч.
Б) український іконописець XVII – XVIII ст.
В) визначний український скульптор XVIII ст.
Г) український архітектор XVIII ст.
Д) український музикант, диригент, композитор, співак другої половини XVIII – поч. XIX ст.

8.Установіть відповідність:
1. О. Тарасевич
2. І. Руткович
3. Ф. Прокопович
4. М. Березовський
А) визначний український філософ
Б) гравер, якому належить 40 гравюр «Києво–Печерського патерика», вважається засновником української школи граверів (створив чимало портретів королів та інших видатних осіб Європи).
В) ректор Києво–Могилянської академії, математик, фізик, один з перший в Росії застосував мікроскоп та телескоп.
Г) українськийкомпозитор, диригент, співак. Класик європейської музики XVIII ст.; автор опери «Демофонт».
Д) визначний галицький іконописець кін. XVII — поч. XVIII ст.

Завдання на встановлення правильної послідовності. *До кожного завдання подано перелік подій, позначених буквами, які потрібно розташувати у правильній послідовності, де перша подія має відповідати цифрі 1, друга – цифрі 2, третя – цифрі 3, четверта – цифрі 4.*

9.Установіть хронологічну послідовність появи витворів мистецтв:
А) Портрет Павла Руденко роботи В. Боровиковського
Б) Портрет Богдана Хмельницького. Гравюра В. Гондіуса
В) Гравюра «І.Мазепа серед своїх добрих справ» І. Мигури.
Г) Портрет Григорія Гамалії

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)*. До кожного завдання пропонується шість варіантів відповіді, серед яких лише три правильні.*

10. *Хто з перерахованих культурно–мистецьких діячів творив у другій половині XVII – XVIIIст.*
    1. І. Федоров
    2. Г. Сковорода
    3. І. Гізель
    4. І. Вишенський
    5. Л. Баранович
    6. М. Смотрицький

ВІДПОВІДІ ДО ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ

Тема 1. Давня історія України

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1	+				5	+				9	+				13			+	
2			+		6				+	10	+				14		+		
3		+			7			+		11		+			15		+		
4			+		8		+			12		+							

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1			+				1					+		1					+
	2				+			2			+				2			+		
	3		+					3		+					3	+				
	4					+		4				+			4				+	

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1				+		1				+
	2		+				2	+			
	3			+			3			+	
	4	+					4		+		

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	4	5	6

Тема 2. Слов’яни на території України

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1			+		**5**		+			**9**		+			**13**	+			
2		+			**6**		+			**10**				+	**14**				+
3				+	**7**			+		**11**			+		**15**			+	
4			+		**8**			+		**12**	+								

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	**17**		А	Б	В	Г	Д	**18**		А	Б	В	Г	Д
	1				+			**1**	+						**1**					+
	2					+		**2**				+			**2**	+				
	3		+					**3**					+		**3**		+			
	4	+						**4**		+					**4**			+		

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	**20**		А	Б	В	Г
	1			+			**1**				+
	2				+		**2**	+			
	3		+				**3**			+	
	4	+					**4**		+		

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	**1**	**4**	**5**

Тема 3. Виникнення Київської Русі

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1	+				5	+				9		+			13	+			
2		+			6			+		10		+			14			+	
3			+		7			+		11				+	15		+		
4		+			8			+		12	+								

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1					+		1			+				1					+
	2	+						2				+			2			+		
	3				+			3		+					3				+	
	4		+					4	+						4		+			

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1		+				1				+
	2				+		2		+		
	3			+			3			+	
	4	+					4	+			

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	2	3	5

Тема 4. Розквіт Київської Русі

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1			*		5			*		9	*				13			*	
2			*		6		*			10		*			14	*			
3			*		7	*				11	*				15				*
4	*				8				*	12		*							

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1		*					1		*					1	*				
	2				*			2				*			2			*		
	3	*						3	*						3		*			
	4					*		4					*		4				*	

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1		*				1		*		
	2			*			2	*			
	3	*					3			*	
	4				*		4				*

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	4	3	6

Тест 5. Київська Русь за часів роздробленості

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1				*	5			*		9			*		13		*		
2		*			6			*		10				*	14			*	
3		*			7			*		11	*				15		*		
4			*		8			*		12				*					

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1		*					1		*					1			*		
	2				*			2			*				2					*
	3	*						3					*		3				*	
	4			*				4	*						4		*			

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1		*				1	*			
	2			*			2			*	
	3	*					3		*		
	4				*		4				*

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	1	3	6

Тест 6. Галицько–Волинське князівство

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1		*			5	*				9				*	13		*		
2			*		6	*				10		*			14	*			
3				*	7		*			11			*		15			*	
4		*			8			*		12		*							

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1			*				1		*					1		*			
	2				*			2					*		2					*
	3		*					3	*						3				*	
	4					*		4				*			4	*				

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1	*					1				*
	2				*		2	*			
	3		*				3		*		
	4			*			4			*	

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	1	3	5

Тест 7. Політичний устрій і соціально–економічний розвиток Київської Русі та Галицько–Волинського князівства у IX–XIV ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1		*			5	*				9	*				13			*	
2				*	6				*	10	*				14				*
3			*		7			*		11		*			15	*			
4	*				8			*		12		*							

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1		*					1		*					1				*	
	2					*		2				*			2					*
	3	*						3					*		3		*			
	4				*			4	*						4			*		

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1	*					1		*		
	2			*			2				*
	3		*				3	*			
	4				*		4			*	

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	2	3	5

ТЕМА 8: КУЛЬТУРА КИЇВСЬКОЇ РУСІ

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1		х			5	Х				9		х			13		х		
2		х			6	х				10		х			14		х		
3		х			7				х	11			х		15	х			
4		х			8	х				12				х					

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1		х					1		х					1					х
	2			х				2			х				2	х				
	3				х			3				х			3				х	
	4	х						4	х						4		х			

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1			Х			1			Х	
	2	Х					2	Х			
	3		Х				3				Х
	4				Х		4		х		

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	1	4	6

ТЕМА 9: УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА ІНШИХ ДЕРЖАВ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIV – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVI ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1		**x**			**5**				**x**	**9**			**x**		**13**	**x**			
2		**x**			**6**		**x**			**10**	**x**				**14**		**x**		
3		**x**			**7**	**x**				**11**	**x**				**15**				**x**
4				**x**	**8**			**x**		**12**				**x**					

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	**17**		А	Б	В	Г	Д	**18**		А	Б	В	Г	Д
	1		**x**					**1**	**x**						**1**					**x**
	2				**x**			**2**				**x**			**2**				**x**	
	3			**x**				**3**			**x**				**3**		**x**			
	4					**x**		**4**		**x**					**4**			**x**		

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	**20**		А	Б	В	Г
	1	**x**					**1**				**x**
	2			**x**			**2**			**x**	
	3		**x**				**3**		**x**		
	4				**x**		**4**	**x**			

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	**1**	**4**	**2**

ТЕМА 10: ЛЮБЛІНСЬКА УНІЯ. СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНИЙ УСТРІЙ УКРАЇНИ В XVI – XVII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1				о	5	о				9				о	13			о	
2			о		6	о				10	о				14				о
3		о			7	о				11				о	15				о
4				о	8			о		12		о							

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1				о			1				о			1		о			
	2	о						2			о				2					о
	3		о					3	о						3	о				
	4					о		4					о		4				о	

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1		о				1		о		
	2			о			2	о			
	3				о		3			о	
	4	о					4				о

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	1	4	5

ТЕМА 11: СТАНОВИЩЕ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УКРАЇНІ В XVI – XVII ст. БЕРЕСТЕЙСЬКА УНІЯ

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1	о				5				о	9	о				13		о		
2				о	6			0		10				о	14	о			
3			о		7		о			11				о	15				о
4			о		8			о		12		0							

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1					о		1		о					1					о
	2				о			2			о				2				о	
	3		о					3					о		3		о			
	4	о						4				о			4			о		

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1				о		1				о
	2	о					2	о			
	3			о			3		о		
	4		о				4			о	

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	1	2	3

ТЕМА 12: КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIV – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1		0			5	о				9				о	13		о		
2			о		6		о			10			о		14			о	
3				о	7		о			11	о				15		о		
4		о			8	о				12				о					

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1	о						1					о		1		о			
	2					о		2		о					2	о				
	3		о					3			о				3					о
	4			о				4				о			4				о	

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1	о					1			о	
	2			о			2				о
	3		О				3	0			
	4				о		4		0		

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	2	3	6

ТЕМА 13: ВИНИКНЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1		+			5	+				9			+		13	+			
2		+			6				+	10	+				14		+		
3	+				7				+	11		+			15				+
4		+			8	+				12		+							

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1					+		1					+		1		+			
	2				+			2	+						2					+
	3		+					3				+			3				+	
	4	+						4		+					4			+		

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1		+				1		+		
	2	+					2				+
	3				+		3			+	
	4			+			4	+			

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	1	3	5

ТЕМА 14: УКРАЇНСЬКЕ КОЗАЦТВО В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1			+		**5**		+			**9**			+		**13**	+			
2				+	**6**		+			**10**				+	**14**				+
3		+			**7**	+				**11**			+		**15**				+
4			+		**8**	+				**12**		+							

Завдання на встановлення відповідності

16		А	Б	В	Г	Д	**17**		А	Б	В	Г	Д	**18**		А	Б	В	Г	Д
	1		+					**1**		+					**1**			+		
	2					+		**2**					+		**2**					+
	3				+			**3**				+			**3**	+				
	4	+						**4**			+				**4**				+	

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	**20**		А	Б	В	Г
	1			+			**1**				+
	2				+		**2**	+			
	3	+					**3**			+	
	4		+				**4**		+		

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

21	**2**	**3**	**6**

Тест 15. Національно–визвольна війна українського народу проти Речі Посполитої в сер. XVII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1				Х	5		Х			9			Х		13			Х	
2	Х				6		Х			10				Х	14		Х		
3	Х				7			Х		11			Х						
4	Х				8				Х	12				Х					

Завдання на встановлення відповідності

15		А	Б	В	Г	Д	16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д
	1					Х		1					Х		1					Х
	2			Х				2	Х						2	Х				
	3		Х					3		Х					3		Х			
	4				Х			4				Х			4			Х		

18		А	Б	В	Г	Д	19		А	Б	В	Г	Д
	1				Х			1		Х			
	2			Х				2			Х		
	3	Х						3					Х
	4		Х					4	Х				

Завдання на встановлення правильної послідовності

20		А	Б	В	Г	21		А	Б	В	Г	22		А	Б	В	Г
	1				Х		1			Х			1				Х
	2		Х				2		Х				2			Х	
	3			Х			3				Х		3		Х		
	4	Х					4	Х					4	Х			

23		А	Б	В	Г	24		А	Б	В	Г	25		А	Б	В	Г
	1			Х			1			Х			1				Х
	2				Х		2	Х					2			Х	
	3	Х					3				Х		3		Х		
	4		Х				4		Х				4	Х			

26		А	Б	В	Г
	1				Х
	2	Х			
	3			Х	
	4		Х		

Тест 16. “Руїна” (1657 (1663) — 1687 рр.)

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1				Х	5	Х				9			Х		13		Х		
2		Х			6		Х			10				Х	14	Х			
3	Х				7				Х	11	Х				15		Х		
4			Х		8	Х				12				Х	16			Х	

Завдання на встановлення відповідності

17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д	19		А	Б	В	Г	Д
	1					Х		1					Х		1					Х
	2			Х				2			Х				2	Х				
	3				Х			3		Х					3				Х	
	4		Х					4	Х						4		Х			

20		А	Б	В	Г	Д	21		А	Б	В	Г	Д	22		А	Б	В	Г	Д
	1					Х		1					Х		1					Х
	2	Х						2	Х						2		Х			
	3			Х				3				Х			3	Х				
	4		Х					4		Х					4				Х	

Завдання на встановлення правильної послідовності

23		А	Б	В	Г	24		А	Б	В	Г	25		А	Б	В	Г
	1		Х				1			Х			1				Х
	2				Х		2	Х					2	Х			
	3	Х					3		Х				3			Х	
	4			Х			4				Х		4		Х		

26		А	Б	В	Г
	1		Х		
	2	Х			
	3				Х
	4			Х	

Тест 17. Українські землі наприкінці XVII – початку XVIII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1		**X**			**3**		**X**			**5**				**X**	**7**				**X**
2			**X**		**4**		**X**			**6**		**X**			**8**				**X**

Завдання на встановлення відповідності

9		А	Б	В	Г	Д	**10**		А	Б	В	Г	Д
	1				**X**			**1**				**X**	
	2					**X**		**2**	**X**				
	3		**X**					**3**		**X**			
	4	**X**						**4**			**X**		

Завдання на встановлення правильної послідовності

11		А	Б	В	Г	**12**		А	Б	В	Г
	1				**X**		**1**			**X**	
	2	**X**					**2**		**X**		
	3		**X**				**3**	**X**			
	4			**X**			**4**				**X**

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

13	**1**	**2**	**5**

14	**1**	**3**	**5**

Тест 18. Ліквідація Гетьманщини

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1				X	4				X	7				X	10			X	
2		X			5	X				8	X				11	X			
3			X		6	X				9	X				12				X

Завдання на встановлення відповідності

13		А	Б	В	Г	Д	14		А	Б	В	Г	Д	15		А	Б	В	Г	Д
	1		X					1					X		1					X
	2					X		2		X					2	X				
	3	X						3			X				3				X	
	4			X				4				X			4		X			
16		А	Б	В	Г	Д	17		А	Б	В	Г	Д	18		А	Б	В	Г	Д
	1				X			1		X					1	X				
	2					X		2				X			2				X	
	3		X					3	X						3			X		
	4	X						4					X		4					X

Завдання на встановлення правильної послідовності

19		А	Б	В	Г	20		А	Б	В	Г
	1				X		1			X	
	2	X					2				X
	3		X				3		X		
	4			X			4	X			

21		А	Б	В	Г	22		А	Б	В	Г
	1				X		1				X
	2		X				2		X		
	3			X			3	X			
	4	X					4			X	

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

23	2	4	5

Тест 19. Слобожанщина, Правобережжя та Південна Україна в другій половині XVIII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1	X				3		X			5			X	
2			X		4		X			6		X		

Завдання на встановлення відповідності

7		А	Б	В	Г	Д	8		А	Б	В	Г	Д
	1		X					1					X
	2	X						2		X			
	3				X			3				X	
	4			X				4			X		

Завдання на встановлення правильної послідовності

9		А	Б	В	Г	10		А	Б	В	Г
	1	X					1				X
	2		X				2			X	
	3				X		3		X		
	4			X			4	X			

11		А	Б	В	Г	12		А	Б	В	Г
	1				X		1	X			
	2		X				2		X		
	3			X			3			X	
	4	X					4				X

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

13	2	3	6

Тест 20. Культура України в другій половині XVII – XVIII ст.

Завдання з вибором однієї правильної відповіді

	А	Б	В	Г		А	Б	В	Г		А	Б	В	Г
1		Х			3		Х			5		Х		
2			Х		4				Х	6			Х	

Завдання на встановлення відповідності

7		А	Б	В	Г	Д	8		А	Б	В	Г	Д
	1					Х		1		Х			
	2	Х						2					Х
	3		Х					3			Х		
	4			Х				4				Х	

Завдання на встановлення правильної послідовності

9		А	Б	В	Г
	1		Х		
	2				Х
	3			Х	
	4	Х			

Завдання з вибором трьох правильних відповідей із шести запропонованих варіантів відповіді (з короткою відповіддю множинного вибору)

10	2	3	5

КОРОТКИЙ ДОВІДНИК ДО КУРСУ

Тема 1. СТАРОДАВНЯ ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

1 млн. р. тому	поява першої людини на території України
1 млн. р. тому – 11 тис. р. до н. е.	тривалість палеоліту (давнього кам'яного віку)
150 тис. р. тому	поява на території України неандертальців, початок льодовикового періоду
35 тис. р. тому	поява на території України кроманьйонців
10 тис. р. до н. е. – 6 тис. р. до н. е.	тривалість мезоліту (середнього кам'яного віку), закінчення льодовикового періоду, перше приручення диких тварин, винайдення луку та стріл
6 – 4 тис. р. до н.е.	тривалість неоліту (нового кам'яного віку), неолітична революція
4 – 3 тис. р. до н.е.	тривалість енеоліту (мідно–кам'яного віку), проживання на території України племен трипільської культури
Кінець 3 – початок 1 тис. до н.е.	тривалість бронзового віку, перший суспільний поділ праці
1 тис. до н.е.	тривалість залізного віку, поява на території України перших народів, про які залишились писемні згадки
IX–VII ст. до н.е.	проживання кіммерійців на території Північного Причорномор'я
VII–III ст. до н.е.	проживання скіфів в українських степах
III ст. до н.е. – III ст. н.е.	панування сарматів в українських степах
VII ст. до н.е. – IV ст. н.е.	перебування античних міст–держав (полісів) у Північному Причорномор'ї та Криму
V ст. до н. е.	об'єднання античних полісів на Керченському та Таманському півостровах у Боспорське царство зі столицею у м. Пантікапей
IV ст. (375 р.)	прихід в українські степи гунів – кочових тюркських племен, початок Великого переселення народів (ВПН)

IV – VII ст.	існування антського племінного союзу східних слов'ян на Правобережжі України
V –VII ст.	тривалість великого розселення слов'ян

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Атей	цар Великої Скіфії у IV ст. до н. е.
Бож	князь антського військового союзу у IV ст., загинув у боротьбі з готами
Геродот	давньогрецький історик V ст. до н.е., який детально описав життя скіфів
Гомер	легендарний давньогрецький поет, створив «Іліаду» та «Одіссею», у якій уперше згадуються кіммерійці
Хвойко Вікентій	український археолог, який у 1890–х рр. виявив перші пам'ятки трипільської культури

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Авари	тюркські племена, що перебували в українських степах у VI–VII ст. Авари у на початку VII ст. знищили антський військовий союз
Анімізм	віра в існування душі та духів
Анти	східнослов'янські племена, які проживали у басейні р. Дніпро. У IV–VII ст. існував антський військово–племінний союз, який на початку VII ст. був знищений аварами. Остання згадка про антів датується 602 р. Деякі вчені (зокрема М. Грушевський) вважають антів праукраїнцями
Античні поліси у Північному Причорномор'ї	грецькі міста–держави, що перебували на території Північного Причорномор'я та Криму протягом VII ст. до н. е. – IV ст. н.е. З'являються в результаті Великої грецької колонізації. У I ст. до н. е. грецькі поліси потрапляють під владу Римської держави. Античні міста–держави на Північному Причорномор'ї остаточно були знищенні готами та гунами.Найвідоміші античні міста–держави на території України: Феодосія, Херсонес (біля сучасного Севастополя), Ольвія (біля Миколаєва), Кіркінікіда (сучасна Євпаторія), Пантікапей (сучасна Керч), Тіра (біля сучасного Бєлгород–Дністровського)…
Антропогенез	процес виникнення і формування фізичного типу людини, первісного розвитку її трудової діяльності, мови та суспільних відносин

Архантропи	найдавніші викопні люди
Археологічна культура	сукупність історичних джерел, що належать до одного часу, знаходяться на одній території і мають місцеві особливості, подібність
Археологія	наука, що досліджує речові пам'ятки історії
Боспорське царство	об'єднання у V ст. до н. е. грецьких полісів на Керченському та Таманському півостровах зі столицею у м. Пантікапей
Бронзовий вік	історичний період, який тривав з кінця 3 тис. до н. е. по 1 тис. до н. е. і характеризується поширенням виробів із бронзи
Велика грецька колонізація	процес масового заселення греками узбережжя Середземного та Чорного морів, що розпочався у VIII ст. до н.е.
Велике переселення народів	масовий рух племен і народів Європи та Азії, що розпочався у 375 р. із вторгненням тюркських племен гунів у Європу (у північну частину Римської імперії)
Велике розселення слов'ян	масове розселення слов'янських племен на території Центральної, Східної та Південної Європи, що тривало протягом V –VII ст.
Венеди	слов'янські племена, проживали у басейні р. Вісла.; перша назва слов'янських племен, яка зустрічається в працях римських авторів
Відтворююче господарство	землеробство і скотарство
Віче	народні збори у слов'ян
Волхви	назва давньоруських (слов'янських) язичницьких священнослужителів
Готи	германські племена, що перебували на території України у III–IV ст.
Гуни	тюркські племена, що приходять в українські степи у IV ст.
Енеоліт	мідно–кам'яний вік, історичний період, який тривав протягом 4–3 тис. до н. е. і характеризується поширенням виробів з міді
Етногенез	процес становлення та розвитку етносу
Етнос	сукупність народів, що проживають на спільній території, мають спільне походження, спільну мову, традиції та релігійні уявлення.

Залізний вік	історичний період, який розпочався у I тис. до н. е. і характеризується поширенням виробів із заліза
Землеробські племена	осілі племена, що займалися землеробством та осілим скотарством
Історичні джерела	пам’ятки минулого, за якими відбувається вивчення історії людства. Бувають: речові, писемні та усні
Кам’яний вік	найдовший культурно–історичний період у розвитку людства, коли основні знаряддя праці виготовлялися переважно з каменю, кістки та дерева. Тривав від появи першої людини (в Україні близько 1 млн. р. тому) до віку обробки металів (4 тис. до н.е.)
Кіммерійці	проіранські кочові племена, що проживали на Північному узбережжі Чорного моря у IX–VII ст. до н.е. Згадуються в «Одіссеї» Гомера
Колонізація	процес заселення та освоєння нових земель
Кочові племена (кочівники, номади)	племена, що займалися кочовим скотарством і постійно пересувалися в пошуках нових пасовищ
Кроманьйонець	сучасний тип людини, що з’явився близько 35 тис. р. тому. Homosapiens – людина розумна
Магія	віра у вміння людини, звертаючись до надприродного світу, керувати світом людей та природи
Матріархат	форма суспільного устрою, яка характерна для раннього первісного ладу і характеризується панівним становищем у родині жінки та наслідуванням майна за материнською лінією
Мезоліт	середній кам’яний вік, що тривав з 10 тис. до н. е. по 6 тис. до н. е.
Неандерталець	тип людини, що виник близько 150 тис. р. тому
Неоліт	новий кам’яний вік, що тривав з 6 тис. до н. е. по 4 тис. до н. е.
Неолітична революція	перехід від привласнюючого господарства до відтворюючого та інші зміни в життєдіяльності людини, які відбулися під час неоліту
Номади, кочові племена (кочівники)	племена, що займалися кочовим скотарством і постійно пересувалися в пошуках нових пасовищ
Палеоліт	давній кам’яний вік, що тривав в Україні з 1 млн. р. тому до 11 тис. до н. е.

Патріархат	період родового ладу, для якого характерна панівна роль чоловіка в господарстві, суспільстві та родині
Пектораль	нагрудна золота прикраса скіфських царів, що має форму півмісяця
Перун	бог грому та блискавки давніх слов'ян
Плем'я	об'єднання декількох родових общин
Поліс	античне місто–держава
Привласнююче господарство	збиральництво, мисливство, рибальство, тобто господарство, коли людина «привласнювала» дари природи
Рід	об'єднання кровних родичів за материнською лінією
Родова община	община кровних родичів, які проживали спільно і разом вели господарство
Сармати	проіранські кочові племена, що проживали у Причорномор'ї у III ст. до н. е. – III ст. н. е.
Скіфи	проіранські кочові племена, що прийшли в українські степи у VII ст. до н. е. і уторили державу – Велика Скіфія. Згадуються Геродотом. У III ст. до н.е. були витіснені сарматами. Частина скіфів залишилася у Криму, де утворила державу – Мала Скіфія (ст. Неаполь–Скіфський), яка проіснувала до III ст. н.е. і занепала під тиском готів
Склавіни	слов'янські племена, що проживали у басейні р. Дунай
Слов'яни	етнос, народи якого проживають на території Центральної та Східної Європи (від р. Одер на Заході до р. Дніпра на Сході). Три групи слов'ян: західні слов'яни (словаки, чехи, поляки, полабські слов'яни), східні слов'яни (українці, росіяни, білоруси), південні слов'яни (хорвати, серби, чорногорці, македонці, болгари, словенці)
Таври	корінне населення Криму протягом V ст. до н.е. – XI ст. н.е.
Тотемізм	віра в спільного для конкретного роду (племені) предка (тварини чи птаха)
Трипільська культура	археологічна культура землеробських племен, які проживали на Правобережжі України в 4 – 3 тис. до н.е.
Фетишизм	поклоніння предметам неживої природи, віра в надприродні властивості матеріальних речей
Язичництво	поклоніння силам природи, віра в багатьох богів

Тема 2. ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗКВІТ КИЇВСЬКОЇ РУСІ

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

V ст., друга половина	заснування Києва
VIII–IX ст.	формування союзів племен у східних слов'ян (полян, деревлян, сіверян, волинян, уличів, тиверців, білих хорватів тощо)
860 р.	військовий похід київського князя Аскольда на Візантію; особисте прийняття Аскольдом християнства, першим серед Руських князів
882 р.	утворення князем Олегом Київської Русі і убивство Аскольда
882–912 р.	правління у Київській Русі князя Олега
907 р., 911 р.	вдалі походи Олега на Візантію, укладення першої торгової угоди
912–945р.	правління у Київській Русі князя Ігоря
941 р., 944 р.	князь Ігор здійснив невдалі походи на Візантію; під час першого походу кораблі Ігоря були спалені «грецьким вогнем»
945 р.	під час полюддя відбулося повстання деревлян, які стратили князя Ігоря
945 – 964р.	правління у Київській Русі княгині Ольги, дружини князя Ігоря
955 (56, 57) р.	дипломатичний мирний візит княгині Ольги у столицю Візантії м. Константинополь (Царгород), під час якого Ольга особисто прийняла християнство
964–972р.	правління у Київській Русі князя Святослава
964–966 рр.	«східний похід» князя Святослава, під час якого Києву були підкорені в'ятичі та знищений Хозарський каганат
968–969 рр.	війни Святослава з Дунайською Болгарією
971 р.	поразка Святослава від Візантії у битві під Доростолом
972 р.	князь Святослав був убитий печенігами
977–980 рр.	міжусобні війни у Київській Русі за владу між синами Святослава. Перемагає Володимир
980 – 1015 рр.	правління у Київській Русі князя Володимира
982 р.	Володимир приєднав до Київської Русі Червенські міста (Західна

	Україна) і тим самим Об’єднав під своєю владою всі східнослов’янські племена
988 р.	прийняття християнства Володимиром та хрещення Русі
989 – 996 рр.	будівництво Десятинної церкви Богородиці в Києві – першої кам’яної церкви на Русі
1015–1019 рр.	міжусобні війни за владу між синами Володимира. Перемагають Ярослав та Мстислав, які до 1036 р. правлять разом. Ярослав правив в Києві, Мстислав у Чернігові. У 1036 р. Мстислав помирає
1019–1054 рр.	правління у Київській Русі князя Ярослава
1036 р.	під стінами Києва Ярослав остаточно розгромив печенігівстворення першого писаного зведення законів – «Руська правда»
1037 р.	на честь перемоги над печенігами у Києві князем Ярославом був побудований собор святої Софії
1037 р.	заснування Київської церковної митрополії
1051 р.	главою руської церкви (митрополитом) вперше стає русич Іларіонзаснування Києво–Печерського монастиря
1054 р.	Ярослав за заповітом поділив державу між синами: Ізяслав одержав Київ, Туров, Новгород і Псков; Святослав – Чернігів, Муром, Тмутаракань; Всеволод – Переяслав і Ростов; Ігор – Володимир–Волинський; В’ячеслав – Смоленськ.Смерть князя Ярослава

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Аскольд	київський князь до 882 р. У 860 р. здійснив перший похід русичів на Візантію і першим серед руських князів особисто прийняв християнство. За «Повістю минулих літ» був боярином Рюрика, який осів у Києві й почав самостійно правити. За іншою версією Аскольд був нащадком Кия. Можливо Аскольд правив разом з Діром. Був убитий Олегом у 882 р.
Борис, Гліб	перші святі на Русі. Сини Володимира Великого, підступно вбиті братом Святополком
Володимир Великий	син Святослава, правитель Київської Русі 980–1015 рр. Приєднав до Русі Червенські міста. Об’єднав усі східнослов’янські племена. Провів реформи. Охрестив Русь у 988 р.
Гліб, Борис	перші святі на Русі. Сини Володимира Великого, підступно вбиті

	братом Святополком
Ігор	син Рюрика, правитель Київської Русі після Олега 912–945 рр.. У 941 р. та 944 р. здійснив невдалі походи проти Візантії. У 945 р. був страчений деревлянами під час полюддя
Іларіон	перший митрополит–русич, автор «Слова про закон і благодать» (XI ст.)
Мстислав	син Володимира Великого, правив на Русі разом з братом Ярославом з 1019 р. по 1036 р.
Олег	засновник і правитель Київської Русі 882–912 рр.У 907 р. і 911р. здійснив вдалі походи на Візантію. Прибив на воротах Константинополя свій щит
Олег, Ярополк, , Володимир	сини Святослава, які вели міжусобні війни 977–980 рр., у яких переміг Володимир
Ольга	жінка Ігоря, княгиня Київської Русі 945–964 рр. Помстилася деревлянам. Провела перші реформи. Відвідала Константинополь. Особисто прийняла християнство
Святополк	син Володимира Великого, розпочав міжусобні війни з братами, підступно вбив своїх братів Бориса та Гліба
Святослав	князь–воїн, правитель Київської Русі 964–972 рр. Здійснив «східний похід», знищив Хазарський каганат. Організував Балканські походи, воював з Дунайською Болгарією. Був убитий печенігами
Рюрик	правитель варязького племені, якого у 862 р. запросили на князювання новгородці. Засновник династії руських правителів – Рюриковичів
Ярополк, Олег, Володимир	сини Святослава, які вели міжусобні війни 977–980 рр., у яких переміг Володимир
Ярослав Мудрий	син Володимира Великого, правитель Русі 1019–1054 рр. Розгромив печенігів у 1036 р. Побудував у 1037 р. Софіївський собор. Заснував першу бібліотеку на Русі. «Тесть усієї Європи»

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Балканські походи	походи київського князя Святослава 968–972 рр. на землі Дунайської Болгарії
Білі хорвати	східнослов’янські союзи племен, що проживали на території сучасної Західної України (Карпати). Білі хорвати останніми серед усіх східнослов’янських племен були приєднані до

	Київської Русі (наприкінці X ст.)
Варяги	народи Скандинавського півострова. Інша назва: нормани, вікінги, північні люди
Волиняни	східнослов'янські союзи племен, що проживали на території сучасної Правобережної України (Волинь)
Деревляни	східнослов'янські союзи племен, що проживали на території сучасного українського Полісся (р. Тетерів)
Десятинна церква святої Богородиці	перша кам'яна церква на Русі, побудована за часів Володимира Великого у 989 – 996 рр.
Дружина	постійне військо князя, члени якого брали участь в управлінні державою
Дуумвірат	правління двох
Київська Русь (Руська держава)	середньовічна держава східних слов'ян із центром у м. Київ.
Князь	правитель держави на Русі. Раніше – керівник війська, племені, роду
Куявія	південний центр східних слов'ян. Руська земля із центром у м. Київ за назвою арабських мандрівників
Митрополія	церковно–територіальна одиниця, яку очолює митрополит
Міжусобні війни	громадянські війни всередині держави за владу
Монархія	форма державного правління, у якій влада передається по спадковості
Печеніги	тюркські племена, що панували в українських степах X–XI ст.
Племінний союз	об'єднання декількох племен; перехідний етап на шляху до виникнення держави
Повоз	повинність у Київській Русі, що полягала в обов'язку поставляти с/г продукти в установлені князем місця. Запровадила княгиня Ольга
Погост	місце збору данин. На погости Русь поділила княгиня Ольга
Полюддя	збір данини, під час якого князь об'їжджає свої володіння
Поляни	східнослов'янські союзи племен, що проживали на території сучасної Київщини (р. Дніпро)

«Руська правда»	перший писемний звід законів на Русі 1036 р. часів Ярослава Мудрого
Сіверяни	східнослов’янські союзи племен, що проживали на території сучасної Чернігівщини (р. Десна)
Славія	північний центр східних слов’ян з центром у м. Новгород за назвою арабських мандрівників
Східний похід	похід київського князя Святослава 964–966 рр. проти Волзької Булгарії та Хазарського каганату
Тиверці	східнослов’янські союзи племен, що проживали у міжріччі Дністра та Прут
Уличі	східнослов’янські союзи племен, що проживали у пониззі Дніпра, від р. Рось до Чорного моря
«Устав земляний»	зведення законів усного звичаєвого права за часів Володимира Великого
Урок (оброк)	точний розмір данини, що встановила княгиня Ольга
Хозари	східні сусіди східних слов’ян IV–X ст. Утворили державу Хозарський каганат і певний період збирали данину із східнослов’янських племен. Іудеї. Знищені руським князем Святославом у другій половині X ст.
Християнство	світова релігія, яка виникла в I ст. і основується на вченні Ісуса Христа. У 1054 р. християнство офіційно розкололося на католицизм із центром у м. Рим та православ’я із центром у м. Константинополь. Русь була охрещена за східним, православним зразком
Червенські міста	східнослов’янська територія (Західна Україна), що була останньою приєднана до Київської Русі князем Володимиром у 982 р.
Шлюбна дипломатія	встановлення дипломатичних зв’язків засобом укладання шлюбів між правлячими родинами
Язичництво	поклоніння силам природи, віра в багатьох богів

Тема 3. КИЇВСЬКА РУСЬ ЗА ЧАСІВ РОЗДРОБЛЕНОСТІ. ГАЛИЦЬКО–ВОЛИНСЬКА ДЕРЖАВА

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

1068 р.	битва на р. Альта – поразка Ярославичів у битві з половцями народне повстання в Києві, у результаті якого князь Ізяслав був змушений бігти в Польщу
1097 р.	у м. Любеч відбувся з'їзд руських князів, на якому вирішувалися питання спільної боротьби з половцями, припинення чвар між князями. Також був затверджений новий спосіб престолонаслідування і удільний поділ Київської Русі на окремі князівства. Ініціатором з'їзду був переяславський князь Володимир Мономах
1113 р.	повстання киян, у результаті якого на великокнязівський київський престол був запрошений Володимир Мономах укладення «Повісті минулих літ» ченцем Нестором–літописцем
1113 – 1125 рр.	правління у Київській Русі князя Володимира Мономаха, тимчасове об'єднання Київської Русі
1125 – 1132 рр.	правління у Київській Русі сина Володимира Мономаха Мстислава Великого
1132 р.	смерть Мстислава Великого, остаточний розпад Київської Русі на окремі незалежні князівства
1169 р.	Володимиро–Суздальський князь Андрій Боголюбський зруйнував та пограбував Київ
1185 р.	похід на половців Новгород–Сіверського князя Ігоря (сюжет «Слово о полку Ігоревім»)
1187 р.	перша згадка назви «Україна» в Київському літописі написання невідомим автором «Слово о полку Ігоревім»

1199 р.	утворення Галицько–Волинського князівства у результаті похода волинського князя Романа Мстиславича на Галицьке князівство
1202 р.	галицько–волинський князь Роман Мстиславович опанував Києвом
1205 р.	загибель Романа Мстиславича в битві під Завихвостом поляками; тимчасовий розпад Галицько–Волинського князівства
1223 р.	битва на р. Калка – перша зустріч русичів з монголами. Русичі разом з половцями зазнали нищівної поразки
1238 р.	напад монгольських орд на чолі з ханом Батиєм на Південно–Західну Русь (Україну) битва під Дорогочином – князь Данило Романович розгромив німецьких лицарів–хрестоносців Тевтонського ордену
1238 – 1264 рр.	правління в Галицько–Волинській державі князя Данила Романовича (Галицького)
1240 р., 6 грудня	монгольські війська хана Батия взяли й розграбували Київ
1242 р.	монголи повернулися на береги Волги, де заснували свою державу – Золота Орда
1245 р.	битва під Ярославом – князь Данило Романович переміг свавільних галицьких бояр, угорські та польські війська й остаточно затвердив свою владу в Галичині

1245 – 1246 рр.	подорож князя Данила Романовича за ярликом у Золоту Орду
1253 р.	коронація Данила Романовича в Дорогочині; Галицько–Волинське князівство стає королівством
1256 р.	заснування Львова князем Данилом на честь свого старшого сина Лева
1259 р.	набіг на Галицько–Волинське князівство монгольського баскака Бурундая
1301 –1308 рр.	правління в Галицько–Волинському князівстві князя Юрія І; тимчасове піднесення Галицько–волинської держави
1303 р.	заснування Галицької церковної митрополії Юрієм І
1340 р.	остаточний занепад Галицько–Волинської держави; захоплення українських земель іноземними державами

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Андрій Боголюбський	Володимиро–Суздальський князь, який у 1169 р. пограбував Київ
Андрій І, Лев ІІ	правителі Галицько–Волинського князівства 1315–1323 рр.
Батий	хан монголів, який розпочав руйнівний похід монголів на Русь. Засновник монгольської держави «Золота Орда». Онук Чингізхана

Володимир Мономах	правитель Київської Русі 1113–1125 рр. Був запрошений на престол киянами. Тимчасово об'єднав Русь. Перш, ніж стати правителем Русі, був Переяславським князем. Ініціатор Любецького з'їзду 1097 р. Автор «Повчання дітям»
Володимирко	засновник Галицького князівства у сер. XII ст., галицький князь
Всеволод, Ізяслав, Святослав,	сини Ярослава Мудрого, Ярославичі. Склали тріумвірат. Правили на Русі з 1054 р. по 1073 р.
Данило Романович Галицький	син Романа Мстиславича, правитель Галицько–Волинського князівства 1238–1264 рр., за правління якого князівство досягло найбільшого піднесення. У 1253 р. приймає титул короля. Боровся проти Золотої Орди. Учасник битви на р. Калка. Заснував у 1256 р. м. Львів
Ігор Новгород–Сіверський князь	керівник походу проти половців у 1185 р., який оспіваний у «Слові о полку Ігоревім»
Ізяслав, Святослав, Всеволод	сини Ярослава Мудрого, Ярославичі. Склали тріумвірат. Правили на Русі з 1054 р. по 1073 р.
Лев I	син Данила Галицького, правитель Галицько–Волинського князівства 1264–1301 рр.
Лев II, Андрій I	правителі Галицько–Волинського князівства 1308–1323 рр.
Мстислав Великий	син Володимира Мономаха, правитель Київської Русі 1125–1132 рр. Зберіг єдність руських земель. Після смерті у 1132 р. Київська Русь остаточно розпадається на окремі князівства

Роман Мстиславович	волинський князь, який у 1199 р. об’єднав Галицьке та Волинське князівства й приєднав до нього Київське у 1202 р. Був убитий у 1205 р. у битві з поляками під Завихвостом
Святослав, Ізяслав, Всеволод	сини Ярослава Мудрого, Ярославичі. Склали тріумвірат. Правили на Русі з 1054 р. по 1073 р.
Чингізхан	засновник монгольської держави у XIII ст., великий монгольський хан
Юрій І	онук Данила Романовича, правитель Галицько–Волинського князівства 1301–1308 рр. За якого правління князівство повертає втрачену могутність. Носив титул короля Русі. Заснував у 1303 р. Галицьку церковну митрополію
Юрій ІІ Болеслав	останній правитель Галицько–Волинського князівства 1325–1340 рр. Був отруєний галицькими боярами. Після його смерті українські землі потрапляють під владу іноземних держав
Ярослав Осмомисл	правитель Галицького князівства 1153–1187 рр., за правління якого князівства досягло найбільшого піднесення

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Баскак	намісник монгольського хана, який збирав податки з підлеглого населення
Вотчина (отчина)	право приватної власності на землю, яка передавалась по спадковості, від батька до сина

Золота Орда	держава монголо–татар з центром у м. Сарай. Була заснована у 1242 р. ханом Батиєм
Золотоординське ярмо, Монголо–татарське ярмо (іго)	залежність руських земель від Золотої Орди. Русичі повинні були платити монголам данину, брати участь у військових походах монголів, а руські князі змушені були їздити в Золоту Орду за ярликом
Колективний сюзеренітет	спільне управляння Руською державною найбільш сильними та авторитетними князями за доби феодальної роздробленості
Любецький з'їзд	з'їзд князів 1097 р. у м. Любечі, на якому вирішувалися питання спільної боротьби з половцями, припинення чвар між князями. Також був затверджений удільний поділ Київської Русі на окремі князівства. Ініціатором з'їзду був Володимир Мономах
Міжусобні війни	громадянські війни всередині держави за владу
Монголо–татари	тюрксько–монгольські кочові племена, що панували в українських степах з XIII ст.
Монголо–татарське ярмо (іго), Золотоординське ярмо	залежність руських земель від Золотої Орди. Русичі повинні були платити монголам данину, брати участь у військових походах монголів, а руські князі змушені були їздити в Золоту Орду за ярликом
Натуральне господарство	господарство, продукція якого призначається лише для власного споживання
Орда	монгольське військо, а також місце, де розміщувалася ставка хана

«Повчання дітям»	пам’ятка давньоруської літератури 1117 р, автор якої В.Мономах. Автор засуджує міжусобні війні, возвеличує життя за християнськими звичаями
Половці (кипчаки)	тюркські кочові племена, які панували в українських степах з другої половини XI ст. до першої половини XIII ст.
«Правда Ярославичів»	писемний збірник законів на Русі 1072 р. часів Ярославичів, синів Ярослава Мудрого
«Слово о полку Ігоревім»	пам’ятка давньоруської літератури 1187 р., присвячена невдалому походу Новгород–Сіверського князя Ігоря Святославича проти половців 1185 р.
Тріумвірат	правління трьох
Уділ (удільне князівство)	адміністративно–територіальна одиниця Русі, якою управляв князь, залежний від Великого Князя Київського
Улус	уділ, область, адміністративно–територіальна одиниця монгольської імперії
Феодал	землевласник, який дає залежним селянам землю в обмін на їхню працю. Представник правлячої еліти в середньовічній Європі
Феодалізм	суспільно–економічний лад, коли землевласник дає землю за службу іншим.
Феодальна роздробленість Русі	процес децентралізації Русі, послаблення влади київського князя в період феодалізму. Поділ держави на окремі князівства (феодальні володіння)

Федеративна монархія	децентралізована монархія, у якій значну владу мають місцеві князі, а влада Великого князя подекуди номінальна. Київська Русь стає федеративною монархією, починаючи з часів роздробленості
Хан	титул правителя монгольських та тюркських кочових племен
Ярлик	грамота на князювання, яку видавав монгольський хан руським князям
Ясак	данина, яку сплачувало населення руських князівств хану Золотої Орди

Тема 4. ПОЛІТИЧНИЙ УСТРІЙ, СОЦІАЛЬНО–ЕКОНОМІЧНИЙ І КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК КИЇВСЬКОЇ РУСІ ТА ГАЛИЦЬКО–ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ В В IX–XIV СТ.

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

988 р.	прийняття християнства Володимиром та хрещення Русі
989 – 996 рр.	будівництво Десятинної церкви Богородиці в Києві – першої кам’яної церкви на Русі
1036 р.	створення першого писаного зведення законів – «Руська правда» під стінами Києва Ярослав остаточно розгромив печенігів
1037 р.	на честь перемоги над печенігами у Києві князем Ярославом був побудований Софіївський собор заснування Київської церковної митрополії

1051 р.	главою руської церкви (митрополитом) вперше стає русич Іларіон заснування Києво–Печерського монастиря
1056–1057 рр.	Створення Остромирового Євангелія
1113 р.	укладення «Повісті минулих літ» ченцем Нестором літописцем повстання киян, у результаті якого на великокнязівський київський престол був запрошений Володимир Мономах
1187 р.	написання невідомим автором «Слово о полку Ігоревім» перша згадка назви «Україна» в Київському літописі
1303 р.	заснування Галицької церковної митрополії Юрієм I

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Агапіт	чернець Києво–Печерського монастиря, відомий руський лікар
Алімпій	відомий руський іконописець, чернець Києво–Печерського монастиря
Антоній, Феодосій	засновники Києво–Печерського монастиря у 1051 р.
Іларіон	перший митрополит–русич, автор «Слова про закон і благодать» (XI ст.)

Нестор	укладач «Повісті минулих літ» у 1113 р., чернець Києво–Печерського монастиря
Феодосій, Антоній	засновники Києво–Печерського монастиря у 1051 р.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Билини	народні епічні пісні героїко–патріотичного характеру (билини про Альошу Поповича, Іллю Муромця, Добриню Микитича тощо)
Бортництво	збирання дикого меду
Бояри	феодали, правляча еліта на Русі
Боярська рада (дума)	дорадчий орган влади при князеві, що складався зі старших дружинників (бояр)
Вотчина (отчина)	право приватної власності на землю, яка передавалась по спадковості, від батька до сина
Десятинна церква святої Богородиці	перша кам’яна церква на Русі, побудована за часів Володимира Великого у 989 – 996 рр.
Дружина	постійне військо князя, члени якого брали участь в управлінні державою
Дуумвірат	правління двох
Закупи	селяни, що потрапили в залежність від пана за борги (купу)

«Ізборник»	складені в XI ст. для Святослава (сина Ярослава Мудрого) перекладені уривки Візантійської церковної літератури
Із варяг у греки	торгово–політичний шлях, що з’єднував Балтійське море із Чорним
Ізгої	вигнані з общини селяни, що не мали права через це користуватися общинною землею
Іконопис	мистецтво писання ікон
Іконостас	стіна з ікон у православному храмі, яка відокремлює вівтар від центральної частини
«Києво–Печерський патерик»	збірка оповідань про ченців Києво–Печерського монастиря. Патерик був складений у XIII ст.
Колективний сюзеренітет	спільне управляння Руською державною найбільш сильними та авторитетними князями за доби феодальної роздробленості
Книжкова мініатюра	мініатюрні малюнки на рукописних книгах Русі
Князь	правитель держави на Русі. Раніше – керівник війська, племені, роду
Літопис	послідовний запис історичних подій
Митрополія	церковно–територіальна одиниця, яку очолює митрополит

Міжусобні війни	громадянські війни всередині держави за владу
Мозаїка	багатокольорове зображення з камінців, шматочків скла, керамічних плиток тощо
Монархія	форма державного правління, у якій влада передається по спадковості
Натуральне господарство	господарство, продукція якого призначається лише для власного споживання
Огніщанин	слуга князя, що відповідав за зберігання майна в будинку свого господаря.
Плінфа	широка і плоска обпалена цеглина, що використовувалася для будівництва храмів на Русі
Племінний союз	об’єднання декількох племен; перехідний етап на шляху до виникнення держави
«Повість минулих літ»	літопис, який описує події історії Київської Русі та частково світової історії. Був складений ченцем Нестором у 1113 р.
Повоз	повинність у Київській Русі, що полягала в обов’язку поставляти с/г продукти в установлені князем місця. Запровадила княгиня Ольга
«Повчання дітям»	пам’ятка давньоруської літератури 1117 р, автор якої В.Мономах. Автор засуджує міжусобні війні, возвеличує життя за християнськими звичаями

Погости	місця збору данини, визначені княгинею Ольгою
Полюддя	збір данини, під час якого князь об'їжджає свої володіння
«Правда Ярославичів»	писемний збірник законів на Русі 1072 р. часів Ярославичів, синів Ярослава Мудрого
«Руська правда»	перший писемний звід законів на Русі 1036 р. часів Ярослава Мудрого
Рядовичі	селяни, що уклали з феодалом «ряд» – договір, і за це виконували різноманітні роботи у вотчині
«Слово о полку Ігоревім»	пам'ятка давньоруської літератури 1187 р., присвячена невдалому походу Новгород–Сіверського князя Ігоря Святославича проти половців 1185 р.
«Слово про закон і благодать»	твір руського митрополита Іларіона у середині XI ст., у якому він возвеличує християнство та діяльність Володимира Великого
Смерди	вільні селяни–общинники на Русі
Тіуни	привілейовані князівські та боярські слуги, що брали участь в управлінні феодальним господарством
Тріумвірат	правління трьох
Уділ (удільне князівство)	адміністративно–територіальна одиниця Русі, якою управляв князь, залежний від Великого Князя Київського

Улус	уділ, область, адміністративно–територіальна одиниця монгольської імперії
«Устав земляний»	зведення законів усного звичаєвого права за часів Володимира Великого
Урок (оброк)	точний розмір данини, що встановила княгиня Ольга
Феодал	землевласник, який дає залежним селянам землю в обмін на їхню працю. Представник правлячої еліти в середньовічній Європі
Феодалізм	суспільно–економічний лад, коли землевласник дає землю за службу іншим
Феодальна роздробленість Русі	процес децентралізації Русі, послаблення влади київського князя в період феодалізму. Поділ держави на окремі князівства (феодальні володіння)
Федеративна монархія	децентралізована монархія, у якій значну владу мають місцеві князі, а влада Великого князя подекуди номінальна. Київська Русь стає федеративною монархією, починаючи з часів роздробленості
Фреска	церковний розпис по вологій штукатурці
Холопи, челядь	слуги, раби на Русі
Християнство	світова релігія, яка виникла в I ст. і основується на вченні Ісуса Христа. У 1054 р. християнство офіційно розкололося на католицизм із центром у м. Рим та православ'я із центром у м. Константинополь. Русь була охрещена за східним, православним зразком
Челядь, холопи	слуги, раби на Русі

Тема 5. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ У СКЛАДІ ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО ТА ІНШИХ ДЕРЖАВ (У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIV – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVI СТ.)

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

1359 р.	захоплення Молдавським князівством північної Буковини
1362 р.	литовський князь Ольгерд приєднав до Великого Князівства Литовського Київщину та Переяславщинуу битві на Синіх Водах об'єднані українсько–литовські війська розбили монголо–татар. У результаті українські землі були звільнені з–під влади монголо–татарського ярма
1385 р.	Кревська унія – об'єднання Великого Князівства Литовського та Королівства Польського на основі шлюбу литовського князя Ягайла та польської принцеси Ядвіги
1387 р.	Галичина після боротьби між Польщею, Литвою та Угорщиною остаточно опинилася у складі Польського королівства
1399 р.	битва на р. Ворскла, під час якої литовські війська князя Вітовта зазнали поразки від військ Золотої Орди. У результаті Вітовт змушений шукати союз з двоюрідним братом Ягайлом
1410 р.	Грюнвальдська битва, у якій об'єднані литовсько–польсько–русько–українсько–чесько–угорсько–татарські війська розгромили німецьких лицарів (хрестоносців) Тевтонського ордену
1413 р.	Городельска унія між Польським королівством та Великим Князівством Литовським, яка заперечувала положення Кревської унії, визнаючи Литву незалежною. Але вплив Польщі на Литву зберігався. Унія прирівняла в правах польську та литовську католицьку шляхту, але посилила дискримінацію православного населення, обмеживши його участь у державному управлінні
1430–1432 рр.	правління у Великому князівстві Литовському Свидригайла, що спирався на православних українських і білоруських князів і виступав проти унії з Польським королівством
1432 р.	у результаті змови проти Свидригайла Великим князем Литовським було оголошено Сигізмунда, який виступав за союз із Польщею. Литва розкололася на два ворогуючих табори
1435 р.	битва під Вілкомиром, у якій Свидригайло зазнає поразки від Сигизмунда. Після поразки Свидригайла правителем Литви став Сигізмунд (1435 – 1440), що проводив політику зближення з Польщею. Частина українських князів створили проти нього змову й стратили

1449 р.	Утворення Кримського ханства
1471 р.	остаточна ліквідація Київського удільного князівства
1475 р.	захоплення турками Кримського півострова. Початок залежності Кримського ханства від Османської імперії (Туреччини)
1478 р.	кримський хан Менглі–Гірей підписав зобов'язання про васальну залежність Криму від Османської імперії (Туреччини)
1480–1481 рр.	заколот князів Михайла Олельковича, Івана Ольшанського, Федора Бельського з метою скинути литовське панування на українських землях і приєднати їх до Московської держави. План не здійснився
1489 р.	перша писемна згадка про українських козаків
1490–1492 рр.	селянське повстання під керівництвом Мухи на Буковині, Галичині, Молдавії тощо. Повстання зазнало поразки
1491 р.	слов'янський першодрукар Швайпольд Фіоль у Кракові (Польща) першим надрукував книгу церковнослов'янською мовою – «Осьмогласник»
1500 – 1522 рр.	московсько–литовські війни, у результаті яких Чернігово–Сіверщина опинилася під владою Московського царства
1508 р.	невдалий збройний виступ української шляхти на чолі з князем Михайлом Глинським проти литовського панування

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Вітовт	двоюрідний брат Ягайла, литовський князь, який боровся проти Кревської унії за самостійність Литви. У часи князювання Вітовта в Україні були ліквідовані удільні князівства
Володимир Ольгердович	перший Київський князь із династії Гедиміновичів (1362–1394 рр.); син Великого князя Литовського Ольгерда. Охрещений за православною традицією, Володимир Ольгердович не був сприйнятий в Києві як чужинець і швидко порозумівся з місцевим боярством
Гедимін	литовський князь, який перший розпочав приєднання руських земель до Литовського князівства у XIV ст.
Глинський Михайло	руський князь, керівник збройного виступу української шляхти у 1508 р. проти литовського панування

Дрогобич (Котермак) Юрій	український філософ, астроном, астролог, перший український доктор медицини. Був першим українським автором друкованого твору (латиною). Ректор Болонського університету (Італія), професор Краківського університету (Польща)
Коріатовичі	династія литовсько–руських (українських) князів (одна з ліній Гедиміновичів), що правили на Поділлі та Закарпатті. Першим представником династії Коріятовичів був Коріят–Михайло Гедимінович, що князював у Новогрудку та був братом великого литовського князя Ольгерда.
Міндовг	засновник литовської держави у XIII ст.
Муха	керівник першого селянського повстання на українських землях у 1490–1492 рр.
Олелькович Михайло, Ольшанський Іван, Бельський Федір	руські князі, які у 1480–1481 рр. намагалися здійснити заколот з метою скинути литовське панування на українських землях і приєднати їх до Московської держави. План не здійснився
Ольгерд	литовський князь, який приєднав до Литви на українські землі (Київщина, Чернігово–Сіверщина та ін..). У часи правління Ольгерда у битві на Синіх Водах у 1362 р. було скинуто монголо–татарське ярмо на українських землях
Острозький Костянтин Іванович	український православний магнат 1460–1530 рр., волинський князь, великий гетьман литовський
Свидригайло	литовський князь 1430–1432 рр., який боровся проти унії з Польщею. Спирався на підтримку українських і білоруських князів. Був убитий під час громадянської війни із Сигізмундом
Сигізмунд	литовський князь, обраний у 1432 р. у результаті змови проти Свидригайла. Виступав за унію з Польщею. Переміг у боротьбі зі Свидригайлом. Був отруєний православними боярами
Хаджі–Гірей	засновник Кримського ханства у 1449 р., перший хан правлячої династії Гіреєв
ШвайтпольФіоль	слов'янський першодрукар, який у 1491 р. у Кракові (Польща) першим надрукував книгу церковнослов'янською мовою – «Осьмогласник»
Ягайло	литовський князь, у часи правління якого відбулася Кревська унія 1385 р. – об'єднання. Великого Князівства Литовського та Королівства Польського на основі шлюбу литовського князя Ягайла та польської принцеси Ядвіги. Ягайло охрестився за католицьким обрядом

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Війт	керівник місцевого самоврядування, що очолював магістрат в містах України, які отримали магдебурзьке право
Городельська унія	унія між Польським королівством та Великим Князівством Литовським, яка заперечувала положення Кревської унії, визнаючи Литву незалежною. Але вплив Польщі на Литву зберігався. Унія прирівняла в правах польську та литовську католицьку шляхту, але посилила дискримінацію православного населення, обмеживши його участь у державному управлінні
Дике поле	назва слабо заселених причорноморських степів України. Землі Дикого поля були знелюднені внаслідок постійних турецько–татарських нападів
Дума	ліро–епічний твір про героїчні походи козаків, який наспівують під музичний супровід бандури, ліри чи кобзи
Експлуатація	використання чужої праці; привласнення продуктів чужої праці
Католицизм	західне християнство на чолі з папою римським. Поляки, австрійці, чехи, словаки та багато інших народів – католики
Козак	вільна озброєна людина
Кревська унія	об’єднання у 1385 р. Великого Князівства Литовського та Королівства Польського на основі шлюбу литовського князя Ягайла та польської принцеси Ядвіги. Ягайло охрестився за католицьким обрядом
Кримське ханство	держава кримських татар, що була утворена Хаджі–Гіреєм на півдні України у 1449 р., унаслідок розпаду Золотої Орди. У 1475 (78) р. стала васалом Туреччини. У 1485 р. кримський хан Менглі–Гірей нападає на Київ. З того часу кримські татари постійно нападають на Україну й Литву
Кріпацтво	система правових норм, яка встановлювала залежність селянина–кріпака від феодала і забороняла селянам залишати землі свого пана
Латифундії	великі феодальні маєтки
Магдебурзьке право	право міст на самоврядування
Магістрат	адміністративний орган управління містом, яке отримало магдебурзьке право

Магнати	великі феодали у Польщі, Литві, Україні
Оброк	частина врожаю, яку селяни сплачували пану
Панщина	зобов'язання селян–кріпаків кілька днів на тиждень працювати на землі свого пана
Покатоличення	процес нав'язування католицької віри
Полонізація	процес нав'язування польської культури
Православ'я	східне християнство, на чолі з патріархом. Православними є українці, білоруси, росіяни, румуни, болгари, серби, греки (візантійці), молдавани тощо
Слободи	тимчасове звільнення селян від панщини й повинностей
Соціальний стан	суспільна верста, права та обов'язки якої закріплені юридично, як правило, передаються по спадковості (селяни, міщани, шляхта, козацтво, духовенство)
Унія	об'єднання, союз
Фільварки	великі багатогалузеві феодальні маєтки, зорієнтовані на продаж продукції й основані на примусовій праці селян–кріпаків
Цех	об'єднання ремісників однієї чи кількох споріднених спеціальностей
Чинш	грошовий податок
Шляхта	назва феодалів у Польщі, Литві та Україні, основним заняттям яких була військова служба

Тема 6. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVI СТ.

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

1556 р.	заснування православним князем Дмитром (Байдою) Вишневецьким на о. Мала Хортиця першої Запорозької Січі
1556–1561 р.	написання Пересопницького Євангелія – першого перекладу Євангелія на українську мову
1569 р.	Люблінська унія – об'єднання Великого Князівства Литовського

	та Королівства Польського в єдину державу – Річ Посполита. У результаті українські землі були приєднані до Польського королівства
1572 р.	польський король Сигізмунд II Август вперше набрав на службу 300 реєстрових козаків
1573 р.	Іван Федоров у Львові відкрив першу друкарню в Україні
1574 р.	в Україні Іван Федоров надрукував перші книги: «Апостол» та «Буквар»
1577–1578 рр.	козацький отаман Іван Підкова здійснив військовий похід у Молдавію
1578 р.	польський король Стефан Баторій збільшив козацький реєстр до 600 осіб і надав реєстровим козакам клейноди та привілеїкнязь Василь–Костянтин Острозький відкрив в Острозі греко–латинсько–слов'янську школу (Острозьку академію)
1581 р.	в Острозі надрукована перша Біблія на слов'яно–руській мові – «Острозька Біблію»
1586 р.	заснування Львівського Успенського ставропігійного братства
1588 р.	видання Третього Литовського статуту, який офіційно запровадив кріпацтво на українських землях у складі Речі Посполитої
1591–1593 рр.	козацько–селянське повстання на чолі з Криштофом Косинським
1594–1596 рр.	козацько–селянське повстання на чолі з Северином Наливайком
1596 р.	Берестейська церковна унія – об'єднання католицької та української православної церкви в єдину – греко–католицьку (уніатську)

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Баторій Стефан	польський король, який у 1578 р. збільшив козацький реєстр до 600 осіб і надав реєстровим козакам клейноди та привілеї
Вишенський Іван	письменник–полеміст другої половини XVI – початку XVII ст., який у своїх творах відстоював православ'я. Значну частину свого життя провів у монастирі на горі Афон (Греція). Автор твору «Послання до єпископів»
Вишневецький Дмитро	православний князь, засновник першої Запорозької Січі у

(Байда)	1556 р. на о. Мала Хортиця
Косинський Криштоф	керівник козацько–селянського повстання 1591–1593 рр.
Наливайко Северин	керівник козацько–селянського повстання 1594–1596 рр.
Острозький Костянтин–Василь	український православний князь 1526–1608 рр., магнат, воєвода Київський, культурний діяч, меценат, один з найзаможніших і найвпливовіших магнатів Речі Посполитої. Засновник у 1578 р. в Острозі греко–латинсько–слов'янської школи (Острозької академії). Сприяв друку у 1581 р. Острозької Біблії. Прозваний некоронованим королем Русі
Підкова Іван	козацький отаман, який у 1577–1578 рр. здійснив військовий похід у Молдавію
Потій Іпатій	видатний діяч греко–католицької церкви, палкий прихильник церковної унії, другий греко–католицький митрополит Києва
Рогоза Михайло	перший митрополит греко–католицької (уніатської) церкви
Сигізмунд II Август	польський король, який перший набрав на службу 300 козаків (реєстровців) у 1572 р.
Смотрицький Герасим	перший ректор греко–латинсько–слов'янської школи. Представник полемічної літератури. Захищав православ'я. Автор твору «Ключ царства небесного»1587 р.
Смотрицький Мелетій	Письменник–полеміст, мовознавець, православний церковний діяч кінця XVI – початку XVII ст. Автор твору «Тренос» («Плач») та підручника церковнослов'янської мови «Граматика»
Федоров Іван	першодрукар в Україні, біженець з Москви

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

«Апостол», «Буквар»	перші друковані книги в Україні (1574 р.)
Берестейська унія	об'єднання у 1596 р. католицької та української православної церкви в єдину – греко–католицьку (уніатська)
Братства	громадсько–релігійні об'єднання міщан при православних церквах
Булава	символ влади кошового отамана та гетьмана козаків

Бунчужний	виборна особа, помічник отамана, відповідав за бунчук, командир частини козацького війська
Бунчук	символ козацької влади, куля на жердині, до якої кріпилося пасмо кінського волосся
Галера	військове дерев'яне гребне багатовеслове вітрильне судно, яке було на озброєнні турецького флоту
Гетьман	посада вищих воєначальників у Польщі, Литві та козацькій державі
Греко–католицька (уніатська) церква	християнська церква, що утворилася в Україні внаслідок Берестейської унії 1596 р. Греко–католики зберігають православний обряд, але визнають католицьке вчення підкоряються папі римському
Єзуїти	члени католицького чернечого ордену, який у XVI–XVIII ст. вів активну місіонерську та освітню діяльність, спрямовану на поширення католицтва
Зимівник	назва господарства, хутора козаків, де вони перебували, коли не було військових дій (особливо взимку)
Кіш	загальна назва Запорозької Січі та війська запорозьких козаків
Клейноди	символи влади
Козацька рада	загальні збори козаків, найвищий орган влади Запорозької Січі та козацької держави
Козацька старшина	керівна правляча верхівка (еліта) козацтва, козацький уряд
Контрреформація	боротьба католицької церкви з реформаційними рухами
Корогва	козацький бойовий прапор, прикрашений, як правило, зображеннями святих або козака з мушкетом
Кошовий (отаман)	найвища виборна посада козаків на Січі. Отаман мав верховну адміністративну, судову та військову владу
Курінь	найменша військово–адміністративна одиниця на Запорозькій Січі, що складалася з козаків, які походили переважно з одного регіону та проживали на Січі в одному приміщені
Литаври	музичний інструмент, що використовувався для задання ритму руху війська, був у довбиша
Люблінська унія	об'єднання Великого Князівства Литовського та

	Королівства Польського в єдину державу – Річ Посполита. У результаті українські землі були приєднані до Польського королівства
Обозний	виборна особа козаків, що відала артилерією, постачанням війська тощо
Осавул	військово–адміністративна посада козаків. Осавул відав військовою підготовкою війська, озброєнням тощо; стежив за порядком на Січі та військовому таборі
Острозька Біблія	перша друкована Біблія на слов'яно–руській мові 1581 р.
Паланки	адміністративно–територіальні одиниці (округи) земель Запорозької Січі
Пересопницьке Євангеліє	перший переклад Євангелія на українську мову 1556–1561 рр.
Пернач	символ влади полковника, палиця, з одного краю якої кріпилося кілька металевих пластин
Писар	старшинська посада козаків, пов'язана з документуванням управлінської діяльності, права рука отамана. Писар завідував військовою козацькою канцелярією
Підскарбій	посадова козацька особа, що відала фінансовими справами
Покозачення	масовий перехід селян до козацького стану, що спостерігався в другій половині XVI – першій половині XVII ст.
Полемічна література	література, яка була зумовлена полемікою прихильників та противників Брестської церковної унії. Автором першого полемічного твору був М. Смотрицький. Також представниками полемічної літератури були: Г.Смотрицький, І. Вишенський, І. Потій
Полки	адміністративно–територіальні одиниці козацької держави
Реєстрове козацтво	козаки, які перебували на службі у польського короля й були поіменно записані в спеціальний список – реєстр
Реформація	рух за перебудову католицької церкви, що розпочався в Німеччині в XVI ст.
Річ Посполита	феодальна держава, яка виникла в результаті Люблінської унії 1569 р. – об'єднання Великого Князівства Литовського та Королівства Польського в єдину державу. Річ Посполита проіснувала до 1795 р., коли була поділена

	Росією, Австрією та Пруссією
Січ	фортеця–укріплення запорозьких козаків
Сотні	дрібні адміністративно–територіальні одиниці козацької держави
Ставропігії	право підпорядковуватися безпосередньо патріарху
Українська шляхта	вищий привілейований соціальний стан в Україні
Українське козацтво	соціальний стан вільних професійних воїнів, що офіційно оформився у Речі Посполитій наприкінці XVI ст.
Хорунжий	охоронець козацького прапору – корогви
Чайка	бойовий корабель запорозьких козаків

Тема 7. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ XVII СТ.

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

1615 р.	заснування Київського Богоявленського братства; заснування друкарні Київського братства
1616 р.	морський похід козаків на чолі з гетьманом Петром Конашевичем–Сагайдачним на Кафу
1620 р.	відновлення православної ієрархії в Україні. Ієрусалимський патріарх Феофан висвятив на православного митрополита Іова Борецького
1621 р.	Хотинська битва, під час якої козацькі війська на чолі з Петром Конашевичем–Сагайдачним зупинили похід турецької армії на Річ Посполиту
1625 р.	козацьке повстання на чолі з Марком Жмайлом. Підписання Куруківської угоди Михайлом Дорошенком. Збільшення козацького реєстру до 6 тис.

1630–1631 рр.	козацьке повстання на чолі з Тарасом Трясилою (Федоровичем). Підписання Переяславської угоди. Збільшення козацького реєстру до 8 тис.
1632 р.	Київський православний митрополит Петро Могила домігся офіційного визнання православ'я у Речі Посполитій польським королем на базі Київського братства Петро Могила відкрив колегіум, який отримав статус академії у 1701 р. (Києво–Могилянська академія)
1633 р.	сейм Речі Посполитої видав «Статті для заспокоєння Руського народу», згідно з якими у державі можна було вільно сповідувати православ'я. Але умови «статей» порушувалися польською шляхтою
1635 р.	зруйнування польської фортеці Кодак запорозькими козаками на чолі з Іваном Сулимою
1637–1638 рр.	козацькі повстання на чолі з Павлом Бутом (Павлюком), Дмитром Гунею та Яковим Острянином, що завершилися поразкою козаків
1638 р.	видання сеймом Речі Посполитої «Ординацій Війська Запорозького реєстрового, що перебуває на службі Речі Посполитої». Згідно з цим документом, права та привілеї козаків були обмежені, реєстр зменшувався до 6 тис., відбудовувалася фортеця Кодак, військо реєстрового козацтва очолював польський шляхтич
1638–1648 рр.	період «Золотого спокою» у Речі Посполитої. Тобто протягом десятиріччя не було великих козацько–селянських повстань

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Борецький Іов	перший митрополит відновленої у 1620 р. православної церкви в України
Бут Павло (Павлюк)	отаман нереєстрового козацтва, керівник козацького повстання 1637 р.
Гуня Дмитро	один з керівників козацького повстання 1637—1638 рр., керував спорудженням та обороною табору в урочищі Старець
Дорошенко Михайло	козацький гетьман, який від імені козаків підписав компромісну Куруківську угоду 1625 р. після перемоги козацького війська над поляками
Жмайло Марко	керівник козацького повстання у 1625 р.
Могила Петро	митрополит української православної церкви з 1632 р. Домігся офіційного визнання польським королем права на існування православної церкви в Речі Посполитої. Провів реформи серед православного духовенства, систематизував православне віровчення. Заснував Київський колегіум у 1632 р.
Острянин Яків (Остряниця)	один із ватажків козацького повстання 1637—1638 рр., після розгрому під Жовнином із залишками свого війська перейшов кордон Московського царства та оселився у Слобідській Україні
Сагайдачний Петро Конашевич	гетьман реєстрового козацтва першої чверті XVII ст., за гетьманування якого козацтво стало впливовою організованою військовою силою. Козаки під проводом Сагайдачного здійснювали вдалі морські походи проти татар і турків, зупинили турецьку армію в Хотинській битві 1621 р.

Сулима Іван	керівник козацького повстання 1635 р., під час якого була зруйнована фортеця Кодак
Трясило Тарас (Федорович)	керівник козацького повстання 1630–1631 рр.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Вертеп	старовинний пересувний ляльковий театр в Україні
Доба героїчних походів	доба першої чверті XVII ст., яка характеризується славними морськими походами козаків на чолі з гетьманом Петром Конашевичем–Сагайдачним проти татар і турків
Золотий спокій	період з 1638 по 1648 рр., протягом якого в Україні не було великих козацько–селянських повстань
Інтермедія	розважально–побутова сценка в антракті релігійних драм
Кодак	фортеця, яку побудували поляки у 1635 р. для нагляду за козаками Запорозької Січі
«Ординації Війська Запорозького реєстрового, що перебуває на службі Речі Посполитої»	виданий у 1638 р. польським сеймом документ, згідно з яким права та привілеї козаків були обмежені, реєстр зменшувався до 6 тис., відбудовувалася фортеця Кодак, війська реєстрового козацтва очолював польський шляхтич
Покозачення	масовий перехід селян до козацького стану, що спостерігався в другій половині XVI – першій половині XVII ст.
«Статті для заспокоєння Руського народу»	виданий у 1632 р. польським сеймом документ, згідно з яким можна було вільно сповідувати православ’я у Речі Посполитій. Але умови «статей» постійно порушувалися

Тема 8. НАЦІОНАЛЬНО–ВИЗВОЛЬНА ВІЙНА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ СЕРЕДИНИ XVII СТ.

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

1648 – 1657 рр.	національно–визвольна війна українського народу на чолі з Б.Хмельницьким проти польського панування
1648 р., січень	захоплення козаками Б. Хмельницького Запорозької Січі. Початок Національно–визвольної війни
1648 р., лютий–березень	Угода Б. Хмельницького з Кримським ханом Іслам–Гіреєм III про військову допомогу у війні проти Речі Посполитої
1648 р., 5–6 травня	битва під Жовтими Водами, перша битва Національно–визвольної війни. Перемога козацько–турецьких військ над військами Речі Посполитої
1648 р., 16 травня	битва під Корсунем. Перемога козацько–турецьких військ над військами Речі Посполитої
1648 р., 23 вересня	битва під Пилявцями на Волині, де до козаків приєдналися повсталі українські та білоруські селяни. Перемога козаків і нищівна поразка 60–тисячного польського війська під командуванням Заславського, Остророга і Конецпольського («перини», «латини» і «дитини» за висловом Хмельницького). Ця перемога відкрила українському війську шлях у Галичину
1648 р., жовтень	осада козаками Б. Хмельницького разом із татарами Львова і Замостя
1648 р., грудень	козацьке військо Богдана Хмельницького урочисто вступило до Києва, де гетьмана вітали як українського Мойсея, який виведе українців з польського полону як колись пророк Мойсей вивив євреїв з єгипетського полону. Саме в грудні 1648 р. Б. Хмельницький оголосив, що його метою є творення незалежної козацької держави, а не лише помста за трагедію особистого життя
1649 р., липень–серпень	козацькі війська оточили частину польських військ на чолі з магнатом Яремою Вишневецьким у фортеці Збараж

1649 р., липень	битва під Лоєвим, у якій козацькі війська на чолі з полковником М. Кричевським зупинили литовські війська Я. Радзивілла. Сам М. Кричевський загинув під час битви. Ф хоча литовці здобули перемогу, через великі втрати вони вимушені були зупинити свій наступ в Україну
1649 р., 15 серпня	під м. Зборів відбулася битва козаків з головними частинами польської армії на чолі з королем Яном Казимиром. Козаки практично здолали поляків, але союзники козаків – татари – вимагали, щоб Б. Хмельницький заключив мирний договір з полякам. У результаті між козаками і поляками був підписаний Зборівський мирний договір
1649 р.,18 серпня	Зборівський мирний договір між козаками і поляками, за яким під владу козаків переходила Київщина, Брацлавщина та Чернігівщина, а козацький реєстр збільшувався до 40 тис. козаків
1650 р., серпень–вересень	козацька армія під командуванням Б. Хмельницького й загони кримських татар захопили столицю Молдови Ясси. Це був перший молдавський похід козаків Б. Хмельницького
1651 р., лютий	поляки, порушивши Зборівський мир, напали на м. Красне. У цьому бою загинув брацлавський полковник Данило Нечай, а наступ польських військ гетьмана Калиновського був зупинений поблизу Вінниці загонами Івана Богуна
1651 р.,28 червня	битва під Берестечком, найбільша битва війни (разом близько 300 тисяч вояків). У вирішальний момент козаків зрадили татари, що залишили поле битви і захопили в полон гетьмана Б. Хмельницького. Врятувати оточені українські війська вдалося талантом Івана Богуна, який вивів частину козаків з оточення. Це була перша поразка козацьких військ у національно–визвольній війні
1651 р., липень	друга битва під Лоєвим, під час якої козацькі війська на чолі з полковником М. Небабою були розбиті литовськими військами Я. Радзивілла. М. Небаба загинув у бою
1651 р., 28 вересня	Білоцерківський договір між поляками та козаками, згідно з яким під владою козаків залишалася лише Київщина, а реєстр скорочувався до 20 тис.

1652 р.,травень	битва під Батогом, у якій козаки знову одержують перемогу над поляками. Ця перемога призвела до відновлення території козацької держави, зміцнення її військового і політичного становища
1653 р., серпень–вересень	Молдавський похід (Сучавська кампанія) сина Богдана Хмельницького Тимоша Хмельницького, під час якого він загинув у сутичці з молдавськими військами
1653 р., осінь	облога козаками польської армії у м. Жванець. Козаків раптово знову зрадили татари, які таємно уклали сепаратний мир з поляками, підписавши в грудні 1653 р. Кам'янецьку угоду на вигідних для себе умовах
1653 р., 1 жовтня	московський Земський собор вирішив прийняти Військо Запорозьке під зверхність московського царя, тобто встановити протекторат над Україною
1654 р.,8 січня	у м. Переяслав відбулася Переяславська козацька рада, на якій більшість козаків присягнули на вірність московському царю
1654 р., березень	укладання Березневих статей – умов договору між Московським царством та козацькою державою. Держава Війська Запорозького приймала протекторат московського царя, залишаючись надалі окремою державою, зберігаючи свій політичний і соціальний устрій, власну адміністрацію, армію, фінанси. Реєстр збільшувався до 60 тис. козаків.
1655 р., січень	перемога козацько–московських військ над поляками в битвах під Охматовим (Дрижипільська битва) та Городком
1656 р., жовтень	Віленське перемир'я між Річчю Посполитою та Московським царством
1657 р., 27 липня	смерть Б.Хмельницького

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Богун Іван	козацький полководець часів Національно–визвольної війни. У 1651 р. під час Берестейської битви за відсутності Б.Хмельницького очолив командування козацьким військом, урятував козацьку армію від розгрому. У 1654 р. відмовився давати присягу російському цареві на Переяславській раді
Бутурлін Василь	Російський військовий діяч і дипломат, який у січні 1654 р. очолив російське посольство в Україні, яке від імені московського царя Олексія Михайловича уклало союзну угоду з українським козацтвом про спільні дії проти Речі Посполитої
Жданович Антон	сотник Чигиринського полку, а потім полковник Київський. У 1657 р. очолював козацькі війська в спільному поході проти Речі Посполитої разом зі Швецією та Трансільванією
Іслам–Гірей III	хан Кримського ханства, з яким у 1648 р. Б.Хмельницький уклав воєнно–політичний союз
Максим Кривоніс	черкаський полковник, визначний військовий діяч початку Національно–визвольної війни: у Корсунській битві загін під його командуванням зіграв вирішальну роль у розгромі польського війська. Помер від чуми під час облоги Замостя наприкінці 1648 р.
Кричевський Михайло	виходець із Берестейської української католицької шляхти, полковник реєстрових козаків, із початком Національно–визвольної війни перейшов на бік Б. Хмельницького й прийняв православ'я. Був призначений київським полковником. Загинув у 1649 р. під час першої битви під Лоєвим з литовськими військами
Лупул Василь	молдавський господар 1634–1654 рр. З 1650 р. союзник Б.Хмельницького в боротьбі проти Речі Посполитої. Син Б.Хмельницького Тимош Хмельницький одружився на дочці В.Лупула Розанді
Небаба Мартин	колишній коростишівський міщанин, потім – Чернігівський полковник, загинув у 1651 р., обороняючи переправу поблизу Лоєва від війська Януша Радзивілла

Нечай Данило	походив з родини православного шляхтича, сподвижник Б. Хмельницького. Загинув у лютому 1651 р. в битві з поляками біля м. Красне
Олексій Михайлович Романов	московський цар, який «взяв козацьку державу під велику руку царя» у 1654 р.
Радзивілл Януш	литовський державний і військовий діяч, який очолював литовські війська в боротьбі з козаками в битві під Лоєвим у 1649 р. та 1651 р. У 1651 р. війська Я.Радзивілла здобули Київ і вчинили жорстоку розправу з мешканцями міста
Розанда	молодша дочка молдавського господаря В.Лупула. Дружина Тимоша Хмельницького (старшого сина Б.Хмельницького)
Хмельницький Богдан	український гетьман. Керівник Національно–визвольної війни 1648–1657 рр.
Хмельницький Тимош	старший син Б.Хмельницького, який загинув під час молдавського походу 1653 р.
Юрій II Ракоці	князь семигородський (трансільванський) середини XVII ст. У 1657 р. брав участь разом з українськими козаками та шведами у спільному поході проти Речі Посполитої

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Березневі статті	договір між Московським царством та козацькою державою Б.Хмельницького 1654 р. Умови договору: • Держава Війська Запорозького зберігає свій устрій, адміністрацію, фінанси, військо тощо; • чисельність козацького війська (реєстр) становить 60 тис. козаків; • московським чиновникам забороняється втручатися у внутрішні справи козацької держави; • Держава Війська Запорозького має право мати зовнішні відносини з будь–якими державами, окрім Туреччини та Польщі.

Білоцерківський мир	мирний договір 1651 р. між Річчю Посполитою та Державою Війська Запорозького. Умови договору: • територія автономії козацької держави під владою гетьмана обмежувалась лише Київським воєводством; • реєстр козаків зменшувався до 20 тис. козаків; • гетьман підпорядковувався польському королю і позбавлявся права зовнішніх зносин; • шляхта і польські чиновники отримали право повернутися до своїх маєтків
Віленське перемир'я	перемир'я 1656 р. між Річчю Посполитою та Московським царством, за яким обидві держави домовлялися не укладати сепаратний мир із Швецією. Віленське перемир'я було підписане без участі українських козаків
Гетьманщина	неофіційна назва козацької держави, яка набуває поширення наприкінці XVII – XVIII ст.
Держава Війська Запорозького	офіційна назва козацької держави, яка утворилася у 1649 р. у ході Національно–визвольної війни
Зборівський трактат	мирний договір 1649 р. між Річчю Посполитою та військом Б.Хмельницького. Умови договору: • визнання Річчю Посполитою автономії козацької України під владою гетьмана на території колишніх Київського, Брацлавського й Чернігівського воєводств (Військо Запорозьке в межах Речі Посполитої); • установлювався реєстр у 40 тис. козаків; • усім учасникам війни оголошувалася амністія; • польська шляхта отримала право повернутися до своїх маєтків, а селяни мусили повертатися до своїх панів та виконувати довоєнні повинності; • православна церква урівнювалася в правах з католицькою. У результаті Зборівського договору можна вести мову про утворення української козацької держави
Кам'янецька угода	угода про спільні дії, яку уклали Річ Посполита та Кримське ханство у 1653 р.

Молдавські походи	козацькі походи на Молдавське князівство 1650–1653 рр. з метою встановлення союзних відносин основі шлюбу між старшим сином Б.Хмельницького Тимошом Хмельницьким а молдавською принцесою Розандою
Національно–визвольна війна	війна українського народу сер. XVII ст. на чолі з Б.Хмельницьким за визволення з–під влади Речі Посполитої
Переяславська рада	козацька рада у м. Переяслав 8 січня 1654 р., на якій більшість козаків присягнули на вірність московському царю Олексію Михайловичу
Протекторат	така форма міждержавних відносин, за якої одна країна визнає над собою зверхність іншої заради власної безпеки
Універсал	письмовий законодавчий та виконавчий акт козацького гетьмана, починаючи з часів Б.Хмельницького

Тема 9. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В 60–80–ТІ РР. XVII СТ.

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

1657 р.	на козацькій раді в Чигирині молодший син Б.Хмельницького Юрій Хмельницький обраний гетьманом, але через молодість тимчасово передав владу у руки козацтва, яке обрало гетьманом Івана Виговського
1657 – 1659 рр.	гетьманування І.Виговського
1658 р.	І.Виговський підписав Гадяцьку угоду з Річчю Посполитою. Козацька держава входила до складу Речі Посполитої на правах «як вільні до вільних і рівні до рівних». Річ Посполита повинна була складатися з трьох рівних утворень – Польського королівства, князівства Литовського та князівства Руського (Україна) І.Виговський придушив повстання полтавського полковника М.Пушкаря та отамана Січі Я.Барабаша, які виступили проти союзу з Польщею

1659 р.	Конотопська битва, у якій війська об'єднані війська козаків І.Виговського та татар розбили 100 тис. армію росіян
1659 – 1663 рр.	гетьманування Ю.Хмельницького
1659 р.	Ю.Хмельницький був обраний гетьманом на Переяславській раді в присутності російських військ і підписав Переяславську угоду з Московським царством. У порівнянні з Березневими статтями Б.Хмельницького, Переяславські статті суттєво обмежували права козацької держави і на її території розміщувалися полки російських військ
1660 р.	«Слободищенська кампанія» – невдалий наступ московсько–козацьких військ проти Речі Посполитої. Ю.Хмельницький переходить на бік Польщі й підписує з нею Слободищенський трактат, який проголосив про вхід України до Речі Посполитої. Слободищенський трактат значно обмежував права козацької держави у порівнянні з Гадяцькою угодою І.Виговського. Частина козаків на Лівобережжі підняла повстання, відмовилася визнавати владу Польщі й обрала собі нового гетьмана – Я.Сомка
60–ті – 80–ті рр. XVII ст.	доба «Руїни» в історії України
1663 р.	початок гетьманування на Правобережжі П.Тетері. Поділ України на Правобережну та Лівобережну «Чорна рада» в Ніжині. Початок гетьманування на Лівобережжі І.Брюховецького
1663–1665 рр.	гетьманування П.Тетері на Правобережжі
1663–1668рр.	гетьманування І.Брюховецького на Лівобережжі

1665 р.	І.Брюховецький уклав з Росією Московські статті, які суттєво обмежували права козацької держави. Податкова система держави переходила під керівництво московських посадовців
1665–1676 рр.	гетьманування П.Дорошенка на Правобережжі
1667 р.	Андрусівське перемир'я на 13,5 років між Річчю Посполитою та Московським царством. Документальний поділ України по Дніпру
1668 р.	П.Дорошенко об'єднує під своєю владою Правобережну й Лівобережну України й оголошує себе гетьманом обох берегів Дніпра
1668–1672рр.	гетьманування Д.Многогрішного на Лівобережжі
1669 р.	Д.Многогрішний підписує Глухівські статті з Москвою, які дещо розширювали права козацької автономії у відносинах з Московським царством у порівнянні з Московськими статтями І.Брюховецького Корсунська рада – прийняття правобережними козаками П.Дорошенка Турецького протекторату
1669–1674рр.	гетьманування на Правобережжі ставленика Речі Посполитої М.Ханенка
1672 р.	Бучацький мир між Річчю Посполитою й Османською імперією, за яким до Туреччини відійшло Поділля; П.Дорошенко оголошувався гетьманом у старих межах (Київщина та Брацлавщина); у складі Польщі залишалися західноукраїнські землі Лівобережний гетьман І.Самойлович підписав з Москвою «Конотопські статті», що обмежували права козацької держави у порівнянні з Глухівськими статтями Д.Многогрішного

1672–1687 рр.	гетьманування І.Самойловича на Лівобережжі
1674 р.	у друкарні Києво–Печерської Лаври був виданий «Синопсис» – нарис вітчизняної історії (з російської точки зору), що фактично став першим систематизованим підручником з історії. Імовірним автором «Синопсису» був І.Гізель
1676 р.	І.Самойлович оголошує себе гетьманом обох берегів Дніпра, після зречення влади П.Дорошенка на Правобережжі
1677–1685рр.	гетьманування Ю.Хмельницького на Правобережжі
1677 р., 1678 р.	Чигиринські походи Ю.Хмельницького разом з турками й татарами на м. Чигирин проти росіян і лівобережного гетьмана І.Самойловича. Походи закінчилися повним руйнуванням міста
1681 р.	Бахчисарайський мир між Московським царством і Османською імперією, за яким Лівобережжя входило до складу Росії; на Запорозьку Січ також поширювалася влада Росії; Поділля визнавалося за Туреччиною. Після Бахчисарайського договору Ю.Хмельницького було позбавлено гетьманської влади і страчено у 1685 р.
1685 р.	страта Ю.Хмельницького турками
1686 р.	«Вічний мир» між Московським царством та Річчю Посполитою, який «навічно» закріпив поділ України по Дніпру Київська православна митрополія була підпорядкована Московському патріархату

1687 р.	лівобережний гетьман І. Самойлович брав участь разом з російською армією на чолі з князем В. Голіциним у спільному першому Кримському поході проти татар. Похід завершився невдало І.Самойлович був відсторонений від гетьманської влади

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Барабаш Яків	отаман Запорозької Січі 1657–1658 рр., разом із М.Пушкарем очолив антиурядове повстання 1658 р. проти гетьманування І.Виговського
Баранович Лазар	український церковний, політичний та літературний діяч другої половини XVII ст. Автор полемічного трактату «Нова міра старої віри»
Брюховецький Іван	гетьман Лівобережжя 1663–1668 рр. Підписав з Росією «Московські статті», за якими значно обмежив автономію козацької держави. Був обраний на «Чорній раді» в Ніжині, події якої описав П.Куліш
Виговський Іван	козацький гетьман 1657–1659 рр. Підписав Гадяцьку угоду з Річчю Посполитою. Придушив повстання козаків на чолі з М.Пушкарем та Я.Барабашем. Переміг російські війська в битві під Конотопом у 1559 р.
Гізель Інокентій	український православний діяч XVII ст., вчений–богослов, служитель церкви. Імовірний автор «Синопсису». Автор полемічного трактату «Правдива віра»
Дорошенко Петро	гетьман Правобережжя 1665–1676 рр. Спирався на підтримку Османської імперії. Створив корпус найманих козаків – сердюків. У 1668 р. тимчасово став гетьманом обох берегів Дніпра

Многогрішний Дем'ян	гетьман Лівобережжя 1668–1672 р. Підписав з Москвою «Глухівські статті»
Самойлович Іван	гетьман Лівобережжя 1672–1687 рр. Підписав з Росією «Конотопські статті». У 1676 р. тимчасово оголошує себе гетьманом обох берегів Дніпра. У 1677–1678 рр. захищав Чигирин під час «Чигиринських походів» правобережних козаків Ю.Хмельницького та турецьких військ
Сірко Іван	легендарний отаман Запорозької Січі часів «Руїни». Прославився битвами з татарами та турками, у яких не зазнав жодної поразки. Дружби з Сірком шукали польські королі та російські царі
Сомко Яків	наказний гетьман Лівобережжя 1660–1663 рр.
Суховій Петро	отаман Запорозької Січі 1668–1669 рр., гетьман Війська Запорозького та Правобережної України 1669 р. (ставленик Кримського ханства)
Тетеря Павло	гетьман Правобережжя 1663–1665 рр. Спирався на підтримку Польщі
Ханенко Михайло	поставлений поляками гетьман Правобережжя у 1669 р.
Хмельницький Юрій	молодший син Б.Хмельницького, український гетьман 1657 р., 1659–1663 рр.. Гетьман Правобережжя 1677–1685 рр. Відповідальний за початок «Руїни» на українських землях, за розкол України на Правобережну та Лівобережну. Брав участь у «Чигиринських походах» 1677–1678 рр. Був страчений турками у 1685 р.

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Андрусівське перемир'я	перемир'я на 13,5 років між Річчю Посполитою та Московським царством 1667 р. Умови: • Річ Посполита і Московське царство припиняють бойові дії на 13,5 років; • Правобережжя визнавалося під владою Речі Посполитої, • Лівобережжя та Київ (на 2 роки) – під владою Росії; • Запорозька Січ оголошувалася територією спільного управління Росії та Польщі
Бахчисарайський мир	мирний договір між Московським царством та Османською імперією 1681 р., згідно з яким Лівобережжя входило до складу Росії; на Запорозьку Січ також поширювалася влада Росії; Поділля визнавалося за Туреччиною
Бучацький мир	мир між Річчю Посполитою й Османською імперією, за яким до Туреччини відійшло Поділля; П.Дорошенко оголошувався гетьманом у старих межах (Київщина та Брацлавщина); у складі Польщі залишалися західноукраїнські землі
Велике князівство Руське	назва козацької України (у складі Київщини, Брацлавщини та Чернігівщини) відповідно до умов Гадяцького договору 1658 р. Велике князівство Руське мало увійти до складу Речі Посполитої Трьох Народів (поляків, литовців та українців)
Великий згін	насильне переселення мешканців Правобережжя (Подніпров'я) на Лівобережну Україну організоване І.Самойловичем у 1678–1679 рр.
Вічний мир	мирний договір між Річчю Посполитою та Московським царством 1686 р. Умови: • кордон між Річчю Посполитою та Московською державою проходив по Дніпру. Правобережжя перебувало у складі Речі Посполитої, Лівобережжя – у складі Росії; • Поділля залишалося під владою Туреччини; • Запоріжжя та м. Київ відходили до Москви

Гадяцький трактат	угода 1658 р. між Річчю Посполитою та козацькою державою І.Виговського. Умови договору: • Україна в складі Брацлавського, Київського і Чернігівського воєводств під назвою «Велике князівство Руське» разом з Польським королівством і Великим князівством Литовським входила до Речі Посполитої на правах «як вільні до вільних і рівні до рівних»; • князівство мало свій суд, казну, монету, військо в 30 тисяч реєстрових козаків та 10 тисяч найманців, виборне довічне гетьманське управління, але самостійні зовнішні відносини з іншими державами заборонялись; • православна віра урівнювалася в правах з католицькою; • козацтву забезпечувалися давні права і привілеї, можливість отримати шляхетство, але відновлювалося велике землеволодіння та різноманітні повинності й податки селян і міщан
Гетьманщина	неофіційна назва козацької держави, яка набуває поширення наприкінці XVII – XVIII ст.
Глухівські статті	угода 1669 р. між Лівобережним гетьманом Д.Многогрішним та Московським царством. Умови: • московські залоги розташовувалися лише в п’яти містах – Києві, Переяславі, Чернігові, Ніжині та Острі; • податки збирала козацька старшина; • реєстр становив 30 тис. осіб; • гетьманові дозволялося тримати наймане військо – компанійців; • резиденція гетьмана переносилася до Батурина
Інтервенція	втручання однієї чи декількох держав у внутрішні справи іншої держави, застосовуючи військові сили
Компанійці	козаки підпорядкованого гетьману вільнонайманого кінного полку. Вперше компанійців найняв Д.Многогрішний
Конотопські статті	угода 1672 р. між Лівобережним гетьманом

	І.Самойловичем та Московським царством. Умови: • гетьману заборонено мати компанійські полки; • гетьман позбавлявся права знімати старшину з посади без вироку військового суду або згоди старшинської ради; • гетьманові заборонялося підтримувати зовнішні відносини без царської згоди, особливо з П.Дорошенком
Корсунська угода	Договір, підписаний 1669 р. між Правобережним гетьманом П.Дорошенком та турецьким урядом, за яким правобережні козаки прийняли турецький протекторат
Московські статті	угода 1665 р. між Лівобережним гетьманом І.Брюховецьким та Московським царством. Умови: • вибори гетьмана відбувалися лише за згоди царя; • московські залоги розташовувалися в усіх найбільших українських містах, а також у фортеці Кодак; • податки збирали московські посадовці; • митрополит української православної церкви призначався Московською церквою
Переяславська угода	угода 1659 р. між козацьким гетьманом Ю.Хмельницьким та Московським царством. Умови: • московські війська розташовувалися в Переяславі, Ніжині, Брацлаві та Умані й мали утримуватися за рахунок місцевого населення; • кандидатура гетьмана узгоджувалась із московським царем; • заборонялися дипломатичні зносини гетьмана з іншими державами
Руїна	період в історії України 60–х – 80–х рр. XVII ст., який характеризується боротьбою за владу між представниками козацької верхівки, поділом України по Дніпру та втручанням у її внутрішні справи іноземних держав (Московського царства, Речі Посполитої, Оманської імперії)
Сердюки	козаки вільнонайманого піхотного полку, який виконував функції особистої гвардії гетьмана. Сердюків уперше найняв П.Дорошенко

«Синопсис»	надрукований у 1674 р. нарис вітчизняної історії (з російської точки зору), що фактично став першим систематизованим підручником з історії. Імовірним автором «Синопсису» був І.Гізель
Слободищенський трактат	угода між Річчю Посполитою та козацькою державою, підписана Ю.Хмельницьким у 1660 р., яка проголосила про вхід козацької держави до Речі Посполитої. У порівнянні з Гадяцькою угодою І. Виговського Слободищенський трактат Ю. Хмельницького значно обмежував права та свободи козацької України у складі Речі Посполитої
Чигиринські походи	походи 1677 р. та 1678 р. козаків правобережного гетьмана Ю.Хмельницького разом з турками й татарами на м. Чигирин проти росіян і лівобережного гетьмана І.Самойловича. Походи закінчилися повним руйнуванням міста
Чорна Рада	загальна козацька рада за участі «черні» (селян, бідних міщан та козаків), на якій у 1663 р. у м. Ніжині обрали гетьманом Лівобережжя І.Брюховецького. Ці події лягли в основу роману П.Куліша «Чорна рада»
Чуднівська кампанія	наступ 1660 р. козаків Ю.Хмельницького та московських військ проти Речі Посполитої, який закінчився поразкою козацько–московських сил у битві під Чудновим. У результаті Ю.Хмельницький підписав із Річчю Посполитою Слободищенський трактат

Тема 10. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ НАПРИКІНЦІ XVII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XVIII СТ.

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

1687 р.	Лівобережний гетьман І.Мазепа підписав з Москвою «Коломацькі статті», що обмежували права козацької держави
1687 – 1709 рр.	гетьманування на Лівобережжі І.Мазепи
1689 р.	лівобережний гетьман І. Мазепа брав участь у другому Кримському поході українських та російських військ проти татар і турків, який також як і перший похід зазнав невдачі

1699 р.	до Речі Посполитої відійшло Поділля, яке до цього перебувало під владою Туреччини. У результаті вся Правобережна Україна опинилася у складі Речі Посполитої польський сейм прийняв рішення про ліквідацію козацтва на Правобережжі
1700 – 1721 рр.	Північна війна – війна між Росією та Швецією за узбережжя Балтійського моря. Завершилася перемогою Росії. У війну також були втягнені Річ Посполита, Данія, Саксонія та Гетьманщина. Під час Північної війни Росію очолював цар Петро І
1701 р.	Києво–Могилянській колегіум отримав статус академії
1702–1704 рр.	повстання фастівського полковника С.Палія на Правобережжі за відновлення козацтва та проти польського панування. Повстання було придушене за допомогою козаків лівобережного гетьмана І.Мазепи, який на деякий час став гетьманом обох берегів Дніпра
1708 р., жовтень	лівобережний гетьман І.Мазепа укладає угоду зі Швецьким королем Карлом XII про спільні дії проти Росії. Угода передбачала уразі перемоги над росіянами відновлення незалежності козацької держав
1708 р., листопад	російські війська розгромили гетьманську столицю Батурин
1708–1722 рр.	гетьманування на Лівобережжі І.Скоропадського, який у 1709 р. підписав з Росією «Решетилівські статті», що лише загально підтверджували «права та вольності» Гетьманщини царським указом з обіцянкою їх конкретизувати
1709 р., травень	російські війська зруйнували Чортомлинську Запорозьку Січ
1709 р., 27 червня	битва під Полтавою, під час якої російські війська перемагають шведів та козаків І.Мазепи, який відступає у м. Бендери, де і помирає у 1709 р.
1710 р.	у м. Бендери гетьманом у вигнання було обрано П. Орлика П. Орлик укладає зі старшиною та запорожцями «Пакти й Конституції прав і вольностей Війська Запорізького» (Конституцію П.Орлика)
1711 р.	спільний похід козаків П.Орлика разом з турками і татарами проти Російської держави

	Прутський мирний договір між Росією і Туреччиною, який закріпив поділ України і владу Росії на Лівобережжі
1722 р.	російський цар Петро І заснував Малоросійську Колегію, яка повністю контролювала й визначала діяльність гетьмана. Очолив Малоросійську колегію генерал С.Вільямінов наказним гетьманом став чернігівський полковник П.Полуботок, який незабаром був заарештований царською владою і помер у в'язниці у 1724 р.
1727 р.	скасування Малоросійської Колегії та обрання гетьманом Данила Апостола
1727 – 1734 рр.	гетьманування Данила Апостола, діяльність якого визначалася «Рішительними пунктами» – одностороннім царський указом, який повністю регламентував діяльність гетьмана. За часів гетьманування Данила Апостола права та привілеї Гетьманщини були частково відновленні
1734 р. –	заснування Нової (Підпільненської) Січі з ініціативи Данила Апостола
смерть Данила Апостола, після якої російська імператриця Анна Іоанівна заборонила обирати нового гетьмана й створила для управління Гетьманщиною так зване Правління Гетьманського Уряду	
перша хвиля гайдамацького руху на чолі із сотник Верланом на Правобережжі	
1738–1745 рр.	рух опришків на Західній Україні (у Карпатських горах) під керівництвом Олекси Довбуша

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Анна Іоанівна	російська імператриця, яка після смерті Данила Апостола заборонила обирати нового гетьмана, запровадивши у 1734 р. Правління Гетьманського уряду
Апостол Данило	лівобережний гетьман 1727–1734 рр.,діяльність якого визначалася «Рішительними пунктами» – одностороннім царський указом, який повністю регламентував діяльність гетьмана. За часів гетьманування Данила Апостола права та привілеї Гетьманщини були частково відновленні
Величко Самійло	автор козацького літопису 1720 р., у якому відображені події в Україні 1648–1700 рр.

Верлан	сотник, керівник першої хвилі гайдамацького руху на Правобережжі у 1734 р.
Вельямінов Степан	російський генерал, який очолив Малоросійську колегію у 1722 р.
Гордієнко Кость	отаман Чортомлинської Січі, який 1708 р. підтримав І.Мазепу, перейшовши разом з ним на бік шведів під час Північної війни
Довбуш Олекса	керівник руху опришків на Західній Україні (у Карпатських горах)
Карл XII	шведський король часів Північної війни, з яким у1708 р. І.Мазепа заключив договір про спільні дії проти Росії
Кондзелевич Йов	український іконописець другої половини XVII – першої половини XVIII ст.
Мазепа Іван	гетьман Лівобережжя 1687–1709 рр. Підписав з Росією «Коломацькі статті». Запровадив дводенну панщину на Лівобережжі. Під час Північної війни у 1708 р. перейшов на бік ворогів Росії шведів, які в битві під Полтавою у 1709 р. зазнали поразки
Орлик Пилип	український гетьман у вигнанні, був обраний у 1710 р. Автор козацької Конституції 1710 р.
Палій Семен	Фастівський полковник, керівник козацького повстання на Правобережжі 1702–1704 рр.
Петро I	російський цар, який після переходу І.Мазепи на бік шведів, наказав зруйнувати гетьманську столицю Батурин та Чортомлинську Запорозьку Січ. У 1722 р. запровадив Малоросійську колегію
Полуботок Павло	наказний гетьман Лівобережжя 1722–1724 рр. Склав «Коломацькі петиції», у яких просив російського царя Петра I відновити права та привілеї Гетьманщини. Був заарештований і помер у в'язниці
Прокопович Феофан	визначний український діяч другої половини XVII – першої половини XVIII ст. Теолог, письменник, поет, математик, ректор Києво–Могилянської академії, архієпископ. Праці Ф.Прокоповича торкаються фізики, філософії, математики, астрономії, логіки, наук про державу і право, теології
Руткович Іван	визначний галицький іконописець кінця XVII–початку XVIII ст.

Скоропадський Іван	гетьман Лівобережжя 1708–1722 р., який у 1709 р. підписав з Росією «Решетилівські статті», що лише загально підтверджували «права та вольності» Гетьманщини царським указом з обіцянкою їх конкретизувати
Тарасевич Олександр	гравер (офортист) другої половини XVII – першої половини XVIII ст. Вважається засновником української школи граверів. Створив чимало портретів королів та інших видатних осіб Європи
Щирський Іван	визначний гравер на міді доби бароко другої половини XVII – початку XVIII ст., церковно–культурний діяч

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Бароко	мистецький стиль, якому притаманні підкреслена урочистість, грандіозність, пишна декоративність, динамічність композицій
Гайдамацький рух	масовий рух повсталих селян проти польського панування на Правобережжі у XVIII ст.
Козацьке бароко	назва архітектурного стилю, що був поширений на українських землях у другій половині XVII– у XVIII ст. Виник унаслідок поєднання місцевих архітектурних традицій та європейського бароко
Козацькі літописи	історико–літературні твори другої половини XVII – середини XVIII ст., присвячені козацьким війнам. До наших днів дійшли три найвизначніші козацькі літописи:Самовидця, Граб'янки (1710 р.) та Самійла Величка (1720 р.)
Коломацькі статті	угода 1687 р. між Лівобережним гетьманом І.Мазепою та Московським царством. Коломацькі статті складені на основі Глухівських Умови: • гетьман не мав права без царського указу зміщувати з посад козацьку старшину, а старшина скидати гетьмана; • у Батурині розміщувався полк російських військ; • гетьману заборонялося мати зносини з іншими державами; • заохочувалися шлюби між українцями та росіянами; • реєстр становив 30 тис. осіб

Коломацькі петиції (чолобитні)	складені у 1723 р. наказним гетьманом П.Полуботком звернення до російського царя Петра І з вимогою відновлення давніх прав України
Конституція	основний закон держави, який визначає державний устрій, порядок і принципи функціонування органів влади
Конституція П. Орлика (Бендерська Конституція)	договір 1710 р. гетьмана у вигнанні П.Орлика зі старшиною та козацтвом, який визначав права та обов'язки сторін
Малоросійська колегія	центральний орган російської адміністрації в Лівобережній Україні, заснований Петром І у 1722 р. Відновлений Катериною ІІ у 1764 р.
Малоросія	офіційна назва Лівобережної України у складі Російської імперії
Нова (Підпільненська) Січ	остання Запорозька Січ на Дніпрі. Заснована за сприяння гетьмана Д.Апостола у 1734 р. Зруйнована російськими військами Катерини ІІ у 1775 р.
Опришки	учасники національно–визвольної та антифеодальної боротьби на Західній Україні у XVI–XIX ст.
Офортист	гравер на міді
Правління Гетьманського уряду	орган управління Гетьманщиною, створений російською імператрицею Анною Іоанівною у 1734 р.
Решетилівські статті	угода 1709 р. між Лівобережним гетьманом І.Скоропадським та Російською державою, яка лише загально підтверджувала «права та вольності» Гетьманщини царським указом з обіцянкою їх конкретизувати
Рішительні пункти	односторонній царський указ 1728 р., який повністю регламентував діяльність лівобережного гетьмана Данила Апостола
Чортомлинська Січ	Запорозька Січ, що була зруйнована російськими військами Петра І у 1709 р.

Тема 11. УКРАЇНСЬКІ ЗЕМЛІ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XVIII СТ.

ХРОНОЛОГІЯ ОСНОВНИХ ПОДІЙ

1750 р.	друга хвиля гайдамацького руху на Правобережжі
1750–1764 рр.	гетьманування останнього лівобережного гетьмана Кирила Розумовського
1764 р.	російська імператриця Катерина ІІ назавжди скасувала посаду гетьмана, натомість заснувала другу Малоросійську колегію, яку очолив П.Румянцев
1765 р.	п’ять козацьких полків Слобідської України були реорганізовані в Слобідсько–Українську губернію Російської імперії, а з козацького війська було утворено п’ять гусарських полків російської армії
1768 р.	Коліївщина – третя хвиля гайдамацького руху на Правобережжі, яку очолили М.Залізняк та І.Гонта
1768–1774 рр.	перша російська турецька війна, яка закінчилася перемогою росіян і підписанням Кючук–Кайнарджійського миру. У результаті до складу Росії відходили українські землі в міжріччі Дніпра та Південного Бугу до узбережжя Чорного моря. Кримське ханство оголошувалося незалежним від Туреччини
1772 р.	Перший поділ Речі Посполитої між Пруссією, Росією та Австрією, за яким до Австрійської імперії відійшла Галичина
1775 р.	російські війська зруйнували останню Запорозьку Січ (Нову Січ). Останнім кошовим отаманом був П.Калнишевський. Частина козаків пішла за Дунай, де вони на території Туреччини організували Задунайську Січ Австрійська імперія окупувала Буковину, яка до цього перебувала під контролем Туреччини
1781 р.	ліквідація полкового адміністративного устрою Лівобережжя. Реорганізація території колишньої Гетьманщини в три російські намісництва

1783 р.	козацькі війська колишньої Гетьманщини були реорганізовані в десять кавалерійських полків російської армії указом російської імператриці Катерини ІІ на Лівобережжі було запроваджено кріпацтво приєднання до Криму до Російської імперії
1784 р.	заснування м. Севастополя
1785 р.	російська імператриця Катерини ІІ видала «Жалувану грамоту дворянству»(«Грамоту про вільність дворянства»), за якою козацька старшина отримала статус російського дворянства
1787 р.	на основі частини колишніх запорозьких козаків створення Чорноморського козацького війська, яке було переселено на Кубань
1787–1791 рр.	друга російсько–турецька війна, яка закінчилася перемогою Росії й підписанням Ясського миру. Росія приєднала українські землі між Південним Бугом та Дніпром. Туреччина визнала приєднання до Росії Криму та Кубані
1793 р.	другий поділ Речі Посполитої, за яким до Російської імперії відійшла Правобережна Україна
1795 р.	другий поділ Речі Посполитої, за яким до Російської імперії відійшла Західна Волинь. Річ Посполита перестала існувати як окрема держава. Всі її землі поділили між собою Росія, Австрія та Пруссія
1796 р.	на південних землях України (Новоросії) російським урядом було запроваджене кріпацтво

ІСТОРИЧНІ ОСОБИ

Березовський Максим	Український композитор, диригент, співак. Класик європейської музики XVIII ст., автор опери «Демофонт»
Боровиковський Володимир	український та російський художник–живописець другої половини XVIII– початку XIX ст. Іконописець та портретист. Академік Петербурзької академії мистецтв

Бортнянський Дмитро	відомий український співак, композитор і диригент другої половини XVIII – початку XIX ст. Створив новий тип хорового концерту
Ведель Артем	український музикант, диригент, композитор, співак другої половини XVIII – початку XIX ст.
Габсбурги	правляча династія в Австрійській імперії
Гонта Іван	уманський сотник, один з керівників повстання Коліївщини на Правобережжі у 1768 р. Жорстоко страчений поляками
Григорович–Барський Іван	найвидатніший архітектор козацького бароко XVIII ст.
Єлизавета	російська імператриця, з дозволу якої у 1750 р. був обраний останній лівобережний гетьман К.Розумовського
Залізняк Максим	запорозький козак, якого повсталі обрали гетьманом повстання Коліївщини на Правобережжі у 1768 р.
Катерина II Велика	російська імператриця, за наказом якої була остаточно ліквідована Гетьманщина у 1764 р. та зруйнована Нова Запорозька Січ у 1775 р
Левицький Дмитро	український та російський художник–портретист другої половини XVIII– початку XIX ст. Академік Петербурзької академії мистецтв
Розумовський Кирило	останній лівобережний гетьман Гетьманщини 1750–1764 рр. Президент Петербурзької академії наук. Відбудував м. Батурин. Проводив судову та військову реформу козацької держави. У 1763 р. відправив до імператриці Катерини II «Глухівські петиції» з проханням повернути втрачені права Гетьманщини та закріпити посаду гетьмана за родом Розумовським. У 1764 р. за наказом Катерини II був позбавлений гетьманської булави

Калнишевський Петро	останній отаман Запорозької Січі (Нової Січі), яку зруйнували війська Катерини II у 1775 р. Був ув'язнений до монастиря. Прожив 113 років
Пінзель Іван	визначний український галицький скульптор XVIII ст.
Погребняк Яків	український архітектор доби козацького бароко XVIII ст.
Румянцев Петро	російський князь, який очолив другу Малоросійську колегію у 1764 р. Організатор перетворення Гетьманщини на російську провінцію. Провів «Генеральний опис Малоросії»
Сковорода Григорій	видатний український філософ XVIII ст. Поет та педагог. Автор творів «Байки харківські» та «Сад божественних пісень»

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ

Барська конфедерація	військово–політичне об'єднання польської шляхти, створене 1768 р. і спрямоване на збереження необмежених шляхетських прав і привілеїв, а також католицької церкви. Барська конфедерація сприяла насильницькому покатоличенню українців та засиллю кріпацтва. Діяльність Барської конфедерації спровокувала Коліївщину
Генеральний опис Малоросії	перепис населення колишньої Гетьманщини, організований П.Румянцевим у 1765–1767 рр. Детальний опис поземельної власності та майна кожного господаря тощо
Глухівські петиції	звернення у 1763 р. останнього лівобережного гетьмана К.Розумовського до російської імператриці Катерини II з проханням повернути втрачені права Гетьманщини та закріпити посаду гетьмана за родом Розумовським
Жалувана грамота дворянству	видана у 1785 р. російською імператрицею грамота, за якою козацька старшина отримала статус російського дворянства

Задунайська Січ	козацька Січ, заснована на р. Дунай у 1776 р. козаками зруйнованої Нової Січі. Під час чергової російсько–турецької війни козаки Задунайської Січі на чолі з Й.Гладким перейшли на бік російської армії. На їх основі у 1832 р. було організоване Азовське козаче військо
Зимівник	назва господарства, хутора козаків, де вони перебували, коли не було військових дій (особливо взимку)
Коліївщина	третя, найбільша хвиля гайдамацького руху на Правобережжі у 1768 р. на чолі із гетьманом повсталих М.Залізняком та уманським сотником І.Гонтою. Коліївщина була придушена за допомогою російських військ. Події Коліївщини лягли в основу поеми Т.Шевченка «Гайдамаки»
Кючук–Кайнарджійський мир	мирний договір по закінченню російсько–турецької війни 1768–1774 рр. У результаті до складу Росії відходили українські землі в міжріччі Дніпра та Південного Бугу до узбережжя Чорного моря. Кримське ханство оголошувалося незалежним від Туреччини
Наказний гетьман	особа, яка тимчасово обіймала посаду гетьмана указом правителя
Нова Сербія	військово–адміністративна одиниця, створена російським урядом у середині XVIII ст. на території сучасної Кіровоградської області, яка заселялась переважно сербськими військовими поселенцями
Нова (Підпільненська) Січ	остання Запорозька Січ на Дніпрі. Заснована за сприяння гетьмана Д.Апостола у 1734 р. Зруйнована російськими військами Катерини II у 1775 р.
Новоросія	в російських документах офіційна назва південної України в XVIII–XIX ст.
Паланки	адміністративно–територіальні одиниці (округи) земель Запорозької Січі
Слобожанщина	історична область,яка охоплює території сучасних

	Харківської, Сумської, Донецької, Луганської областей України та частину Воронезької, Бєлгородської і Курської областей Росії
Слов'яносербія	військово–адміністративна одиниця, створена російським урядом у середині XVIII ст. між річками Бахмутка та Луганка (сучасні Луганська та Донецька області), яку заселяли переважно вихідці з Балканського півострова
Чорноморське козацьке військо	створене у 1787 р. на основі частини колишніх запорозьких козаків Нової Січі козацьке прикордонне військо, яке було переселено на Кубань
Ясський мир	мирний договір 1791 р. по закінченню російсько–турецької війни. Росія приєднала українські землі між Південним Бугом та Дніпром. Туреччина визнала приєднання до Росії Криму та Кубані

Т. В. КУЗНЕЦЬ, А. В. КУКУРУЗА

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ З НАЙДАВНІШИХ ЧАСІВ ДО КІНЦЯ XVIII СТ.